

320191

OSZK

行本

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HIRES SZERELMESEK REGÉNYEI

4

DUNCKER

MADAME DE
POMPADOUR

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1874

P 1537

0.824 DORA DUNCKER

MADAME DE POMPADOUR

REGÉNY

FORDITOTTA
SOMLYÓ ZOLTÁN

OSZK
KÖNYVELOSTÓ
FÜLÖSFELDANY

ERŐS ERNŐ
KÖNYVTÁR
1921

BUDAPEST, 1921

A KULTURA KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. KIADÁSA

VI. TERÉZ KÖRUT 5

320194

Országos Széchényi Könyvtár

Leltári szám:

B 4068

1962

I

A FÉRJ UTAZNI MEGY

A nagy kandallóban ropogva égtek a bükkfahasábok. A fellobogó lángok rubinvörös fénnel világították meg a kis csöndes szalont. A melegség jólesően hullámozott a nehéz, sötétkéék brokátfüggönyök ráncai közé, amelyek a befagyott ablaktáblákat borították.

Egy ifju nő ült egy alacsony taburetten, a tűz előtt. Karcsu, szabályos alakja kissé előrehajolt kényelmes selyemruhájában. Finom, szép kezeit a lángok felé tartotta, hogy felmelegedjék s a lángok visszfénye körülragyogta barna fejét és fehér nyakának egy sávját.

Mögötte mintegy ötvenéves, előkelően öltözött, daliás férfi állt, kezeit a fiatal nő vállain nyugtatva. Szürke parókája különös ellentétben állt az üde arcával és az élénk tekintetű szemekkel.

— Nos, Jeanne, még egyre a gondolataiddal foglalkozol? — kérdezte, kissé lehajolva hozzá és jobbkezevel könnyedén végigsimítva a fiatal nő lágy haját. — A végén még netalán bánkódunk is az uton levő férj után?

Jeanne d'Étoiles nevetve felugrott, kissé halvány ajkai közül kivillogtak a fehér fogak. Meghatározhatatlan színű szemeiben ezer vidám ördög játszadozott.

Karját a férfiébe füzte.

— Tournehem bátya, ezt maga sem gondolja. Hisz épp oly jól tudja, mint én, miért küldöttük Charles-t utazni.

A nagy férfi elmosolyodott.

— Az ördögbe is! Nem valami szívesen ment utra az öcsém uram, aki még ma is szerelmes! Nos és a grande affaire? Mit hallani Binet-ről?

Jeanne d'Efoiles a fejét csóválta és pajkosan játszadozott finom ujjával.

— A szegény mama tele van aggodalmakkal. És teljesen ok nélkül. Ha Binet nem érkezik meg, meghívás nélkül Versailles-ba megyek. De bizom benne, hogy megérkezik!

Le Normant de Tournehem ur a gyönyörű teremtre tekintett és meg volt róla győződve, hogy úgy lesz, ahogy mondja.

Jeanne egy gyors mozdulattal visszaereszkedett a taburettre és férje nagybátyját, legjobb barátját, maga mellé vonta a sötétkék selyemszékek egyikére. És a férfinak jól ápolt, gyűrűkkel teleaggatott kezét a kezei közé vette.

— Kedves bácsi, — szólt élénken, miközben kipirult finom arca, — bizom is benne. Minden eljön, aminek el kell jönnie. Érzem itt, és itt is — két gyors mozdulattal a szíve tájára és a homloka felé mutatott. — Hisz tudja, hogy már Poissyban, az Orsolya nővéreknél «kiskirálynő»-nek neveztek a lányok és körülvettek, a parancsaimat lesve.

— Nem is szólva Lebou asszonyról, — vágott a szavába Tournehem, — aki néked már kilencéves korodban megjövendölte, hogy egy szép napon szeretett királyunk metressze leszel.

Jeanne csak egyet bólintott, majd így folytatta:

— A dolgok nem mindig álltak oly jól, mint ma. De az idők megváltoztak, amióta Chateauroux asszony

halott. Már nem akad senki, aki azt állithatná, hogy a király még gyászolja őt, hogy nem szabad a szíve.
— Akkor még természetesen...

Jeanne némi gunnyal mosolygott.

— A sénarti erdőben, amikor eléje lovagolva, utjába kerültem, még teljes mértékben a Chateauroux hatalmában állt. A királynak nem lehetett sem szólnia hozzám, sem köszöntenie, habár...

— Habár már akkor sem kevésbé tetszettél neki rózsaszínű amazónruhádban és pajkos kalapodban, te kis boszorkány!

Jeanne szép szemei diadalmasan fénylettek.

— Akár kissé, bácsikám, akár nem, a király a legutóbbi audiencián barátságtalanul tekintett rám! Szó nélkül engedélyezte a férjem számára kérelmezett főbérletet, — csupán azt — és arca eközben gondolatokba merülve aláhajolt, — egyedül voltunk... megtehetette volna, hogy...

Le Normant ur a fejét csóválta.

— Nem ismered még oly jól a királyt, ahogy azt magaddal elhitetni szeretnéd. Lassu és félénk, ha nem megy minden a lehető legsimábban... és, hogy nem ment részedről a legsimábban, azt nagyon bölcsen cselekedted.

A nő hirtelen sietséggel a szavába vágott, ismét felszökött helyéről és finom, karcsu alakja kinyúlt. A lángok felé tárt karjai, mintha parázsba lettek volna mártva. A vágy és az akaraterő hangján így kiáltott:

— Ki, ki ebből a kicsi, szűk világból — uralkodni, érezni erőmet, kezemben tartani keményen a gyeplőt, — minden ellenállással szemben érvényesíteni a magam akaratát!

— És Mária Leszcinska, a királyné?

— Eh, nem a szeretett Lajosnak való asszony ő... hét évvel idősebb... rút... örökösen gyermekágyban fek-

szik... teljesen szellem- és akaraterő hijján. Egy Mária Leszcinskától nem félek. Senkitől, senkitől sem félek... mert szeretem őt.

Tournehem ur hitetlenül mosolygott.

— Jeanne, ne áltasd magadat! Hogy jönnél te ahhoz, hogy a királyt szeresd?

A nő hátraszegte a fejét. Világosbarna haja köré fénykoszorút vont a bükkfahasábok lángja.

— Szeretem őt, mert szeretni akarom. Érti ezt, Tournehem bácsi?

Le Normant ur elnémult.

Jeanne szemeiben valami fény villant föl... forró és akaratos fény... beszédesebb még szavainál is... amellyel szemben minden ellentmondás lehetetlen volt. Közelebb ment hozzá és kezét gyengéden a férfi vállára tette.

— Ha tetszem a királynak, ha egészen tetszem neki, azt csupán önnek köszönhetem, Tournehem bácsi. Önnek köszönhetem a minden szép és nagy iránti érzékemet. Ön neveltetett fel a tudományok és művészetek jegyében. Ön mutatta meg nekem, hogy egy asszonynak is lehet egyéb feladata, mint, hogy férjhez menjen és gyermekeket szüljön.

— És Alexandra? — vetette közbe Tournehem, mintegy tréfálkozási célzattal.

Jeanne ajkán gyengéd anyai mosoly játszadozott.

— Jó, hogy itt van a kicsike — annál is inkább, minthogy első gyermekemet oly hirtelen elvesztettem, — de tőle még sok mindenre marad időm és terem, terem és erőm, hogy a világot nevemmel töltssem be. És, ha ez megtörtént majd, érezzék a hálámat, ön, apám, és anyám, és Abel öcsém, mind, akik jők voltak hozzám.

— És Charles Guillaume: a férjed?

— Ő jó, becsületes legény... de egyébként... ha szüksége lesz rám... természetesen...

Tournehem ur ebből mindent megértett.

Egyik sötétkék brokátfüggöny mögött megnyílt az ajtó. Egy még szép, beteges külsejű asszony lépett be rajta, a negyven és ötven közt lehetett. Élénk, közönséges mozdulatokkal közeledett Jeanne és Tournehem felé, amely mozdulatok nagyon elütöttek leányának előkelő, fajtiszta gráciájától.

— Mi az? Binet apó még nincs itt? Biztos, nem kapott meghívót... és éppen a dauphin esküvői ünnepségére.... az ember szinte... — Madeleine Poisson olyan mozdulatot tett, mintha toppantani akarna.

De egy tekintet Tournehemre és elmaradt a top pantó mozdulat.

— Kedves Madeleine-em, — szólt a férfi kissé halkán — ön immár nem olyan varázslatos, hogy ilyes eksztravaganciákat engedhetne meg magának. Azelőtt sokat megbocsátottak önnek a szépsége kedvéért. Im-már maga Poisson ur is érzékeny lett az ön tulságosan viharos kitöréseivel szemben.

A hölgy úgy tett, mintha e szavakat nem hallotta volna és kitárt karokkal közeledett Jeanne felé, aki komolyan elgondolkozva bámult a lángokba.

— Szegény gyermekem, hát ezért neveltünk oly előkelően, hát ezért vagy olyan anyagi szépségű, hogy ez a számár, ez a Binet... avagy tán elfelejtette, hogy a des Chévres-palota a rue de la Croix-ban van, a Petits Champs-on?

Jeanne anyjának hervadt, nemrég még oly szép arcára borult, amely valaha még az övét is felülmulta.

— Nyugodjék már meg, szeretett mama! Binet apó nem számár...

— Ugy hát nem kapta meg a meghívást, ami még rosszabb, — zokogott Madeleine Poisson.

— Biztosan megkapta. Ön lebecsüli a dauphin öfelsége komornájának hatalmát. Ám ne feledje el, az es-

küvői ünnepség sok munkával jár... és mielőtt Versaillesból a Hotel des Chévres-ig ér!

Poisson asszony felszárította könnyeit.

— Igazad van talán, drágám. Te bölcsebb vagy, mint mi valamennyien, szeretett Jeanne-om.

Becézve csókolgatta szép gyermekét.

— Tournehem ur, — szolt azután, tettetett ceremóniával fordulva a férfi felé.

Tournehem hasonló szertartásossággal hajolt meg ama könnyed, szeretetreméltó iróniával, amely sajátossága volt.

— Madeleine Poisson asszony?

— Poisson ma siettében levelet irt nekem, amelyben hivatkozik egy önnek írott levelére, amelyet kurir útján, úgy gondolom, a Rajna mellől küldött önnek. Azt írja, közölte önnek ügyeinek mostani állását. Hogy állnak ezek a dolgok?

Jeanne is otthagya a kandallót és Le Normant urhoz közeledett.

— Igen, hogy állnak a szegény papa ügyei? Meg kellene magukat kissé erőltetni, hogy hosszú száműzetését ismét jóvá tegyék. A Paris fivérek, akikért tulajdonképpen feláldozta magát, nagyobb energiával foghatnának a dologhoz!

— Ugyan, ugyan, kedves Jeanne-om, minden köteles szeretet dacára is nem szabad szem elől téveszteni atyád hibáit. Mint az ellátási bizottság alkalmazottja, kissé tulságosan is a saját kezére gazdálkodott.

— Nagyon kérem, — szolt bele Madeleine Poisson keményen — Francois halálra dolgozta magát a Paris élelmezési ügyei körül s ilyenkor előfordulhatnak a számadásban némi tévedések.

— A kincstár 232.000 livres-t követelt vissza tőle. Ha ön ezt némi tévedésnek nevezi!

Madeleine ismét közbeszolt:

— Hagyja a régi dolgokat, Tournehem. Ezt az

ítéletet mintegy tizennyolc év előtt hozták. Minthogy Fleury kardinális öminenciája keresztülvitte, hogy Francois nyolc év múltán visszatérhetett Németországból, minthogy az államtanácstól adósságai egy részének erejéig felmentést kapott, és minthogy a Parisok ismét örömmel fogadták őt vissza szolgálatukba, mégsem lehet a férjem az a tolvaj és betörő, akinek ön bélyegezni akarja.

Tournehem barátnőjének dühét megmosolyogta.

A nehéz aranyozott karszékekben, ahol a beszélgetés közben helyet foglalt, hátradőlve így szólt:

— Hisz ezzel újra a régi vitánál tartunk, amelynél semmi sem fölöslegesebb. Mert hisz mindhármunk szemében Poisson érdeke a fontos, amit ő mellékesen szólva tehetsége és energiája révén tökéletesen megérdemel.

— Igen, igen, úgy van bácsikám és ha majd ott tartok, ahova érni akarok, — hirtelen megértően pillantottak egymásra — az apa nemsokára nagy tisztességben fog részesülni.

Madeleine Poisson meghatottan ölelte meg szép gyermekét.

— Igen, te, te mindnyájunkat boldoggá fogsz tenni, — mondta zokogva; majd, szinte ugyanoly szenvedelmes és korholó hangon, mint az imént, nekirontott Binet-nek:

— Csak lenne itt az az átkozott hüllye!

Tournehem ismét felvette a beszélgetés fonalát, anélkül, hogy ügyet is vetne Madeleine Poisson szenvedélyes kitörésére. Tizennyolc éven át már hozzászokott volt.

— Egyébként Poissonnak egyáltalán nem megy rosszul a dolga. Rajnai utazása, amelyre Paris a múlt héten valami titkos megbizatással küldte, eléggé jövedelmező. S amilyen okos, becsvágyó és raffinált, még újra zöld ágra vergődik.

— Adj a Isten és a szent Szüz, hogy úgy legyen!

— Poisson asszony jámborul tekintett fel a szalon plafondjára. — Ma már három izben könyörögtem érte imazsámolyomon.

— Remélhetőleg nem hiába, — vigasztalta meg Le Normant irónikusan.

Majd halkán még hozzáfűzte:

— Hisz tudja ön, Madeleine, hogy az ég előtt kedvesebb a bűnösök imája, mint az igazaké!

Poisson asszony úgy tett, mintha ezt nem hallotta volna, ami azonban nem gátolta őt meg abban, hogy még mindig varázslatosan szép szemeiből egy kacér tekintetet ne küldjön feléje.

Jeanne, akinek meg volt a tehetsége, hogy mindent lásson és halljon, még olyankor is, ha egészen más dolgokkal látszott foglalkozni, észrevette Tournehem halk megjegyzését és anyja tekintetét, habár már percek óta az ablak felé volt fordulva.

Ismét az a gondolat furakodott agyába, amely már gyakran megkörményezte: vajjon Tournehem, ez az előkelő kulturember, aki atyja távollétében oly kitűnő neveltetésben részesítette, végtére nem tulajdonképeni apja-e?

Elgondolkozva nyomta homlokát a jégvirágos ablaktáblára. Mit ér a tépelődés? Sohasem fogja megtudni a valót. Egyébként ez a valóság vajmi keveset változtatna a két férfiről alkotott véleményén.

Mindkettőjüket szerette. A tehetséges, erőszakos, alapjában jóindulatu Poissont, csak úgy, mint az előkelő, világfiás Tournehemet.

Ha élete célja beteljesedik, mindkettőjük érdekeiért és jövőjeért egyforma akaraterővel harcolna.

Amikor Jeanne d'Étoiles a többiek felé fordult, meghallotta, hogy Tournehem, Abel fivéréről beszél.

— Mit ér ő a szépségével, Madeleine, ha Abel, lusta és nincs benne becsvágy?

Az asszony, aki a kandalló előtt egy széken ku-

porgott, azt válaszolta, hogy nem tudja elképzelni, mi a magyarázata, hogy a fia ennyire hijján van minden temperamentumnak. Ábel mértéken felül félénk és félszeg és emiatt mindennemű állásra alkalmatlan.

— Az eredmény ugyanaz.

— Majd én fölrazom. Csak várjátok ki türelemmel! — kiáltotta Jeanne, aki ismét hozzájuk lépett, büszkén hátraszegve szép fejét.

— Légy azon, hogy jóvátedd, amit atyád elrontott!

— Csak légy nyugodt, Tournehem bácsi, tudni fogom, hogy kell hozzáfogni.

— Csönd! — kiáltotta Poisson asszony, felugorva székéből. — Egy kocsi kanyarodott be a rue de la Croix des petits Champs-on.

Az ablakhoz rohant és körmeivel karcolni kezdte az ablakról a jégpalástot.

Majd, amikor a hepe-hupás kövezeten mindközelebb lett hallható a kocsi zaja, az ajtóhoz szaladt, felrántotta és hangosan a komornáért kiáltott.

Nanette éppen az utolsó öltéseket tette a földszinten Jeannenak a versailles-i ünnepségre készült álarcosbáli ruháján. A ruha mindeddig mély titokban maradt.

— Nanette! Nanette!

A lány fekete feje láthatóvá lett a lépcsőn.

— Gyorsan ajtót nyitni! Vendég érkezik, nyisd ki a kocsit!

Binet ur, a dauphin öfelsége komornyikja, sima arcával mosolygott, a csinos komorna igyekezetét látva.

— Lassabban, lassabban, kicsike! Hisz darabokra tépi a köpenyemet. Vagy annyira sietős?

Aztán odakiáltotta a kocsisnak az utasítást, hogy egy óra múlva ismét álljon elő!

Nanette eközben elragadtatással bámulta a kocsin levő művészies cimert.

Binet ur hosszú, méltóságos léptekkel ment előtte, fel a lépcsőkön.

— Szép cousine-om itthon van? — kérde hanyagul hátraszólva.

A legfelső lépcsőfokon most felhallatszott Madeleine asszony éles hangja.

— Már várjuk, bátya. Türelmetlenül várjuk.

Binet előkelően megrándította a vállát a sötét köpeny alatt.

— Az udvar, kedves madame Poisson, előbb jön, csak aztán az udvariasság!

Amikor a legfelső lépcsőfokig ért, gálánsan kezecskölt Madeleine-nek.

— Üdvözlöm, madame Poisson!

— Miért ily feszesen, kedves Binet-em, miért nem «cousine»-om, vagy «néni»?

— Mivel az Étoiles-okkal s nem a Poisson-okkal állok rokonságban — válaszolta a dauphin öfelsége komornyikja méltósággal és éles hangsúlyozással.

Poisson asszony vendégét most ujjának mélyen kivágott csipkéjénél fogva ragadta meg.

— Egyre megy! A fődolog, hogy elhozta-e a meghívót?

A nagy ember ismét a vállát vonogatta.

— Hát itt lennék különben?

Poisson asszony megkönnyebbülten lélekzett fel és keresztet vetett.

— Hála Istennek! Hála Istennek!

Amikor a kék szalonba léptek, ahol a hasábok már összeomlottak és már csak pislákoló fényt vetettek, üresen találták.

Miközben Poisson asszony meggyújtotta a sokkaru csillárt, Binet türelmetlenül madame d'Étoiles után érdeklődött.

— Megbízatom szép cousine-omnak szól.

— A kicsinél lesz. Jeanne gyengéd anyja!

— Egy előnnyel több, — jegyezte meg Binet jelentősen, cinikus mosollyal.

Nanette, aki a már előre megparancsolt muskotályt és az édes süteményekkel telt kis kosárkákat, Binet kedvenc falatjait a vendég elé tette, megkapta a parancsot, hogy hívja be d'Étoiles asszonyt.

Alig, hogy Madeleine ezt a parancsot adta, Jeanne belépett, ragyogva, várakozásteljesen.

Binet a szép, karcsu kezét hosszasan csókolta a kelleténél.

— Minden a legjobb rendben van! — suttogta. — Sok mondanivalóm van a számára.

Jeanne bólintással válaszolt és megkérte anyját, hagyja őket magukra.

Amikor Madeleine habozott, Binet türelmetlenül megkérdezte:

— Szabadna kérdezniem madame, ki az urnő a Hotel des Chévres-ben? Ön, aki csupán vendég, avagy madame d'Étoiles, akié a ház?

Poisson asszony heves kitörésre készült. De leányának egy kérő tekintete nyomban lekenyerezte. Némán, dühösen hagyta el a szobát.

— És most, meséljen, bátya, — kérte őt Jeanne, tikkadt ajakkal. — Valóban tetszettem a királynak? Valóban látni akar az ünnepélyen? Kék szemei, istenemre, Franciaország legszebb kék szemei igen jószágosan tekintettek rám az audiencián. Megmondta öfelségének, hogy sirtam már miatta, amikor Metzben a halálán volt?

Binet megsimogatta cousineja szép kezét.

— Mindent megmondottam neki, közvetlenül vagy Ajen herceg útján. Öfelsége nem feledte el a sánarti erdő elragadó amazonját. Egyébként Ajen bátrán szövetséges társának tekintheti.

Binet a zsebébe nyúlt.

Ime, az esküvő záróünnepségeire szóló meg-

hívó. Holnap Versailles-ban maszkabál, holnapután bál a városházán.

Jeanne diadalmas mosollyal lengette meg a kártyát. Fennhangon olvasta le róla a nevét és a keletet.

— Meg kell majd az embereknek jegyezniök ezt a napot, 1745. február 25-ét, amikor egy bizonyos madame d'Étoiles először lépett Versailles parkettjére, — jegyezte meg Binet sokatmondóan.

Jeanne elgondolkodva ült ott, arcának finom oválját a tenyerére hajtva.

Rövid szünet után, miközben Binet jóleső érzéssel, és mint aki biztos a dolgában, szemlélgette a szép teremtest, habozva így szólt:

— Binet, egy dologra nem gondoltunk optimizmusunkban. Nem tartozom az udvarhoz, polgári nők vagyok. El fogja nézni ezt a király?

Binet arcáról azt lehetett leolvasni, hogy büszke rá, hogy jobban ismeri ezt a dolgot.

— Éppen ez a körülmény különös új ingerrel hat öfelségére. Teljesen jóllakott a Mailllyvel, a Vintinulle-el és a Chateauroux-val. Elég dolgot adott neki ez a három testvér. Az ő számára az előkelő hölgyek ideje lejárt. Tul sok bajt okoztak neki.

— Akárhogy áll is a dolog: szerette őket. Különös: három nővér és egyik a másikat váltotta föl... — És magában ezt gondolta: — Köszönöm neked, Isten, hogy nincs nővérem!

— A király kacérkodik a polgársággal. Szüksége van a bourgeois-ira és azzal akarja megbecsülni őket, hogy nem választ többé szeretőt az előkelő születésűek közül. De — mindezt sokkal jobban meg fogja önnek magyarázni Ajen herceg, vagy — maga a király.

Egy pillanat szünetet tartott.

— Maga nagyon okos, Jeanne, és emellett: ne is tagadja, alapjában hüvös természet; majd, ha szereteti Louis-nk kegyeit megnyerni, — és én nem ké-

telkedem ebben, — nagyon hamar sokkal tisztábban és mélyebben fogja látni a dolgokat, mint mink, dacára annak, hogy már évek óta az udvarnál vagyunk. Csak egy dologra szeretném előre is felhívni a figyelmét: a király gondolatai és ösztönei semminő tárgynál sem tudnak soká időzni, az asszonyokat sem véve ki. Aki meg akarja őt magának tartani, annak értenie kell a módját, hogy tartósan foglalkoztassa és szórakoztassa, egyszerűen: elfelejtetni véle önmagát, hogy megszabaduljon ama buskomor unalom ellenállhatatlan hullámaintól, amelyek mint valami betegség, tartják fogva őt.

Jeanne megértően bólintott.

— Hallottam erről. Bernis abbé és Nivernois hercege, akiket madame Geoffrin hétfőin ismertem meg és akik azután később sokszor voltak nálam Étoilesban, gyakran beszéltek nekem róla. Voltaire is említi egy dalában. Vajjon hol rejtőzködik az öreg gúnylódó?

— Azt mondják, Cirey-ben, a barátnőjénél.

— A bölcs Châtelet grófnőnél! — mondta nevetve Jeanne. — Elképzelem őket, ahogy kedvelt Champagne-ukban a matematikát és a természettudományokat bujják, ahelyett, hogy... — És itt ajkába harapott és elrejtette mosolygását.

Binet a kandalló párkányán álló ingaórára tekintett.

— Mindjárt kilenc óra! Tizkor kezdődik a szolgálatom. Különben őfelsége, aki egyébként maga a megtestesült pontosság, mostanában nem igen veszi szigorúan a dolgot, annyira szerelmes a menyasszonyába, az infánsnőbe.

— Annál jobb — gondolta Jeanne. — Legalább nem fog törődni egyéb dolgokkal, amelyekkel kapcsolatban semmi szükség a jámbor urra.

Binet felkelt a helyéről, miután a kis süteményeket utolsó szálig megette volt.

— Még egyetlen kérdést csupán, gyönyörűség-cousine. Gondoskodott valami érdekes jelmeztől és milyen az?

Jeanne mutatóujját titokzatosan az ajkára nyomta.

— Pszt! — susogta. — Államtitok, bátyámuram!

— Ó, ó!, Nekem csak szabad tudnom?

— Minden köteles hála dacára — sem!

— Valóban ennyire titok?

— Ennyire!

Jeanne most az óra számlapjára pillantott.

— A szolgálat hívja önt, bátyámuram! Még a legszerelmesebb dauphin-nek is szüksége van a komornyikjára — sőt.

Bókolva nyitotta ki előtte az ajtót.

— Ejnye, ejnye, a szép asszonyát. Tízet egy ellen, hogy megnyeri a játszmát — gondolta Binet, miközben lefelé ment a lépcsőn.

Alig zárult be Binet mögött az ajtó, amikor Jeanne a brokát ablakfüggönyök közt álló kis íróasztalt felnyitotta és egy papirtekercset vett ki belőle. Az asztalhoz vitte és a sokkaru gyertyatartó világánál kigöngyölte.

Egy karc volt, Mignardtól, és Montespan Athenaist ábrázolta. Jeanne a holnapi álarcosbál alkalmára azt a jelmezt másoltatta le, amelyet ezen a képen XIV. Lajos szeretője viselt.

Csupán a drágaköveket és a csipkéket nem tudta leutánozni. Erre, dacára Tournehem bácsi bőkezűségének, nem tellett d'Étoiles ur erszényéből.

Jeanne hosszasan elgondolkozva bámulta a rajzot, amelyet titokban szerzett meg a nagybácsi gyűjteményéből.

Vajjon ráismer-e majd a király a célzatosságra, amely arra készítette őt, hogy éppen ezt a jelmezt vá-

lassza? Figyelmesen szemlélte a csipkediszes, selyemderék csodálatos kék színét, a dus himzésű selyemaljat, a bőrancu, barnászörös bársonyköpenyt, a gyöngysort, amely a hullámos, tornyos s az övével azonos színű haj köré fonódott.

Jeanne nem tudta, vajjon kívánja-e, vagy féljen attól, hogy a király felismeri a célzatosságot?

Mily győzelmesen tudta Mignard ezt a szép nőt a papirra varázsolni, aki képes volt egy La Vallière-t elhomályosítani!

És a győzelmet mégis bukás követte! A Montepan után egy Maintenon következett és kiragadta kezéből a hatalmat.

Jeanne megborzongott és közelebb ment a kandallóhoz, amelyben kialvóban volt a gyenge láng. Szemei mély komolysággal bámulták a haldokló parazsat.

Aztán hátraszegte a fejét és gyönyörű ivelésű ajkába erősen beleharapott, hogy kiserkedt a vére.

Nem, XV. Lajos Franciaországában nem szabad egy Maintenon-nak akadnia!

II

A DAUPHIN ESKÜVŐJE

Tournehem ur kocsija a jeges februári éjszakán Versaillesba vitte d'Étoiles Jeanne-t.

A kékesfekete égen ragyogva villogtak a csillagok. Keményen kövé fagyva állott a hó az utakon.

Az országut két oldalán fehér, csillogó ezüstkendőkbe burkolva állottak a fák, fénylő utjelzők, amelyek már messziről a királyi palota felé mutattak, amely-

nek ragyogóan kivilágított homlokzatai messzire befény-
lettek a tájékba.

Jeanne kihajolt a kocsi ablakán. Szemeit tágra nyitotta. Finom orrcimpái reszkettek. A csillogó fény
vonalakból ragyogó jövőjének szimbolumát olvasta ki.

A palota egész környékét elöntötte a tömeg, a pá-
risiak, akik mindig készek bámulni és ott lenni vidá-
man minden látnivalónál a legrémesebb tolongásban is
falként összezsufolva álltak. A meghívottak kocsija
csak a legnagyobb ügyel-bajjal tudtak a bejárat el-
jutni.

Jeanne ragyogó tekintettel nézett végig az arany-
diszítésű, cimeres kocsisoron, a bársony- és selyem-
livrés lakájokon és a háromszögletű hullámos, pude-
res parókákon.

A gavallérok, akik már alig várták, hogy a bá-
terembe lépjenek, türelmetlenül ugrottak le hintóju-
selyempárnáiról. Jeanne látta, amint a kocsik ajtó-
kinyílnak és a fehér hóban, a ragyogó világításban fö-
fénylenek az arany- és ezüsthímzésű köpenyek, csipke-
sálók, a villogó kardkötők, fehér selyemharisnyák és
vörös pántos, magasszáru lakkcipők.

Az előkelőségek, kezükben tartva a kalapot és a
aranyvégű elefántcsontpálcát, fejükön a rizsporozatlan
paróka kissé a nyakra omolva, a palota egyik feljárat-
felé tartottak.

Az álarcosok már elővigyázatosabbak voltak. Ti-
relmesen a hintójukban maradtak. Csak néha-néha pi-
lantott meg Jeanne egy-egy à la Watteau-frizurájú
rizsporos női fejet, egy sápadtszínű szalagokkal disz-
tett selyemkalapocskát, egy-egy — az ifju dauphin irán-
hódolatból spanyolos jelmezű gavallért, aki mélyen ki-
hajolt hintaja üvegablakán.

A kocsik két sora lassan, lépésről-lépésre halad-
előre.

Egész Paris ott volt a versailles-i uton, hogy je-

len legyen a dauphin és az ifju spanyol infánsnő esküvőjén, amely a nemzet általános szimpátiáját kiválotta.

A fogadtatás, amely már hatkor kezdetét vette, már rég lezajlott. Lajos és Mária Leszcinska kilenckor vettek részt az ünnepi vacsorán. Éjfélre volt kitűzve a jelmezbál kezdete.

A palota előtti tömeg még egyre nőtt. A kocsisor hosszában oszlott meg. A nagy márványlépcső előtt és a kápolna udvarán szálltak ki a vendégek és kétoldalt léptek a tündérien kivilágított termekbe.

Végre d'Étoiles Jeanne-re került a sor. Ott állt, a tömegtől sodorva, előrenyomva, anélkül, hogy tudná, miként jutott idáig, a fénysugaraktól előzőnlött tükörgalériánál.

Tágra nyitott szemekkel bámulta meg.

Keble hullámszerűen kezdett és hangos szivdobogás fogta el.

Ez valóban királyi pompa volt. Éhes szemekkel itta fel a számtalan gyertyafényt, amely a tükrökben százszorososan verődött vissza.

Lebrun freskói alatt tolongtak az álarcosok, enyelegve, pajzánkodva egymással. Jeanne körül, aki kissé hátralépett, hogy jobban lásson és ismerőseket fedezzen fel, mindenféle nemzeti viselet hullámszerűen: örmény, török, kínai és afrikai.

Közben Harlekinek és Kolombinának, szerzetesek és szerzetesnők üzték bohó tréfáikat. Orvosok és tudósok méltóságosan vonultak fel magas parókákkal, kezükben hosszú, aranyfogantyus pálcával, a tömegen át, mintha valami Molière-darabból ugrottak volna elő.

Asszonyok, bő abroncsaljakban, virágosan, csipkék tömege közt.

Férfiak gazdag himzésű köpenyekben vonultak el Jeanne előtt. XV. Lajos udvarának divatja szerint vol-

tak öltözve, csupán álarccal, és parókájuk enyén rízs porral behintve.

Amikor ez a csoport elvonult, Jeanne hallotta amint valaki így szól mögötte:

— Látta az udvar meghívottait, komtesz?

Egy vidám, ifju hang csodálkozva így válaszolt

— Ó, pompásak voltak. Nagyon gazdagok lehetnek

A hang itt kissé meghalkult, de Jeanne éles füle mégis meghallották, amikor így válaszolt a kis komtesz nek:

— Nagy tévedés. Ezek az urak szegény falusi urfiak, akiket a király az egybekelési ünnepségekhez rendelt. Minthogy ismerik az uralkodónak a pompa iránti szeretetét, és minthogy amaz öltönyöket, amelyekben megjelentek, — egyik sem állitható elő 2000 livres-en alul — nem tudják megfizetni, abban egyeztek még egy párisi szabóval, hogy a három napig tartó ünnepség idejére kölcsönkapják tőle a ruhákat.

Jeanne ezt figyelemmel hallgatta. Minden egyező, amit XV. Lajos udvarának viszonyairól megtudhatott, a legnagyobb mértékben érdekelte.

E pillanatban egy lengyel társaság vonult el mellette, karcsu, szép alakok, akik a királyné tiszteletére szülőhelyük nemzeti viseletébe öltözködtek.

A csoportok eltolódásával mindinkább az előtérbe sodródott.

Gyönyörű, szabályos alakja a jelmez érdekességében, a pompás nyak, a finom áll hajlása, a csudás haj, amely a maga természetes színében a fénytengerben, aranybarnán hullámozt, mindjobban feltűnt.

Most két Harlekin táncolta körül vakmerő ugrásokkal és még vakmerőbb szavak kíséretében.

Az orvosok egyike hosszú léptekkel feléje tartott és erőnek erejével meg akarta vizsgálni a pulzusát. Egy velencei dózse hölgyét, egy rőtesszöke Kolombiát a fáképnél hagyta és hirtelen eléje lépett.

— Athenais-ok legszebbike, szabad egy táncot kérnem?

Jeanne elmosolyodott álarca alatt, de tagadólag rázta a fejét.

Senki kedvéért sem enged a figyelméből.

Eme ünnepségnek az ő szemében csupán egy a célja — és ennek a céljának a neve: a király!

De a dózse nem hagyta magát egykönnyen lerázni.

— A megelevenedett Mignard. Felébredt XIV. Lajos aranykora. Ne legyen kegyetlen, gyönyörű Athenais! A Montespan se volt kegyetlen — és ha, sajnos, nem is hizeleghetek magamnak azzal, hogy «le roi Soleil» vagyok, a Nap-király...

Jeanne most figyelni kezdett. Ezt az ifjui hangot hirtelen nagyon ismerősnek találta. A csudaszép vakító fehérségű fogak, a szép, egy kissé telt alak és ennek a dózsének gáláns modora... nem: tévedés nem lehet... a pompás diszöltönyben Bernis abbé rejtőzik, d'Étoiles-ból való jóbarátja.

Tehát kettőzött óvatosság! Bernis mindig meleg hódolattal környezte, sőt, viselkedéséből többre is lehetett következtetni. Nem szabad magát egyetlen szóval, egyetlen mozdulattal sem elárulnia. Különben nem szabadul tőle.

Ma este sem barátnak, sem ellenségnek nem szabad a kártyáiba tekintenie.

Az álarcosok tömegében e pillanatban Jeanne szerencséjére erős hullámvászon keletkezett.

Idegei megfeszültek. Talán a király?...

Binet ma reggel, még a legutolsó pillanatban elárulta neki, milyen jelmezt fog viselni a szép uralkodó.

Most megnyílt az egyik tükörajtó. Jeanne érezte, hogy kezei elhidegednek. Majd ismét visszaáradt a vére a szíve felé. Nem: ez nem volt Lajos!

Álarc nélküli személyek sora lépett most a galériába.

Jeanne felismerte köztük a dauphint ifju nejével. Előttük egy kamarás karján, Mária Lesziuska haladt, mint rendesen, nem valami előnyösen öltözve. Mint mindig, most is mintha az unalom szellőjét hozná magával.

A dauphin falusi kertésznek öltözve, ujjai hegyénél fogva vezette a nejét, aki virágáruslány-jelmezt viselt. Mindketten Watteau stílusában. Az ifju pár meggett lépdelték Chartres herceg és a hercegné.

Jeanne egy pillanatig utánuk nézett; lassan, az álarcosok forgatagában körülvéve a kíváncsiak tömegétől, haladtak a termen keresztül, majd elvesztek az emelvény táján, ahol királyi apródok frissítőket kínáltak.

Köröskörül nyugtalan morgás támadt. Hol marad a király?

Jeanne, akár egy szobor, mozdulatlanul egyenest állt. Még ha nem is viselt volna történetesen álarcot, akkor se olvashatta volna ki senki a tekintetéből, hogy mi megy benne végbe. Egy csapat álarcos hölgyet figyelt, akik gavalléraikkal állottak és nyugtalan izgalomban csevegtek.

Jeanne közvetlen közelében azt a kijelentést hallotta, hogy az asszonyok közt Rohan hercegnő a legszebb; a kisebb, mellette álló, Lauragnais hercegnő. Mindkét hölgynek, így suttozták, az volt a célja, hogy az uralkodók legszebbikét meghódítsák, hogy Chateauroux-t helyettesítsék.

Titkos jelszóként szaladt végig a termen a hír, hogy a király hajlandó épp a mai napon újból megajándékozni valakit kegyével.

Madame d'Étoiles csak mosolygott. De ezt a hideg, szinte kegyetlen mosolyt senki se látta.

Hirtelen hangos, nevető felkiáltások a fénynyaláboktól ragyogó galérián. A királyi termék felől egy különös menet közeledik. Nyolc taxusfa, amaz idő ízlése szerint, amely még egyre a Le Notre ötletein

rágódott, lassan mozog előre. Egy csoport szép asszony, akik nyilván sejtették, ki rejtőzik a taxusfák egyikében, rajzolta körül a sötétzöld imbolygó alakokat.

Ahogy Jeanne a csoportot megpillantja, szép testét egy reszketés futja át. Életének döntő órája elkövetkezett. Első pillantásra megismeri Lajost a gavallérai közt. Bármily nagy tömegben is ráismert volna éles szeme.

A galéria közepén kettészakad a taxusfák me-
nete, futva, ugrándozva, táncolva. A felvonulásnak vége. A többieknel kevésbé élénken jön a király, akiről Jeanne le nem veszi a tekintetét. Azzal a hanyag, kissé bágyadt gráciával köszönti a Rohan és Lauragnais hölgyeket, amely közismerten a sajátja.

Egy csoport Kolombina veszi körül és vakmerően közelednek hozzá.

Láthatólag nem tudják ezek a pajkos Kolombinák, hogy ki az, akivel így durván tréfálkoznak.

Kurta, parancsoló kézmozdulatra ijedten szétrebbenek.

Az udvarnak a királyi taxus tüntetően hátat fordít. Halk nevetés rázza meg, egy könnyű nőcskét véve észre, kerek vállain hosszú spanyol selyemmantilla, groteszk és nem igen udvarképes mozdulataiból ítélve, polgári nő, aki egy taxust ostromol, amely leginkább hasonlít rá alakban és mozdulatokban. Valóban, bátor egy nőcske. Kétségtelen, hogy a királynak nézi a taxust, amelyet ostromol. Lajos hangosan felnevet. A gavallér, Mária Leszcinska sógora, fellemelegszik. Nem sokáig kéreti magát és a könnyelmű nőcskét a kis fürkék felé szökteti.

A király egy pillanatig a tovatünők után tekint, majd fojtottan felsóhajt.

Ez ismét annak a kinos ürességnek az érzete, amelytől mindenképpen menekülni akart. Ő, mit nem

adna egy kalandért, aminőben a bátyjának épp most, oly fáradság nélkül van része! Jól tudja, csak a kezét kell kinyújtania. Hószin nyakak, fehér kezek, csábító szemek mindenünnen kínálkoznak neki. Számptalan szép asszony minden pillanatban kész, első intésre odaadni magát, a legtitkosabb «petits cabinets»-jeibe követni őt.

De éppen ez az, ami untatja. Valami olyan után vágyódik, ami más, mint mindaz, ami idáig volt. Kutat utána, kitarja feléje a karjait s amikor azt hiszi: elérte, újra semmivé foszlik. Letépné magáról az álarcot, amelyet egy órája még oly vidám dolognak talált és amelyet most kimondhatatlan tehernek érez. De nem akarja megzavarni az ünnepséget, amazok örömét, akik ugyanezt az álarcot viselik és abban a boldogságban ringatóznak, hogy a királynak nézik őket.

Körültekint, határozatlanul, fáradt tartással, szinte zavartan. Gondolatai másfelé szállanak. Már nincs Versailles-ban, már nincs a tündérien ragyogó teremben.

Valahol királyi kürtök búgnak... árnyas idő... a vadászat... vadászat a sénarti erdőkben. Mellette lovagol a Chateauroux. De nem látja őt. Odaát, az erdőszélen könnyű hintó várakozik, egy karsú, hollófekete ló. Gyönyörű ifju nő tartja a gyeplőt. Suhogó rózsaszín és kék selyemszövetek tapadnak egy elragadó termetre. A legszebb, legpikánsabb szemek, tele rejtéllyel és mélységgel, néznek reá. A Chateauroux egy kemény szót ejt ki és a varázs megtörik.

A király elgondolkozva, tépelődve áll az egyik tükörajtóhoz támaszkodva.

Valaki erről a sénarti gyönyörű amazonról beszélt neki. Ki is volt csak? Hirtelen emlékezni kezd. Agyen hercege... és még valaki... az a ravasz Binet, igen, az lehetett csak. A gondolatkapcsolódás megvan. Most hirtelen egy másik alkalomra gondol, amaz órára, amikor itt Versailles-ban látta őt és beszélt vele, a sé-

narti szelid tündérrel, egy rövid, ó, tulságosan is rövid audiencián, amelynek percei ki voltak mérve.

Mintha azt mondták volna neki, hogy ez az asszony, ha jól emlékszik, Étoiles urnője, meghívót kapott a versailles-i ünnepségekre? Vajjon élt a meghívóval? Itt van? Miképp találja meg a sok száz élarcos között? Miért is nem mondta meg neki az a Binet, hogy milyen jelmezt visel?

Egy halk «sire» a háta mögül, megakasztotta öt gondolataiban. Aen hercege lépett a királyhoz.

Feltűnés nélkül egy arannyal kirakott asztalka felé int a kezével, amely mellett egy az őseinek stílusa szerint öltözött karcsu asszony áll.

Szemei meglepetten nyugszanak az elragadó alakon.

— A Montespan, tisztára az! Ön tudja, herceg, kinek jutott az eszébe ez az eredeti ötlet?

A herceg valamit a fülébe sug. A király izgatottan egyenesedik fel nyomott tartásából. Durván tör át a csoportokon, amelyek közte és Jeanne d'Étoiles között tolonganak.

És ime, most ott áll előtte, és mélyen meghajol. Néhány pillanatra képtelen szóhoz jutni. Azután kezét nyújtja neki és szinte alázattal kérdi:

— Szép grófné, szabad kérem egy körsétára?

Kék ruhájának suhogó selyme alatt hangosan és bolondos szabálytalansággal dobog Jeanne szíve. Könnyed beleegyezéssel mozdítja meg a fejét és kezét a királyra bizza. És Lajos, a körülrajongott, halk szorítással fogja át ezt a szép asszonykezet, amelynél szebb még nem nyugodott a kezében.

Jeanne egy pillanatig uj megszólításra vár. Mint-hogy a király hallgat, így szól finom, szép hangján:

— Minő tisztesség és öröm, sire, hogy felséged előtt megismerte jelmezemet!

A király felélénkül.

— Gondolataim oly gyakran és egész lelkenimmel időznek elődeimnél, hogy mindazt, ami engem Franciaország emez aranykorára emlékeztet, örömmel üdvözlöm.

Egy pillanatra elbocsátotta Jeanne kezét és eléje állt, hogy elragadtatással szemlélhesse őt.

— Önnek van ízlése, madame, finom ízlése. És egyben művészi és történelmi ösztöne.

Jeanne csábító mosolyával nevet és okosan megfontol minden szót, mielőtt kiejtené.

— Ha így van, sire, ahogy ön itélni kegyeskedik, úgy azt nagybátyám, le Normant de Tournehem ur nevelésének köszönhetem. Művészlélek ő és teljesen saját elvei szerint képeztetett ki. Jélyotte-tól nyertem zenei oktatást.

— Ez hallatszik a hangjából, madame; úgy cseng, akár a zene.

A király ismét megragadta a kezét és a királyi termék felé vezeti.

— És mire taníttatta önt még ezenkívül ez a kiváló nagybácsi, madame?

— Guibandot-nál táncra, Crebillon-nál drámai gyakorlatra és szavalkásra.

— Ezt kiérezni a beszédéből, madame. Alkalmilag majd fel kell nekem olvasnia, ha ismét elfog melankólikus, vagy heves hangulatom, mint ahogy Dávid Sault hárfajátékával megnyugtatta.

— Magas kegy lesz ez számomra, sire.

— Vagy szivesebben foglalkozik drámai dolgokkal? Jeanne élénken válaszolt:

— A színház a szenvedélyem, sire. Étoilesban nagy színpadunk van, amelyet Tournehem ur építtetett a kastély mellett. Előadásokat rendeztünk, amelyeken maga a szigorú Voltaire sem talált kivetni valót, sőt. Crebillon dicséretével adózott.

A király vidám, elfogulatlan mosolyra fakadt, amire csak a legritkábban volt képes.

— Valóban, együtt volt ott önnél a két liarcos kakas? És nem mentek egymásnak?

Most aztán Jeanne is nevetett.

— Megtettem minden lehető, sire, hogy kibékitsem őket.

Lajos megsimogatta a kezét. Halkan és sokatjelenően szólt:

— Ez a gyönyörű és finom asszonyi kéz nem is érthet egyébhez, minthogy áldást és békességet hintsen.

— Ó, sire, félek, hogy tulságosan jó véleménye van rólam. Nem vagyok valami szelid galamb.

— Ezt nem is képzelem önről, madame. Ehhez tulságosan sok önben a vér és az ész. Biztosan emlékszik még, mily okosan és talpraesetten beszélt rá, hogy a férje számára a főbérletet engedélyezzem.

— Kegyeskedik még emlékezni rá felségednek? — kérdé kacéran Jeanne.

— Vajjon el lehet az ilyen szemeket feledni? Sphinx-szemek, kifürkészhetetlenek! Akkor jobb dolgom volt, mint ma. Alarc nélkül olvashattam a legszebb arc gyönyörű vonásaiban.

Louis a nagy tükörajtó felé vonta hölgyét, amely a királyi termekbe vitt.

— Vegye le az álarcot, madame, — mondá melegen és nógatva, tekintetével elnyelve a gyönyörű termetet.

Jeanne megcsóválta a fejét és olyan mozdulatot tett, mintha el akarna huzódni.

— Ne legyen kegyetlen, madame! Az író-szobám most csendes és üresen áll. Minisztereimnek és apródjaimnak ma jobb dolguk akadt.

De Jeanne egyáltalán nem mutatkozott hajlandónak arra, hogy kövesse. Ma még — nem. Holnap is napleszen. Érezte, hogy a király belseje lángokban áll.

Mitsem veszíthet, csupán nyerhet, ha ezeket a lángokat ellenállásával még éleszti.

— Csak egy rövid pillanatra! Képzeld magát abba a helyzetbe, hogy ön most a valóságban Montespan Athenais és XIV. Lajos könyörögve áll ön előtt.

— Elképzelem mindazt, amit ön kíván, sire és éppen ezért — nem, a büszke Athenais nem volt oly könnyen kapható egy igenre, mint a valóságban szelid galamb, La Vallière. Ő nem az én zsánerem, sire.

A király élénken ellenkezett.

— Tetőtől-talpig szerető, odaadó nő volt. Vajjon képzelhető-e valami boldogítóbb egy szerető férfi számára, mint ahogy Lajos La Vallière hugát szerette? Vegyen példát róla!

Am Jeanne hajlithatatlan maradt.

A király félénken omlott vissza magába. Soha még fiu korában sem koldult asszonyi kegyekért. Vajjon most férfi korában a harmincon túl adja rá a fejét? Hatalma, ez a szinte határtalan hatalom lett fölötte urrá, amelyet még féltékenyebben őrzött, mint a Nap király a magáét. De egyuttal mindama kinoknak tudata is, amelyeket félénk nyugtalan lelkeknek köszönhetett.

Ujból megragadta Jeanne kezét, melyet az előbb eleresztett volt. Hisz valami újra, az eddigieknél másra vágyódott! Itt van, ami után oly forrón vágyakozott. Taszítsa el magától pusztán sértett hiúságból?

— Nem akarom erőltetni, — szólott halkan Jeannehoz hajolva. — De holnap ott lesz a városház bálján? Ott álarc nélkül folyik a tánc. Nemde, ott ismét lesz szerencsém gyönyörű arcát láthatnom?

Jeanne igenlően bólintott. Éles szemeivel, gyors felfogóképességével megfigyelte a király tusáját és daldalmasan átlátta győzelmét. Tudta, hogy holnap engedelkeny lehet.

A király fülébe sugja a találka helyét és óráját.

— Eljön — biztosan?

— Eljövök — biztosan!

Forrón megszorította a kezét, hogy a drága gyűrűk, amik ujjait fedték, mélyen bevágódtak finom húsaiba. Azután gyorsan tűnt el előre édes mozdulatokkal a legközelebbi csoport hullámozásába.

A király félénken bámult a padlóra. Ünnepejének fényében hirtelen határtalanul elhagyatottnak érezte magát.

Lábai előtt finom fehér csipkekendő fekszik arany és selyemszálakkal kihimezve. Felemeli. Ugyanazt a finom rózsailatot leheli, amely a gyönyörű teremtésből áradt. Utána akart menni, hogy visszaadja neki a zsebkendőt; de ekkorra már nagy emberáradat választotta el Jeanne d'Étoiles-tól.

Ügyesen, széles, vigyázatos mozdulattal dobja feléje a kendőt az álarcosok erdeje fölött.

Jeanne ügyesen kapja el.

Sok száz szem figyelte ezt a hosszú, halk beszélgetést, a kendővel való jelenetet.

Köröskörül izgalmas suttogás...

— — — — —

Egész Páris és a falu népe együtt ünnepelte dauphinjének az esküvőjét. Emberemlékezet óta nem volt hasonló népszerűségű ünnepség. Öt év előtt volt a király legidősebb iker-leányának, Erzsébet Lujzának esküvője Don Philippe infánssal, Párisban. De a mai ünnepség ujjongása és lelkesedése abból minden pompa dacára is hiányzott.

A gazdagon diszitett utcákon és tereken vidám emberáradat nyüzsgött, amely óráról-órára növekedett. A város több pontján fedett báltermeket építettek. Művészi virág-girlandok, friss télizölddel vegyesen, Franciaország és Spanyolország címerei és nagy allegorikus ábrák diszitették a termeket, tereket és utcákat.

Mindenütt bort és ételeket kínálgattak. A tiszta, napfényes februári levegőt a király és az ifju pár éltetése reszkettette meg.

A Bastille-téren a tömegek hangos rikoltozással állottak meg, virágokat dobáltak a levegőbe és a «Vive le roi», «Vive Louis le bien-aimé» felkiáltások mind erősebb akkordokban hangzottak fel. Mintha minden gond és minden baj feledve volna. Egész Páris egy dagadó boldogság-hullámba merült el!

III

ASSZONYI REMÉNYEK

Már alkonyodott, amikor a király Ajen herceg dolgozószobájába parancsolta.

A minisztertanács és a sok audiencia kifárasztották. Lajos a szoba háttérében álló selyemdiványon kinyújtózva feküdt és nyitott szemekkel álmodozott.

Lelkében újra megelevenedtek a legnapj álarcosbál eseményei és mindent tulragyogva a gyönyörű Jeanne d'Étoiles talpraesettségével, vidám, csevegő-képességével, finom hangja melódikus lejtésével.

Lajos fantáziája a legcsábítóbb színekben festette meg a nő testi képét. E szabályos, karcsu termetet, a gyönyörű száját a villogó fogakkal, amelyeket az álarc nem fedett el, a finom, tökéletes szépségű karokat és kezeket, fehér nyakat, amely a világos-barna hajzuhatag alatt virult.

Magasra csaptak a vágy szikrái, amelyeket a szép asszony tegnapi ellentállása elnyomott.

A Chateauroux halála óta nem viharzott át Lajos fáradt lelkén hasonló érzés-káosz. Felugrott és kinyújtózta tagjait.

Ó, ez jót tett, vágyakat táplálni, forró, lobogó vágyakat, amelyek a vért felkavarják!

Most belépett a herceg. A király frissen ment eléje. Ayent ez meglepte. A szolgálatban lévő tisztektől hallotta az előszobában, hogy a király fáradt és lehangolt, nyilvánvalóan ismét a buskomorság tartja hatása alatt.

— Boldog vagyok, hogy felségedet ily vidáman láthatom.

— Az vagyok, kedves herceg, vidám és boldog. Ugy örülök a mai városházi bálnak és randevunak, mint egy gyerek. Micsoda elragadó teremtés! De remélem, a dauphin nem fog tulsokáig tartózkodni a városházán, hogy szabad legyen az utunk.

A király izgatottan beszélt, szemei lázban égtek.

A herceg egy kis meggondolást nem tartott feleslegesnek. A király tulságos sietséggel lát a dologhoz. A szép madame d'Étoiles úgy látszik, alaposan magával ragadta, míg ő, Ayen, csupán egyetlen est időtöltésére szánta őt, hogy a király a dauphin ünnepségén jókedvű lehessen!

A királynak iránta mutatott barátsága jogot adott neki hozzá, hogy bizonyos fokig őszinte lehessen.

— A madame d'Étoiles olyan asszony, kinek nagy érdemei vannak, csak az a kár, hogy nem előkelő születés, hogy éppen ellenkezően ezek a Poissonok...

A király felszisszent.

— Erről már beszéltünk egy ízben, herceg. Elfelejtette már, mit mondtam önöknek néhány héttel ezelőtt, amikor ön és Richelieu jószándékkal tanácsot akartak adni... legalább úgy gondolom, hogy jószándékkal.

— Sire!

— A szegény Chateauroux helyére új szerető kell: nem akarok többé előkelő születésűt, ezt hangsúlyozottan jelentettem ki. Két okom van eme elhatározáshoz: az udvart és annak asszonyait a jóllakásig ismerem. Un-

tatnak. Azt akarom, hogy az a nő, akit most szeretni fogok, olyan körből való legyen, amely nekem újat tud adni. Tisztább, kevésbé önző szenvedélyekkel közeledjen, mint aminőkre a közvetlen környezetemből való asszonyok képesek.

A király szava itt elakadt, nagy szünetet tartott, Majd kevésbé dühösen, de épp oly kemény hangon és mély komolysággal folytatta:

— Másodszor, ön épp oly jól tudja, mint én, herceg, valószínűleg, még nálam is jobban, mily lármát okozott a Nesle-nővérekhez való viszonyom. Ismeri a jámbor vidékiek ellenvetéseit, ismeri ama visszhangot, mely eme ellenvetésekre a nyilvánosság e'ött felelt. Engem és mindnyájunkat megtanított, hogy végül is okvetlen számolnom kell a nép moráljával. Óvatosságra van szükség inkább, mint valaha. Nem szabad a nyilvánosság elé kerülnie, ha újra házasságtörésre adnám magam, ha nem akarok lemondani arról a jelzőről, melyet a nép súlyos betegsége idején Metzben ajándékozott nekem. S hogy volna ez lehetséges egy olyan szeretővel, aki az udvari körök központjában áll és akit mindenki figyel.

Ayen helyeslő mozdulatot tett.

— És aztán — a király kifejezésteljes szája körül cinikus mosoly játszadozott — itt van a királyné. Ha nem is számolok az ő kívánságaival, de mégis igyekszem, hogy megóvjam öfelsége érzelmeit, amelyek már oly gyakran sérelmet szenvedtek, pusztán ama okból, hogy leányaim szimpátiáját el ne játsszam. A dauphinnal már nem törődöm. A tulhajtott vallásos felfogás, amelyet Boyer de Mirepoix urnak köszönhet, a bálványozásig menő szeretet anyja iránt, már előre is arra predesztinálja őt, hogy leghevesebb ellenlábasom legyen. Hála isten, — rá se hederítek.

Lajos itt hirtelen abbahagyta és a herceg vállára tette a kezét.

Egészen elváltozott hangon szólt:

— De elég a tulkomoly beszélgetésből! Az ördögbe is, ma esküvőt ünneplünk. Ez elég ok a vidámságra. Mikor kocsizhatunk a városházára, herceg?

Ayen, aki az «esküvői ünnepség» kettős értelmét felfogta, egy pillanatig gondolkozott. Bizonyos fokig felelősnek érezte magát a király hirtelen kábulatáért és a maga részéről is kerülni akart minden feltűnést, mindenekelőtt egy, a dauphinnal való esetleges összezőrdülést.

— Azt ajánlanám, sire, hogy Versailles-t ne hagyja el tizenegy óra előtt, ha úgy tetszik felségednek, hogy dominóban nyilvános báli helyiségbe menjen és tizenkettő és egy óra között a városházára hajtasson... Minthogy a dauphin ő királyi felsége a vendéglátó, alig tehető fel, hogy őfelsége korábban távozna az ünnepségről.

A király beleegyezett. Eme éjszakára csupán két vágya volt, hogy ne találkozzék a dauphinnal és hogy az elragadó madame d'Étoiles-t a találkán lelje.

A városházi bál sokkal kevésbbé sikerült, mint a versailles-i. A tömeg vezető nélkül futkosott ide-oda. Ételekről és italokról sem volt kellőképpen gondoskodva. Ezenkívül a meglévő készletet is tervszerületlenül szolgálták fel. Egyes termekben nem is volt buffet fölállítva.

Binet vállalta, hogy szép cousine-ját a bálba kíséri és hogy oldala mellett marad, amíg a rendezvous órája üt.

Nagy fáradsággal tudott a tömegen át a táncteremek mögötti kis szoba közelébe jutni, ahol Jeanne-nak a királyra várnia kellett.

Miközben keresztülmentek a termeken, Jeanne hiába kutatott két személy után, akiket már a tegnapi álarcosbálon is keresett, Boucher-t, a festőt, akit futólag ismert és Vanloo Károlyt, a király kedvencét.

Binet megmutathatta volna neki a híres embert, akit XV. Lajos valósággal, fanatikusan tisztelt. De ma sem lehettek a nyomukra.

A főterem egy sarkában, közel az ajtóhoz, végre találtak helyet.

Jeanne ruhája a király kedvenc színeit mutatta, a gyengéd rózsaszínt, virággirlandokkal átszőve. Fölötte dominót hordott ezüsthímzésű fekete selyemből, amelynek csuklyáját a fejére huzta.

Binet, dacára a teremben uralkodó elviselhetetlen hőségnek, azt ajánlotta, hogy Jeanne ne vesse le a dominóját, amely legalább attól óvja, hogy a sok jelenlevő felismerje.

Harmadkézből azt a szigorú parancsot vette, hogy a legnagyobb óvatosságot alkalmazza. A király tegnap hirtelen mámorában túlságosan hosszadalmas szórakozásra ragadtatta magát madame d'Étoiles-lal százak szemeláltára.

De tegnap álarcot hordott a szép Jeanne. Egyébként teljesen idegen volt, kevesek kivételével, az udvari társaság előtt. Ám a színházi estélyen ott voltak a mindenféle rendű és rangú emberek. Sehogysem volt tehát szabad, hogy a királlyal megbeszélte találkozásról bárki is tudomást szerezzen.

Binet rendkívüli igyekezettel amellelt volt, hogy ennek a parancsnak a legnagyobb eréllyel elegendet tegyenek. Egyáltalában nem volt benne meg az a vágy, hogy alkalomcsinálóként szerepeljen.

Ezt a becsületbeli hivatalt a király komornyikjainak engedte át, Bachelier és Lebel uraknak. Egyáltalán nem óhajtotta, hogy a jámborabbak részéről kerítéssel vádoltassék és esetleg el is veszítse a dauphin-nél viselt tisztségét.

Minden önzés és jutalomra való számítás nélkül teljesítette szép cousine-ja kívánságát. De ennél tovább semmi áron sem akart elmenni. Hogy madame d'Étoi-

les-t itt ma védelmébe vette, a király akaratából történt. És ennek az akaratnak feltétlenül engedelmességni tartozik.

Jeanne-nak nem sokat jelentett a Binet társasága, aki megtette kötelességét s azzal vége, Majd alkalmilag rajta lesz, hogy megjutalmazza szolgálataiért.

Egy kissé türelmetlenül és elkeseredve bámult a tömegbe.

A dauphin már rég eltávozott a bálról. A közeli tornyok most ütötték el a tizenkettőt. Hol marad a király? Hát ez az a nagy türelmetlenség és vágyakozás, amelyről tegnap beszélt? Hát lám, nem volt örült, hogy nem teljesítette már tegnap a kívánságát? Vajjon tegnapról mára ama hirtelen és XV. Lajosra oly jellemző változás állott be, amelytől őt oly óva intették?...

A báli zene, egy régi menüett, tompán szűrődött a füléig. Rendkívül bizalmat gerjesztően hatott rá a melódiája és ködszerű emlékezésbe ringatta. Vajjon hol hallotta egykor?

Elgondolkozott. És lassan megtalálta az emlékkapcsolódást. Nem, nem lehet tévedés, a mennyegzőjén volt, röviddel azelőtt, hogy Guillaume Charles-lal eltávoztak.

Furcsa, hogy épp ebben a pillanatban éledt benne ez az emlék. Jeanne le akarta magáról rázni azt a terhet, de percről-percre csak annál nagyobb erővel támadott rá.

Most arra emlékezett, hogy mily hevesen dobogott a szíve, amikor a nászi szoba ajtaja bezárult mögöttük. A szerelemtől? Mit tudott ő a szerelemtől, amikor Guillaume Charles hozzája lépett. Pusztán a titokzatos ismeretlen iránti forró kíváncsiság volt meg benne, amely minden lány szívét megdobogtatja, amikor a nagy, sejtelmes óra elkövetkezik! És gondolatai tépelődve vonultak tovább.

És vajjon kivirult-e a nagy óra méhéből, ami-

dön először adta oda magát egy férfinak, a boldogság és a szerelem? És Jeanne tagadóan rázta a fejét. Kurta mámor, amelyet alig sejtett, máris elreppent és utánna következett a hosszú, józan csalódás.

Nem, sohasem szerette az urát, akinek jóindulatu igénytelensége untatta őt, ama tudat, hogy mindenben felette állt, hideggé tette őt. Mi sem töltötte ki házasságát, mint csupán a reménykedő vágyakozás ama nagy valami után...

És égő becsvágyának, nagyság és fény után való forró vágyának hatalma alatt ott hömpölygött széles hullámként ifju asszonyi szívének reménysége, hogy XV. Lajos másként képzelet majd a szerelmet, mint Guillaume Charles d'Étoiles!

A hegedük elnémultak. Jeanne feljélt. Egy ur állott mellette fekete selyemdominóban.

Binet felugrott és mélyen meghajolt az idegen előtt.

— Richelieu herceg, — sugta izgalommal Jeanne-nak.

Jeanne ismét visszanyerte önuralmát.

Hanyag gráciával a legcsekélyebb zavar nélkül emelte föl a fejét.

— Szent isten, — mormogta a herceg, a királynak minden szerelmi ügyében tanácsadója — és még egyszer «szent isten»!

Ez a kis polgári nő természetesen mindazt felülmulva, amivel Richelieu szépség és báj dolgában idáig Párisban találkozott.

Gálánsan karját nyújtotta madame d'Étoiles-nak. Binettől rövidesen elköszöntek.

— Engedje meg madame, hogy ama kis fülkéhez kísérhessem, ahol — néhány pillanat múlva a lovagja meg fog jelenni.

Jeanne megkönnyebbülten lélegzett fel. Egy pillanatilag már félelem fogta el, mert attól tartott, hogy a herceg a király lemondását hozza hírül.

A kis szobában piciny ezüstkosarakban pezsgő, gyümölcsök, fagylalt, és édes gyümölcsök voltak felhalmozva.

A herceg udvariasan adta a gazdát. Megtöltött két kristálykelyhet és odanyújtotta Jeanne-nak.

— Sápadt az arca, madame. Nyilván a tereiben levő hőségtől, és a megerőltető várakozástól. A pezsgő jót fog tenni.

Feléje emelte a poharat.

— Egészségére madame, és a lovagja egészségére!

Ajkához emelte a poharat, majd az órára pillantott, éjfél elmúlt.

— Asszonyok legszebbike, az ön lovagjának minden pillanatban meg kell érkeznie. A Sevresbe vezető országúton a fiával találkozott, aki a városházi bál ügyében panaszkodott neki. De a király türelmetlenül lerázta őt a nyakáról. Legföljebb tíz perc múlva...

Richelieu még be sem fejezte, amikor az ajtó megnyílt. Két fekete dominós ur lépett be, a király és Ajen. A két herceg az ablakmélyedésbe vonult vissza.

Lajos mély meghajlással csókolt kezét Jeanne-nak.

— Megvárattam madame, és vigasztalhatatlan vagyok. Egyik baleset a másik után. Miután a dauphinet elküldöttem, magam is eltávoztam és bérkocsiban jöttem ideig, nehogy az úton ismét feltartóztassanak.

Oly közel hajolt hozzá, hogy lehellete a nő arcát érte.

— A boldogsághoz vezető úton Jeanne, amelyről tegnap óta szakadatlanul álmodom, akar-e velem jönni?

Jeanne szemeiben lángok égtek. Arca hol kipirult, hol elsápadt. Fogai alsóajkába vájódtak. A győzelem talán nagyon is korai volna. Vajjon lehetséges, hogy tartós leend?

A nő keze után nyúlt és megszorította forró lázas ujjával.

Csak a régi, borzalmas rideg, fárasztó vágytalan-

ságba ne kelljen visszahullani. Megtarthatni őt, aki a számára az életet, a mozgást, és az elviselhetetlen lethargiából való szabadulást jelentette.

Udvarlása mind viharosabb lett.

Megfeledkezett az ablakmélyedésben álló hercegek jelenlétéről és a szigoruan eltökélt óvatosságról.

Jeanne, ugymond, nem érti. Lesütötte szemét, amelyből a király nem tudja leolvasni a dicsőséget, mely szemeiből ragyog.

— Késő van már, sire. Haza kell mennem. Az anyám vár reám.

— És az ura, madame?

A király ezt dühösen és türelmetlenül kérdezte. Csak most semmi akadály, semmi ellenállás!

— A férjem uton van, sire. És anyámra bízott. Lajos mosolygott, mint aki biztos a dolgában. Egy Poisson Madeleine, nem fog az útjába állani.

A hercegek felé fordult.

— Uraim, egy bérkocsit! Önagyságát tulságosan megvárakoztattuk. Nem valószínű, hogy madame az utcákon uralkodó nagy tolongásban a Place de Greve-től a Hôtel des Chevresig vezető hosszú utat egyedül tehesse meg. Engedélyt kaptunk reá, hogy madameot hazakisérhessük.

Már két óra volt, amikor a kocsi az utca forgatagában egyre fönnakadva, a kis d'Étoiles-palota elé ért.

Richelieu, aki Ayennel együtt a hátsó ülést foglalta el, kiugrott a kocsiból, hogy a királynak a kiszállásnál segítsen.

A király élénken követte a herceget. Majd kiemelte Jeannet a batárból. A könnyű terhet egy pillanatig a levegőben tartotta és forró, vágyakozó szavakat sutogott a nő fülébe.

Majd ügyet sem vetve kísérei, karját nyújtotta Jeannenak és a behavazott kölépcsőkön felvezette a kapuig.

A legutolsó lépcsőn Jeanne kihuzta karját a királyéból és mélyen meghajolt.

— Köszönöm felségednek minden kegyességét. Már itthon vagyok. Sémmit sem akarnám felségedet tovább fárasztani.

A király magához rántotta őt és megcsókolta duzzadó ajkát, villogó fogait.

— Kis bolond! — suttogta a király. — Ne menjünk együtt a boldogság útján?

Karját a dereka köré fonta és kinyitotta az ajtót, amely csak be volt támasztva.

A lépcsőházban enyhe fény világított.

— Vezess a szentélyedbe, édes nő! — Kézenfogta őt, nem eresztette el. Halán, némán haladtak tova.

A király hirtelen meghökkent. Valahol a sötétségben óvatosan megnyílt egy ajtó. Megállt. Mintha egy mélyen előrenyúló női fej körvonalait látná. A következő pillanatban újra mély csend.

— Jer, — suttogta forróan.

Jeanne kinyitotta a szalon melletti ajtót. A kandallóban égett a tűz.

Aranyozott, sápadt, rózsaszínű selyemmel bevont asztalokon virágkosarak és girandolok halványkék és rózsaszínű gyertyákkal.

A szoba háttérében a tűz vörös fényétől bera-gyogva villogó csipkefészek — Jeanne d'Étoiles nász-ágya.

Ennek az ágnak a selyempárnáin ünnepelte XV. Lajos a fia nászéjszakáját. És amikor a király szép szája forró vágyakozással tapadt Jeanne finom ajkára, amikor ösztöneinek és szívének égő parázsa birtokába vette a nőt, Jeanne tudta már, hogy nemcsak becs-vágya, de asszonyi reménye is beteljesedett.

IV

„KORLÁTLAN HATALOM“

Sütött a márciusi nap. Már vége volt a böjtnek. A kezdődő tavasszal, amely első fényeit hintette a versaillesi kertek fölé, újra kezdetüket vették az udvari ünnepségek is.

A kis kabinettekhez vezető egyik előszobában ült a király kísérete, az urak, akik egy órája érkeztek a vadászatról és most öfelsége parancsára a souperra vártak. La Valliere herceg, kinek legnagyobb becsvágya az volt, hogy öfelsége szinpadainak vezetőivé lehessen, Richelieu és Ayen felé fordult.

— Szabadna kérdezni uraim, hogy tetszett önöknek a Rameau ballett?

Richelieu gyors pillantást váltott Ayen herceggel, ki rosszindulatu, de épp oly szellemes megjegyzésre készült.

— Nem rossz, — válaszolt Richelieu, — bár szerintem tulajdonképpen sokkal érdekesebb volt a nézőtér.

— Nekem is ez a véleményem, — tréfálkozott Ayen.

La Valliere megértően mosolygott.

— Igazat kell önöknek adnom, uraim. Mindekelőtt azt a helyet találtam nagyon érdekesnek, ahol öfelsége a királyné udvarhölgyei között az asszonyok legszebbike ült.

La Valliere közelebb lépett a hercegekhez, nehogy ama fiatal lengyel nemes meghallhassa őt, aki tegnap érkezett Versaillesbe Stanislaus ajánlatával leányához, a királynőhöz.

— Ezekután, uraim, nem fogják többé elvitatni, hogy Mailly szobái immár nem lakatlanok. — Richelieu a vállát vonogatta.

La Valliere Ayenhez fordult.

— Ön mint öfelsége bizalmasa...

Richelieu frivol mosollyal szólt közbe.

— Természetesen felelős madame d'Étoiles sike-
reiért, még ha hajlandó is az ember arra, hogy az
egész dolgot a szegény Binet számlájára írja.

— Nem ambicióm, uraim, hogy az önök támadása
ellen védekezzem, azt akartam, hogy a király a dau-
phin ünnepségein vidám legyen és ez sikerült is ne-
kem. A többi...

— A többi még jobban sikerült önnek, Ayen,
tudniillik az, hogy Rohan herceget, akit ki nem állhat,
a herceg, felbosszantsa. Richelieu Ayen vállára tette a
kezét és tréfálkozva szólt:

— Láthatja, kedves Ayen, hogy vannak még embe-
rek, akik még a legbátrabb játékos kártyájába is bele
látnak.. Egyébként...

Richelieu rekedten beszélt tovább. Tekintetével a
lengyelt keresve, aki oldalvást az ablaknál állt melan-
kolikusan nézte az alkonyati kerteket.

— Egyebekben a dolgok sokkal komolyabb jelle-
get öltöttek, semmint remélhető volt.

— Tudom, — válaszolt Ayen. — A püspök dü-
hös az új jelöltre, aki vallástalan és Fontenelles, Mau-
pertuis és Voltaire befolyása alatt nőtt fel. A dauphin
még sokkal inkább el van foglalta nászi örömeivel,
semhogy nevelője mellé szegődhetne. Ennek is eljő
az ideje!

— Amint biztos forrásból értesülök, Mirepoix at-
tól tart, hogy a viszony hosszú lesz. Mi az önök véle-
ménye, uraim? — kérde La Valliere.

— Engedjék meg, hogy merőben ellenkező véle-
ményen legyek, — válaszolt Richelieu gyorsan és ha-
tározottan. Ayen osztotta véleményét.

— Ma a király még az első mámor hullámain
uszik, d'Étoiles szépségének rabsága alatt. Am a má-

mor hamarabb száll el, semmint gondolnók. Hiába esküdött meg a király ezerszer, hogy többé nem néz előkelő születésű asszonyra, mihamarabb vissza fog ezek egyikéhez térni. Jobban ismerem a királyt szerelmi dolgokban, mint bárki más. Sohasem fogja polgári nő őt tartósan lekötni tudni. Minden kiválósága dacára is hiányzik ebből a d'Étoilesből az, ami minden nem közülünk való nőből hiányzik, ama hamisíthatlan előkelőség, melyet a király képtelen nélkülözni, az előkelő modor, amelyhez ő hozzászokott. De honnan is volna ez még ebben a született Poissonban?

— Ne felejtsek el, uraim, — kapcsolódott a beszélgetésbe La Valliere, — a d'Étoiles nemcsak szép, de úgy mondják, nagy tehetsége van a művészetekhez és rendkívül szellemes is. A püspök azon az állásponton van, hogy nem a születés, hanem a nevelés a fődolog, és, hogy a legkönnyebb dolog egy szellemes asszonyt nevelni, ha tudniillik, hagyja is magát.

— És a polgári név?

— A királynak módjában van neveket és címeket adományozni.

— A püspök beszélt is önnel, La Valliere?

A herceg vállát vonogatta.

— Talán. Mindenesetre azon az állásponton van, hogy mi udvaroncok lebecsüljük ama veszedelmet, melyet a királynak e szenvedelmes odaadása rejt, mint-hogy nem tartjuk képesnek arra, hogy polgárnővel tartós viszonyt folytasson. Ki tudja, talán igaza van Mirepoixnak.

— Megmaradok a véleményem mellett.

Ayen, Richelieu véleményét osztotta.

Az ajtóban megjelent a szolgálatot tevő tisztek egyike, közölve az urakkal, hogy öfelsége köszöni, magában óhaját étkezni.

Amikor az ajtó a tisztt mögött bezárult, Richelieu és Ayen tekintete egymásba kapcsolódott.

La Valliere azonban így szólt:
 — Dicséret a püspök éleslátásának!

Miközben odalent a vadásztársaság tagjai uralkodójuk parancsaira vártak, a király Jeanne d'Etoiles-al karonfogva végigjárt, a kis szobák során, hogy megmutassa szerelmesének eme királyi rejtekhely drágaságait és a csudáit a versaillesi palotában.

Lépcsőről-lépcsőre vezette végig a folyosókon, amelyeket csak a király és néhány bizalmasa ismert. Megmutatta neki értékes könyvtárát, festményeit és térképeit, esztengapadját és konyháit.

Elvezette a felső terrasszokra, a művészies kertekbe, megmutatta neki a nagy madárházakat, ahol százszorosán hangzott a csiripelés, éneklés és füttyölés. Jeanne mindent megnézett. Minden érdekelt és ügyességében mindig aziránt tudott érdeklődni, amire a király éppen válaszolni szeretett volna.

A király gyengéden megsimogatta a haját és megcsókolta a mosolygó, élénken csevegő száját.

— Hallod, hogy énekelnek az én kis udvari énekeseim? Kövesd a példájukat, hadd hallom édes hangodat! Énekeld Lullynak ama dalait, amelyeket a napkirály udvarában annyira kedveltek.

Jeanne szomorú arcot vágott.

— Mihelyt ez a neveletlen torok rendbe jön, sire. E kis énekeseknek könnyű a dolguk, nincs hurutjuk, nem kell félni a rossz márciusi szelektől.

A király aggodalmasan rázta meg a fejét.

— Még egyre a hurut? Orvoshoz kéne menned Jeanne. Elküldeném hozzád udvari orvosaim egyikét, ha nem félnék...

Jeanne tudta, mire céloz a király.

— Nem, nem sire, semmiáron. Az orvos, aki

már gyermekkoromban is kezelt, sok meleg tejet ajánl ilyenkor. Engedelmes leszek.

Eközben, néhány gazdagon diszitett helyiségen keresztül a kis galériába érkeztek, melyet a király különösen kedvelt. A galéria mellett volt a «zöld boltozat», ahol vadászat után étkezni szoktak.

Jeanne beható érdeklődéssel bámulta meg Lancret, Vanloo, Boucher, Detroy vadászképeit.

— Honnan veszed e sok tudást kis Jeanneom?

És Jeanne beszélt Tournehem bácsi gyűjteményéről, majd említést tett saját rajzairól és gravűrjeiről és megkérte, hogy alkalommal lerajzolhassa öfelsége portraitját.

Majd a beszélgetés pillanatában okos fejében különös ötletek születtek új műgyűjteményekkel kapcsolatban, majd elmondta műépítkezésekre vonatkozó terveit oly hozzáértéssel és pontossággal, mintha évek óta ezzel a problémával foglalkoznék.

A király csupa fül volt. Az idő észrevétlenül mulott. Oly boldognak érezte magát, mint talán még soha. Minő élvezet ilyen gyönyörű és emellett ily csodás értelmű asszonnyal csevegni!

Árny ült az arcára, ha arra gondolt, hogy családja mily kevés érdeklődéssel viseltetik kedvteléseire, csendes, kizárólag saját izlése szerint berendezett zugai iránt.

Gyermekei csak ritkán jöttek ez értékes rejtekhelyre, nem is szólva Mária Leszczinszkáról, ki már évek óta nem tette be a lábát ezekbe a kis szobákba.

Még ama időkben sem vett részt az ő kedvteléseiben, midőn házasságuk még boldog volt.

Miközben Jeanne figyelmesen szemlélte a szobrokat, amelyek rendkívül ügyességgel a szoba csekély magasságához voltak arányítva, megkérdezte a királyt, vajjon a dauphin offensége nincs-e elragadtatva a kis kabinet pompás drágaságaitól.

A király ajka körül keserű vonás jelent meg.

— Vajjon elhinnéd-e nekem Jeanne, hogy Mária Rafaela atyai figyelmességeimet a legfeltűnőbb közönnel fogadja?

— Hogy lehetséges ez, sire?

— Mí nem volna természetes oly személyeknél, akik a dauphin és az ő jezsuitáinak befolyása alatt állanak! Fiam és Mirepoix valószínűleg oly ijesztő meséket mondtak Mária Rafaelának e kis szobákról, hogy erkölcsi felfogásáával nem tartja összeegyeztethetőnek idejönni. Tegnap végre háromszori felszólítás után kegyeskedett a menyem a dauphin védelme alatt eljönni az oroszlán barlangjába.

Lajos keserűen felnevetett.

Majd átkarolva Jeanne derekát, és szinte védelmet keresően simulva hozzá, így szólt mély melankóliával:

— Te nem tudod, nem is sejtheted, hogy néha mily határtalanul elhagyott és szomorú vagyok, egyszerre halálfélelmet és halálutáni vágyat érezve. Sohasem szabad elhagynod, mindig körülöttem kell lenned. Igérd meg ezt Jeanne!

— Sire, mily boldogan ígérem meg ezt! — Föltekintett hozzá, mintha azt kérdezné, hogy szabad-e egy bátor kijelentést tennie. A király csupa gyengeség volt. Maga a teljes odaadás. — Csak meg tudnám érteni, miért kegyeskedett felséged hozzám való szeretetreméltósága dacára versaillesi lakásomból a hotel de Sevresbe visszaküldeni.

Lajos elgondolkozva hallgatott és megsimogatta Jeanne karját és kezét.

— Most étkezzünk előbb Jeanne, elsőizben négy-szem között, erről majd később beszélünk.

Megétkeztek kettesben. A kék livrés lakályok étel-ekkel és italokkal rakták meg az asztalt, amely rogyásig tele volt korai rózsákkal, aztán hangtalanul távoztak.

A gyertyák, melyek egy onyx-csészeből ragyogtak ki, szelid fényt vetettek. A király arca még nem derült föl. Jeanne mindent megkísérelt, hogy szórakoztassa és jókedvre hangolja.

Mindenféle furcsa kis zárdái meséket mondott neki és különféle ujságokat, melyeket az anyjától hallott.

Jeanne Voltaireről is mesélt és közölte a királlyal, hogy öreg barátját alkalmilag újra Párisba hívja.

Dacára a marquise iránti minden szeretetének, mégis csak borzasztó lehet évről-évre, napról-napra Chatelet-vel, ma'ematikáról és természettudományról trécselni és esténként mindig sakkot játszani. Különben új drámán dolgozik, úgy hírlík. A Semiramison, amelynek egy-egy töredékét talán felolvasná felségednek. Monsieur Voltaire felette nagyra tartja felséged véleményét.

Lajos nem válaszolt erre; madame d'Étoiles tulajdonságos szeretetreméltóságra ragadtatta magát. Nem akarta őt azzal megbántani, hogy alapjában nem valami nagyon óhajtja Voltairenek látogatását Versaillesben.

Jeanne a mai vadászat iránt érdeklődött, amely nem volt valami kiadós. A beszélgetés folyamán ügyesen tért rá a Choiry-i vadászatokra a sénarti erdőben.

Kihasználta a király hiúságát. Elmondta neki, mennyire elragadta akkor felséges személye szeretetreméltósága és lényének jósága őt és a jelenvolt aszszonyokat.

Lassan-lassan fölrázta őt lethargikus hallgatásából. A király forróan a keze után nyult.

Csábító szemét a királyéba mélyesztette.

— És te már akkor is szerettél?

— Végtelenül, sire.

Szorosan magához vonta és szenvedélyesen megcsókolta.

— Örült voltam, hogy ismét elbocsájtottalak. Ki

ért meg úgy, mint te? Ki szeret úgy, mint te? Ki tud még ennyire önkivületbe hozni? Ki oly okos és szép, mint te? Hallgass ide, Jeanne! Az első forró napok után visszaküldtelek Versaillesből. Óvatosságból tettem. Nem akartalak magamnál tartani. Ez az óvatosság elsősorban a családomra való tekintetből volt fontos. Nem akartam új botrányt előidézni. Az ilyen botrányok sohasem fizetődtek ki. Boyer de Mirepoix ur, ez a jezsuita és a dauphin arra merészkedtek, hogy ebbe az ügyembe beleavatkozzanak. Előre láthatóan máris odaért ez a pletyka a királyné elé. Fellelősségre akarnak vonni. Ki akarnak szolgálatni a jámbor vidék akaratának.

— De én nem hagyom magam, még látszathál sem, — kiáltotta a király dühösen. — Én vagyok a király. Ezt be akarom nekik bizonyítani. Boldogságom egyetlen pillanatát sem fogják elrabolhatni. Meg fogom nekik mutatni, hogy nincs fölöttem senki ur.

— Holnap este olasz komédia lesz a palotában. Nem fogsz az udvarhölgyek és a királyné között ülni, mint tegnap. A királynő páholya alatti kis rácsos páholyban fogok ülni. A színpad melletti páholyt kapod, amely átellenben van az enyémmel és a királynőjével. Okozzon bármekkora feltűnést. Nem érdemelnek tőlem többet. Még ma mindenről értesitem Agent. Kéthárom nap múlva visszatérsz egyelőre az enyémmel szomszédos régi lakosztályodba. Nyáron a Chateauroux lakását restauráltatom a számodra. Egyelőre, amennyiben nem lehetek veled, kiábrándozhatsz magas ablakaidból a versaillesi fák között a Marly-i erdőbe. Ősszel majd együtt lovagolhatunk a Marly-i vadászatokra. Királyi szavamra!

A benyilóban levő nyugágyba vonta magával és ifju, szép fejét a legelső pompás korai rózsákkal koszoruzta és örök szerelmet esküdött neki.

És míg Jeanne forró becézetéseit inkább türte,

mintsem viszonzotta, tudatában a szerelem elnevezést felváltotta a «korlátlan hatalom», oly hatalom, aminőnek sosem volt még birtokában királyi szerető.

V

AZ ELSŐ ÁLLOMÁS

A legnagyobb öröm, amely Jeannera a Hôtel des Chevresben várt, a gyermeke volt.

Minden reggel, mielőtt Versaillesba kocsizott volna, térdein ringatta a kicsikét, érdeklődött hogylétéről és a gyermek jóléte érdekében ezer utasítást adott az anyjának és a dajkájának.

Poisson Madeleine rendszerint nagyon kurtán elsiklott a gyermekápolás témája fölött.

Egyelőre Alexandra nem volt az a tényező, akivel számolni kell. Később, ha unokája szép leánnyá fejlődik és házasságra kell gondolni, másként fog állni a dolog.

Poisson Madeleine csak a királyról beszélt örökösen, a királyról.

Mint okos és szerelmi ügyekben tapasztalt aszszony, nem fukarkodott a tanácsokkal.

— Mindig más és más arcot mutass neki. Semmi sem untatja a férfiakat annyira, mint az egyformaság. A szerelmi órákban hagyd őt könyörögni, Aztán pedig eröltesd magadra a legforróbb szenvedélyt. Mert a férfi érezni akarja, hogy szeretik. Ki kell csálnod minden titkát, hogy kezedben tarthasd őt és a paraszát újra fel tudd éleszteni, ha kialvóban van. Megértetted Jeanne!

— A te különös esetekben fékezd meg becs-

vágyadat és hatalmi ábrándjaidat. Jól tudod, mit mondott nekünk Binet. Már az a gondolat, hogy egy asszony azt reméli, hogy uralkodni fog fölötte, elhidegíti a királyt. Mutasd magad csak szerető nőnek és meg fogod látni, hogy játszva eléred, amire vágyol!

Poisson Madeleine kinyújtotta sovány, egykor oly pompás karjait.

— Óh, ha megérhetném, hogy dicsőségben és pompában láthassalak, mint a királynak a világ által elismert szeretőjét! Jeanne, édes Jeanneom! Madeleine gyermekére borult.

Jeanne hidegvérűen kikerülte őt és büszkén hátra vetette a fejét.

— Azt hiszem, nem kell sokáig várnia.

Madame Poisson csodálkozó tekintettel nézett leányára.

— El is hiszem, gyermekem. Ki tudna neked ellentállni! S a szegény Binet, akinek a sikeredért meg kell bűnhődnie!

Jeanne elutasító mozdulatot tett.

— A püspök felelősségre vonta és szigorúan bánt vele, ez igaz, de Binet mindent letagadott, ez a legjobb is, amit tehetett. Egyébként elég ravasz, hogy megmaradhasson a dauphinnél.

Jeanne győzelmesen mosolygott.

— Ha szükség lesz rá, közbe fogok járni érdekében a királynál.

Majd emelt hangon folytatta, szemeiben fenyegető fény lobbant meg.

— Az a jezsuita vigyázzon magára. El fog következni az óra, amikor nekik mindnyájuknak visszafizetek minden egyes követ, amit az utamba tenni merészkednek. Még nem feledtem el, miként igyekeztek már az Orsolya-nővéreknél gyermekéveim napjait megkeseríteni. Amikor gyónásra kényszerítettek és

olyan szavakat adtak a számba, amikre sohasem gondoltam, nem hogy kimondtam volna őket.

És az a gunyos, fölényes mosolygás, amelyet titokban figyelgettek, különösen ez a Célestin pater, amikor mise alatt macskalépéseivel elsomfordált mellettem. Piciny, rosszakaratu szemei hunyorogtak, mint ha ezt akarnák mondani:

— Várj csak, bekerülsz még te is a csapdánkba, csak jöjjön el az idő.

Jeanne dühösen és izgatottan ugrott föl, egy pillanatig fölegyeneseodve, királyi méltóságban állt ott.

— Elszámították magukat!

Fogait mélyen ajkába vágta.

Poisson Madeleine rosszalólag csóválta fejét.

— Erről le kellene szoknod. Tönkre teszed gyönyörű szádat.

Jeanne ügyet sem vetett rá.

— Vissza kell mennem Versaillesba. A király a miniszteri audiencia után vár reám.

Az ajtóban egy pillanatra megállott még és hideg hanyagsággal megkérdezte:

— Minő hírek érkeztek Charlestől? Legutóbbi leveleit nem bontottam föl. Oly céltalan dolog örökösen a szerelmét és vágyakozását olvasnom. Mageauvilleben van még, mon sieur de Savalette-nél? Vagy félbeszakította husvéti látogatását? Remélem, hogy Tournhem bácsi egy ideig még ott tartja Savaletteéknél. Magam csak néhány nap múlva térek vissza véglegesen Versaillesba.

— Tournehem levele szerint mindketten a hét elején jönnek el Mageauvilleből.

Már későre járt az idő. Jeanne röviden és szívélyesen bucsuzott el anyjától és sietős léptekkel tartott a bérkocsi felé, melyet a király bocsájtott rendelkezésére.

Alig egy órával később Tournehem ur lépett be a Hôtel des Chévres kék szalonjába.

— Visszajött? Mi történt? — kiáltott fel Madeleine izgatottan.

— Charles-t nem lehetett már tovább tartóztatni. Azt mondja, megöli a felesége utáni vágyakozás. Nyomon követ. Gyanút foghatott. Hol van Jeanne? Odalent keresi őt.

— Hál' Istennek, Versailles-ben van! — kiáltotta Poisson Madeleine, lélekzettelenül. — Ott kell maradnia. Külömben megöli.

— Csak nyugalom, elő kell őt készítenünk. Tapintat, hisz elvégre is az ura.

D'Étoiles ebben a pillanatban berontott a szalon ajtaján. Karjában tartotta a kis Alexandrát, akit álmából zavart föl. A gyermek keservesen sirt.

— Hol van Jeanne? — kiáltotta élesen, izgatott hangon. — Hol van a feleségem?

— Mit kiabálsz, mint egy állat? — ezekkel a szavakkal rontott rá dühödten Madeleine és kiragadta a gyermeket karjából; — micsoda modor ez?

— A feleségemet akarom! Hol van Jeanne, asszonyom?

Tournehem hallgatást intett Madeleine-nak.

— Menjen, madame, — fektesse vissza a gyermeket ágyába.

D'Étoiles anyósára rontott és vaskapcsokként szorította le a karjaival.

— Nem fog elmenni! Felelni fog nekem. Nanette azt mondja, hogy Jeanne egy órája elkocsizott egy idegen hintón, amely már többször vitte őt. Micsoda hintó az, hova vitte?

Guillaume Charles tombolt.

A kényes, gyenge asszony hangosan felsirt fájdalmában és hasztalan erőfeszítéssel igyekezett mene-

külni a veje szorítása alól. A gyermek, már félálomban, halkan újra nyöszörögni kezdett.

— Hagyd el, Charles! Menjen, Madeleine. Majd én beszélek vele.

Poisson Madeleine, karján a gyermekkel, oldalogva eltávozott. A félelemtől alig bírta el a lába.

— Micsoda vad bestia, — mormogta a fogai közt. — Hála Istennek, csakhogy itt van Tournehem.

Charles a sulyos kék székek egyikébe hanyatlott bele. Arcát kezeibe rejtve, felzokogott.

Tournehem odalépett hozzá és a vállára tette a kezét.

El volt rá szánva, hogy megmondja a boldogtalannak az igazságot, amelyet végül is meg kell egyszer tudnia.

— Édes fiam, hallgass meg oly nyugodtan, amennyire csak telik tőled.

— Hol van a feleségem? Az Isten szerelmére, bátyám, hova tettétek a feleségemet? — kiáltotta Charles, ügyet se vetve arra, amiket a másik mondani akart.

Összetörve ült a széken. A könny záporként omlott a szeméből.

Tournehem egy széket tolt melléje és szeretetteljesen fogta meg mindkét kezét.

— Mit érnék vele, édes fiam, ha tovább is rejtegetem előled az igazságot.

— Meghalt! — kiáltott fel Charles.

— Nem, él, de jól teszed, ha holtnak fogod őt tekinteni. El kell tőle válnod, ő örökre elveszett számadra.

D'Étoiles felugrott. Holtfehéren, megüvegesedett szemekkel meredt a nagybátyjára.

— Mit — mit beszélsz?

— Csak az igazságot, fiam. Szedd össze minden erődet, hogy megérthessed.

Charles felbőgött, mint valami állat. Tournehem-re emelte az öklét.

— Ez a maga műve, nagybátyám, és azé az átkozott Poissoné! Ti küldtetek el, hogy őt elkerithesétek. De várjatok csak — várjatok!. Ezt megkeserültetek! Szerezzétek nekem vissza Jeannet, — különben... és fegyver után kutatott zsebeiben.

Most Tournehem is felemelkedett helyéről. Mindkét kezét unokaöccse vállaira nyomta, oly erővel, hogy Charles hasztalan próbálta lerázni magáról.

— Ismered Jeanne-t, vagy, jobban mondva, te nem ismered őt, mert minden szenvedélyed dacára sohasem értettél hozzá, hogy magadhoz láncold őt. De annyira mégis ismered, hogy tudd: az ő számára csupán egy akarat létezik — a magáé!

D'Étoiles felordított és Tournehem nyomása alatt visszahanyatlott a székébe.

— El akart menni és senki sem tarthatta vissza.

— Egy férfinél van tehát! Jaj, annak a férfinék! Életével fizet érte!

Charles, a féltékenységtől örülten bömbölt.

— Igazad van. Jeanne egy férfinél van. Ezt a férfit mindenkinek felett szereti — és ez a férfi őt mindenkifelett szereti — és ez a férfi — — —

— Egy gazember... egy becstelen gazember...

— Pszt!... intett Tournehem.! — Ez a férfi magasan áll mindnyájunk felett. Hozzá nem ér fel a bosszu és a megsértett férfibecsület.

D'Étoiles bután, értelmetlenül bámult rá.

— Szeretném látni azt az embert! — szólt gúnyosan.

Tournehem a kandalló fölött a kék selyemmel bevont falra mutatott, ahol XV. Lajos képe függött.

— Ő az!

D'Étoiles még most sem értette meg. Zavartan meredt a képre.

Jó hazafi volt és nem tudta felfogni, mi köze az uralkodónak az ő szegényéhez és családi élete szennyéhez.

— Hagyd ki a királyt a játékból! — szólt parancsoló hangon.

— Ez nehezen menne, fiam; mivel ő az, akit Jeanne szeret és aki őt viszonszereti.

Charlesnak ártikulálatlan hang szaladt ki a száján. Kezeivel levegő után kapkodva, a padlóra zuhant. Hosszu, nehéz ájulásba esett.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

A souper előtt egy órával, amelyen Jeanne az olasz színielőadás megkezdése előtt a királlyal kettesben akart étkezni, Tournehem küldönce jelentkezett nála, aki a levél átadása után azonnal távozni akart.

Jeanne visszatartotta.

— Le Normant de Tournehem ur ismét Párisban van?

— Ma dél óta, madame!

— Nincs válasz?

— Nincs. A madame-nak annyit szabad mondanom: Sürgősen szükséges, hogy madame a levélben foglalt intézkedésekhez alkalmazkodjék.

— Jól van.

Jeanne, aki épp az imént fejezte be toilette-jét, a királyné egyik komornája segítségével a Mailly aszszony szobájában, felbontotta a nagybátyja levelét, amelyen, kívül, ez a megjegyzés állt: «Sürgős és saját kezébe».

Első tekintetre látta, hogy nem jelent jót. Tournehem elég lakónikus rövidséggel azt írja, hogy Charles ma délből vele együtt megérkezett. Nem volt tovább marasztható. Minthogy más kivezető út nem volt, megmondta neki a meztelen igazságot. Örülteként tom-

bolt, majd mély ájulásba esett, amelyből, ha ez ugyan lehetséges, még tombolóbban fog fölébredni.

El kellett tőle szedni a fegyvereit és be kellett őt zárni egy szobába. Sürgősen tilos, hogy ő ne térjen vissza haza, hanem Versailles-ban maradjon, különben semmiért se állhat jót. Győzze le Alexandra utáni vágyát. Majd valahogy szerét ejthetik, hogy láthassa a gyermeket. Charles leveleit hagyja válasz nélkül, egyebekben bizza rá az ügy elsimítását.

— Hála Istennek, hogy van egy Tournehem-ünk, — gondolta Jeanne, ahogy az imént az anyja is.

Dacára annak, hogy teljesen megbízott a nagybátyjában, mégis a félelem borsódzása szaladt át rajta. Ismerte az urát és féltékenységének örült kitöréseit. Mi lenne, ha titokban ellopódzik hazulról, rája les, botrányt provokál, amely lehetetlenné teszi őt az udvarnál!

A királyhoz kell könyörögnie védelemért. Csak nála érzi magát biztonságban. Ki kell belőle csinálni azt az ígéretet, hogy ma, mindjárt az előadás után Versailles-ban maradjon. Charles oda nem fog behatolni merni...

Hogy elérhesse, amit elérni akart, ma kétszeresen szépek, vidámnak és mulattatónak kellett lennie.

Halkan fűléhajtott. Ezen az estén nem egészen jól érezte magát. Még tartott a hurutja és a köhögési inger, a hangjával még mindig nem volt rendben. És ehhez járult most még Tournehem levele izgalomtelijs híreivel.

Jeanne képzelődni kezdett. Oly érzékeny és kényes testtel, amilyen az övé, vajmi nehéz feladat lesz megfelelni ama követelményeknek, amelyekkel a király tartós lekötése jár.

Ezt a gondolatot gyorsan elkergette magától. Vajjon nem elég fiatal-e? Nincs erős akarata hozzá,

hogy minden lelki és testi kellemetlenséggel szembenézzen?

A tükör elé állt. Ijesztően sápadt volt. Szokása ellenére kevés pirosítót tett az arcára, rendbehozta külsejét, és a gyertyák fényében megcsillogtatta a briliánsokat, amelyeket az első szerelmi éjszaka emlékére kapott ajándékba a királytól.

Majd üresen kiitta azt a pohár tejet, amely az öltözködő asztalán állt és néhány cseppet ama orvosságból, amelyet háziorvosa még gyermekkorában rendelt neki rekedtség ellen.

Jól tudta, hogy a király nagyon sokat ad a hang melódikus csengésére...

Lajos nem volt a legjobb kedvében. Jeanne ezt az első pillanatban észrevette. Valami nyomta a kedélyét, valami képzelgés, vagy tán egy valóban megtörtént esemény. Oly szórakozott volt, hogy alig vette észre Jeanne jelenlétét.

Jeanne a kéklivrés komornyikokat egy parancsoló kézmozdulattal kiküldte a szobából.

Sajátkezüleg szelte fel a király tányérjára a vadat és a csirkehust, megkínálta ragout-val, amelyet különösen kedvelt, abból a nehéz burgundiból töltött neki, amelyet a pezsgőnél is jobban szeretett. És nagyon gyengéden végigsimitott a kezén.

A király feltekintett rá. Ó, mily szép is volt! Jobban tetszett ma a királynak, mint valaha..

— Jeanne — mondta a király, — Te! Jer közelebb, egész közel. Milyen nyomorult nap ez a mai.

Hangosan felsóhajtott és idegenül tekintett körül..

— Ma mise után meglátogatott lakosztályomban a királyné. Jól van. Nem is sejtem, vajjon tud-e valamit. Elviselhetetlenül untatott a jelenléte. Mily igaza van Stanislaus királynak, aki egy ízben ezt írta nekem: »Megértelek fiam és mindent megbocsátok neked. A feleségem épp oly unalmas volt, mint amilyen a leányom,

a te nőd. Nehezen lehetne két unalmasabb királynét találni. Őszintén sajnállak.»

Jeanne, aki egyébként teljes mértékben tudott uralkodni arra fölött, nem tudott e szavak után nem mosolyogni. A királynak eme négyszemközti őszintesége különösen tréfás mellékizzel bírt.

A király ezt észrevette, de nem haragudott meg érte.

— Mosolyogsz, nevetetlen gyermek! Ó, én mondhatom néked, hogy nincs sok vidámság ebben. Egyébként a királyné hosszadalmas látogatása nem minden még. Boyer ur, mirepoix-i püspök audienciát kért. Nem volt rá okom, hogy elbujjak előle. Amikor erkölcsi prédikációba kezdett, enyhén kitörtem. Maurepast is, aki a püspök után következett...

Majd így folytatta:

— Semmit a politikáról.

Jeanne megcsalódott. Egyáltalában nem az volt a célja, hogy a királlyal csupán szerelemről és művészetéről beszélgesse.

Tudta, hogy a király szívesen dolgozik Maurepas-val. Ama kevés miniszter közül való, akik értenek hozzá, hogy könnyűvé és kellemessé tegyék néki a dolgot. Vajjon mi adta elő magát, a mai audiencián?

Odavolt érte, hogy hallja az állam-gépezet kerekeinek kattogását, hogy behatolhasson titkaiba, és láthassa mindazt, amit mások még nem láthatnak ma, vagy holnap.

Holnapután talán már az ő akarata szerint fognak a kerekek megállni, vagy tovább forogni. Elállt a lélekzete a titkos gyöngörtől.

De egyelőre — türelem! Közelebb, mind közelebb kellett jutnia a politikához, anélkül, hogy a király megsejtse a szándékát. Ennek még nem érkezett el az ideje. És ma mindenekelőtt is óvatosnak kellett lennie...

Lajos félretolta az ételt és poharát egy hajtásra

ittá ki. Szép, kék szemeit, amelyek szerencsés órákban oly megvesztegetőek voltak, már újabb árnyékok homályosították el.

Jeanne újból megtöltötte a kristálykelyhet burgundival, míg ő maga az édeskés muskotályból ivott.

A király a pohárral együtt Jeanne kezét is megragadta.

— Egészségedre, gyermekem!

— Nagy szükségem van, felség, a jókivánságodra. Az én napom is igen szomorú nap volt.

— Ugy, ugy, — mondta a király. — Mit ér általában az élet. Legjobb lett volna meg sem születni, vagy már mielőbb elszólttatni, ahogy ez számomra rendelve van.

És ismét visszahullott a tompa hallgatásba.

Jeanne bátoritanul lehorgasztotta gyönyörű fejét. De a következő pillanatban már újra erős volt. Így kellett lennie; ma teljes mértékben meg kellett őt nyernie a maga számára. Semmi egyebet nem szabad a királynak éreznie, csak őt, semmi egyébre nem szabad gondolnia, csak öreá. .

Jeanne-nak segítségére jött élénk, sohasem fáradó fantáziája.

A melankólikus és misztikus hangulatban, amelyben a király hanyódott, meg újra a halálfélelemtől kinoztatva, mi okosabbat tehetett volna Jeanne, mint-hogy a király babonákra hajló természetéhez fordult segítségért!

— Felséged nemrég említést tett nekem egy sétalovaglásáról egy közeli falusi temető előtt. Felséged, szokása szerint, beküldte kíséretének egy tagját, nézné meg, látható-e a temetőben frissen hantolt sir. Amikor Sainteville ur visszatért és igenlő választ mondott, felségedet újra elfogta a közeli halálfélelme.

Lajos, aki kezdetben szórakozottan figyelte, hevesen ellökte magától a poharat.

— Miért beszélsz nékem erről?

— Mert ma éjjel rendkívül szép álmom volt, sire, — gyengéden tekintett rá, — és mert tudom, hogy felséged hisz a kedveltjei álmában!

— Meséld el, Jeanne!

— Együtt lovagoltunk az országúton. Kivülünk senki sem járt arra. Tavaszi reggel volt, mosolygós és sugaras, mint ma reggel. Messziről kereszttek tűntek fel, aranyosan villogva a napfényben. Felséged a kezem után kapott és így szólt: Jer Jeanne, egyenesen a temetőnek lovagolunk. Az élet szép, fiatalok vagyunk, boldogak, a halál nem nyulhat hozzánk. « Megfeszítettük a kantárt és tovairamodtunk, hogy csak úgy porzott belé. A temető falánál megálltunk. Három nyitott sír tátongott! Felséged egy pillanatra megijedt. De, alighogy felséged megpillantotta a nyitott sírokat, azok rögtön bezárultak, mint valami varázslatra. Ezer tarká virág nyílt a kopasz dombokon és úgy világítottak a napfényben, mint maga az élet.

A király szemei ragyogtak. Bátorság és új életremény csillogott bennük.

Az ifju nőt magához vonta.

— Jeanne-om, szeretett Jeanne-om, igazsággá kell válniuk szavaidnak. Jer, legyünk boldogok, hisz az élet oly szép s oly messzi a halál.

Magához szorítva tartotta. Jeanne szeliden kiszabadította magát.

— És az én bánatom, sire! Én ne nyerjek vigasztalást?

— Aminőt kívánsz!

Köréje fonta a karját, hogy a benyilóban álló nyugágyhoz vezesse, de Jeanne nem hagyva magát, busan tekintett rá.

Oly mozdulattal emelte hozzá a kezeit, amely ellenállhatatlanná tette őt.

— Nagy szerencsétlenség történt velem, sire. Veszélyben vagyok, amelyből csupán felséged menthet meg.

— Veszélyben?

— Az uram megérkezett. A féltékenység és düh megőrijtette, tombol. Az életemre akar törni. Erőszakkal el akar szakítani felségedtől!

Egész testében reszketve, zokogva borult a király mellére.

A király egy pillanatig nagyon kellemetlenül érezte magát.

Alig lélezett fel, máris új bajok!

De, amikor a fiatal, szeretett testet ismét a mellén érezte, csupán egyetlen vágyat érzett, hogy Jeanne bántát mielőbb eloszlassa.

— Lehetetlen ismét hazatérnem! — zokogott Jeanne.

— Jer, nyugodj meg, gyermekem. Ma éjszakára már Versailles-ban maradsz. És soha többé nem megy el innen. Ismét a lakosztályodban alszol. Azen mindent elrendez majd. Veled vagyok. Megvédlek. Az urad megkapja holnap királyi utasításomat, hogy háladéktalanul bele kell egyeznie a válásba.

Jeanne kezét csókolt a királynak.

— Köszönet, sire, forró köszönet! Ezt az órát sohasem fogom elfelejteni. — Majd mélyen felsóhajtott. — Csak, csak egyet szeretnék elfeledni.

— Mi az, gyermekem?

— A nevet, amelyet közösen viselek azzal a gyűlölt emberrel.

Lajos türelmetlen lett. A vére forrón keringett.

— Majd az ellen is találunk orvosságot. Az «Étoiles» nevet eltöröljük egy új névvel, egy új ranggal.

Jeanne ujongott. Végre elérte! Elérkezett a boldogság és a nagyság első állomásához!

Lelkesen a király mellére borult. Csókjai és becézgetései még sohasem voltak oly őszinték, mint ezen az éjszakán.

— — — — —
 — — — — —
 — — — — —

VI

KÖLTŐ ÉS KIRÁLY

A már egészen nyárias április utolsó napjain, amelyeket Jeanne szinte kizárólagosan, vagy a király társaságában a versailles-i függőkertekben töltött, két levelet kapott, amelyek épp oly mértékben boldoggá tették, mint amily mértékben növelték büszkeségét.

Az egyik, amelyet egy küldönc már a kora reggeli órában, alig, hogy a királytól elvált, hozott, Tournehemtől érkezett. Ujra és újra elolvasta az írást:

«Édes gyermekem, örvendek, hogy kifejezhetem néked legbensőbb szerencsekívánataimat. Mint közvetve Luynes hercegtől értesültem, kétséget sem szenved, hogy a király épp most tárgyal számodra a pompadouri grófság ügyében és hogy néked e név van kiszemelve. A birtok állítólag 10—12.000 livre-t jövedelmez. Eszerint tehát megszabadulsz örökre a király e nagylelkű tényével polgári nevedtől, amely utóbb oly sok bánatot okozott néked. Egyebekben közölhetem veled, hogy van Párisban egy párt, amely egyáltalában nem helyteleníti távozásodat és a király polgári választását. A híres, egyébként oly rosszakaratu Bárbiernek, az ügyvédnek erre vonatkozó véleménye, úgy hiszem, nem lesz érdektelen a számodra.

Barbier nemrég, egy nagy társaságban odanyilatkozott, hogy «az a madame d'Etoiles igen művelt és felette csinos hölgy, kitünően énekel, száz vidám dalt tud, gyönyörűen lovagol és minden elképzelhető képzettséggel bír,» anélkül, hogy a legcsekélyebb gáncsot is felhozta volna.

Láthatod tehát, hogy a dolgokat tulságos szigoruan fogtad föl és hogy vannak fontos személyek, akik erényeidet madame d'Etoiles-létedre is értékelni tudják. És most, fogadd ujból jókívánataimat, kedves Jeanne, amelyek őszinteségéről bizonynyal meg vagy győződve.»

A második levél Voltaire-től érkezett, akinek futólagos párisi tartózkodásáról Jeanne mit se tudott.

Az ebéd után, amelynél a király már nem habozott szeretőjét a legszűkebb környezetének bemutatni és amelyen ma Richelieu és Ajen, Boufflers és Luxemburg hercegek, továbbá Mária Rafaela és madame de Bellefond udvarhölgyek is résztvettek, nyujtották át Jeanne-nak Voltaire levelét.

Csak a hálósobájában bontotta fel az irást, amely Caesarról és Kleopátráról szóló verseket tartalmazott.

Miután elolvasta, sokáig kihajolva állott az ablakban. Mámorosan szivta-be a meleg tavaszi levegőt. Részeg szemekkel tekintett végig a sötét versailles-i kerteken. Keble győzelemittasan hullámozott. Ebben a magasszárnyalású pillanatban semmi sem volt elérhetetlen a számára.

Mikor a király és a hölgyek visszavonultak, az urak még együtt maradtak. A narancsliget fölötti taxusfolyosón sétáltak le-fel, élénk csevegésben.

Ajen könnyű öngunnyal kijelentette, hogy neki és Richelieu-nek, akarva, nem akarva, vissza kell vonulniok. Ugy látszik, hogy a Mirepoix és a La Vallière

pártja erősen áll. A levegőben himbálódzó grófság és egyéb más jelek erre engednek következtetni.

— Igen ám, — vélte Richelieu, — hogyha a háboru nem huzza keresztül a számítást.

— Vajjon szándékában áll a királynak, hogy most Flandriába menjen?

— Hogy valami különös örömét találja benne, ahogy most az ügyek állanak, azt nem képzelem. Sachsen marsallnak a szavát adta, hogy személyesen áll a csapatok élére, mihelyt a helyzet úgy követeli.

— Ha nem tévedek, Tournay előtt már kész a futóárok? — kérde Boufflers.

— A legujabb hírek szerint igen.

— És a dauphin elkíséri a királyt, itthagyuja a nászi örömeke?

Richelieu a vállát vonogatta.

— A király megállapodott abban, hogy ő is, a dauphin is a csapatokhoz jön, és ő be szokta váltani, amit mond.

— A dauphin, a királyné és a hercegnők, öfelségeik magukon kívül lesznek. Kétségtelen, hogy Mária Leszczinska megesketteti a királyt, hogy visszabocsátja a dauphinto, nehogy a herceg életét is kockára tegye a magáéval együtt. Nehogy Franciaország egyszerre veszítse el uralkodóját és trónörökösét.

Agen halkan és gunyosan mondta:

— Tudjuk már, mennyire törődik a király Mária Leszczinska kétségeivel.

És valóban úgy történt, ahogy Richelieu előre megjósolta. A marsall jelentése, amely május elején ért Versaillesba, a királyt azonnali indulásra készítette.

A francia hadsereg egy része Sachsen marsall parancsnoksága alatt megszállotta Tournay-t. A szövetséges angol, holland, hannoveri és osztrák ármádia

Cumberland herceg vezetése alatt a brüsszeli táborból pótlásul indult. A marsall arra kényszerült, hogy a hadsereg legnagyobb részével Tournay-tól délkeletre foglaljon állást, amelynek jobb szárnya a Scheldéhez simul.

A királyt szemelte ki arra a célra, hogy a dauphinnal a hadsereg ama részéhez csatlakozzék, amely a front közepén fekvő Fonteny-t erősítette meg.

Sachsen marsall sürgette a dolgot. A megszálló sereg annyira bekerítette az ostromlókat, hogy a támadás minden pillanatban várható volt.

A király és a dauphin elutazásának május 6-án kora reggel kellett megtörténnie.

A király Jeanne-től előttevaló nap délutánján akart elbucsuzni. Megízente neki, hogy boudoirjában várjon rá. A Mailly távolabb fekvő szobái, amelyekben Jeanne lakott, a versailles-i nagy izgalmak közepette az egyetlen menedéket nyújthatták mindenféle megzavartatás ellen.

Lajos nagyon meghiúsult volt. A szeretett nőtől való elválás nagyon nehezére esett.

Arra gondolt, hogy magával viszi Flandriába, ahogyan a Chateauroux-t, aki az előző nyáron követte a sereget. Nehéz szívvél mondott le erről a tervéről. Ebben az esetben otthon kellett volna hagynia a dauphint.

Hálás volt Jeanne-nak, hogy mindeddig nem kérte őt arra, hogy vele mehessen s hogy ezzel nem vitte őt a kísértésbe.

Vajjon ma, a bucsu órájában, nem fogja megtenni?

Nem tudta, kívánja-e ezt, vagy féljen tőle. Mindkét eshetőség új tusakodást jelent gyenge természetének.

És mégis erős akart maradni, be akarta váltani Sachsen marsallnaak adott szavát, hogy a dauphinnal együtt kellő időben Flandriába érkezzenek.

Jeanne nem remélte, hogy a király ilyen korán érkezzék. A nyitott ablak közelében, íróasztala mellett ült, vésővel a kezében, egy metszettel foglalatoskodva, amelyet másnap Boucher-nek akart átadni, bírálat végett. A király jöttét nem vette azonnal észre.

A király gyengéd vállai fölött finom, szép kezét szemlélte, amely a rézlapon dolgozott.

Istenem, hogy fogja őt nélkülözni, ezeket az édes, becéző kezeket, az okos szemet, amely most teljes odaadással csüngött a munkán, a kárcsu, finom termetet, amely az asztal fölé hajolt.

Megragadta a vállainál fogva, és magához ölelte.

— Jeanne, Jeanne-om, — szólt szenvedélyesen — azért jöttem, hogy elbucsuzzam tőled, hosszú időre, talán örökre!

— Ó, sire, nem szabad a dolgokat ily sötétben néznie!

— A halál mindenütt ott settenkedik, de a háboruban a legközelebb van az emberhez.

Jeanne karjait becézően és vigasztalóan a király nyaka köré fonta.

— Elfelejtette már, hogy mit álmodtam, sire?

A király megcsóválta szép fejét. Szeme gyengéd melankóliával tekintett a nőre.

— Hogy is feledkezhetném meg arról Jeanneom, ami tőled jön! Csak ez a borzalmas válás ne volna.

A király most arra várt, vajjon Jeanne kéri fogja-e őt, hogy elkísérhesse. Ebben a pillanatban, hogy bucsuzóul karjában tartotta őt, gondolkodás nélkül Versaillesban hagyta volna a dauphinet. Hadd tanulja meg a harcászat művészetét egy más alkalommal.

De Jeanne semmit se kért. Csupán vigasztalgatta a királyt és győzelmekről beszélt, amelyek meg fogják növelni harci dicsőségét.

A király szemei tele voltak könnyekkel.

Miért nem kéri?

Vajjon ilyen könnyű néki a válás? Más asszonyok sirtak, könnyörögtek, ha bucsuzott tőlük.

Jeanne lecsókolta szeméről a könnyecskéket.

— Itt ne folyjanak könnyek, sire! Nem elég, hogy a királyné öfelsége könnyekkel, jajgatással és panaszokkal kinozza. Én sohasem sopánkodnék, inkább bizalmat, bátorságot és megingathatatlan hitet szeretnék belé önteni.

A király csodálkozva tekintett rá. Milyen erős, milyen kemény, dacára ifjúságának! Mennyire tele van pezsgő élettel!

Maga mellé vonta az ablak előtti kis padra. Kis kezeit a magáéba fogta és ezeket mondta néki:

— Nálam leszel és nálam maradsz. Napról-napra, hacsak gondolatban is. Mindig tudnom kell: az én Jeanne-om reám gondol-e, akkor nem fog késni a győzelem. Mindennap irni fogsz nekem. Én is mindig írok neked, ahányszor csak lehetséges lesz. És most halld gyermekem, mindent alaposan meggondoltam, holnap rögtön utánam elhagyod Versailles-t és Étoilesba utazol. Ott senki sem fog zavarni és még a legcsekélyebb bánatod se lesz. Itt vagy Fontainebleauban, ha nem vagyok melletted, ez nem volna lehetséges.

— Nekem is az volt a kívánságom, hogy Étoilesba menjek, sire.

A király enyhén mosolygott.

— A te kívánságaid mindig józanok szivem, ez esetben tulságosan is az!

A király visszafojtottan zokogott.

— Nem szeretném, hogy távollétemben sok ember legyen körülöd. Azt szeretném, hogy csupán kipróbált barátok legyenek melletted. Gyermeked, szüleid, fivéred, Tournehem ur és még mindenki, d'Étoiles ur kivételével mindenki, aki a családhoz tartozik. Ayen majd hébe-korba benéz hozzád. Bernis majd néhány hetet tölt birtokodon. Már megmondtam ezt néki. Nagyon derék

ember és jó társalgó, épp így monsieur de Goulant. Mindketten be fognak kissé avatni az udvari élet titkaiba. Ha tovább akarsz tanulni Boucher-val, vagy ha ő le akarna festeni, annál jobb. Voltaire ellen sincs semmi kifogásom már azért sem mivel látogatása bosszantani fogja a királynét és a dauphint. Ez a hosszú rut fickó nem fog veszedelmessé válni az én Jeannomra ép úgy Fontenell sem.

Rád van bizva, hogy szeretetre méltó és rangodhoz méltó hölgytársaságot válassz magadnak. Ne kelljen sohse unatkoznod, de legyen mindig annyi időd, hogy utánam vágyakozhass.

— Ó sire! — ki és mi állhatna az én vágyakozásom útjába!

Valahol hetet ütött egy óra. A király felugrott. Pontosan hét órára hívatta össze a minisztertanácsot.

Magához rántotta a nőt és fullasztó csókot nyomott az ajkára. Utoljára! Utoljára!

— Jeanneom, gyermekem, édes feleségem!

Jeanne sápadt arccal, szomorú tekintettel állt előtte. Neki is nehézzé lett a válás. Szerette ezt a férfit, amennyire szeretni tudott, lelkéből, szívéből odaadta mindazt, amije volt. Ugy csüngött rajta, ahogy még férfin soha nő nem csüngött.

— Milyen sápadt vagy! Kiméld magad! Ápold magad! És szeress!

Hosszas ölelkezés. Egy hosszú forró csók. Aztán elment.

Etoiles-ban illatozott az orgona, nyilottak a rózsák, a jázmin nehéz, fehér virágban állt; a fülemile és a pinty énekeltek.

Jeanne kivitte a kis Alexandrát a fehér, sárga vörös és kék virágokkal tarkán behimezett rétre, ahol Bernis abbéval sétálgatott, aki tegnap este érkezett meg, az öreg gesztenyefák közt, csevegvő, a kis kastély mögött. Megparancsolta a kertésznek, hogy friss csokrokat készítsen a szobákba. Anyját, aki sok nyugtalanságot hozott a házba, Ábel fivérével együtt kocsizni küldte.

Most ott ült íróasztala előtt, szellős fehér reggeli ruhájában, hajában kecses rózsaszínű rózsával.

Szép kezei a király levelével játszadoztak, amelyet a futár ma hozott a harctérről.

Tekintete mosolyogva csüngött a pecséten, ahol ez állt: »Discret et fidèle.«

Igen, a király hü hozzá, ma még hü!

Jeanne arca elkomolyodott. Vajjon hü marad hozzá a király? Avagy, amiként a Mailly után jött a Vintimille és a Vintimille után a Châteauroux, ő utána: a Pompadour után is — már előre így nevezte magát — következni fog egy másik, aki hatalomra jut a király fölött és elhomályosítja őt?

Jeanne fölugrott. Egy pillanatra forró aggodalom szállta meg.

De aztán rögtön újra fellelékezett. Nem, ennek nem szabad megtörténnie! És nem is fog megtörténni. Ő más fából van faragva, mint ez a három Nesle-nővér, neki más ambíciói vannak, más fegyverei, hogy helyzetét megvédje, még akkor is, ha már a király forró szenvedélyének ideje lejárt.

Természetesen csupán egyetlen célja lehet egész életének, hogy megtartsa magának a királyt, mindig nagyobb hatalmat kell nyernie felette.

Jeanne gunyosan mosolygott. Ó, mily kevéssé is ismerik őt! Mily hamisan ítélik meg még a legszűkebb környezetében is ama szándékokat, amelyek őt vezérlik!

A Hotel des Chévres-ben, Versaillesban és most

itt Etoiles-ban is elismeréssel adóztak néki azért, mert nem követelődött, hogy a királyt elkísérje, elnyomva magában azt a vágyat, hogy XV. Lajos ebből az alkalomból nyilvánosan is elismerje őt.

Senki sem tudta, hogy sohasem volt meg benne ez a vágy, hogy alapjában megelégedett azzal, ha heteken, talán hónapokon át is a jövője kiérvelgetésével foglalkozhatott.

A király szerelme a válás által növekedni fog. Erről a király levelei bizonykodtak.

Jeanne az első szerelmi hetek testi és lelki megerőltetései után nyugalomra szorult.

Etoiles-ban való tartózkodása arra való volt, hogy frissességét és szépségét visszanyerje. Nagyon megsápadt és kissé el is fáradott.

Mindenekelőtt azonban arra akarta itt felhasználni idejét, hogy a filozófok csoportját, amelyet lassanként maga köré akart gyűjteni, magához láncolja. Tőlük várta hatalmának megerősítését.

Voltaire levele és Barbier dicséretei adták meg az első lökést ama tervéhez, amelyet Jeanne erős akarat-tal volt megvalósítandó, hogy a filozófusok védelmezője lesz. Halából majd támogatják és megerősítik az ő hatalmát.

Jeanne ajka égett, szemei fénylettek.

Mitévő lenne ő a harctéren? Itthon sokkal hasznosabb feladatok vártak rá.

Kezébe vette a király levelét, hogy még egyszer figyelmesen végigolvassa. A levél fele a király szenvedélyes dicséreteivel, érte való gondoskodásával volt tele. Majd a fontenoy-i győzelem jellemzése következett. Nála szokatlan élénkséggel írta le Lajos az ellenséges tüzéréség támadását, az ő és a dauphin állását, ahol az egész harcot végigküzdötték.

Leírta a hirtelen fordulatot, amely eleinte az ellen-

ség javára szolgált, a visszavonulás által való nagy veszedelmeket.*

«A nagy kavarodás közepén, a vereség rémes izgalmaiban, — írta a király — dolgozta ki a marsall rettenthetetlen hidegvérrel az új támadás tervét, Könnyű, négy kesétől vont kis kocsián híres «bölcsőjében» végighaladt a csapatok frontján, új bátorságot öntött a katonákba és figyelmeztette őket, hogy a király szemeláttára harcolnak. Nem akariak a csata részleteivel untatni, amelyek nem valók a te szép szemeid elé, elég annyi, hogy Sachsen marsall! új terve, tökéletes, dicsőségtelejes győzelemhez vezetett.»

Jeanne a király hosszú epistolájára röviden vállaszolt, meleg és őszinte szerencsekívánatát fejezve ki a győzelem fölött és további hadi szerencsét kívánva. Levelét e szavakkal fejezte be:

«Nincs forróbb vágyam, sire, mint az, hogy felségedet a harc dicsőségteljes kimenetele után ismét karjaimba zárhassam».

Aztán ismét tervei megvalósításához fogott.

Voltaire Etoiles-ban teljes elemében volt. Semmi sem volt ott idegen néki. Már Jeanne házasságának első évében szívesen látott vendég volt a kastélyban.

Udvarolt Jeanne-nak a művészet szabályai szerint és nem győzött eleget hizelegni. Hódolata nem csupán a kilátásban levő grófi rangnak szólt, hanem ama kegynek, amelynek elnyerését remélte.

Egy királyi kamarási és egy udvari történészről volt szó. Mindkettő jól fizetett állás, ame-

* A hadi beszámoló, amelyet a király egy apródja után küldött Versaillesba a királynénak, liasonlíthatatlanul kurtább volt.

lyek Voltaire becsvágyát és haszonlesését egyképpen csábitották.

Rögtön Voltaire megérkezése után boldogító reményekkel kecsegtette őt madame d'Étoiles, sőt, célzásokat ejtett el abban az irányban, hogy az akadémiai tagságra, amelyre már oly régóta vár, bizton számíthat.

Csudálatos, hogy a filozófus La Vallière hercegnek és nejének, akiknek kastélyából d'Étoiles-ba jött, azt írta, hogy fontos ügyek következtében d'Étoiles-i tartózkodását meg kell hosszabbítania.

A »fontos ügyek« annyit jelentettek, hogy Étoiles urnőjét, kinek kezében Franciaország sorsát nyugodni látta, elvágja a kastély egyéb vendégeitől.

Élénk mozgékony-sága, szellemes csevegésének kedvessége, bája megkönnyítették feladatát.

Jeanne nem árulta el, mennyire szolgálja az ő terveit ama körülmény, hogy Voltaire kizárólag az ő személyével foglalkozik.

Ő maga eme alkalmakkal csak keveset beszélt, de annál élesebben megfigyelte Voltairenek minden egyes szavát.

Ha Voltaire étkezések alkalmával a jezsuitáknál elsajátított virágzó retorikával kábitó szóáradatot csillogtatva, sikereinek elbeszélésével részegítette meg a vendégeket, vagy ha tréfás gonoszsággal ismert személyiségeket gunyolt ki, Jeanne teljesen kikapcsolta figyelmét. Mindazzal, ami tervei szempontjából nem volt fontos, nem törődött.

Négy, vagy hat szem között azonban — Bernis ugyanis sűrűen volt velük — ügyesen értett hozzá, hogy Voltairét gunyoros játszadozásainak ösvényéről eltérítse és oly területre kényszerítse, amely közelebb állott az ő tudásvágyához, t. i.: amely Voltaire politikai és filozófiai véleményére szomjazott.

Voltaire legkedvencebb témáinak egyike volt a hercegek viszonya a papokhoz és a néphez.

— A hercegek ne a papokra támaszkodjanak, — ezzel szokta kezdeni monológjait.

— Bernis nem vette rossz néven, ha ez az élesnyelvű filozófus ilyen alkalmakkor a papság ellen a legélesebb fegyvereivel vonult föl. És Voltaire csöppet sem szégyelte magát az abbé előtt, ha arról volt szó, hogy megmondja az igazat.

— A filozófusok egykor vissza fogják adni a hercegeknek mindazt, amit a papok elraboltak tőlük, de a hercegek mégis a Bastille-ba fogják küldeni a filozófusokat, mint ahogy mi is levágjuk az ökröket, amelyek az ekéinket vonják, — szokta volt mondani. És a pap, aki lelke mélyén nem volt pap, ezt ellentmondás nélkül hallgatta.

Bernis a papi hivatást nem annyira meggyőződésből, mint inkább szükségből választotta. Szükség között növe fel, régi nevet, régi tradíciókat kellett védelmeznie. A papi hivatás biztosította néki leginkább a gyors előbbrejutást, ami után oly lázasan vágyódott.

És néha, amikor az étoilesi parkban hármásban lovagoltak, Bernis alig figyelt arra, amit Voltaire mondott. Szemei ilyenkor lopva Jeanneon függtek, aki még sohasem látszott tudomást venni ama szenvedélyről, amely Bernis szemeiben lobogott.

Bernis, épp úgy, mint Voltaire, csendesesen imádta ezt a csodaszép nőt.

Am bármily magasan szárnyaltak is az abbénak egy gyors és csillogó karrier iránti ábrándjai, a leendő Pompadour marquiseban, Voltairrel éppen ellentétben, nem a jövőendő dicsőségének lehetőségét látta, hanem pusztán a gyönyörű nőt, akit titokban imádott és akiért irigyelte a királyt. Két hódolatteljes költemény is eljutott Jeanne kezébe, illatos rózsák közé rejtve, eme étoilesi szép tavaszi napok egyikén.

— Voltaire így dalolt:

*„Sincère et tendre Pompadour,
(Car je peux vous donner d'avance
Ce nom, qui rime avec l'amour
Et qui sera bientôt le plus beau nom de France)
Ce tockai, dont Votre Excellence
Dans d'Étoiles me régala,
N'at-il pas quelque ressemblance
Avec le Roi, qui le donna ?
Il est, comme lui sans mélange ;
Il unit, comme lui, la force et la douceur,
Plaît aux yeux, enchante le coeur,
Fait du bien et jamais ne charge.”*

Jeanne ajkai ironikus mosolyra nyiltak, olvasván öreg barátja verseit. Az igazi Voltaire nyilatkozott meg bennük. Számitó hizelgéseket és szeretetreméltó jelzőket tartalmazott a királyról és Jeanneról ama nem rejtegetett célzattal, hogy Jeanne a verset a király kezeihez játszsza és ezzel a legmagasabb kegyet újra a költő felé lendíti, Jeanne a verset egyelőre egy titkos fiókba zárta egyéb fontos iratok közé.

Talán eljő egyszer az ideje, hogy hasznukat veheti.

Bernis verse, amely csupán a nő szépségét euekelte meg, sokkal gyengédebb hangú volt. Jeanne jól tudta, hogy a szép fiatalember heves szenvedélyre gyulladt iránta. De ő vaknak és süketnek tette magát. Egy lépéssel sem szabadott elkerülnie a céljától, nehogy a király szerelmét veszélynek tegye ki, és hogy örökké éber féltékenységet a legcsekélyebb nyugtalanság is érhesse.

És mégis szelid fény villant meg feneketlen szemei-

ben, amikor Bernis rózsáit tartva a kezében, verset olvasta:

*„Ainsi qu'Hébé, la jeune Pompadour
A deux jolis trous sur sa joue,
Deux trous charmants, ou le plaisir se jouu,
Qui furent faits par la main de l'amour,
L'Enfant ailé sous un rideau de gaze
La vit dormir, et la prit pour Psyché.”*

VII

GYŐZELEM!

Bussy gróf a párisi nemesség egyik legelegánsabb világfia, piciny eldugott falusi lakának terraszán kártyázott a barátaival.

A Comte Jourdain, akit furcsa mozdulatai miatt »le singe«-nek nevezték, türelmetlenül félre dobta a kártyákat.

— Ma nem jön el a kis Loulou? — kérde a ház urát, — a játék unalmassá kezd válni nők nélkül.

A többiek nevettek. Jól ismerték Jourdainnek minden érdeklődését minden iránt, ami suhogó selyem szoknyában jár.

— Kedves Jourdain, ma kénytelen leszel velünk megelégedni. Tegnap volt Loulou napja.

— És holnap Bussy — kérde a kis Grévin cinikus mosollyal.

Bussy az ujját az ajkára nyomta.

— Ahá! Holnap lesz a grande dame napja zárt ajtók és függönyök mögött. Hallatlan szerencséje van

a nőknél ennek a Bussynak — mormogta Jourdain epésen.

— Hisz nem is ismered őt, az ő grande dameját, honnan tudod, hogy szerencsét jelent, — kiáltotta a hosszú Epinay, a minisztérium titkára és Bussy intima.

— Fogadjunk, hogy szöke felesége annak a...

— Pszt, — szólt bele Bussy dühösen. Csak semmi indiszkrécio, ha szabad kérnem! Ma különös óvatosságra van szükség.

— Miért, ha szabad kérdenem!

— Nagy ujság, barátaim. Még egy vendéget várok, aki olyan érzékeny, mint egy zárdaszűz. Valóságos mimóza. Találjátok el!

A vállukat vonogatták egyik a másik után. Érzékeny? Mimóza? Ki lehet az? Semmiesetie sem lehet közülök való.

— Én nyomra segítelek benneteket. Egy asszonynak az ura, aki nemsokára a legemlegettebb asszonya lesz Franciaországnak, ha ugyan már nem az ma is.

— Charles Guillaume d'Étoiles!

Valamennyien egyszerre mondták ki ezt a nevet, mint egyetlen száj.

— Eh! még nincs itt és nehezen is fog eljönni, ez a siralmas ember, — gúnyolódott Jourdain.

— Nem tréfa, ha az embernek így se szó, se beszéd, ellopják a feleségét, még hozzá, ily szép nőt! — kiáltotta Saint Enghien gróf, akinek keserű tapasztalatai voltak a házasságról.

— Ha a király veszi el az ember feleségét, pusztá mulatság, még annál is több. És ezt meg is fogjuk ma mondani a jó d'Étoiles-nak, — szólt Bussy. Ez a buta fickó! Ahelyett, hogy az esetből ráháruló előnyöket kiélvezné, kesereg és legszivesebben magván az élettől! De ni, úgy hiszem, hogy már jön is.

Mindnyájan felkeltek helyükről és lementek a ter-

rász lépcsőin a kis összegubancolva benőtt szőlőlugasba, amely az utcáról a házba vezetett.

És valóban d'Étoiles volt az, aki meggörnyedten, szinte akaratlanul Bussy felé közeledett, aki elébe ment.

A fiatalemberek legtöbbje ismerte őt, de csak felületesen és a Jeanne Poisson-nal kötött házassága előtti időből.

A házassága óta teljesen távol maradt ettől a társaságtól, amelyet Párisban a «la société des viveurs» gunynévre kereszteltek. Tulajdonképpen nem is tartozott közéjük ez a bourgeois, de minthogy jóindulatu, becsületes fickó volt és erényei mellett bőkezű is, kivételt tettek vele.

Nehezen palástolt gunnyal köszöntötték az új vendéget, akit Bussy csak nagynehezen tudott megakadályozni abban, hogy vissza ne forduljon.

Jourdain elsőnek tárta ki feléje hosszú ujjú kezét. Miközben erőltetett alázatossággal hajolt meg előtte, így szólt:

— Főbérlő ur, van szerencsém a legbensőbb szerencsekivánataimat kifejezni.

Charles Guillaume értelmetlenül bámult a gunyolódóra.

— Le singe ama tisztességért gratulál önnek, amely önt érte.

Bussy a segítségére sietett.

— Tisztesség — engem? — sóhajtotta összetörve.

— Vajjon nem tisztesség-e, ha a király, akinek finom izlése ismeretes, éppen az ön feleségét választja ki metresszének? — kiáltotta a kis Grévin becsületes meggyőződéssel.

D'Étoiles olyan mozdulatot tett, mintha a torkának akarna menni. Bussy visszatartotta és kedvesen rászólt:

— Kedves barátom, ebben a tekintetben valóban igen eltérőek a vélemények. Engedjen már végre borongós álláspontjából. Vesztes lenne, ha amiénket nem

fogadná el. Parole d'honneur, mi jót akarunk önnek.

D'Étoiles, aki még most is meg volt törve a kábitó sulyos csapástól, nem tudta, mihez kezdjen velük.

Akarattalanul hagyta, hogy az asztalhoz kisérjék, amely mellé a többiek is leültek időközben és hogy megtöltsék az előtte álló kristálykelyhet pezsgővel. Akarattalanul vitte ajkához és gyors iramban kiitta. És még eggyel és aztán ismét. Érezte, hogy ez jót tesz neki, hogy a bánat, amely lidércként ül a mellén, egy kissé enyhül.

Valóban, mintha itt jót akarnának vele! Nem neveztek bestiának, mint madame Poisson tette, amikor tébolyulttá tette a kin, és nem prédikáltak néki józanságot, mint a nagybátyja.

Csak legalább megértené, hogy tulajdonképpen mit is akarnak tőle.

Mindnyájan beszélni kezdtek hozzá. Állandóan ilyen szavak repültek feléje, anélkül, hogy értelmüket felfogná: »Előnyöket felismerni, jól megfizettetni magát.«

— Egyik a másik után, — kiáltá végre Bussy.
— Hisz egészen megszédítetek szegényt.

— Beszélj hát te!

— Igen, magyarázza meg néki Bussy!

— Ön végre is főbérlo, d'Étoiles, — gunyolódott le singe, ismét magához rántva a beszéd fonálát, — ha a bérleti összeg mellett, amelyet az államnak fizetnie kell, nem is hizik éppen meg, az mégis csak egy állás, amellyel szemben kötelezettségei vannak.

A »főbérlo« kifejezés szurásként hatott d'Étoiles-ra. Nem most először gondolt arra, hogy ezért az állásáért a feleségével fizetett! Ha ezt az ügyet nem Jeanne személyesen intézte volna el a királlyal, ki tudja, vajjon valaha is megismerte-e volna XV. Lajos a feleségét!

A vendéglátó ismét megtöltötte Charles Guillaume poharát, mielőtt beszédbe kezdett.

Bussy még most is habozott. Kellemetlen dolog volt, egy rövid óra lefolyása alatt fejtetőre állítani egy olyan ember érzéseit és nézeteit, amilyen Charles Guillaume d'Étoiles volt.

— Kedves d'Étoiles-om, azt hiszem meg van róla győződve, hogy mindnyájan jól akarunk önnel — kezdte Bussy habozva.

Charles Guillaume elfogódva bólintott.

— Legyen okos, fogadja meg a tanácsunkat. Kövesse elődeinek példáját, amelyeket Franciaország nemessége nyújt önnek. Ne legyen bolond, d'Étoiles. Menjen és cselekedjék hozzájuk méltóan! Mondja ezt XV. Lajosnak: «A legillőbb tisztelettel és hódolattal, sire, ön elvette a feleségemet. Tartsa meg őt, de adjon nékem pótlásul grófi címet, állást az udvarnál és...

D'Étoiles mindeddig látszólagosan hideg nyugalommal tekintett maga elé, míg a többiek csodálkozva bámultak a beszélő Bussyre. Az áhitatos hallgatóságot egy kiáltás és egy csengő hang riasztotta fel. Charles Guillaume Bussy utolsó szavainál a teli kelyhet odavágta az arcába, hogy a hab az arcába freccsent és a pohár csörrenve hullott a földre.

Charles Guillaume halálsápadtan állt ott és valamennyiüket elkeseredett, lenéző pillantással mérte végig.

Aztán, anélkül, hogy visszatekintene, lefelé indult a terraszs lépcsőin ki az utcára, abba az irányba, amelyből Párisból érkezett.

Két héttel azután, hogy unokaöccse, még lesújtótabban, mint ahogy a Hotel des Chevreseben elhagyta, a Páris közelében levő kis birtokára jött, Tournehem ur Étoiles-ba érkezett.

Mint cinkostárs a Charles Guillaume házassági tragédiájának előidézésében, minden lehetőet megkisé-

relt, hogy a sajnálatraméltó, elkeseredett embert megvigasztalja.

Arra, amit Charles tőle követelt, hogy Jeanne-t visszaadja neki, természetesen nem volt hajlandó.

Tournehem még a törvényes ítéletet sem tudta megakadályozni, amely a házasságok válását kimondotta.

Collin ügyvéd június 16-án hozta el az ítéletet Étoilesba: Charles Guillaume a feleségén kívül a hozományt, 30,000 livres-t is elvesztette.

Jeanne megkönnyebbülten lélezett fel. Tehát ez a kő is eltűnt az útjából!...

A Poisson-család egész csöndben ünnepelte meg ezt a napot, amely alkalommal Madeleine, aki a falusi levegő dacára napról-napra rosszabbul volt és köhögött, érzékeny könnyeket ontott és Francois a fiának, Ábelnek dagályos beszédet mondott, amelynek az volt a magja, hogy a fivér kövesse a nővérét becsvágy és céltudatosság tekintetében.

Voltaire, aki értesült erről az atyai szónoklatról, így vélekedett gúnyos hangon: «Poissonék talán a madame Henriette szeretőjévé teszik a magzatjukat! Szépnek elég szép ez a kamasz erre az állásra! Jó fatalt volna Mária Leszczińskának, s én kívánom is ennek a jámbor hölgynek.»

Am a ravasz róka óvakodott attól, hogy gondolatait szavakba foglalja.

Jeanne meghívására Tournehem ur unokahugát, d'Estrades asszonyt magával hozta Párisból.

Az ifju özvegy, akinek férje a dettingeni harcban esett el, menyje volt nővérének, Le Normant Charlotte-nak és így a családhoz tartozott távolról, akinek d'Étoilesban való látogatásához a király hozzájárult.

Ez a rut és fáradhatatlan intrikákra képes asszony jól értett hozzá, hogy elrejtse igazi arcát s így behízelegje magát madame d'Étoiles-nál, sőt, hogy szinte baráti érzéseket váltson ki belőle.

Ama felemelő érzések között, amelyeket a király napról-napra forróbb levelei ébresztettek Jeanne-ban, nem vette észre, mily élesen figyel ez a nő a Flandriából érkező levelek számát és hogy mily feneketlen vágy él benne, hogy e királyi levelek egyikét kezébe kaparintsa.

Richelieu is sűrűn irt, amint azt d'Estrades asszony mindjárt Étoiles-ban való tartózkodása első napjaiban megállapította.

Barátja volt királyi ura összes eddigi metresszeinek. Hogy végül, szívesen vagy kénytelenségből, madame d'Étoiles-t is ilyképpen ismerte el, közel hozta hozzá a királyt, aki a hadjárat folyamán nagyon bizalmas viszonyban állt a herceggel és ennek Jeanne iránti barátságát nagy igyekezettel mozdította elő...

Miközben így Étoiles-ban finomabb és durvább szálakból összeszővődött a jövő, lobogtak a titkos szenvedélyek, az intrika hangtalan lépésekkel mind közelebb lopódzott, Gontout márkí és Bernis abbé királyi uruk parancsából Jeanne-t az udvar nyelvére és szokásaira tanították, XV. Lajos győzőként vonult be Tournaybe.

A következő hét más, mindég újabb győzelmeket hozott.

Gentet Lowendal meglepte, Brügge megadta magát, Dendermonde és Ostende Harcourt herceg és Lowendal kezére jutottak.

Flandria szolgáltatta a szeretett Lajosnak a harci borostyánt, amelyet kormányzása eddig nélkülözött. A nép ujjongva üdvözölte a hódítót. Az összes templomokban Tedeum volt ő keresztyén felsége győzelmeinek tiszteletére.

Étoilesban is ünnepeltek. Szerencsekívánatokkal halmozták el Jeanne-t és ünnepelték, mintha törvényes feleség volna, aki Franciaország trónját XV. Lajossal megosztja.

Julius közepén futár érkezett Flandriából, akinek hire Jeanne-nak legforróbb vágyait megkoronázta. Ama pátenst hozta, amely Jeanne-nak Pompadour marquise-zá való kineveztetését tartalmazta.

Örömtüzek égtek, kürtök harsogtak, rakéták repültek fel a kék nyári égre és ömlött a pezsgő.

Lajos a pátenset gálánsan július 11-éről keltezte, Gent bevételének napja után.

Voltaire, érezve udvari történészi hivatalával járó kötelességét, e verset költötte:

A Etoiles, juillet 1745.

Il sait aimer, il sait combattre :

Il envoie en ce beau séjour

Un brevet, digne d'Henri quatre,

Signé: Louis, Mars et l'Amour.

Mais les ennemis ont leur tour ;

Et sa valeur, et sa prudence

Donnent à Gand (Gent) le même jour

Un brevet de ville de France.

Ces deux brevets, si bien venus,

Vivront tous deux dans la mémoire :

Chez lui les autels de Vénus

Sont dans le temple de la Gloire."

Szeptember 7-én a király, oldalán a dauphinnel, visszaérkezett Párisba.

A Porte Saint-Martintól a Carouselig egyetlen nagy diadalivvé változott a főváros.

Tarka szőnyegek, cimerekkal telehimzett gobelinek szinei csillogtak az őszi napsütésben, lobogók és girlandok lengtek a szélben.

A Tuillériákban családja üdvözölte a királyt. Meghatott könnyezés mindenfelé. Mind közt a királyné volt a legboldogabb, amikor fiát épen, egészségesen és győztesen újra karjaiba zárhatta.

Szeptember következő napjaiban egymást követték: a hálaadó istentisztelet a Nôtre-Dame-ban, pompás tüzijáték a Gréve-téren, hegedű- és szinfónikus hangverseny és ebéd a városházán, amelyet Páris adott a királyi család tiszteletére és amely pontosan száz fogásból állt.

Az ünnepségek hevében a királynak nem jutott ideje ahhoz, hogy szeretőjét a karjaiba zárva, üdvözölhesse.

A bizalmas együttlét utáni vágya, amely Flandriába utazása előtt oly nagyon boldoggá tette és buskomor gondolatait szinte varázsütésre kergette el, mind forróbb lett.

Természete, amely nem birta el a kényszert, felázadt a zajos ünnepségek ellen, amelyek távoltartották őt a marquise-től.

Miközben kénytelen volt magát a városházán a tiszteletére adott ebéden ünnepeltetni, Jeanne-t egyetlen emelet választotta el tőle. A király Jeanne számára a felső helyiségek egyikében kis ebédet rendeztetett, amelyhez Tournehem bátyját, Abel fivérét, unokanővérét, madame d'Estrades-ot, és Lassenage asszonyt, egy soissons-i rokonát hívta meg Jeanne, akivel a nyár folyamán néhányszor érintkezett.

A király borzasztóan kinlódott féltékenységében. A környezetéből való urak fáradhatatlanul azzal voltak elfoglalva, hogy a felső emeleten Jeanne-nál tisztelegtek.

Páris kormányzója: Gesores herceg, Macville, a

rendőrparancsnok, Bouillon, sőt, maga a kereskedők előjárója: monsieur de Bernage is, aki a király személyes szolgálatát látta el az ebéd folyamán, minden alkalmat felhasznált, hogy helyét otthagyhassa és távozhasson a teremből, hogy a szép Jeanne-t meglátogathassa.

A király csak akkor lett nyugodtabb, amikor Richelieu és Ayen titokban üzenetet hoztak neki kedvesétől.

Önmagát biztatgatta. Még néhány nap csupán, és Jeanne megkapja a Chateauroux szobáit, amelyeket a legnagyobb pompával rendeztetett be a számára, és ezzel hivatalosan is be van vezetve az udvarnál.

Minden pillanatban láthatja őt, titokban akár nyilvánosan is, nem lesz életének egyetlen mozzanata sem, amelyben Pompadour marquisenak része ne volna.

A nehéz burgundival telt poharat az ajkához emelte. Titokban az ő egészségére itta, számlálta az órákat, hogy végre egyedül lehessen Jeanne-nal kicsiny szobáiban, ahol feléje nyújtja majd a bíbor színű bort és édes ajkait.

VIII

A DAUPHIN CSINYTEVÉSE

A Versailles felé vivő széles uton tolongtak az emberek. Mindenki látni akarta az ujdonsült marquist, a híres d'Étoilest, aki oly gyorsan vedlette le származásának kigyóbőrét és néhány óra múlva már az udvar nagyjai közé fog tartozni. Mindenki tudott róla valami érdekes mesét. Egy kövér polgári nő, akinek a Hotel des Chévres közelében füszerüzlete volt, azt állította, hogy

d'Etoiles ur félholtra verte a feleségét; ám ez mit sem használt, mégis csak elvesztette a pert. Ami valóságos csoda, ha egy király az ellenfél!

— Azt mondják, hogy pénzsóvár és fukar, — hangzott egy izgatott csoport felől.

— Azt mondják, hogy többek rábeszélésére nagy összeget követel a királytól káráért.

Egy fenyegető ököl emelkedett a magasba: »óvakodjék attól, hogy a királyt és az országot kiszípolyozza, majd megmutatjuk neki!«

— Ugy hirlik, hogy a király örülden szereti őt és borzasztó érdekes, hogy a nő teljesen hatalmában tartja, — suttogta egy kis kacér grizett egy diáknak, akivel karonfogva állt.

— Ha, amint mondják, a filozófussal tart, az nem lenne rossz.

— Azt mondják, hogy még gyermekkorra óta gyűlöli a jezsuitákat. A körülállók nevetve énekeltek egy ismert utcai dalt: »Poissonniere, Poissonniere, Poiss...«

— Pszt, pszt. Meg ne hallja valaki, — szólt figyelmeztetve egy kishivatalnok, akinek hivatalból véreben volt a loyalitás.

A pajkos banda tovább haladt.

Egy csoport munkás mormogott.

— Azt beszélik, hogy a király Flandriából mesés összegeket és gyémántokat hozott neki és a rokonságának.

— És nekünk szenvednünk kell a száraz kenyérért, ördög vigye az asszonyi gazdálkodást! Hát nem elégszik meg azzal az eggyel, aki tíz törvényes gyermeket szült neki?

— Ez Pierre, ez nem ok! Ismerek embereket, akiknek egyike se király és sokkal rútabb a feleségük, mint ez a Mária Leszczinska.

Pierre ur elszégyelte magát és elfordult.

— Talán egész jó nő ez a Pompadour, talán

segíti is a szegényeket, — szólt egy szelid, keskeny ajku, mély szemű asszony.

— Az ügyvédek dicsérik, — hangzott egy másik csoportból, — azt mondják, nagyon finom eszű nő.

Egy hektikás lezüllött fiatalember vállait monogatta.

— A kegyben álló emberek mindig szellemesek, ismerjük már ezt.

A termekben, az Oeil de Boeufben és a versaillesi galériákon is tolongtak az emberek.

Mindenki tanuja akart lenni az izgalmas jelenetnek.

— Kiváncsi vagyok, hogy' fog meghajolni ez a polgári származású madame.

Lesz min nevetni.

— Vajjon, hogy fogadja majd a szegény királyné? Mit mondhat neki? Legföljebb egy közönyös szót a toilettjéről, amihez aztán igazán ért, ezt meg kell hagyni.

— És a király milyen szerepet fog játszani?

A disz-szobában azt beszéltek, hogy a Rohan habzik a dühtől.

— Ajen megnyerte a játékot.

— Vajjon uralkodni fog-e magán a dauphin? Azt mondják, hogy gyűlöli őt.

— Erről már biztosan gondoskodott a püspök.

— Az öreg Conti asszony nem valami holdog lehet, hogy éppen neki kell Jeanne d'Etoilest bevezetni. Ugy hirik, hogy a hercegnő, a Tuillériákban igen elkeseredetten nyilatkozott erről a királynőnek.

— Kedves grófnőm, ezt a hirt nagy óvatossággal kell fogadnunk. Conti hercegnő a királynak már Mailly asszonynyal kapcsolatban is sok szolgálatot tett szerelmi ügyekben. S ő jól tudja, miért. Ezeket a szolgálatokat most is bizonyára bőségesen fogják jutalmazni.

— Ön epés kedvesem.

— De őszinte, chere comtesse.

— És Luynes hercegnő, ez a szigorú erkölcsbíró?

— Azt mondják, elhalasztotta Daupierre-be való utazását.

— Kíváncsiságból, vagy öfelsége a királyné iránti részvétből?

— Tulsokat kérdez tőlem drágám.

Hirtelen nagy csönd támadt.

A kis comtess mutatóujját kipirosított szájára. nyomta: »pszt, azt hiszem jön.«

Conti hercegnő lépett be a fogadó-szobába és a király szobája felé fordult.

Vele együtt három hölgy. Középen az új marquise, kétoldalt Chaubontaubon grófnő és Destrades asszony, akiket a király adott melléje kíséretül.

— Ejha, gyönyörű egy nő, annyi szent!

A körülálló gavallérok lelkesedve nézték. Termetre és tartásra, szinte királynak nevezhető.

— És, hogy' hordja csudás fejét. Elragadó.

— Ezek aztán a gyémántok.

— És a ruha! Drap d'argent, arany, a chantilly csipkék, jó hogy nem nekem kell kifizetni.

A négy hölgy rövid idő múlva visszajött a király szobájából. Az első szenzáció elmúlt. A királynőnél az összegyülekezett udvari társaságban a dauphin és ifju neje is ott várakoztak.

Amikor a marquise belépett, mély, szinte kellemtelen csend honolt. Jeannenak dobogott a szive, ám sem arcán, sem tartásán az izgalom legcsekélyebb jele sem volt észlelhető.

A ceremónia előírása szerint és emellett tökéletes gráciával hajolt meg a királynő előtt.

Minden szem feszülten figyelt lélekzetét visszafojtva, hogy meghallgassák a királynő megszólító szavait.

Párisban úgy körülbelül a szájába rágták Mária Leszcinskának, hogy kényes helyzetében hogy' szólítsa meg a marquiset: néhány hideg konvencionális szó a

Pompadour toilettjére vonatkozólag, amely még meglepőbb volt, mint ahogy várták.

A királynő nem volt rá hajlandó, hogy udvaroncainak visszhangja legyen. Emlékezett rá, hogy ismert egy kedves hölgyet, aki az elmúlt nyár folyamán, gyakrabban érintkezett a marquise-zal és így barátságosan megkérdezte:

— Hogy van Saisac asszony? Nagyon örültem, hogy Párisban gyakran láttam őt. Mit hall felőle?

— Jeanne életében először, zavarba jött, annyira meglepte őt Mária Leszczinska kedvessége. Nem tudott egyebet válaszolni, csupán néhány dadogva kiejtett szót.

— Egyetlen vágyam, hogy elnyerjem felséged tetszését.

Majd izgatottan letépte keztyűjét, hogy a királynői uszály szélét megcsókolhassa. Karkötője, férjének legutolsó ajándéka, eltört e mozdulat közben.

Köröskörül a királyné rendkívül szívelyességéről beszéltek és a még rendkívülibb esetről, hogy az ékszer eltört.

A dauphin ellenben eltökélt szándékához csupán néhány jéghideg szóra szorítkozott a marquise toilettjére vonatkozólag.

Az egész esettől nagyon izgatottan, anyjának megmagyarázhatatlan szívelyességétől, amelyre nem volt elkészülve, dühösen, drasztikus, fitymáló mozdulatot tett nyelvével a marquise háta mögött.

Az udvar legnagyobb része észrevette ezt. De alig akadt, aki helyeselte. A marquise immár a legmagasabb kegyben állt, maga a királyné barátságosan fogadta, ezzel a ténnyel számolni kellett.

Jeanne a fogadás izgalmaival a kényelmes XIV. Lajos modorában berendezett boudoirjában pihente ki, amelyben alig egy évvel ezelőtt a Chateauroux lakott.

A kék aranylábu menyegzős ágyak egyikén feküdt

kinyújtózva, amelynek selyme évtizedek alatt megsápadt, rózsaszín atlasz cipős kis lábai keresztbe vetve, kezei világosbarna haja alatt. Boldogság és nyugalom tükröződött az arcán. Meg lehetett magával elégedve, azzal, amit alig egy fél év alatt a király első csókja óta elért.

Tekintetét a mennyezetes ágy melletti kis asztalon nyugvó gyémántnyakéken, a villogó gyűrűkön és a gyöngysorokon nyugtatta. Madame du Hausset, a komornája, aki tegnap óta személyes szolgálatot teljesített körülé, az értékes ékszereket gondosan selyem és bársony alapra helyezte. Az ékszerek között feküdt a drága rózsacsokor, amelyet a király küldött volt néki a fogadás előtt.

Az ifju marquise ajka mosolygott. Valóban XV. Lajos, akiről nem lehetett azt mondani, hogy szeretőt ajándékokkal árasztja el, vele szemben nem fukarkodott.

Jeanne fehér háziruháját, amely a legfinomabb lyoni selyemből készült, a keble fölé kigombolta.

Szép testének hősín bőrén egy rózsaszín selyemmel áttörött szőke hajfürt feküdt. Megfogta a selymes hajfürtöt és ajkára nyomta. És szelid simogatással becézni kezdte.

Annyira elmerült ebben a gyengédségben, hogy nem hallotta meg, amint a boudoir ajtaja halkán kinyílt. Ijedten összerázkódott, amikor kezét megfogta egy kéz és el akarta tőle venni a fürtöt. Fel akart ugrani. A király visszatartotta.

— Maradj, — szólt parancsolóan. — Kinek a haját becézgeted ily gyengéden? Beszélj, de ajánlom, hogy ne hazudj!

A féltékenység szólt belőle.

Jeanne visszahanyatlott és mosolyogva tekintett a király arcába.

— A gyermekem hajából való, a kis Alexandráéból, sire. Ma az ünnepélyes órában a keblemen volt, hogy szerencsét hozzon nékem.

A királyt e szavak lefegyverezték. Mellette térdre hullott és csókot nyomott oda, ahol a hajfürt pihent.

— Boldog fürt, — suttogta — ó bár lehetnék a helyedben!

Jeanne fölkelte és maga mellé vonta a királyt. Begombolta ruháját a keble fölé és odatűzött egyet a csillogó selyemre a király rózsái közül.

— Igy, sire, most ismét udvarképes vagyok és fogadhatom uramat és parancsolómat.

A király Jeanne-nak egy selymes hajszálát keze köré fonta. Egész közel vonta őt magához és egy frívól élcet sugott a fülébe.

— Valóban, Jeanne, a legcsudálatosabb mértékben udvarképes voltál. Vajjon Bernis és Gontout ily kitűnő tanítók? Vagy ezt a gráciát és előzékenységet magával hozta a bölcsőjében a kis madame d'Étoiles?

— Ezt felségedre bízom. — És tündérszemei kacéran rámeredtek a királyra.

— Várj csak, te boszorkány! — Forrón megcsókolta. Aztán kinyújtózkodott.

— Ó mily jó, amikor az ember megszabadul a ceremóniáktól! Egyébként, úgy hallom, maga Mária Leszczinska is kegyeibe fogadott.

— Öfelsége nagyon jóságos volt hozzám.

— A királyné alapján jóindulatu lélek. Mindent elkövet, hogy tetszésemre legyen, még ma is. Csak ne volna olyan gyilkosan unalmas! És a vallásos érzései! Brr!

A király összeráncolta homlokát.

— Annál nagyobb trágárság, ahogy a dauphin veled szemben viselkedett. Luynes hercegnek egyáltalában nem sikerült a fiam viselkedését előtte mentetnie. Tulsok tanu előtt cselekedte. Példás büntetésben fogom őt részesíteni.

— Ó, ne tegye felséged, újból fájdalmat akar okozni a királynénak?

Lajos felugrott és nem hallgatott reá. Izgatottan és dühösen járt fel-alá.

— Még az hiányzik, hogy büntetlenül lehessen megbántani egy asszonyt, akit én szeretek! Hadd jegyezze meg magának, mindjárt most, a legelső alkalommal, hogy föltétlen tiszteletet követelek mindenki számára, akit az udvarnál be akarok mutatni. Feltétlen tiszteletet! Egy időre távol kell majd lennie Páristól és Versailles-tól. Meudon-ba küldöm!

Ó, sire, és a kis dauphine, aki oly imádattal szereti az urát?

Kis időre nem fog ártani a szerelmüknek a válás. Vajjon mi nem sokkal hosszabb időre voltunk kénytelenek elválni, Jeanne? Ó, ha tudnád, mennyire vágytam utánad! Mily égetően nélkülöztelek!

— És a harci babérok, sire?

— Vajjon nem fonhattam volna át rózsákkal? Vajjon nem édesítetted volna meg éjszakáimat a kemény napok után?

Ittas szemekkel tekintett a nőre. Ó, mily csábítóan szép volt kibomlott hajával, a fehér, lágy ruhában, amely alatt a finom, fehér test minden vonala feléje virult.

Jeanne: Jeanne! — és a fulladásig csókolta.

— — — — —

IX

POMPADOUR — A KIRÁLYNÉÉRT

Madame du Hausset egy jó családból való, okos és előkelő gondolkodású asszony, csakhamar megnyerte magának a marquise bizalmát. Jeanne mellett aludt a kis szobában és nemsokára már hivatlanul járt ki s

be urnője termeiben. Még a királyt sem zavarta egy esetleges vele való találkozás, aki pedig senkivel sem akart a kedvese lakásán összetalálkozni.

Lajos elhatározta, hogy rövid ideig kipiheni a háboru fáradalmait és a marquise-zal Choisy-ba költözik. Ott csupán a legintimusabb udvaroncait akarta maga körül látni, hogy a falusi együttlét közelébb hozza őket a kedveséhez. Legelsőbbben is Richelieure, d'Ayenre, de Mense-re és de Duras-ra gondolt.

Lajos meg volt róla győződve, hogy Choisy tet-szeni fog Jeanne-nak. Mióta a Chateauroux ott ünne-pelte dicsőségét, Gabriel a kastélyt jelentékenyen meg-nagobbította és szebbé tette.

A Szajnára nyíló terraszt kiépítették. Gabriel egy új lakóházat épített, amely százezrekbe került. Mindenütt friss kényelem és ujszerű fényűzések.

A király éppen be akart lépni Jeanne-hoz, hogy a meghívások és a Choisy-ba való utazások részleteit megbeszélje, amikor a marquise szobáiból beszélgetés hangja ütötte meg a fülét.

Mi történt? Ki lehet nála, aki ily emelt hangon beszél? Vajjon elfelejtette-e a marquise, hogy 11 órára jelezte látogatását?

A király egy pillanatra állva maradt, mintha gyö-keret vert volna a lába. Dühösen összevonta szem-öldökét.

Megismerte d'Estrades hangját, a Hausset-ét és még egy kellemesen csengő férfihangot, amelyet nem ismert. A Jeanne hangját nem hallotta.

Felrántotta az ajtót, különös jelenet tárult a szemei elé: Ott látta Jeannet, aki sápadtan, ajkát ha-rapdálva, az asztalra támaszkodott, d'Estrades és Haus-set asszonyt, akik heves izgalomban beszélgettek a ki-rályi gárda egy tisztjével.

A fiatalember keményen egyenest állt ott, védekező

állításban, előrenyújtott karddal kezében, amelynek hegyén egy darab durva, sárga papiros lengett.

A király belépésekor elhalt a beszéd. Mindnyájan ijedten pillantottak föl és mélyen meghajoltak.

Lajos megismerte a tisztet, akit gyakran rendeltek szolgálattételre a királyi szobákhoz.

— Mi ujság, Segnart gróf? Mi van ott a kardja hegyén?

A gróf néma volt és elsápadt. Ebben a pillanatban odaadta volna az életét, ha az omniózus papirlapot eltávolíthatja és kidobhatja.

Jeanne a királyhoz lépett.

— Megengedi felséged, hogy Segnart gróf feloldassék a válaszadozás alól? Megengedi felséged, hogy Segnart gróf eltávozhassék?

Lajos válasz helyett lekapta a kard hegyéről a papirlapot és elolvasta. Arcát pir futotta át. A cédulát lenézően a padlóra dobta és rátaposott.

— Mit jelentsen, Segnart gróf, hogy ilyenfajta piszokkal felfegyverezve, a marquise lakosztályában találom?

A fiatal tiszt erősen küzdött. Végre elhatározta magát.

— Bocsásson meg felséged. Nem én vagyok az oka. E cédulát ott találtam a versailles-i park egy fájára szegezve, amikor a kastélyba akartam menni szolgálattételre. Egy bámuló tömeg szemei elől szurtam le a kardommal. Madame d'Estrades éppen odaérkezett és akaratom ellenére kényszerített rá, hogy azt a marquise-nak prezentáljam.

— Ismerni kell a veszélyeket, ha védekezni akarunk ellenük! — felség! — szólt közbe hidegvérűen d'Estrades asszony, miközben rosszindulatu mosoly húzódott a szája körül.

A király hallgatást intett neki.

— És aztán, gróf?

— Madame du Hausset is odaérkezett. Semmi áron sem akarta, hogy a marquise a cédulát elolvassa. Sajnos, már későn. Madame d'Estrades... — Segnart habozott. A király rátaposott a papírlapra.

— Tovább!

— Madame d'Estrades már ismertette a marquise-val a cédula tartalmát.

— Jól van. Szolgálatába léphet, Segnart gróf.

Majd d'Estrades asszonyhoz fordult:

— Felszólítom, madame, vonuljon vissza szobáiba, madame du Hausset, kérem, maradjon a közelben.

A király egyedül maradt Jeanne-nal.

— Szegény szívem, — szólt vigasztalóan, arcát és kezét simogatva, — ettől a fájdalomtól megkimélhettek volna, hogy azt az undok írást el kelljen olvasnod.

Főlkapta a parkettről a kedveséről gunyos sorokat tartalmazó írást és darabokra tépte.

Jeanne, büszkén: mosolyogva tekintett rá.

— Sok ellenség, nagy tisztesség, sire. Ehhez hozzá kell majd szoknom, ebben részem lesz, amíg abban a boldogságban sütkérezhetek, hogy Felséged bizalmát birom.

A király rámeredt. Micsoda asszony! Mennyire tetszett néki ennek az erős szellemnek bátorsága ebben az erős testben! Mennyire megcsodálta!

Jeanne győzelemittasan szegte hátra a fejét: »Csak hadd gunyolódjanak!« gondolta magában. Csak azt gunyolják, amitől félnek! És csak hadd féljenek tőlem! Csak az uralkodhatik, akitől félnek!

— — — — —
A choisy-i ős gyorsan elmulott. Jeanne arra használta fel a király állandó jelenlétét, hogy forró vágyaihoz alkalmazkodónak mutassa magát.

Kieszközölte a királynál, hogy meghívta Choisy-ba összes irodalmi és filozóf-barátait. Abel fivére is, akit

a király «öcsikének» szokott nevezni s akinek a «monsieur de Vandières» nevet adta,, hogy a «Poisson» névtől megszabadítsa és Tournehem bátya is meghívást kaptak.

Madame d'Estradest tapintatlansága miatt elbocsátották Versailles-ból. A király a marquise társaságául a de Lauragais, a de Lassenage és a de Bellefond hölgyeket rendelte ki.

Lajos kitünően mulatott. Buskomorsága szinte teljesen eltűnt. Az irodalmárokkal és filozófusokkal való szótakozás vigan folyt. A király még Voltaire erőszakos, eszelős, epés lényével is megfért, szórakoztató képességének virtuóztatása és ama kedves kis pikáns hódolatok kedvéért, amelyeket a hölgyekkel szemben tanusított. Ilymódon Voltaire megkönnyítette Jeanne-nak ama feladatot, hogy számára a rég vágyott akadémiai tagságot megszerezze.

Az öreg gunyolódó fáradhatatlan imádattal és hódolattal hálálta meg ezt.

Elárasztotta költeményekkel és virágokkal és amikor egy izben Jeanne-t éppen fivére, Abel rézmetszetének készítésénél lepte meg, egy madrigált költött, amely a királynak különösen megtetszett:

*„Pompadour, ton crayon divin
Devrait dessiner ton visage ;
Jamais une plus belle main
N'aurait fait un plus bel ouvrage.“*

Am Jeanne többi barátai sem rövidültek meg, köztük Bernis, aki a király jelenlétében még jobban elrejtette a marquise iránti szenvedélyét, mint Étoiles-ben Duolos, Gentil-Bernard, Morterif, Prevost abbé, mind, mind élvezték a király szívélyességeit.

Jókedve kiapadhatatlan volt. Csevegett velük és leült közéjük l'homme-t játszani. Kocsiban kísérték el

ő, és a marquise-t vadászatra, királyi háza minden szépségét megmutatta nekik.

Lajost legkevésbé sem zavarta meg, hogy Choisy-t valaha a Vintimille kedvéért építették, hogy a Chateauroux őt éppen Choisy-ban örjítette meg legjobban a bájaival.

A legnagyobb büszkeséggel mutatta vendégeinek a háborus képek vázlatait, amelyek az ő ilandriai győzelmeit dicsőítették.

Amikor Le Normant de Tournehem ur egy alkalommal eme vázlatokra néhány rendkívül találó megjegyzést tett, Jeanne megpróbálta nagybátyja szellemes kritikáját értékesíteni.

Most megvalósította ezt, amit már a Hôtel des Chevres-ben tervbe vett, azt ajánlotta a királynak, hogy nevezze ki Tournehem urat a királyi építkezések vezérigazgatójává, amely hivatal eddig a Philibert Orry-é volt.

Könnyedén megmagyarázta, mennyire predesztinálja Tournehem-et erre az állásra művészies képessége és hosszú éveken át folytatott kereskedelmi tevékenysége.

Lajos, akinek Tournehem komoly, előkelő modora tetszett, alkudozás nélkül teljesítette Jeanne kérelmét.

Az sem volt a király számára kellemetlen ötlet, hogy éppen Jeanne egy közeli rokonának szabad belépése lesz dolgozósobájába, akárcsak minisztereinek.

Jeanne győzedelmeskedett. Nemcsak egy új támaszt nyert az udvarnál, hanem egy adósságot is lerótt Tournehemmel szemben és gondoskodott Abel fivére jövőjéről.

A királyi határozat nemcsak Tournehem ur személyének szólt, az »öcsike« jövendő igényét is biztosította a magas hivatalra.

A choisy-i örömknek véget vetett a király heves lázrohama. Lajos kellemetlen meglepetésére Mária

Leszczinska jelentette be Choisy-ban megérkezését, ahogyan a hír Versailles-ba érkezett. A király, aki a második nap már jobban volt, vissza akarta utasítani a látogatást. Jeanne-nak nagy munkájába került őt erre lebeszélne. Minek haragot szítani?

Ayen is a marquise álláspontján volt. Meg volt elégedve, hogy Jeanne okossága el fogja egyengetni a kényelmetlen szituációt.

Egyébként pedig Ayen és Richelieu megtudták Luy-nes hercegnétől, hogy a «kis Poisson», — még néha így nevezték a háta megett, — a királyné különös jóindulatát bírja, amióta kivitte a királynál, hogy ne kelljen a dauphin-nek Meudon-ba távoznia.

Így tehát azt írta a király a feleségének, hogy örömmel fogadja. «A kastélyban jó ebéd várja, a templomban pedig vecsernye és áldás.»

A királyné valóban a legszeretetre méltóbbnak mutatkozott. Láthatólag jól esett neki, hogy az új metressz viselkedése távol áll elődeinek sértő allűrjeitől.

A marquise a leggyengédebb és legalázatosabb figyelmességekkel környékezte a királynét. Vidám csevegésével és dalokkal igyekezett őt jókedvben tartani. Mezei virágokból készült csokrokkal kedveskedett neki, amióta megtudta, mennyire kedveli a királyné a mezei virágokat.

A király és Choisy vendégei bámulták a Pompadour új sikerét. Már régóta nem látták Mária Leszczinskát ilyen elégedettnek és vidámnak. Soha a Mailly, vagy a Vintimille, vagy akár a Chateauroux jelenlétében!

— Hogy' kezded el, kis bűvésznő, amikor a királyné morózus unalmát el akarod kergetni? — kérde Lajos, miközben Jeanne-t kiemelte a nyeregből és egy pillanatra gyöngéden magához szoritotta.

A finom reggeli ködben kettesben kilovagoltak volt a choisy-i öszi erdőbe.

Csupán Mars, a király kedvenc ebe követte őket.

A király a két lovat egy tölgyhöz kötötte. Karonfogva haladtak az erdő belsejébe. A barna és vörös falevelek zörögtek a lépteik alatt.

— Vajjon bűvészet az, ha az ember egy kissé okos, vagy kissé kedves? Vajjon nem okosabb-e, kissé barátságosabb lenni a szegény királynéhez, mint megsérteni durva vakmerőséggel? Könnyebben megbocsátják a boldogságunkat, Franciaország népe is, sire, ha a boldogságunkkal nem teszünk másokat boldogtalanná.

Lajos figyelmesen hallgatta. Vajjon igaza lesz-e?

Homlokára felleg borult és beárnyalta szép szemeit. Arra a kis gunyos cédulára gondolt, a Segnart gróf kardja hegyén...

Leültek egy kivágott fatörzsre.

Halkan, mint az álom, hullottak le az arany és barnáspiros falevelek. Mars ura térdére fektette szép fejét. A király szeliden megsimogatta fényes, barna szőrét. Mily sokszor tartotta egyetlen hű barátjának ezt a kutyát. Boldogan érezte, hogy mennyivel jobb neki, amióta Jeanne mellette volt. Mily mélységesen szereti őt!

Gyengéden megsimogatta a nő kezét.

Jeanne a király ujját erősen megszorította.

Ó, mennyivel ritkábbak lettek a nehéz órák és a halálfélelmek! Mily hálás volt neki ezért!

— Egy kérésem van, sire. Egyben Mária Leszczinskát is érinti. Ha elhatározná magát, hogy hébe-korba barátságosabb arcot mutasson Mária Leszczinskának!

Lajos ámulva tekintett rá. Hogyan érti ezt? Hát nincs benne féltékenység? A Chateauroux, minden, a királynével szemben tanusított udvariasságért keserű jelenetet rendezett!

Minthogy hallgatott, Jeanne félt, hogy visszautasítja kérését, pedig nagyon érdekében állt, hogy teljesítse!

Jeanne tudta, hogy a király az utóbbi években

igen takarékos volt a királynével szemben figyelmességek tekintelében. De senki se mondhatta, hogy Pompadour marquise még szegényebbé tette az elhagyott feleséget.

Ellenkezőleg, mindent el akart követni, hogy a házastársak egymáshoz való viszonyát megjavítsa. Ez a kívánság őszinte szívből fakadt. A királyné jóságos volt irányában. Jeanne-nak nem volt természete, hogy a jót rosszal viszonzza. Csak az várhatott tőle gyűlöletet, boszút, aki durván közeledett feléje, aki ellentmondott neki és aki megbántotta.

Lassan-lassan odáig vitte a királyt, ameddig akarta. Elleste Mária Leszczyńska-nak nem egy kívánságát, amelyek teljesedése nagyon érdekében állhatott a királynénak.

Jeanne rábeszélte a királyt, hogy oly napra tűzze ki a küszöbön álló fontainebleau-i utat, amely a királynőnek kellemes. Oly kéréseket közvetített a királynak, amelyeknek említésére se lett volna bátorsága a királynénak.

Megigértette a királylyal, hogy mire a királyné Fontainebleau-ból Versailles-ba visszaérkezik, kívánságai teljesítve lesznek. Többek között: az ágy újra való aranyozása, és tűzesszínű szövetekkel, à la duchesse leendő diszitése. (A királyné kedvenc színe.)

Mária Leszczyńska egy gobelinre is célozott, a szentírásból való festményekkel. Jeanne egy gobelinre emlékeztette a királyt, amelyet Anne d'Autriche Mignard-ral festetett.

Talán Tournehem ur tanácssal szolgálhatna, miként lehetne a gobelint megszerezni!

Lajos vissza akart térni a lovakhoz, de Jeanne még nem fejezte be.

— Mi van még? — incselkedett a király. — Teljesen ki akarsz fosztani?

— Csak félig, sire! — Megvesztegető mosolyával

tekintett rá. — Még csupán öfelsége a királyné jótékonyági deficitjére akarnám felséged figyelmét felhívni. Jól tudja, sire, a jótékonyág Mária Leszczinskának nagy szenvedélye; minden megtakarított pénzét odaadja.

Lajos értelmetlen szavakat mormogott és összeráncolta a homlokát.

Jeanne szeliden megsimogatta a kezét.

— Ön is, sire, oly szívesen cselekszik jót, hogy meg kell érteni a királyné szenvedélyét! Emlékszem például ama nagy összeget, — úgy hiszem, 600.000 livres volt, — amelyet Paris egy monstretüzijáték céljára tüzött ki a dauphin öfelsége esküvőjének tiszletére. XV. Lajos áthuzta a város számítását és elrendelte, hogy ezt az összeget 600 szegény párisi lány közt osszák ki hozományul! Ó, még sok példát említhetnék. Itt volt például...

A király türelmetlenül félbeszakította. Ma nem akart jótékonyágról hallani, legkevésbé a királyné tekintélyes összegű jótékonyági deficitjéről.

A pénze más célra kellett neki.

— Majd máskor — gondolta Jeanne — nem kell egyszerre tulsokat kérni.

És a királyba karolt és a lovakhoz kísérte, amelyek már türelmetlenül nyertgettek feléjük.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

X

MINISZTER ÉS METRESSZ

Maurepas épp Marseilles-ből érkezett vissza. A kikötőt vizsgálta fölül és az új tengerészeti iskola ügyében tárgyalt a hatóságokkal.

A Párisban praktikus szolgálatra kiképzett matematikusok közül két képzett fiatalember kísértte el, akikbe a miniszter nagy reményt helyezett.

Délutánra audienciára rendelte a király. Az időből még tellett annyira, hogy a levelezést átnézze és fogadja azokat, akik bejelentették magukat.

A miniszter néhány közömbös aktát félretett. Most egy akta után nyult, amelynek kuszált irását ismerősnek találta, ha nem is tudott emlékezni az aláírás nélküli akta írójának személyére.

Miután Maurepas a papirost néhányszor ide, oda forgatta, eszébe jutott, hogy egy bizonyos Jean Bernard kezeirása, egy ügyes, titkos ügynöké, akinek szolgálatait néha igénybe vette, ha különös horderejű információkról volt szó.

Maurepas a levelet elolvasta egyszer-kétszer. Majd asztalára dobta.

— Az isten szerelmére, ez erős, tulságosan erős!

Majd harmadszor is elolvasta. Összeráncol, a homlokát.

— Atkozott fehércseléd, ez a «Poissonnière». Elég lesz már versailles-i gazdálkodásából!

A titkár Richelieu herceget jelentette.

— A herceget két perc múlva bocsássák be!

Richelieu épp kapóra jött a miniszternek.

Szintén azok közül való volt, akik a d'Etoiles Jeanne szekerét tolták. Nevetséges, hogy valaki ennyire exponálja magát a király egy muló szerelmi viszonyaért!

Maurepas sehogyse hitt eme viszony tartósságában. Sokkal inkább meg volt győződve róla, hogy a király meg fogja bánni a márkiságot, amellyel ezt a polgári nőt szerelme első hevében megajándékozta, mihelyt a mámor elszállt. És, hogy nemsokára be fog következni, arról majd gondoskodni fog. Maurepas jól tudta, hogy nemcsak a királynénál és a dauphin-nél — ami ez esetben mit se használt volna néki, — hanem a királynál is benne ül a nyeregben, ahogyan csak nagyon kevesen a főhivatalnokok közül.

Értett hozzá, hogy mulattatóvá és kellemessé tegye neki a munkát és ez, a király lusta gondolatait tekintve, sokat jelent.

Megengedhette magának, hogy kockára tegyen valamit.

A herceg belépett. Richelieu örült, hogy visszatérése után ily gyorsan beszélhet a miniszterrel. Bizonyosan sok újságot hozott Marseilles-ből. Richelieu szeretett fontos személyek körül kémkedni. Nem volt hozzá kedve, hogy a marquise által lejárassa a rangját, minthogy ez egyáltalában nem volt hajlandó játékszerül szolgálni.

Maurepas nem hagyott néki sok időt a kérdésésre. Sietve átnyújtott néki egy levelet az íróasztalról.

— Olvassa, herceg!

Richelieu felbontotta. »Anonym«?

— A levél írója Jean Bernard.

Maurepas feszült figyelemmel kémlelte Richelieu vonásait.

Miután a herceg elolvasta az írást, körülbelül ugyanazzal a borsos megjegyzéssel dobta vissza az asztalra, mint az imént Maurepas.

A miniszter halk, gunyolódó csodálkozással tekintett a hercegre.

— Hogyan, ön felháborodik, herceg? Én önt

eddig Pompadour marquise legelszántabb uszályhordozójának gondoltam.

A herceg ez ellen protestált. — Rövid ideig, megengedem, ez lehetett a látszat.

Maurepas ravaszul mosolygott. Ismerte a herceg érzékenységet, amely azonban könnyen jóvátehető volt.

— Vajjon megbántotta önt a királynak polgári Baba-asszonya?

— Ezt nem mondhatnám, — Hanem — annyi szent, hogy a marquise-t sokkal kevésbé tanulékonynak látom, mint amilyennek gondolni, okom volt.

— Á, ugy! Hm és mit szól ehhez, itt?

Maurepas a levélre mutatott.

Orry tizenöt év óta van hivatalban. Nemcsak, hogy elveszik tőle a királyi építkezések vezérigazgatóságát, és a Pompadour egy rokonának adják, — különben azt rebesgetik, hogy Tournehem az apja, — de most még, úgy mondják, a pénzügyek főellenőri állásától is megfosztják!

Maurepas öklével az asztalra vágott.

— Átkozott egy gazdálkodás, amelyben nemcsak a Poissonnière, hanem minden valószínűség szerint az öreg hetvenkedő, Poisson hivatalos apja is benne tartja a kezét. Orry, ugylátszik, kellemetlenné vált a Páris fivéreknek. Voilá.

Maurepas ismét kezébe vette a levelet és felolvasta:

»A Parisok tudják, hogy nélkülözhetetlenek. Erre támaszkodva, arra készítették Pompadour asszonyt, hogy gondoskodjék arról, miszerint ügyei Orry terhes ellenőrzése alól felszabaduljanak. Kijelentették, hogy nem vesznek át több ügyet addig, amig a főellenőr hivatalában van.«

— Hallatlan viszonyok! — kiáltotta Richelieu — némi szarkazmussal. »Az ember már a saját bőrében sincs biztonságban.«

— Bőre válogatja, herceg. — Maurepas komolyabb hangon folytatta: »Elsősorban arról van szó, hogy a Pompadour önjelöltjeinek útját előre elvágjuk. Beszélni fogok Fleury-vel. Ajánlja d'Arnonville-t, a királynak.

A herceget mulattatta, hogy Maurepas-t tovább ingerelje.

— Ha van néhány pillanatnyi ideje Maurepas, — a miniszter bólintott, — elmondok önnek egy kis Versailles-i történetet, amely nem nagyon komoly, de annál pikánsabb.

— Eh bien, halljuk!

A herceg a mulatságos csengő hangján beszélt. Egyetlen arcmozdulattal se árulta el tulajdonképpeni szándékát, hogy a minisztert minél jobban Pompadourné asszony ellen hangolja.

— Ön valószínűleg tudja, hogy a choisy-i és a fontainebleau-i napok óta a király és a marquise elválhatatlanok.

— De mennyire tudom! — szólt a miniszter hevesen. — Hogy volna rá különben ily fatális befolyása!

Richelieu sem hagyta magát megzavarni.

— Mihelyt a király felkel, felkeresi szobáiban a marquis-t. Megreggeliznek, beszélgetnek. Majd a marquise énekel és zongorázik, amíg a király misére megy. A mise után visszatér, megeszik nála egy tányér levest és egy hotelettet, — hogy megtisztelje ama tényt, hogy Pompadourné asszonynak nagyszerű szakácsa van.

— A király pénzén, — míg itt lent ezek a szegény fickók éheznek a kikötőben, — kiáltá dühösen a miniszter.

— Azután öt-hat óráig szórakozik vele, aszerint, hogy mennyi időt ad néki a miniszterek fogadása.

— És a jelzett pikantéria, herceg? — vágott szavába Maurepas ingerülten és türelmetlenül.

A herceg nevetett. «Qui vivra, verra!» Tegnapelőtt éjszaka rosszul lesz a király a Pompadour ágyában, heves gyomorgörcsöt kap. Rettenetes kinjai vannak. A Pompadour rettenetes kétségbeesésében madame du Hausset-ért kiált, aki a szomszédszobában alszik, — vagy nem alszik.. — Mittevő legyen? Orvost kell hívni, orvosságokat szerezni! De hogyan, anélkül, hogy helyrehozhatatlanul kompromittálja magát? A marquise hiába könyörög a királynak, menjen ki az ágyából és vonuljon be saját lakosztályába. Ugy fekszik ott, mint egy fadarab és minden könyörgés számára siket.

— Valóban igen pikáns história! Még csak az hiányzott, hogy a királyné is megbetegedjék és a királyért küldjön!

— Ugyan ne legyen már ilyen rosszakarója a királynénak. Hadd aludjon legalább nyugodt lelkiismerettel az új tűzszinü baldachin alatt.

A miniszter egy átkot mormogott a fogai között.

— Amelyet a Poissonniérenek köszönhet. Mi történt tovább a királlyal?

— Minthogy Hausset asszonynak ugylátszik a Kwernays doktor barátságára és diszkréciójára különös joga van, felébreszti álmából a barátot. Lábujjhegyen, hogy a szolgákat és a környezetet fel ne ébresszék, lopódtak a marquise halványkék selyem ágyához. Pompadour asszony a király kezét fogta és hiába igyekezett a jajgató beteget megnyugtatni. Forró teára volt szükség. Nem maradt más hátra, minthogy a három tanácstalanul álló betegápoló egy negyediket ébresszen fel, a Pompadour ruhatárosnőjét. Egy órai intenzív ápolás után Kwernaysné a királyt újra lakosztályába szállította, ahol az nemsokára az igazak álmát aludta.

— És hol hallotta ezt a pikáns kis históriácskát herceg? Richelieu a vállát vonogatta.

— Ugylátszik, füle van a falnak.

A herceg mormogva és a kezeit dörzsölve hagyta el a miniszteri palotát.

Néhány nappal később szárnyra kelt Párisban és Versaillesban az első »Poissonnade«. Kézről-kézre, száj-ról-szájra járt. A királyi családon és Pompadour marquisen kívül igen kevesen voltak, akik előtt ez a gunyvers ismeretlen maradt.

D'Estrades asszony kívülről betanulta a verset:

*„Jadis c'étoit Versaille
Qui fixoit le bon goût.
Aujourd'hui la canaille
Règne et tient le haut bout
Si la cour se ravale,
De quoi s'étonne-t-on ?
N'est-ce pas de la Halle
Que nous vient le poisson ?”*

Az udvarban uralkodó általános vélemény az volt, hogy ez az aljas írásmű csupán Maurepas műve. Azonban senki sem akarta elégetni az ujját és ezt a véleményt a királyig juttatni. Jól tudta mindenki, mily nagy kegyben áll ez a »Charmant« miniszter XV. Lajosnál.

Richelieu is elejtette azt a szándékát, hogy Maurepas-t a királynál meggyanusítsa.

Meg volt róla győződve, hogy a miniszter az ő segedelme nélkül is megássa az önnön sirját, mert most már Maurepas-val ellentétben nem hitte, hogy a király viszonya csupán muló lesz.

Csak a marquise előtt beszélt néha-néha le-kicsinylően és gyanutkeltően Maurepasról, mert tudta, hogy a marquise nem kedveli a minisztert.

XI

A GÚNYVERSEK

A Hôtel des Chévres-ben egy halálosan beteg asszony feküdt.

A kis palota lépcsőin fehér hótakaró feküdt, az ablakok jégvirágokkal befutva, mint ama estén, amikor Madeleine Poisson Binet-et és küldöttségét oly türelmetlenül várta.

A szenvedélyes asszony most csöndben és mozdulatlanul feküdt a magasra vetett párnák között.

A lélekzete nehezen, hörögve szakadt ki a melléből.

Egykor oly szép arca megnyulva és megsárgulva nyugodott a fehér párnán.

Tournehem ur és Charles Guillaume d'Etoiles ott ültek a betegágynál. Francois Poisson Versaillesba utazott, hogy Jeanne-t és a kis Alexandrát elhozza, akik néhány nap óta anyjuknál voltak látogatóban. Abel már elment volt egy itáliai tanulmányutra.

Tournehem ur egy pillanatra elbocsátotta Madeleine kezét, amelybe az görcsösen belekapaszkodott, hogy megnézze óráját.

Majd unokafivéréhez fordult, aki busulva állt az ágy mellett.

— Jeanne minden pillanatban itt lehet. Menj a szobádba és légy nyugodtan, amíg itt lessz. Majd beküldöm a kicsikét, ha Jeanne nem úgy határozott, hogy Hausset asszonynál hagyja.

Charles habozott.

— Látni akarom őt, — mondta konokul — legalább egyszer látni akarom! Ehhez jogom van.

Madeleine nyugtalanul dobálta magát az ágyon.

— Jogról itt nincs szó! Törvényesen szétváltatok. Ne nyugtalanítsad a szegény beteget!

Madeleine nagy üggyel-bajjal felkapaszkodott pár-

náin. Mereven ült, akár a nyíl. — Eredj, ne állj utjába a marquise-nak! — szólt parancsolóan.

Charles nem mozdult.

Tournehem ekkor szeliden vállon fogta és igyekezett őt rábeszélni.

— Menj, fiam! Jobb lesz így.

Amikor mindketten a lépcsőbejáratnál álltak, abban a pillanatban kinyílt a kapu.

Poisson urnak átható, tompán csengő hangját hallották:

— Mindenre el kell készülnie lened, Jeanne!

Majd a marquise halk zokogása.

D'Etoiles-nek gyökeret vert a lába.

— Jer, jer! — nógatta Tournehem.

Jeanne, aki már az első lépcsőn állt, kemény, jeges hangon odakiállította Tournehem-nek:

— Kedves bácsi! Kérem, nyisson nékem utat. Nincs kedvem, idegenekkel találkozni!

Ekkor a szegény ember megtörtén ment a szobájába.

Jeanne térdre hullt az anyja ágya előtt és gyengéden csókolta meg a hervadt, csontos kezeket.

— Nagyon szenved, szegény mama?

Madeleine büszkén tekintett föl, pompásan öltözött leányára.

— Jeanne-om, büszkeségem, boldogságom, — mormogta.

Aztán jelt adott Tournehemnek és a férjének, akik a marquise mögött állottak, hogy távozzanak.

Egyedül akart lenni a leányával.

Jeanne az ágy szélére ült és gyengéden átkulcsolta a nyakát.

— Csókolj meg gyermekem, — suttogta halkán és hörögve, — a végét járom, de nyugodtan halok meg, elértem a legnagyobbat, amit elérnem lehetett: láttam a dicsőségedet.

Jeanne könnyei mögött mosolygott.

— Édes jó mama!

— Vigyázz mindenre, amid van, gyermekem. Ne add a fejed semmi könnyelműsége! Minden férfit nehéz megtartani. De a legnehezebb egy királyt. Légy jó és alázatos a királyné iránt, az csak javadra lehet. Türed el hidegvérrel a dauphin gyűlöletét. Ne kevélykedj a barátaid előtt, csupán ellenségeiddel szemben mutakozz bátornak, hadd tudják, hogy nem félsz tőlük. Légy türelmes a király hangulataival szemben, sose éreztesd vele, hogy hatalmadban van! Ne veszítsd el a fejedet, ha valami más, muló szenvedély fogja el.

Ha majd öregszel és tested már nem tudja őt lebilincselni, adj néki többet szellemedből, adj néki a szenvedély helyébe barátságot. Sohase engedd...

A haldokló asszony lélekzete elállt. Nehezen hörgött és nyugtalanul levegő után kapkodott. Majd még egyszer beszédbe fogott.

— Sohase engedd, hogy... valaki kettőtök közé férközhessen... gyűlöld továbbra is a jezsuitákat. Fogadd meg...

Ez volt utolsó szava. De még hallotta az esküt, amelyet Jeanne fogadott, hogy anyja tanácsai szerint fog élni.

Jeanne csengetésére Francois Poisson és Tournehem ur beléptek a halottasszobába.

Poisson Madeleine csukott szemekkel feküdt, de még lélekzett.

Francois a halottat megpillantva, hangos sirásra fakadt és hevesen átölelte leányát, aki nem tudta levenni szemeit az anyjáról.

Tournehem ur lehajolt Madeleine-hez és megcsókolt a sápadt homlokát. Majd kersztet vetett rá.

Még egy-két tompa lélekzetvétel és vége volt. Poisson Madeleine, aki oly ernyedetlenül szövögette

Franciaország és leánya sorsának szálait, nem volt többé!

Francois késő este visszakisérte Jeanne-t Versailles-ba.

Röviddel azelőtt, hogy a kocsi a kastély előtt megállt, beható beszélgetést folytatott a marquise-zal, aki mély gyászában némán maga elé meredt.

Poisson megfogadtatta leányával, hogy a királyt előkelő temetésre bírja és kieszközli, hogy Párisban mauzoleumot emeltet.

A királyt, akit egy lovas futár már értesített a halálesetről, kedvesét a szobáiban várta.

A marquise oly fáradt és megtörött volt, hogy legszivesebben egyedül maradt volna gyermekével és a hü du Hausset-vel.

De mégis büszke volt a király őszinte részvételére.

Lajos a terdeire vette és lecsókolta a könnyeket a szemeiről.

— Szegény gyermekem — mondta, együtt sirva vele.

— Nem szenvedett a szegény mama, habár ugylátszott, hogy szenved. De miért kellett szegénynek már meghalnia? Alig volt 46 éves! Nagyon szeretett! Kevesen vannak azok, akik igazán szeretnek — mondta panaszosan.

— És én, Jeanne, nem szeretlek-e úgy, mint senki mást e világon?

Jeanne hálásan a mellére hajtotta a fejét.

— Igen, sire! De ki nem irigyli tőlem felséged szeretetét? Anyám volt az. Mindenki más sajnálja tőlem, gyűlölnék és üldöznek miatta.

— Én megvédelek, Jeanne. Én, a királyod és a szerelmesed. Ne félj!

Lassan-lassan tovatűnt a szokatlan gyengeség, amelyet a szenvedés váltott ki belőle. Letörülte könnyeit. Felegyenesedett és kisimitotta haját a homlokából.

Jeanne szelid, ismét nyugodt hangján halkan panaszkodni kezdett:

— Az a nehéz lélekzés, a hörgés, az élet lassu megszünése. Sohasem fogom elfelejteni.

A király halálfélelme ismét feléledt.

Összeborzongott. Már elfelejtette szerelmesének bánatát. Kezeit arcába temette és hangosan felsóhajtott.

— Borzalom, borzalom. Hogy meg kell hallni, végig menni a fekete uton, amelyet senkisem ismer, egyedül, egyedül! Egy kéz nélkül, amely tartaná az embert, egészen egyedül!

Hangosan nyögött. A borzalomtól reszketett.

Jeanne a karjaiba fogta. A király gyöngesége sajnálattal töltötte el.

A bizalmas »te« megszólítás, amelyért a király oly sokszor könyörgött néki, most akaratlanul jött az ajkára.

— Veled megyek, nem hagylak egyedül. Kézen foglak, veled halok meg, egy királynak sohasem szabad egyedül lennie, még a halálban sem!

Lajos csüggedten emelte fel szép fejét és kérdően tekintett rá.

— Igérd meg nekem Jeanne, add a szavadat, annyival idősebb vagyok nálad, én leszek az első. Igérd meg, hogy velem jössz! Jeanne megragadta jéghideg kezeit.

— Szavamra, sire.

Sokáig ültek így némán. Majd Lajos az anyja temetéséről kezdett beszélni.

— A kapucinusok templomában vásárlók a szegénynek sirhelyet. Hadd feküdjék ott, ahol országom előkelői pihennek. Hisz a te anyád volt, Jeanne.

A marquise fellelékezett. Amivel a király az elhunyt emlékezetének oly nagy volt, hogy a mauzoleum iránti kérését elejtette.

Lajos minden eszközzel azon volt, hogy kedvesét

szórakoztassa s hogy anyja halála fölötti fájdalmát enyhítse.

Poisson asszony éppen karácsony napján halt meg. A király és Jeanne az év végéig elválaszthatatlanul együtt voltak. Kivitte Choisy-ba és meghívta Francois Poissont, hogy leánya mellett legyen.

A király le akarta mondani a marlyi ünnepséget, nehogy Jeanne gyászát megsértse.

A marquise energikusan visszautasította ezt a tapintatlanságot. Jól tudta, hogy mit tenne ezzel ismét kockára, hogy milyen tromfokat adna a dauphin és barátai a jezsuiták kezébe.

Lajos ujév napján fejedelmien jutalmazta meg a a marquise-t eme önzetlenségéért.

Hosszu évek óta most először a királyné is kapott tőle ujévi ajándékot, amelyet Mária Leszczinska elragadtatással fogadott: egy értékes zománcos arany-szelence volt, a fedelén gyönyörű óraszerkezettel.

A király ezt a kis műremeket már az ősszel megrendelte volt Lazare Duvauxnál, abból a célból, hogy azt — ujévkor személyesen nyujtsa át Madeleine Poisson asszonynak.

Miközben a lánya mély és őszinte fájdalommal gyászolta anyját, Páris és Versailles utcáin ezt énekeltek:

*„Ci gît, sortant d'un fumier
Pour faire une fortune entière
Vendit son honneur an fermier
Et sa fille au propriélaire.”*

Gyors egymásutánban következtek ezen a téren az ünnepek, amelyek új, friss külsőt nyertek a dauphin és a király két idősebb leányának jelenlétében.

Henriette asszony, az infánsnő ikernővére és Adelaide hercegnő főudvarhölgyükkel, de Duras marsallnéval, külön háztartást vezettek és különösen az életvidám Henriette a Pompadour marquise segítségével egész sor fényes ünnepséget rendezett, amelyekről maga a királyné sem vonta ki magát.

Jeanne a lovarda termében nagy, fantasztikus balletteket rendezett, melyek elragadták az illusztris társaságot.

A böjtök előtti utolsó nagy ünnepség a párisi híres nagy operabál volt.

A király, aki eredetileg távol akart maradni, az utolsó pillanatban elhatározta megjelenését nem hivatalosan, Jeanne társaságában. Kisérete csak néhány személyből állott.

Jeanne azt az ékszert tette fel, melyet az udvarnál való első bemutatása alkalmával viselt. Ehhez világoskék arannyal és gyöngyökkel át meg átszőtt mérhetetlen értékű bársonyruhát.

Szebb volt, mint valaha. Gyengéd teintje fénylő sápadtságával egész különös varázsszal birt.

Amikor Destrades és Du Roure asszonyoktól követve a királlyal az opera-terembe lépett, a feltűnés óriási volt. Az egész közönség feléje fordult, megbámulták és kritizálták. Senki sem gondolt többé a tanera.

A kíséret tagjainál mind többen kérték a bemutatásukat.

A királyt ma alig látszottak észrevenni. Egész Páris ismerte a szeretett Lajost. A híres és hirhedt marquise-t, a kis Poissont. Azonban az obskurus madame d'Étoiles-t, aki oly gyorsan lopta be magát a király szívébe s aki annyira hatalmában tartja őt, közelről akarták végre látni.

Ayennek és Lavalliere hercegnek végre sikerült számukra helyet csinálni.

A király egy páholy hátterébe vonult vissza.

A marquise madame Destrades-val és a két herceggel tovább folytatta útját a fényes termeken keresztül. Néhány lépéssel odébb újból körülvették, szinte körülzárták őket.

A marquise csaknem testi érintkezésbe került az öt körülvevő személyekkel. Ebben a pillanatbaan észrevette, hogy valaki a keze után nyul. Amire az ujjait ijedten és undorodva vissza akarta rántani. A jobb kezében egy papirdarabot érzett. Balkezevel ugyanez megismétlődött.

Egy pillanatig arra gondolt, hogy a cédulákat a padlóra dobja. Majd arra gondolva, hogy a cédulák valami fontos közlést tartalmazhatnak, azokat rózsaszínü brokátselyem táskájába csusztatta, amely aranyláncon függött a karján.

Egy óra múlva a király kíséretében elhagyta a termet.

Hálósobája ajtajában elfogta a félelem, hogy Lajos még egy pásztorórát követelhet tőle!

Az utóbbi időben gyakran hiába kérte a királyt, hogy feküdjék le és nyugodja ki magát. Lajos ma nem nyilvánította ama kívánságát, hogy őt elkísérje. Kezet csókolt és jó éjt kívánt neki.

Jeanne megkönnyebbülten lélekzett fel. Következő pillanatban féltékenység ébredt benne. Hátha egy más asszonyhoz megy, vagy más asszonyt fogad! A félelem összeszorította a torkát. De ahogy jött, el is szállt féltékenysége. Jeanne fáradt volt ahhoz, hogy érezzen vagy gondolkodjék.

Végigdőlt a mennyezetes ágyon és beszólitotta Du Housset asszonyt, aki kis szobájában urnőjére várt.

Amikor a komorna Jeanne karjáról leemelte az aranyhimzésű táskát, a selyem között papirzizegést érzett.

Minthogy a király levelét sejtette benne, figyelmessé tette erre urnőjét.

Jeanne, aki nyitott szemekkel feküdt, föl ijedt. Undorral gondolt ismét az este körülötte nyüzsgő emberekre és újra érezte, ahogy gyorsan, erőszakosan kezei után nyulnak.

— Add ide.

Housset asszony kezéből kiragadta a táskát, amelyből izgatott kezekkel kivette a cédulákat.

Housset asszony diszkréten félrevonulva a kandallóhoz lépett.

Ebben a pillanatban a komorna rekedt, artikulálatlan kiáltást hallott.

Amikor megfordult, a marquise-t eltorzult arccal, dühtől ökölbe szorult kezekkel találta.

— Az istenért, mi történt? — A cédulák a padlón heverték.

Jeanne némán ült az ágyon. Arca, mint a mész, fehér. A finom rajzu szemöldök összehúzva, az ifju fehér homlokon mély ránc.

Lábahegyével megvetőleg lökte odább a padlón heverő cédulákat.

— Olvasd!

Majd felugrott, le-fel szaladt a szobában, az utjában levő butorokat lökdöste.

— Richelieunek igaza volt, amikor ettől a gazember-től óva intett. Csak itt lenne a herceg! Mi keresnivalója van Artoisben? Jöjjön vissza, segítsen ezt a kutya Maurepast megfenyíteni.

Housset asszony felemelte a cédulákat és könnyezve olvasta:

*„Fille d'une sangsue, et sangsue elle même,
Poisson, d'une arrogance extrême,
Étale en ce château, sans crainte et sans effroi,
La substance du peuple et la honte du Roi.”*

— A másikat is! Olvasd, csak olvasd! — kiáltotta Jeanne magánkivül.

Madame du Housset szomoruan rázta a fejét. Már ismerte a második cédula tartalmát is. Quesnay hozta néhány nap előtt Párisból.

Jeanne kikapta a röpiratot a komorna kezéből.

— Ha te nem akarod, majd én felolvasom néked. És gyűlölettől lángoló szavakkal olvasta:

*„Jadis c'étoit Versaille
Qui fixoit le bon goût,
Aujourd'hui la canaille.”*

Nem jutott tovább. Ajult dühvel a padlóra zuhant és arcát az aranylábu mennyezetes ágy halványkék selyempárnáiba furta.

XII

KERESD AZ ASSZONYT!

Ama düledező rózsalugas közelében, ahol XIV. Lajos és I. a Vallière első szerelmi vallomásaikat mondták egymásnak, és amelyen ma vastag hótakaró fektött, sétált a király és a királyné behavazott taxusbokrok közt.

Mindketten sápadtak és izgatottak voltak.

A marquise végre megszólalt. A király konokul néma volt, egész lénye passzív ellenállást árasztott. Szerette Jeannet, minden kívánságát a szemeiből leste le, de azon, amit mint uralkodó jónak látott, nem hagyta magát lebeszélni általa.

Egyetlen pillantás és Jeanne máris látta, mi megy végbe a király bensejében.

És azonnal megváltoztatta taktikáját.

Szelid hangon és kérő mozdulattal, amelynek ritkán tudott valaki ellentállni, különösen a király, így szólt:

— Ó, sire, valóban nem érdemelte meg az a szegény ember, hogy elfogják. Parancsot kell adnia Maurepasnak, hogy hívja vissza az ifjút a minisztériumba. Ártatlan a tervek eltűnésében. Anyjának esküvel fogadta, és én megigértem a szegény asszonynak, hogy segítségére leszek.

Lajos a vállát vonogatta.

— Tudod, gyermekem, nehéz dolog. Maurepasra hatni. Éppen vele szemben nem szeretnék durva lenni.

A türelmetlenségtől szinte rángatózni kezdett Jeanne arca. Nehezen tudta elpalástolni a gyűlöletét ez ellen az ember ellen.

Azon a ponton fogta meg a királyt, ahonnan nyilvánvalóan a passzivitása eredt:

— Ön az uralkodó, sire! Emlékszem még felséges elődjének szavára: «L'état c'est moi.» Ma is így kell lennie. Felséged ur élet és halál fölött és a felséged minisztereinek engedelmeskedniök kell.

Lajos habozott egy pillanatig. Igaza van, ő ur élet és halál felett. Ő dönti el, vajjon bűnhődni kell-e valamely alattvalójának a Bastille falai közt.

— Ó, sire, ha teljesíti kérésemet! Gondolja meg, még fiatal az a szegény fiu! Gondoljon anyjára, sire. A király rátekintett. Ellenállhatatlan volt.

— Beszélni fogok Maurepas-val!

— Ezer köszönet, sire!

— Én rajtam a sor, hogy köszönetet mondjak, marquise. Ne mondassák rólam, hogy személtára igazságtalanságok történhetnek.

Maurepas tajtékozott a dühtől.

Hiába volt minden igyekezete. Vissza kellett vonnia a Vaillant elleni elfogatási parancsot. És a fiatalember újra ott ült régi helyén a minisztériumban.

A király parancsával egyidejűleg a marquise egy levelét is megkapta. Kelletlenül bontotta föl.

Pompadour marquise kézzelfogható eredményt követelt a gúnyirat szerzőjének kiléte ügyében.

Maurepas ravaszul mosolygott. A titkos rendőrség és a «Fekete kabinet» még áll a marquise szolgálatában.

Még sokáig fog tartani, amíg a pamphletek íróját megismeri!

Addigra már bizonyára visszaküldte őt a király hülye férjéhez, a Hôtel des Chevrés-be!...

Másnap reggel Páris és Versailles már egy új gúnyverset olvashatott a falakon, fatörzseken, amelyet szélteben-hosszában énekeltek: a miniszter válasza volt ez a Pompadour győzelmére.

*„Les grands seigneurs s'avillissent,
Les financiers s'enrichissent
Et les Poissons s'agrandissent; . . .”*

— — — — —

Ezuttal elég gyorsan a marquise kezébe kerültek e gúnyversek.

Egyet ő maga szakított le a kertben egy lámpásról, amely előtt gyakran elment, amikor Housset aszszony és «Mimi» társaságában csöndet és nyugalmat keresett. Ezuttal nem sirt, nem sápadt el és nem szoritotta össze görcsösen a kezeit. Csupán a szemöldökeit vonta összebb.

Gyorsan, királynői léptekkel ment vissza a kastélyba és megparancsolta a kocsiját.

Erős elhatározása volt, amelytől már senki sem fogja eltéríteni....

Kocsiján, amelyet minden gyermek ismert, a Maurepas palotája elé ért.

Jeanne rövid volt.

— Ne mondassák rólam, miniszter ur, — szólt hidegen — hogy magamhoz hívatom a minisztereket. Magam jöttem el. A türelmem véget ért. Mikor fogja megnevezni a gúnyiratok szerzőjét?

— Mihelyt ismerni fogom, madame, meg fogom őt nevezni a király előtt.

Jeanne a fejétől a sarkáig megvetően tekintett végig rajta, majd gúnyosan így szólt:

— Ön nem sokat teketóriázik a király metresszeivel. Ezt jól tudják önről. Arról van szó azonban, hogy a metresszek mennyire fognak ebbe belenyugodni. Az egyik nem olyan, mint a másik.

— Én mindnyájukkal érdemük szerint bánok, madame, — válaszolt Maurepas szemtelenül.

Jeanne szemei lángoltak, ajkába harapott, de egyetlen szót se szólt.

Gyors, fölényes mozdulattal távozott a miniszter szobájából.

A miniszteri palota szomszédságában nem maradt titok a Jeanne látogatása. Villars marsall berontott Maurepas-hoz.

— Önnek magas látogatása volt?

A miniszter gúnyosan meghajolt.

— Nem kisebb személyiség volt nálam, mint Pompadour marquise. Csak attól tartok, hogy nem nagy szerencséje lesz vele. Emlékszem rá, amikor a Mailly nálam volt, két nap mulva elbocsájtattott. Hogy a Chateauroux-t állítólag én mérgeztem meg, azt bizonyára tudja, marsall. Mindnyájára szerencsétlenséget hozok ezekre a királyi metresszekre. — És tulságosan hangosan nevetett fel, győzelme tudatában.

Jeanne egy lázban érkezett vissza Versailles-ba. Halálosan rosszul érezte magát. A szíve a megrepedésig dobogott. De a viláért sem jelentett volna beteget a király előtt, semhogy Maurepas előnyben lehessen felette.

Visszaérkezése után félórával már átöltözködött volt az ebédhez.

Housset asszony rábeszélésére kevéssé kipirosította magát, nehogy a királyt megijessze kísérteties sápadtságával.

Lajos szemben ült vele. Ayen a baloldalán.

Elsőbb a herceg vette észre rettenetes lelkiállapotát, izgatott tekintetét, kezeinek reszketését, melyeken nem tudott már uralkodni. Azt is észrevette, hogy az ételt érintetlenül hagyja.

— Beteg, marquise? — kérdé halkán és aggodalmas hangon.

A király, aki d'Estrades asszonnyal és madame Bellefond-dal diskurált, figyelmessé lett.

— Beteg, madame? — kérdé ijedten.

— Még nem, sire, de könnyen lehet, hogy az lesz. Még több annál. Maurepas ur az életemre tör.

— Az isten szerelméért, hova gondol, marquise?

— Már megfeledkezett a szegény Chateauroux hercegnéről? — suttogta az asztalon át Jeanne.

Mindnyájan megrettenve némultak el. A király elrejtette mosolygását.

— Ön kísérteteket lát, kedves barátnőm.

Jeanne a fejét rázta.

— Érzem, sire, hogy az a szándéka, hogy megmérgezzem.

— Az én asztalomnál ez nehezen menne, kedves marquise.

Jeanne megízlelte a pizstrángot és a főzeléket, amellyel a király megkinálta és egy kerty burgundit ivott.

Ballet után belépett hozzá a király. Quesnay nála volt és nyugtató porokat adott neki. Jeanne félig csukott szemekkel feküdt, kissé már megnyugodva.

Most, amikor Lajossal magukra voltak, elmesélte neki, hogy miként viselkedik a miniszter és maga mutatta a királynak Maurepas újabb gúnyversét.

A király még eddig mit se hallott erről a dologról. Meg volt botránkozva. Ezt hangos szavakkal is kifejezésre juttatta, ami pedig nem volt szokása.

— Vajjon ez a Maurepas valóban ezt merészelné...?

— Tőle való, sire. Higyje el! Richelieu is figyelmeztetett még elutazása előtt a Maurepas gyűlöletére. Csak volna itt a herceg!

A király dühös féltékenységgel kiáltotta:

— Minek van szüksége Richelieure, marquise? Hát nem vagyon itt én?

Jeanne annyira megijedt, hogy a király ismét gyengéden, kedvesen folytatta:

— Szegény Jeanne-om, szegény, kedves Jeanne-om. Maurepas komiszul vétkezett ellened, még ha nem is hiszem, hogy meg akar mérgezni.

— Meg akar, sire.

— És hogy tőle származnának ezek az aljas versek.

— Tőle, sire.

— Hisz látom, mennyire szenvedsz, szegény Jeanne-om. De ne szenvedj, édesem. Hisz nyugodtá és boldoggá akarsz tenni engem s ehhez magadnak is nyugodtnak és boldognak kell lenned. Ó, istenem, mily nehéz és szomorú az élet!

Lajos egy székre hanyatlott. Hosszan ült ott, némán, elgondolkozva. Gépiesen forgatta ujjain a gyűrűket és az értékes köveket bámulta. Nagy tusájába került, hogy Maurepas-t elbocsássa.

De nem talált más kivezető módot. Nem akart újabb izgalmakat, harcokat.

— Nos hát, legyen! — mormogta maga elé.

Majd eszébe jutott, hogy egyszer régen megigérte a miniszternek, hogy személyesen fogja értesíteni, ha a bucsuzás órája üt.

Sietve jóéjt kívánt Jeanne-nak és nehogy elkészen vele, még azon éjszakán levelet irt, amely többbe került néki, semmint önmagának is bevallotta volna:

»Megigérttem önnek, hogy személyesen értesitem, ha bizonyos dolgok elkövetkeznek; betartom szavamat. Szolgálatai immár nem felelnek meg nékem. Megbizatását ön át fogja nyújtani de Saint Florentin urnak. Ön Bourges-be vonul vissza. Pontchartrin tulságos közel van. A hét végéig időt adok önnek az elutazásra. Senki sem lesz körülötte a családján kívül. Kérem, ne válaszoljon nékem.«

Maurepas már két nap mulva elhagyta Párist.

XIII

A DAUPHIN ÁGYA

A marquise nagy előszobájában audienciára gyülekeztek az emberek a selyemmel bevont butorok, konsol-asztalkák, virágos kosarak és amarant- meg cédrus-girandolok között a XIV. Lajos-korabeli nagy tükör előtt, miközben Jeanne titkárának még lediktált egy levelet.

— Ugy, kedves Collin, mára elég volt. És most eressze be a kérelmezőket sorjába, mint az illedelmes

kisgyerekeket és monsieur Machault jöjjön segítségemre. De mindenekelőtt küldje be nekem Dagé urat, hogy megfésüljön az audienciák alatt.

Kibontotta csudálatos gesztenyeszinü haját, amely világos selyem otthonkájának övéig ért. — Egy órára várom a királyt.

A kérelmezők jöttek és távoztak. Tisztek, akik előléptetésüket kérték, atyák és anyák, akik fiaiknak a Bastilleből való szabadulásáért könyörögtek. Egy ifju, csinos polgárasszony, aki hűtlen urát akarta visszkapni a hatalmas Pompadour segítségével. Egy régi grófi család utolsó elszegényedett sarjadéka, aki a bérleti összeg elengedését kérlemelte.

Az előszoba tolongásán egy kis cicomás, beillat-szerezett, ékszerekkel telerakott emberke tört át, Sieur Dagé, öfelsége hajművésze. Miközben a marquise egy előkelő jezsuita ügyét intézte el, Sieur Dagé tüzes fogóval és apró, ügyes kezeivel megdolgozta a marquise haját, amelybe gyöngyös fésűket illesztett. A marquise legyűrte élénkségét és feszes tartással ült a tükör előtt. Néha-néha abba kellett hagyni a munkáját, Jeanne-nak hirtelen eszébe jutott, hogy a fekete tafthól való szépségflastromok egyikét-másikát ajkára vagy homlokára ragassza.

Feléje se nézett annak a jezsuitának, aki hasztalan csillogtatta előtte virágzó retorikáját. Végre türelmetlenül a szavába vágott.

--- Hiába erőlteti meg magát, monsieur. Hiányos értesüléséről tesz tanuságot, hogy nem tudja, mikép gondolkodom az ön rendjéről, vagy talán csak tudatlannak tetteti magát!: A képmutatás önöknek biztos fegyverük. Csak kérdezze meg monsieur Machaultot! Ő meg fogja erősíteni, hogy meggyőződéses janse-nista vagyok.

Még többet akart mondani, de Machault, aki ettől megijedt, gyorsan a szavába vágott.

— Csak megerősíthetem, amit a marquise asszony mond. Azt hiszem, monsieur...

A jezsuita megértette ezt.

Édeskés mosollyal, amely dühét rosszul palástolta, meghajolt és elhagyta a Pompadour boudoirját. Jeanne anélkül, hogy Dagéval törődne, felugrott.

— Ezek a jezsuiták, ez a banda! Ha tölem függne, kilökném Franciaországból, mint a rongyot.

Machault aggódalmasan nézett körül. Hála istennek, a hajművészen kívül senki sem volt a boudoirban.

A marquise nevetett a nagy pecsétőr félelme fölött, akinek a szive a cordonbleu alatt gyáván dobogott.

Majd visszaült a toiletteasztal elé és pajkosan így szólt:

— Remélem, Dagé, maga nem jezsuita?

— Nincs rá szükségem, madame, — szólt talpraesetten a kis emberke, — így is eleget keresek.

Machault és a marquise nevettek, de a kis fodrász azon lamentált, hogy egy nyomorult jezsuita miatt kihült a vasa.

Boucher volt az utolsó kérelmezők egyike.

Jeanne feléje nyújtotta szép, gyűrűs kezét.

— Kedves mester, tudom, miért jött! Haragszik rám, mert a faképnél hagytam és nem ülök már a képhez.

A festő fiatalos élénkséggel csókolta meg a szép kezét.

— Igen, haragszom, marquise, amennyire egy ilyen csudás asszonyra haragudni lehet. Egyébként, ha jobban lesz...

— Igen, igen, kedves mester. Mihelyt falun leszünk és megint lélekzethez jutok, magamhoz fogom önt kéretni.

— És a tanulás?

— Azt is folytatni fogjuk. Meg fogom önnek mutatni rézmetszeteimet, hadd szídjon össze értük.

— Arra az ön tehetsége mellett nehezen kerül a sor, marquise.

— Oh, kedves barátom, még sokat kell öntől tanulnom.

Boucher gálánsan meghajolt.

— És most ne haragudjék, hogy elbucsuzom öntől. Nagyon későre jár, be kell fejeznem a toilettemet, a király percre pontos szokott lenni.

— Igen, tehát a viszontlátásra!

Boucher fiatalosan meghajolt.

A marquise mosolyogva tekintett utána, örült, hogy nemsokára újból Boucher-val tanul.

XV. Lajos szórakozottan, gondolataival látszólag egészen távol, ingerülten jött és távozott.

Válasz nélkül hagyta, mikor Jeanne a dauphine iránt érdeklődött, aki az egész udvar nagy örömeire áldott állapotban van.

A király nyugtalankodni kezdett, mikor Jeanne a jezsuita páter kérését panaszolta néki.

— A fiamhoz kellett volna őt küldenie, ott meghallgatásra talált volna.

A megszokott időnél sokkal korábban távozott tőle a király, hűvös csókkal bucsuzva.

Jeanne tépelődve ült ott. Vajjon most utólagosan kell megbűnhődnie Maurepas távozásáért?

Nem, ez nem lehet. Még csak tegnap szőlitotta fel a király, hogy a királynéval a rendes látogatások alkalmával közölje, miszerint az elbocsájtott miniszter öfelségének sok boszuságot okozott és nem kívánja, hogy többé szó essék róla.

Itt hirtelen megakadt lázas gondolkozása. Torkát gyilkos érzés szoritotta össze, mikor eszébe jutott, hogy tegnap éjjel szinte mozdulatlanul feküdt a ki-

rály karjaiban, míg a király egyik extázisból a másikba esett!

Szent isten, mi történik, ha ez az állapot többször is ismétlődik! Ha finom teste a király egyre fokozódó szerelmi vágyainak nem tud megfelelni!

Idegese félelem lopódzott a szívébe. Jobban ismerte a királyt bárkinél. Ha sürűbben megtörténik, hogy karjai közt hideg marad, rettenetes következményei lehetnek.

A féltékenység gyilkos ördögét érezte szívében.

Szerette a királyt a maga módján, ezt a szép, búskomor férfit, aki biborköpenyként burkolta őt szenvedélyébe.

Már abból az okból is szerette őt, mert nélkülözhetetlen volt a király számára. Vajjon akkor is megmarad nélkülözhetetlennek, ha a szenvedély mámoren tovaszáll? Vajjon volt-e közöttük már olyan szoros szellemi és szívbéli kötelék, hogy a szerelmi lázt nélkülözni tudják? Vagy talán egy más asszonyhoz fog fordulni és őt a többihez hasonlóan az elhagyott szerető nyomorúságos szerepére fogja ítélni.

Olyan-olyan szörnyű nehéz volt számára a király változó kedélyét, amely ma tele életkedvvel és víg-sággal, holnap pedig halál utáni vággyal volt eltelve, mindig ujonnan lebilincselni; sosem volt szabad pihennie. Arra kellett törekednie, hogy a királyt még szorosabban magához láncolja. Mindig újra és újra meg kellett őt nyernie sohasem fáradó fantáziájával.

Jeannenak erősítenie kellett testét, erőteljessé és ellenállhatatlanná lennie.

Uralkodnia kellett a királyon, nehogy őt elveszítse.

Egy pillanatra arra gondolt Jeanne, hogy Quesnayhoz fordul, de aztán rögtön elvetette ezt a gondolatot.

Quesnayné biztosan beszélne Haussetnével, aki ta-

nácsával és ami még ennél is rosszabb, jóhiszemű részvételével avatkozna bele a dolgokba.

Kiméletet tanácsolnának neki, amire most a legkevésbé volt szükség.

Ha anyja még élne, ő tudna tanácsot adni! Előtte nem kellene szégyenkeznie gyengesége miatt. És Jeannenak ebben a pillanatban eszébe jutott, hogy anyját a zárdából szabadságra hazajövet mily gyakran látta régi irások fölé hajolva, amelyeket mindig elrejtett előle. Egy ízben azonban az asztalon felejtette eme elsárgult kötetek egyikét.

Kíváncsian tekintett belé és nem tudta abbahagyni az olvasást.

Forró ajakkal olvasta. Milyen furcsa dolgok is vannak e világon. Bájitalok és izgalmak az ellustult ösztönök fejlesztésére! Tanácsok, amelyek olvasására hideg és forró láz szalad át a hátunkon, vajjon hova lettek e régi kötetek? Ott vannak-e még a Hôtel des Chevres-ben, őrizetben az anyja halottaszobájában, amely minden hátrahagyott tulajdonát rejt?

A király? Ő elüzi minden gondját. Valóban királyi ajándékkal lepte meg, a Versailles-től nem távolfekvő Crécy-i kastéllyal és földbirtokkal, amelyet Lajos Flandriába utazása előtt ajándékozott neki.

Jeanne tulbaldog volt birtoka, saját, nagyértékű otthona tudatában. A legbensőbben bucsuzott el a királytól, amikor az május elején, ezuttal a dauphin nélkül, a seregéhez indult. Megigérte neki, hogy kimélni fogja magát és erőteljesen, szépségben fog rája várni.

Élénk színekkel festette le neki a kastélyában való viszontlátás örömét...

Amíg a király a harctéren volt, a marquisenek nem volt egyéb gondja, egyre Crécy szépítésével foglalatoskodott és 57 tagu udvara megszervezésén dolgozott. Csupán a fizetésekre 42.492 livrest engedélyezett neki a király.

Hosszu tanácskozásokat folytatott monsieur d'Isle-lel, aki az építkezéseket vezette.

Bevonta a tanácskozásokba, mint felsőbb instanciát, Tournehem-et.

A park renoválását Desgot-nak adták át. Jeanne naponta felülbirálta intézkedéseit, ami mindig ezekkel a szavakkal történt «Le Nôtre ezt másképp csinálta volna!»

Csak a megfelelő órára várt, hogy a királynak egész csapat ajánlatot tegyen, amelyekkel megközelíthetné a napkirály példáját.

Juliusban a király Flandriából visszaérkezett Versaillesba.

Mária Rafaela dauphine lebetegedése küszöbön állt.

Az esemény, amelyet az udvar és a nemzet oly boldog reménységgel várt, gyászt hozott.

Julius 19-én a temélt herceg helyett hercegnő született, nyolc nappal később a gyengéd, szelid infánsnő örökre lehunyta kék szemét.

A dauphine vigasztalhatatlan volt. Még anyját sem akarta látni, akin pedig imádattal csüngött. Csak a halálra gondolt. Két nappal a felesége elhunyt után végrendeletileg meghagyta, hogy szívét Saint Denisben a Mária Rafaela koporsója mellé helyezték örök nyugalomra.

Igy hát a király Crécybe csak a temetési szertartások és még néhány szomorú és unalmas nap után, amelyeket Choisyban töltött a család körében, látogathatott el.

Mily megkönnyebbülten lélezett fel, amikor megszíról megpillantotta a gyönyörű völgyet, a napsütéses dombokat, amelyek mögött a crécy-i kastély feküdt.

A marquise Conti hercegnő és d'Estrades és du Roure asszonyok társaságában fogadta őt.

Lajos el volt ragadtatva az új berendezéstől. Az

ő és Jeanne szobái drága, kacér berendezésükkel, a nagy, negyvenkilenc láb hosszú étterem, a kilátás a magas ablakokból a partra — Crécy-it oly szépnek látta, mint még sohasem. De legjobban tetszettek neki Jeanne újra viruló bájai.

Alig tudta kivárni ama órát, amikor újra egészen az övé lesz, oly hosszú, fájdalmas nélkülözés és anynyi csalódás után, amik Versaillesban vártak rá.

Jeanne buja berendezésű hálósobájában minden skrupulust és keserű aggodalmat félretehetett.

Nem volt szükség sem Madeleine Poisson titokzatos könyveire, sem az orvosokra, hogy a szeretett Lajost szerelmi boldogsággal ajándékozza meg.

Jeanne ismeretséget kötött Maurice de Saxe-zal, annak egy rövid versailles-i tartózkodása alkalmával. Még ez az öreg vasgyuró sem maradt hideg bájaival szemben.

Most, amikor a királlyal együtt Crécyben tartózkodott, érkezett a pillanata annak, hogy ezt a személyes közeledést értékesitse. Mindent el akart követni, hogy Lajost a Flandriába való visszatérésről lebeszélje.

Jeanne nem akarta, hogy a király újra kitegye magát a táborozás veszedelmeinek és a táborban pusztító himlőnek; attól félt, hogy egy új környezet esetleg elidegenítheti tőle.

Szüksége volt rá Crécyben, hogy megvalósítsa terveit, amelyek annyira foglalkoztatták.

Voltairet Crécybe akarta hozatni, Diderot-t is, d'Alembert-t is, sokat adott volna érte, hogy Rousseaut is meghívhasse, ha az történetesen ki nem szökött volna Genfbe.

Arra kellett néki, hogy áttörhetetlen falat képezzenek Lajos és a jezsuiták között, mintegy védobástyául akarta őket felhasználni, amelyről minden el-

lenséges támadás visszapattan. Jeanne arra kérte Maurice de Saxe marsallt, nyugtatná meg a királyt, hogy a hadjárat semmiképp sem fog nagy akcióval járni, hogy őfelsége nyugodtan élvezhesse az ottidőzés áldásait.

A tábornok annyival is szivesebben teljesítette a szép asszony kérését, minthogy egyáltalán nem helyezett sulyt arra, hogy a király a harctéren tartózkodjék.

Az öreg katonára az elmúlt tavasz és nyár tapasztalatai után a király jelenléte inkább zavarólag, semmint örvendetesen hatott.

Igy hát gálánsan és szeretetreméltóan teljesítette a marquise kérését.

Jeanne oda volt a boldogságtól.

»Kedves tábornok, — válaszolt a marsallnak Jeanne — mily hálátlan volna ön, ha nem szeretne engem, hisz tudja, hogy én mennyire szeretem önt. Amit ön mond, abban úgy hiszek, mint az evangéliumban és eme hitemben remélem, hogy nem kerül többé sor csatára és hogy így egyetlen alkalmat sem fog elmulasztani szeretett uralkodónk, hogy dicsőségét megnövéssze. Ugy látom, eléggé sokat ad önre.

Minden bizalmamat önbe helyezem, drága tábornok; ahogy ön a háborút vezeti, erős a reményem jó és tartós békére.«

Az a körülmény, hogy Maurice de Saxe, dacára hűségese biztatásának, alig pár héttel később az osztrákokat Rosonenál egymaga, a Lajos segítsége nélkül megverte, nem ártott sem a király, sem Pompadour marquise iránta való barátságának.

Jeanne és a tábornok levelezése tovább folytatódott.

Maurice de Saxe tudta, hogy számíthat Pompadour

marquise hálájára. Így hát beavatta őt egy tervébe, mely nagyon a szíven feküdt és amelyhez Jeanne diszkrét segítségét kérte.

A dauphin új házasságáról volt szó a marsall egy unokanővérével, Mária Josephával, Ágost király leányával. De egyéb terv is lógott a levegőben. A király Mária Rafaela nővérére gondolt, aki már indulóban is volt Versailles felé. Szó volt a szicíliai király leányáról is.

A marquise óvatosan, anélkül, hogy a tábornokot emlegetné, előadta annak ajánlatait és kívánságait.

A király fölfigyelt.

A kis szász Josepha, akit oly robusztus egészségűnek és frissnek mondanak, miért is ne? Politikailag sem lehetett a terv ellen semmi kifogás.

Jeanne sietve tudatta a király eme véleményét a tábornokkal Flandriába.

Maurice haladéktalanul folytatta békés haditervét és levelet írt fivérének, Ágost királynak. Ehhez a levélhez mellékelte Pompadour marquisenak egyik szeretetreméltó levelét.

»...Vagyok abban a helyzetben, — írja a tábornok, — hogy a francia udvar fontos hiteit megszerezsem és van ott néhány céltudatos összeköttetésem. A király különös okokból hajlik Josepha hercegnő felé; egészség és termékenység, ugylátszik, politikai okokból nem fontosak a szemében. A porosz király ugyan minden lehető el fog követni, hogy a dolgot hátráltassa, ám itt nem nagyon hisznek benne és kevés befolyása van az udvarnál. Bátor vagyok egy levelet mellékelni, amelyet a legutóbbi napokban Pompadour marquisetől kaptam és amelyből felséged láthatja, hogy nincsenek rólam valami rossz véleményemmel...«

Bármily készséggel fogadták is e tervet a szász udvar és XV. Lajos Versaillesban, ahová a hűs őszi napok miatt Crécyből és Fontainebleauból a hűvös őszi miatt átköltöztek, nem csekély akadályok voltak legyőzendők.

A dauphin tudni sem akart semmiről. Forrón szeretett feleségét siratta és nem akart hallani új házasságról.

A királyné is aggodalmas arccal járt; horzasztó volt elgondolnia is, hogy Ágost, aki apját a trónról letaszította, a dauphin apósává váljon.

A király türelmetlenné lett. Már örült a csinos, fiatal menyének, akitől minden tekintetben több örömet remélt, mint amennyiben a gyenge és törékeny Mária Rafaela részéről bármikor is része volt.

Már unta a királyné szobáiban örökösen hallható panaszkodást a dauphin és Mária Leszczinska boszankodó arcát.

Jeanne, ki boldog volt, hogy ismét nélkülözhetetlennek mutathatja magát, vigasztalta a királyt és megígérte neki, hogy minden ellenállást legyőz.

Fölkereste a királynét és jóindulatuabban és nyugodtabban igyekezett őt rábeszélni, mint ahogy az a királytól tellett volna.

Mária Leszczinskát vallásos érzületében fogta meg.

Mária Josephát a legrózsásabb világításban állította be. Arról a boldogságról beszélt, amellyel egy ifju, egészséges és vidám hercegnő a dauphint megajándékozhatja és hogy éppen ilyen asszony kell ahhoz, hogy a dauphin ifju homlokáról a ráncokat elsimítsa.

A királyné valóban megígérte Jeannenak, hogy szívesen látja Mária Josephát, hogy fia bánatát eloszlassa.

A király hangulata látszólag javult. Jeannet gyengédségével és ajándékokkal halmozta el.

Fáradhatatlan megbeszéléseket folytatott a marquiseval, az esküvői ünnepségek részleteiről. És e tárgyalások közben, anélkül, hogy Lajos észrevette volna, Jeanne volt a hangadó. A királlyal egyetemben tanácskozott a miniszterekkel, anélkül, hogy egyébként töriődött volna az államférfiak határozatával, hogyha azok neki nem tetszettek.

Mindent ő intézett. Átvizsgálta a diszkosci és a győzelmi menet terveit, ő állapította meg a ruhákat, színeket és ő állította össze a Bal paré meghívottjainak listáját. És mindezt a legnagyobb tapintatossággal. Végül mindenki természetesen találta, hogy az egykori madame d'Étoiles szép kezei szövögették az összes szálakat és hogy nem az ő «marsallja» az egyetlen, aki a drezdai udvarnál oly sok szépet tud beszélni a hatalmas Pompadourról.

Amikor gróf Loos, a párisi szász követ, a jövőző dauphinet Strassburgból Choisy-ba kísérte, mélyreható előadást tartott az alig tizenötéves hercegnőnek arról a befolyásról, amellyel Pompadour marquise apósa udvarában bir.

Minden gyönyörűen sikerülőben volt.

Csupán a dauphine járt sápadtan, összetépett szíivel.

A fényes ünnepség a versaillesi kápolnában, a bálak, az ünnepségek és a fogadások: jelentéktelen eltérésekkel, minden úgy játszódott le, mint ama napon, amelyen Mária Rafaela, vágyainak asszonya lépkedett mellette.

És most, ime, a hideg kőszirban fekszik Saint-Denisben. A cerimónia után, amelynél előírás szerint az egész udvar jelen volt, a király felkereste a marquiset.

Jeanne forróbb türelmetlenséggel várta, mint más-

kor. Mindig éber féltékenysége nem maradt érzéketlen ama veszélyekkel szemben, amelyeket a bálók, különösen az álarcosbál, sok szép, csábító asszonyával a gyulékony természetű királyra gyakorolhatott. Jól tudta, hogy Rohan hercegnő nem az egyedüli azok között; akik még nem adták fel a játékot, a szép madame Forcalquier és a gyönyörű Pengord asszony is azon voltak, hogy őt a nyeregből kiüssék. Jeanne szívét sulyos érzés szorította össze. Vajjon ő is nem-e hasonló alkalomkor nyugózta le a király szívét és ösztöneit?

A király nem valami vidám arccal lépett be hozzá.

Jeanne félelme növekedett, talán a királynak egy most kötődő másik viszonya elkerülte volna figyelmét?

Lajos hanyagul és szórakozottan csókolta meg. Jeanne elpalástolta ijedelmét és barátságos aggodalommal kérdezte meg:

— Talán nem teljesültek felséged vágyai?

— Hogyne, hogyne, de mégis megfogott ez a dolog. Az ember elvégre nemcsak király, hanem ember is. És a dauphine — nem épp a leggyengébben szeretem — de mégis megsajnáltam őt.

Pillanatra habozott. Szép arcán meleg részvét tükröződött.

— Tudod, Jeanne, — folytatta — a francia házitörvény szerint, a nászi ágy függőnye a papság által való beszentelése után néhány percig nyitva marad az egész udvar szemének.

Jeanne megborzadt.

— Micsoda indiszkrécio! — kiáltotta, de egyben meg is ijedt hirtelensége miatt.

— Nem mondható valami diszkrét dolognak, de megdönthetetlen törvény. Barátodat, szász Móricot megbiztam, hogy könnyítse meg kis unokanővérének eme szituáció nehézségeit. A kicsike, hála Istennek,

naivul természetesnek találta a dolgokat. De a dauphine az ágyterítővel takarta el arcát, hogy zokogását elfojtsa. Nem tudta elfelejteni Mária Rafaelát. Attól félek, hogy a kicsikének rossz dolga lesz a férjével. Védelmünkbe kell őt venni, Jeanne.

Jeanne örülve, hogy a király rossz kedvének semmi más alapja nem volt, mindent megígért, amit a király kívánt. Lajos erre megnyugodott és ismét vidáman nézett a jövőbe.

Gyengéden megcsókolta, miközben a kék selyempántokat megoldotta fehér vállain.

— Dieu merci, nekünk nem kell semmiféle indiszkréciótól tartanunk, — suttogta szerelmesen.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

XIV

SZINHÁZ

Jeanne tudta, hogy legszűkebb környezetén kívül van két veszélyes ellensége, akiket állandóan szemmel kell kísérnie.

Az egyik d'Argenson volt, Maurepas utóda, akire az elbocsátott miniszter ráruházta egész gyűlöletét. Együttal intimus barátja volt Machaultnak és mint-hogy a pecsétőr a marquise-nak kimondott rajongója volt, ez a körülmény magában véve elég lett volna, hogy d'Argenson a leghevesebben ellene legyen.

De mindenekelőtt veszélyes ellenségét látta a marquiseban d'Argenson, az annyira áhitott miniszterelnökségi állás elnyerése ügyében.

Jeanne a hadügyminiszter eme gyűlöletét a leg-

hevesebben viszonzotta. Nem bocsátotta meg neki, hogy az Fleury segítségével győzelemre vitte jelöltjét Orry örökében, az ő jelöltjével szemben.

Állandó, titkos és elkeseredett harc dult kettejük között.

Mauchalt, Maurice de Saxe, Bernis, Tournehem és a Parisokra támaszkodva, minden erejével megakasztotta a hadügyminiszter intézkedéseit, felülbíráltá kiadásait, tulzottnak bélyegezve azokat és minden alkalommal hátráltatta a királyt abban, hogy d'Argensonnal együtt dolgozzék s hogy régi szokás szerint a közelében tartsa őt.

A miniszter megboszlulta magát, amennyiben erőszakkal keresztülvitte, hogy az állások betöltésénél az ő jelöltjei mindig leverték a marquise jelöltjeit.

A másik veszélyes ellenség, madame d'Estrades, minden manipulációjában támogatta a minisztert.

Ez az asszony, aki egész egzisztenciáját a marquisenak köszönhette, állandóan ellene dolgozott. Jeanne-nak csálhatatlan bizonyítékai voltak aziránt, hogy unokanővére szerelmes d'Argensonba, hogy kémkedett neki, minden tekintetben alárendelte magát akaratának.

Minthogy Jeannenak eme egykori barátnő állandó jelenléte elviselhetetlen volt, kieszközölte a királynál, hogy unokanővérét «Dame d'atour de Mesdames»-má nevezték ki.

Jeanne ezzel unokanővérének és a hercegnőknek nagy vágyát teljesítette; a királyt az ilyes intrikák-tól lehetőleg távoltartotta.

Lajos gyűlölt mindent, ami kellemetlen, izgató és kínos.

Hangulata különben sem volt a legjobb. Örökös nyugtalanságoktól üzetve, Versaillesból Crécybe, Crécyből Choisyba, Choisyból Montretoutba menekült.

Csupán Párisba látogatott el a legritkábban, minthogy nem szívelhette.

A marquise mindenüvé elkísérte, mindég együtt voltak. Minden vágyát teljesítette.

A Jeanne törékeny testét nagy megerőltetésnek tette ki ez az örökös nyugtalanság, ez az örökös változás.

A király engedélyével kislányát, Alexandrát, magával vitte. Lajos ezt annyival is inkább megtette neki, mert a kicsikét gyengéden szerette. A vidám, okos gyermekkel való foglalkozás szórakoztatta és mulattatta.

Crécyben néhány nyugodt napot töltöttek. Holnap, holnapután ismét indulóban voltak.

Ebéd után Jeanne ágyba fektette a kicsikét. Nevetgélt és játszadozott vele, végre könnyű és gondtalan volt.

A királynak szemmelláthatóan jót tett a Crécyben való tartózkodás. Felhő nem borította életüket. Lajos csupán érte élt.

Amikor Alexandra elaludt, Jeanne a szobáiba vonult, hogy, mint naponta szokta, fogadja a királyt.

Sokáig váratott magára. Majd belépett -- komoran, elsötétült arccal.

Jeanne a zongoránál ült és néhány vidám uj dalocskát dudolt.

Lajos rosszkedvűen tette el előle a hangjegyeket, becsukta a zongorát és egy könyvet vett elő a zsebéből, amely Bourdaloue moral-theológiai írásait tartalmazta.

Jeanne megijedt. Mit akar a király a jezsuita pappal? Elfelejtette, hogy gyűlöli? Vajjon ezért hozta őt össze a fényes homloku Voltaire-rel és Diderot-val, hogy most a jezsuiták sötét utjait kövesse?

Ki akarta venni Lajos kezéből a könyvet, de a király erőnek erejével fel akarta neki olvasni Bourda-

loue egy prédikációját, amelyet épp az imént nagy élvezettel olvasott.

Jeanne magánkívül volt. Mi történt vele hirtelen? Megborzadt, de mint mindig, most is uralkodott magán.

Minden erejével azon volt, hogy eltérítse őt szándékától. Ujra felnyitotta a zongorát és néhány taklust énekelt. Majd azt ajánlotta, hogy kártyázzanak, aztán kedvencéről, a kis Alexandráról kezdett neki beszélni, Mária Josepháról és a magzatról, amelyet az tán már a szive alatt hordott. Hiába, minden hiábavaló volt!

Megcsókolta, becézgette, de a király, mintha mind ezt észre sem venné, se látott, se hallott.

Kezébe vette Bourdaloue-ját, felállt és hidegen szólt:

— Ha nem akarja, marquise, úgy a prédikációt magamnak olvasom fel.

Jeanne szemei megteltek a félelem könnyeivel, miután az ajtó bezárult a király mögött.

De Jeanne gyorsan visszanyerte önuralmát. Könyekkel ezt nem lehet elintézni. Itt cselekedni kell.

Azon tépelődött, mily módon tudná a király tanulatát megváltoztatni.

És hirtelen megtalálta, amit keresett.

Jeanne már gyakran gondolt az étoiles-i szinpadra és az volt a vágya, hogy Versaillesban ugyanilyen szinpadot építtessen, ahol a király előtt játszhatna, énekelhetne, táncolhatna, belevonva a játékba kedvenc költőit.

Magához hívatta Tournehem bátyját, Nivernois és Duras hercegeket, akik az étoiles-i szinpadon vele játszottak és sikereinek akkor tanúi voltak.

La Vallière-t is belevonta és megígérte neki a színház vezetői állását, mihelyt a király ehhez a dologhoz hozzájárul.

A három herceg a legélénkebben pártolta Pompadour marquise-nak ezt a tervét. Áradozva beszélték a királynak a marquise rendkívül tehetséges voltáról, aki minden előkelő hivatásos színésznővel felvehetné a versenyt.

Rábeszélésük felébresztette a király kíváncsiságát, hogy Jeannet a színpadon láthassa. A dolog bizonyára nagy költségekkel fog járni, de mit törődik ezzel, ha kedvese vágyát teljesítheti!

Nemsokára, január közepén szétküldték a meghívókat a színház (des petits cabinets) első előadására.

Molière «Tartufe»-jét adták.

A király körül, aki egyszerű faszéken ült a színpad előtt, mindössze tizennégyen voltak a nézők.

Madame d'Estrades, Roure hercegnő, a szász marsall, Tournehem ur, Poisson Ábel, akit most monsieur de Vandière-nek hívtak, Champcenetz, az első komorna, akinek fia és néhány magasabb udvari alkalmazott szintén kaptak meghívót.

Egész sereg személyt visszautasítottak. Köztük Conti herceget, de Noailles marsallt, sőt a király első szolgálattelvő kamarását: Gesvres herceget is.

Jeanne «Dorine»-ja nagyon tetszett a királynak. Előadás után meghívta az összes közreműködő színészeket és színésznőket ebédre a kis kabinetekbe.

A következő hétfőre már új előadást rendelt és megbízta Jeanne-t és La Vallière-t, hogy ezentul minden hétfőn színelőadásokat tartsanak.

Jeanne túláradt a boldogságtól. Fáradhatatlan eréllyel dolgozott tovább a királyi kegy fokozása érdekében.

A legközelebbi hétfők egyikén Voltaire »L'Enfant prodigué«-ját adták igen nagy sikerrel.

Lassankint több és több személy számára engedélyezett a király belépést. A dauphint és feleségét

is meghívták. A vig, naiv Mária Josepha nagyszerűen mulatott. Maga a dauphin is vidámságot erőltetett magára a király jelenlétére való tekintettel.

Jeanne ezt az alkalmat arra használta fel, hogy megkérte a királyt, hívná meg a királynét is valamelyik előadásra. Már több ízben hiába kérte erre a királyt. Mindannyiszor azzal tagadta meg e kérését, hogy a királyné vallásos érzülete miatt nem szereti a színházat.

De ezen az estén, még frissen a «Colette» elragadó hatása alatt, megígérte a király, hogy beszélni fog a királynéval. És szavának is állt. Felkérte Mária Leszczinskát őszinte, szívélyes szavakkal, hogy a tél folyamán tartandó utolsó előadást tisztelje meg látogatásával.

A királyné legyőzte előítéleteit. Férje iránti szeretetből beígérte részvételét. A dauphin-nel és a hercegnőkkel jelent meg. Mária Josephát, sajnálatára könnyebb természetű hülés hátráltatta.

A király és Jeanne olyan darabot választottak, amelyről feltételezhatték, hogy a királyné izlésének megfelel: La Chaussée-nek «A modern előítélet» című darabját. És valóban, a darab tetszett a királynénak, valamint a következő kis opera is.

Jeanne mindent elkövetett, hogy ezen az estén ragyogjon.

De, habár a királyné sok szépet mondott a királynak az előadásról, a marquise-ról egy szót sem említett.

Jeanne a színház bezárása után fokozott erővel látott munkához. Tíz pontból álló törvényt szerkesztett, amely a társulat tagjaira szigorúan kötelező volt. Mindent ki akart küszöbölni, ami félmunka, vagy pusztá mükedvelés.

Hét szabót foglalkoztatott és két új ruhátárosnőt.

Egész raktárt szerzett be táncpökből, selyemharisnyákból, szandálokból, parókákból és bajuszokból.

Tournehem a fejét csóválta, vajjon a király nem sokallja-e a nagy költségeket?

Jeanne kinevette őt.

— Nem is fog irántuk érdeklődni! Vidám tele volt és ezzel megelégszik. És tudja-e, mi a tervem, kedves bácsi?

— Nos, Jeanne?

— A színházam nemsokára szűknek fog bizonyulni.

— Ohó!

— A színpad kedvezőtlen fekvésű, tulságos szűk.

— Csak nem akar építeni? Eh! Ebbe még nekem is lesz némi beleszólásom.

Jeanne nem hagyta magát megzavarni.

— Már van is egy nagyszerű tervem, amelynek kiviteléhez csupán egy ügyes technikusra van szükség. Ha a követség épületében új termet építünk a lépcsőházban.

Tournehem fölfigyelt.

— És a terembe mozgószínpadot!

Valóban, ez zseniális ötlet volt. Csakhogy sok pénz kell hozzá, embertelenül sok pénz!

— És aztán, — suttogta, habár kívülök senki sem volt a dolgozószobában a hü Hausset asszonyon kívül, — nem vette észre, kedves bácsi, mily jót tett ez a tél a királynak testileg is?

Tournehemnek ezt el kellett ismernie.

— Nos, nem ér ez meg néhány ezer, százezer livre-t?

— — — — —
— — — — —
— — — — —

XV

NÉPHARAG

XV. Lajos negyedizben tért vissza Flandriából.

A laufeldi és berg-op-zoom-i győzelmekkel aratta Maurice de Saxe utolsó babérait. Aztán átadta a marsallbotot Lovendale grófnak.

A király négyhavi távolléte alatt a marquise a La Celle-kastélyt lakta.

Ez az új vétel sokfelé szült rossz vért.

A Gréve-térhez közel, egy szűk utcában, egy vasárnap délután huszan ültek, nemsokára a király hazaérkezése után. Asszonyok, férfiak, a kis, szennyos Pierre Renard-tavernában.

A puszta faasztalon néhány kancsó sör és cicsó falusi bor állt és fehér kenyér feküdt, körüle a társaság hosszú padokon.

Szenvedélyes kiáltozások töltötték meg a forró levegőt, miközben egy sovány, kuszált, feketehaju, borvirágos orru ember néhányszor hevesen kopogott agyagkancsójával az asztalon.

— Ejnye no, meghallgatnak, vagy nem? — kiáltotta.

Egy másik hang is csatlakozott hozzá.

— Courbilloné a szó. Csend, uraságok. Courbillon beszélni akar!

Courbillon nagyot huzott kancsójából, majd száját kezefejébe törülve, beszélni kezdett.

— Tehát, ugyanis tény az, hogy a király nemcsak La Cellet vette meg, hanem még vadonatuja kastélyt is építtetett Pompadour marquise-nak!

— Az ördög vigye el! A fél országot megbálja. Átkozott vérszopó! — kiáltották közbe.

— A király az udvarát is...

— Udvar... a Poissonnière-nek? — rikácsolták az asszonyok.

— Szaporitani akarja a lovakat és a hintókat...

— És mi hadd éhezünk! Elzabálja a kenyeret az orrunk előtt, ő, meg a csinos péreputtya.

— Le a sehonnaiakkal, a Poissonokkal! Pfuj!

Egy szikár, hektikásképű asszony nagy ivben kiköpött.

Most egy kis, kövér, kurta, erősen pomádézott haju emberke emelkedett szólásra, az asztal tetejére ugorva:

— A legjobb férfiakat kikergeti az országból! Maurepast! Micsoda ember volt az! Volt szíve a kisemberekhez! Az egyik fiamat Havreba akarta vinni, a másiknak állást szerzett.

— Le a Poissonnière-vel! Szerencsétlenséget hozott Franciaországra és ha ez így tart, nem lehet tudni, mi lesz a vége! Évi 25—30 milliónyi deficitről beszéltek.

— Tuloztok! A marquise szép és kedves hölgy és jó is.

Általános gunyos kacagás kísérte ezeket a megjegyzéseket.

Durva ujjakkal egy kis, felcicomázott, illatszer-szagu parókás emberre mutogattak.

— Francois-nak tudnia kell a dolgot! -- gunyolódtak.

— Nem is csoda. Hisz szolgálatában áll sieur Dagé-nek. Ott ül hátul az aranyos hintón, amikor a sieur az udvarhoz kocsizik.

A kis embert elöntötte a düh.

— Talán szegyen, ha az ember sieur Dagé-nál dolgozik? Épp olyan kenyér, mint a többi.

... Jobb, -- egye meg a fene — kiáltotta Courbillion és az asztalra csapott.

A kis fodrászsegéd rajongva emelte fel tekintetét a kormos plafondra.

— Ha ugy láttatok volna, ahogy én láttam!...

— Te, Francois, — kérde egy csinos, tömzsi asszonyka kíváncsian az asztalon keresztül, — hol láttad őt, a nagy marquise-t?

— Egy audiencián, kérem, — válaszolta büszkén a kis ember.

— Hordd el magad innen, nincs szükségünk itt udvaroncokra.

— Csönd, Courbillon! Mit bántod ezt a szegény fiatalembert, — kiabáltak a többiek. Enlékeztek sok korsó borra, amit a kis Francois udvari keresetéből fizetett nekik.

— Én adogattam a mesteremnek a friss, forró vasat és — mondta a kis legény megfélemlítve — és akkor láttam, mily csudaszép... — És ismét a plafond felé rajongott.

— Micsoda csodálatos ruha volt azon a dögön, az ország pénzén. Tudjuk. Tetőtől-talpig selyemben, aranyban. Pfuj, a ringyója!

— Azt mondják, 22.500 livres csipkeruhát hord! Mit szóltok hozzá?

— Miért ne? Ha megkaphat a királytól mindent, amit akar! Vajjon ki tudja, nem így cselekednétek ti is? — kiáltotta Margot Zanelle, a kis elegánsan öltözött divatárusnő.

Még ki sem mondta, amikor pofon csattant el kerek arcán.

Az öreg Zanelle gyorskezü ember volt.

— Pfuj, az ilyen elvek! Szemtelen liba!

— Turkál az aranyban! — kiáltotta a hosszú szabó. — Hisz jól tudjátok, hogy minden állásért megfizetteti magát.

— Még ha legalább jámbor volna! Ha gyakrabban misére járna!

- Azt mondják, hogy pogány.
- A papoknak kellene őt elátkozni.
- A filozófusokkal tart!
- Szabadgondolkodó!

— A jezsuitákat ki akarja kergetni az országból! Őt kellene kikorbácsolni Franciaországból, nem a jámbor pátereket.

Egészen az asztal végében egy közepes koru asszony ült, egy öreges, tompa tekintetű férfi mellett.

Eddig egyetlen szóval sem vett részt a vitában. Most felállt a padról, a virágos kendőt összébbhuzta erős vállain és mindkét kezével az asztal szélére támaszkodott.

— Mondjátok meg, mit használ, ha ökleitekkel fenyegetőztök a Pompadour háta mögött, ha kiköplők mögötte, ha dögnek és vérszopónak mondjátok? Kiáltásátok szégyenét az arcába! Köpjetek a lába elé! Ha én férfi lennék, — azt az istenit — nem bujnék be előtte gyáván az egerlyukba. De még így is, mint asszony, — csak jönne egyszer az utamba, ez a madame d'Étoiles, ez a született Poisson — nem mézzel kenném meg a száját.

Csönd lett.

— Hm, — szólt Zanelle, — igaza volna a derék Jeanne Fleuron-nak, ha lábbal is tiporják már a kora miatt.

— Azt már nem hagyom, — mormogta Fleuron. — Megteszem a kötelességemet és meg is fizetnek érte tisztességesen a királyi főkertészetnél. Az embernek csak meg kell élnie valamiből!

— Fleuron Jeanne, — kiáltotta egy gunyolódó — hisz névrokona vagy a nagy Pompadournak. Nem szabad, hogy haragudj rá, hisz ugyanegy szentetek van.

Jeanne fekete szemei villogtak.

— Atkozott legyen az is, aki ezt a nevet adta
rám! — rikácsolta.

A kis fodrászsegéd, aki már nem hallgathatta
tovább a marquise-ra szórt gyalázkodások áradatát, a
szűk szoba háttérében álló rozzant spinéthez ült le.
Elég jól értett hozzá és a piszkos billentyükön Ra-
meau egy új dalát játszotta, amely éppen divatban volt.

— Hagyd abba, fickó, — kiáltott rá Courbillon,
aki már megint agyonitta magát. -- Ha jól hallok,
ez a dal ráillik egy másik szövegre is. — És rekedt
hangján elkezdte:

*„Yadis c'étoit Versaille
Qui fixoit le bon goût;
Aujourd'hui la canaille,*

mire a többi is belevágott:

*Règne et tient le haut bout
Si la cour se ravale
De quoi s'étonne-t-on?
N'est ce pas de la Halle
Que nous vient le poisson?*

— Que nous vient le poisson? — bömbölte a
kórus újra.

Csupán a kis fodrászlegény, Margot Zanelle és
Fleuron, az öreg kertész maradtak némán.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

Az udvaron kívül itt-ott azt a hirt rebesgették,
hogy a marquise napjai meg vannak számlálva. Ha
Zanne-nak egy-egy bizalmasa tett említést néki erről,
súlyosan mosolygott és a biztos győzelem tudatában
hátravetette önhittén a fejét.

A valóság az volt, hogy a királlyal szemben az ő kezében volt a gyepölő, ő volt a miniszterelnök, anélkül, hogy ennek a király távolról is tudatában lett volna.

A marquise politikai becsvágyát és zabolázhatatlan uralmi vágyát ama látszat mögé rejtette, hogy kizárólag a színjátszás, az irodalom és a művészetek érdeklik.

Csupán egyetlen nő volt, akinek gyűlölettől lángoló szemei beleláttak a valóságba: Jeanne régi elensége: madame d'Estrades. Mind sürgetőbben óvta d'Argensont.

És nem prédikált süket füleknek. A miniszter tudta, hogy megbízhatik a szeretőjében. Megbízható, hűséges kém volt ez az asszony, aki épp oly lángolóan gyűlölte a marquise-t, amennyire odaadó volt öhözzá.

Jeanne a tavasz egy részét egy kisebb társasággal La Celle-ben töltötte, amely a király legkedvesebb tartózkodási helye volt. Fölöttébb megfelelt neki a kis kastély intim jellege.

Jeanne a király tiszteletére kis ünnepeket rendezett, amelyek kedvesen harmonizáltak a kastély jellegével.

Alexandra, ez a csinos, kedves kis teremtes nagyban hozzájárult a király jókedélyéhez. La Celle kedvéért több utitervet elejtettek Jeanne borsó nagy megelégedésére; mert mindjobban megingó egészségi állapota sok nyugalmat követelt.

Kinos vigyázattal és tapintatossággal rejtegette bajait. Sem a király, sem a környezet nem vették észre az idegölő szívdobogásokat és azok következményeit, amelyek miatt Jeanne gyakran éjszakákon át nem aludt.

XV. Lajos, akit az államügyek még egyre Versailles-ban marasztottak, sokszor meglepetésszerűen érkezett La Celle-be.

A viszontlátás öröme ilyenkor igen nagy volt. A király gyengedségei, forró vágyakozása, mindig ujuló éksztázisai nem ismertek határt. Jeanne-nak néha minden erejét össze kellett szednie, hogy mindezt elviselni képes legyen.

Május elején egy napon a király ismét váratlanul érkezett La Celle-be. Jeanne, aki dacára Voltaire iránti nagy barátságának, nagy szószólója volt a szegény, félig már elfeledett Crébillon-nak, éppen Párisba volt utazandó, hogy ott jelen lehessen a «Catilina» első előadásán.

Ahogy XIV. Lajos új életre keltette az öreg Corneille-t a Théâtre du Palais Royalban, akként akart XV. Lajos Crébillon-nak igazságot szolgáltatni.

Lajos, aki kivételesen pajzán könnyelműsége volt hangolva, kijelentette, hogy néhány órára Alexandra társaságában óhajt lenni, aki pajkosan hatalmába kerítette a «király bácsi»-t és megígérte, hogy megmutatja neki La Celle nevezetességeit.

Jeanne-nak nehezére esett volna lemondani az előadásról. Crébillont, aki első szavaló tanítója volt, ő rántotta ki a szegénységből és a feledésből. Ő vitte keresztül a Catilina színrejutását. Most ime a siker tanuja akart lenni és maga is hozzá akart járulni a tapshoz, amelyet a hatvanéves szerzőnek igaz szívvel kívánt.

Miközben Jeanne a viruló tájon átkocsizott Páris felé, egy kissé kárörvendően mosolygott, arra a haragra gondolva, amely Voltaire-t majd elfogja a Catilina előadása miatt, annyival is inkább, minthogy a király az ő kérésére Crébillon művét ugyanolyan pompás jelmezekkel és diszletekkel állíttatta ki, mint Voltaire «Sentramis»-át.

Jeanne tisztán maga előtt látta a hosszú, sovány, rút embert, ahogy elkeseredett tirádákat bömböl Cré-

billon, az «öreg hülye» ellen, a pokol mélységes fenekére kívánva őt.

Voltaire hiusága nem birt el semminő konkurenciát.

Másnap délben, miután a király ismét elutazott, Alexandra belecsinpaszkodott az anyja karjába.

— Chère maman, — csicssergett a kicsike — hadd mutatom meg neked, amit tegnap az édes jó királynak! Ő nagyon megdicsért és azt mondta, hogy okos kislány vagyok.

Jeanne megcsókolta szőke kis fejét, amely mindjobban gesztenyebarnává kezdett változni.

A kicsike levezette a terrazon a virágoskertig.

A kislány hirtelen meghatottan állva maradt egy medence előtt, amelyet két vastagfejű delfin tartott.

— Mi az, Alexandra? A szekfűk gyönyörű szépek a medence körül. Hanem tulságosan forrón süt a nap, gyerünk a kis erdőbe.

Alexandra mereven megállt, elgondolkozva ajkára nyomta az ujját és a tarka szekfücsoportot bámulgatta, amely a medencét körülvette.

— Szépnek találod a szekfüket, chere maman? — kérde Alexandra elgondolkozva. — Én is. De a király ki nem állhatja, rózsát rendelt. Fleuronnak, az öreg kertésznek, tudod, annak, aki mindég olyan bután néz és elgörbül a szája, megparancsolta, hogy azonnal lásson hozzá, hogy még ma-holnap kész legyen vele.

Jeanne összeráncolta a homlokát.

Ebben a pillanatban tünt föl az öreg kertész alakja egy bokor mögött. Jeanne egy intéssel magához parancsolta. Dühösen rátámadt.

— Miért nem teljesítette azonnal öfelsége parancsát? Ne bámuljon rám olyan hülyén! Szóljon!

Fleuron értelmetlenül hebegett.

— Ugy látszik, maga nem tudja, mi a különbség

szekfü és rózsa között. Nem használhatok ilyen ker-
teszeket! Ei van bocsátva. Tüstént!

Az öreg szerszámai után nyult meggörnyedve, ame-
lyek ijedtében kihulltak a kezéből és némán, alázat-
tal emelte meg a kalapját.

— Így van az, ha az ember öreg, használhatatlan
népséggel foglalkozik, — kiáltotta utána Jeanne.

— Ha elkergeted, chère maman, éhezni fog, mondja
Nanette, mint azok a sokan, akiknek kenyeret adsz és
aztán hirtelen újra visszaveszed tőlük.

Jeanne nem válaszolt. A vállát vonogatta és a
gyermeket magával huzva, visszament a kastélyba.

Íróasztalán, egész sereg posta közt csupán két
olyan levelet talált, amelyek foglalkoztatták.

A király levelét, amelyet épp az imént hozott a
futár. Lajos a holnapi minisztertanácsra hívta Jeanne-t.
D'Argenson nehézségeket gördített az új adótervezet
elé; nem akar nélküle határozni.

A második anonym-levél volt. Fenyegető sorok
Párisból. Óva intette a marquise-t attól, hogy a fő-
városban mutatkozzék, ahol el vannak szánva, hogy
vérszopó rendszerére drasztikusan válaszolnak. A le-
vél tele volt illetlen kifejezésekkel és aljas szidalmak-
kal. Alulírva: Egy a sok közül, akik éheznek, mert
maga tékozol.

Jeanne számára már nem volt ujság az ilyenfajta
levél. De még sem tudta szó nélkül félretenni. Nem
keltett benne sem félelmet, sem sajnálkozást, hanem a
büszkeségét sértette módfelett. Nem érezte magát bü-
nösnek. Mivel vádolhatják? Csupán egyetlen jó szán-
dék volt: kellemessé tenni a király életét, hogy bus-
komorságát eloszlassa, hogy Franciaország kulturáját,
művészetét és iparát fellendíthesse.

És nem tartozik senkire, hogy e cél eléréséhez minő
eszközökhöz kellett nyulnia! Nem lehet az ő feladata,
hogy az egész világ száját jóllakassa!

Ez új izgalomtól fáradtan, korán tért nyugodni.

Hausset asszony odaült az ágya szélére és a kezét kellett tartania. De nem jött a szemére álom.

Az utóbbi időben nagyon sok baj szakadt rá! A király sürűen ismétlődő látogatásai, a Párisba való utazás, a sikert aratott Catilina, a kertészszel való jelenet, végül az aljashangú fenyegető levél.

Szaporán beszélt és izgatottan:

— Istenem, Hausset, mi lesz ebből, ha tovább így tart? Ha idő előtt megöregszem és beteg leszek? A király nemcsak a lelkével szeret! Mihelyt nem tudok megfelelni minden igényének, egy más asszony karjaiba dobja magát! Mi lesz ebből, Hausset?

Rémes aggodalmában zokogott. Mindig újra, meg újra a lelkébe kapaszkodott a rém: «Ha már nem ingerleő majd többé az ösztöneit, más nő foglalja el helyetted a trónt.»

A komornája egyre vigasztalni próbálta és elküldött Quesnay-ért. De Jeanne csak tovább sirt és hallani sem akart megvigasztalódásról. Csak nagynehezen csendesedett le.

— Majd beszélek a Brancas-val, holnap, Versailles-ban. Az utóbbi időkben őszinte barátnők vagyunk. Nagyon okos asszony. Majd ő tud valami tanácsot.

Reggel felé aztán végre elaludt.

Türhetően felüdülve ébredt. A szép tavaszi nap, a zöldben tett kocsikázás, újra felfrissítették elernyedt idegeit.

Korábban érkezett Versaillesba, mint ahogy a király várta.

A park csöndesen, virágpompában állt. Az udvar Fontainebleau-ban volt. Ahova tekintett, mindenütt ama élénk szellem uralkodott, amely XIV. Lajos ösztökélő fantáziáját annyira jellemzi.

Jeanne fáradtan roskadt a márványpadra, amely a tritoncsoport előtt állt és körülnézett.

Ó, mennyi pompás alkotása a kulturának és szépségnek! Benne is majd szép akarat lángol, amit a király akaratja és keze által akar Franciaországnak ajándékozni gazdagon, nagyvonaluan, fukarkodás nélkül, mint egykor a napkirály!

Csak ne bántanák, kicsinyes számitással ne meritenék ki a betegségig időnek előtte.

Kemény lépés törte meg a csöndet.

Jeanne összereszt.

A triton-csoportot megkerülve, egy magasnövésű csontos asszony tűnt fel, vállain virágos kendővel és egyenest feléje tartott. Ötlépésnyi távolságban megállott.

Jeanne két villogó fekete szem szurta át gyűlöletteljesen, megvető tekintet repült feléje.

Azután egy pillanatnyi hallgatás és az asszony szava dörögve indult meg:

— Pfuj, — kiáltotta Jeanne Fleuron és kiköpött a marquise előtt — háromszor is pfuj, maga ringyó! Kicsinnyé és aljassá akar tenni bennünket és kiéheztetni, hogy térden csusszunk eléje. Hohó, madame d'Étoiles, erre hiába vár! A sorban maga az első, de aztán meglehet, mi következünk!

Jeanne egész testében kiegyenesedett. Lélekzete elhalt, csak nagynehezen birt kezével elutasító mozdulatot tenni. Csak nagy erőfeszítéssel jutott szóhoz.

A felingerelt nő ügyet sem vetett rá, végre ki kellett törni mindannak, ami a szerencsétlenek és éhezők ezreinek nevében égette a lelkét.

— Hát ki maga, — kiáltotta — hogy a király nevével visszaélni merészkedik, amikor rabszolgáivá tesz bennünket és kiszipolyozza a vérünket. Nekünk nem kellenek a maga törvényei, nekünk a király törvényei kellenek. Nekünk nem kellenek a maga miniszterei, mi a király minisztereit akarjuk! Maga éppen úgy a nép gyermeke, mint mi. Tisztességes asszony akkor tart ki

leginkább az ura mellett, ha az bajba jut. Maga megszökött az urától, habár éheznie sem kellett, hogy a házasságot elcserélje a király metresszének állásával. Maga sem fog jobban járni, mint a többiek! Maga sem lesz sokáig az, ami most.

A feldühödt asszony mélyen felszabadulva vett lélekzetet.

— Ugy, most aztán megmondtam magának szemtől-szembe mindazt, amit meg kellett hallania, nem gyáván a háta mögött. Most aztán mehet, följelenthet és a Bastille-ba is csukathat és, hogy tudja, ki vagyok: Jeanne Fleuron vagyok, annak az öreg szegény embernek a felesége, akit tegnap kilökött, mert elkövette azt a bűnt, hogy rózsák helyett szekfüket hagyott a medence körül.

Gunyosan föl kacagott.

— És, hogy ezt is tudja, a Gréve-téren lakom. abban a szűk utcában, a Pierre Renard butikja mellett.

Jeanne Fleuron megfordult és visszafelé indult a triton-csoport mellett vezető uton, lassan, mintha meg akarná könnyíteni a marquise-nak, hogy elfogathassa.

De Jeanne a kezét sem mozdította. Még most is fehéren, meredten állt ott, mintha szoborrá vált volna. Elállt a lélekzete.

Ami sértés eddig elért hozzá, pusztán holt betű volt a holt papiroson. Ma először szemtől-szembe került a néplélek megnyilatkozásával. Borzongva fordult el a lelke a magából kikelt asszony lángoló pillantásától, ettől a nyomor által felkorbácsolt szenvedélytől, amellyel Jeanne Fleuron kasztjának szószólójává lett.

Lassan és nehezen, szemlesütve lépkedett tovább, kezét szívére nyomva, amely még mindig kihagyásokkal dobogott.

A kastély tornya egyet ütött. A déjeuner ideje.

Jeanne csipkekendőjével végigtörölte homlokát. Néhány nehéz lélekzet, aztán lehajolt és fölemelte Mimit a földről, amely ijedtében a drága ruha csipkéi és selymei alá bujt.

A király a marquise-t már a gazdagon két személyre terített asztalnál várta. Jeanne szokása szerint színültig töltette kristálypoharát a bordeauxi-val. Azután koccintott a királlyal.

XVI

AZ ELIXIR

Másnap korán reggel Fontainebleau-ba utazott a király. Nagyon rosszkedvű volt.

Ayen herceg, aki a királyt elkísérte, nem tudta mire vélni a gyors hangulatváltozást és a hirtelenül történt fontainebleau-i utazást.

A király az este a marquise lakosztályában kettesben vacsorált vele. Ma reggelre vadászatot terveztek, amelyet a király egyenesen a marquise tiszteletére rendelt. Ebéd utánra esti gondola-ünnepély zenével a kivilágított tavon.

Minthogy a király elkeseredetten egy sarokba vette be magát, a herceg nem fordulhatott hozzá kérdéssel.

Bizonyára történt valami közte és a Pompadour közt. De vajjon mi történhetett?

D'Argenson a minisztertanácsról boszusan távozott. A király és a marquise azonban még sohase indultak vidámban kocsikázni, mint ma és ahogy Lebel a hercegnek jelentette, épp ily vidáman ültek le az ebédhez is. De este tulságos korán vonult vissza a király a marquise szobáiból és nem tudott elaludni.

Tehát minden valószínűség szerint hálósoba-titok-

ról lehetett szó, amelyről XV. Lajos nem akar nyilatkozni!...

Jeanne egy álmatlan éjszaka után Madeleine Poisson könyvei fölé hajolt, amelyeket egykor annyira rejtettek előre.

Sokáig lapozott az, elsárgult irások közt, amíg megtalálta azt, amit keresett.

Lemásolt egy receptet és komornyikjával magához hívatta a Quesnay doktor kis gyógyszerészsegédét. Átnyújtotta neki a papírlapot és megparancsolta, hogy a gyógyszert félóra alatt készítse el.

Majd visszahanyatlott a fakult mennyezetes ágyra, ahol ennek a rettentő éjszakának legnagyobb részét töltötte volt. És tépelődni kezdett.

A király nála volt. Sem csókjai, sem ölelései, sem becézgetései nem tudták őt felmelegíteni. Hidegen, fadarabként feküdt a király karjai közt, míg végül a király maga is elhidegülve otthagya őt.

Amitől annyira félt, előbb következett be, semmint gondolta volna! Erősebb eszközökhöz kell nyulnia, ha azok bármily kártékonyak is lesznek reá. A királyt teljesen birni; ez az életet, elveszítani őt, ez a halált jelentette!...

A kis gyógyszerészsegéd elhozta az elixirt. A marquise felugrott, kirántotta az üveg dugóját és lenyelt egy nagy kortyot a barnásszinű kotyvalékból. Utálatos ize volt. De aztán lassan-lassan kellemes melegség árasztotta el.

— Hála istennek! Hála istennek! Végre megtaláltam azt, amire szükségem van. — És lélekben megáldotta hálából az anyját poraiban.

Amikor Brancas hercegnőt jelentették be neki, Jeanne az elixirt, amelyet eddig gyengéden a kezében tartott, öltözködő asztalkájára helyezte egy sor flacon közé.

A hercegnőt az előszobában feltartóztatta du Haus-

set asszony. A hűséges lélek megeskettette rá, könnyek közt, hogy a marquise-t egészsége óvására fogja felkérni.

— Madame Pompadour olyan diétát követ, amely törekeny testének ártani fog! Quesnay doktor háta megett oly gyógyszerekhez nyul, amelyeket lehetetlen elviselnie! Épp az imént főzetett valami elixirt, amely bizonyára nagyon ártalmas.

A hercegnő megígért minden lehetőt.

Amikor Jeanne-hoz belépett, azonnal jóakaratu korholással kezdte.

— Hisz magának láza van, drágám! Maga beteg. Vigyáznia kell magára. Egyszerűbb diétát tartani, csendesebben élni!

A marquise komolyan és energikusan csóvalta szép fejét.

— Igen, beteg vagyok, de másképpen, mint gondolja, kedves barátnőm. És csak úgy gyógyulhatok meg, ha azt az utat követem, amelyet végre megtaláltam.

És lopva az elixirre pillantott.

— Maga barátnőm, magában megbízhatom. Nos hát, hallja! — Jeanne a hercegnő kezébe fogódzott. A félelemtől félig öntudatlanul sugta neki: — Megöl a félelem, hogy elveszítem a királyt.

— Hogy' jön erre a gondolatra, édesem? — kérdezte a hercegnő meglepődve.

— Maga tudja, hercegnő, maga tapasztalt asszony, a férfiak nagy súlyt helyeznek bizonyos dolgokra. Némikem szerencsétlenségem, hogy hideg természetű vagyok. Ehhez járul, hogy az egészségem sem a legjobb. Az az őszinte gyengédség, amellyel a király iránt vagyok, gyakran kisegített eme hiányosságban. De tegnap este végzetessé lett rám nézve a hidegségem. A király dühösen távozott tőlem.

A marquise keservesen sírt.

Brancas, aki őszintén kedvelte őt, vigasztalni próbálta.

— Végre találtam egy elixirt, amely jobbulást ígér.

És a barna folyadékot tartalmazó üvegcsére mutatott.

A hercegnő felugrott és kihuzta az üveg dugóját.

— Fi donc, marquise, hogy lehet ily utalafos lötytyöt a szájába venni! Biztos, hogy inéreg, a maga számára biztosan az! — És szó nélkül a kandallóba velette az üvegcsét.

Jeanne fel volt háborodva.

— Ujból elkészittetem a gyógyszert, szedni fogom ezt az elixirt, ujra egészen birni fogom a királyt, csak bizza rám.

Brancas asszony Jeanne mindkét kezét magához vont.

— Nem fogja megtenni, kedves marquise, sokkal is okosabb asszony ennél. Abba fogja hagyni ezt az örületes, izgató diétát. Az ilyen parforce-kura nem való önnek. Kérdezze csak meg Quesnayt, ajándékozza meg bizalmával. Előre is megmondhatom, mit fog mondani: kevesebb munka, kevesebb izgalom, egyszerűbb étrend és sok mozgás a szabad levegőn!

Jeanne leverten bámult maga elé. Érezte, hogy igazat mond a hercegnő; és mégis, oly nagy reményeket fűzött sulyos helyzetében ehhez az elixirhez!

— És a király?

— Az ön társasága sokkal értékesebb a király szemében, sokkal fontosabb és szükségesebb, semhogy azt muló csalódás kedvéért kockára tenné. És aztán, bizony a tapasztalataimban, amikhez épp az imént apelált: a szokás a legerősebb kapocs, amely nem szakad el egykönnyen. Az ön szeretetreméltó, meggondolt egyénisége, vidámsága az első viszontlátás alkalmával uj-ból le fogják kötni a királyt.

A hercegnő megcsókolta barátnójét és megígérte, hogy rövidesen meglátogatja La Celle-ben...

Jeanne mély gondolkodásba merült, amikor magára maradt. Elvonult előtte a múlt: Hirtelen, ragyogó feltünése, a hatalom, amelyet a király néki oly korlátlanul nyújtott át, a barátok, akiket szerzett és hálára kötelezett és akik minden kívülről jövő veszedelem ellen védőbástyául szolgálnak. Nem, nem, igaza van a hercegnőnek, egyetlen éjszaka csalódásai nem rombolhatják le ezt az erős építményt.

És Jeanne Fleuron? És a gúnyversek, meg a pamphletek írói?

Mit tudják azok, mennyi szenvedés és kín volt dicősségéhez jutnia?

Senkisé tudta ezt kívülről!

Jeanne visszautazott La Celle-be. Elmúlt két-három nap és a király mit se hallatott magáról.

Jeanne hosszú, mesterséges hevületű levelet írt néki, válasz nélkül hagyta.

Mi történt?

Versailles-ba ment. A király Fontainebleau-ban volt a királynénál. Hogy e pillanatban hol van, senki sem tudta, vagy nem akarta megmondani.

Jeanne csak nagy erőfeszítéssel tudta megőrizni nyugodtságát. Felnyitatta szobáit. Bizonytalan léptekkel ment be. Mihelyst magában volt, elhagyta ereje, összeomlott.

Mi történt, az isten szerelmére, mi történt?

Feltartóztathatatlanul kergették egymást agyában a legsötétebb gondolatok. Szerelmük első órái óta egyetlen lépést sem tett nélküle a király. Vajjon csapán haragszik reá, vagy elhagyta? Vajjon testi hiányossága más asszony karjaiba kergette őt? Vajjon mégsem lesz úgy, ahogy Brancas asszony mondta? Fejét tenyerére hajtva, mozdulatlanul ült így sokáig.

Nem hallotta meg, amikor halkan kopogtak az ajtón. Csak akkor ijedt föl, amikor a kopogás, most már erősebben, megismétlődött.

Csak nagynehezen tért magához, kisimitotta haját az arcából, letörülte könnyeit és kinyitotta az ajtot.

A komornája volt, akit ott szokott haggni Versailles-ban; Lisette egy levelet tartott a kezében.

Jeanne egy pillanatra mintha ujjáéledne.

Levél a királytól! De aztán megcsalódva eresztette le a kezét. Se királyi címer rajta, se Lajos kezeirása!

Átvette a leánytól és elbocsátotta. De szólni nem tudott.

Jeanne hosszasan nézegette az idegen vonásokat, mielőtt elhatározta magát arra, hogy felbontja. Sejtelve azt sugta, hogy nem jelenthet jót.

Végre felbontotta a levelet. De alig futotta át az első sorokat, halálsápadtan hanyatlott vissza a székre.

Sokáig feküdt így, szinte hullaszerűen, nagyon sokáig tartott, míg visszatért beléje az élet.

— A király egyedül egy asszonnyal, akit nem neveznek meg, vadászkastélyai egyikében, napokon, éjszakákon át!...

A csiny sikerült. Trónfosztottá lett. Elmúlt, vége, el van temetve, egyetlen éjszaka miatt, amelyben nem tudott kedvére való lenni!

A hosszú szerelem, a hü barátság, mint a por-szem, melyet elfű a szellő!

Jeanne felugrott. Arca újra nekipirosodott. Alakja ismét kinyult. Szemei szenvedélytől égtek.

Nem, és ezerszer nem! Így könnyen nem adja oda élete szándékát, nagyratörő célját. Már kész is volt a tervével: Nem a király az, aki azzal az éjszakáival sérelmet szenvedett, ő a sértett a király hüllensége által! Ha a játék egyáltalán még megnyerhető, ez az

egyetlen biztos utja. És ő meg akarta és meg kellett nyernie!

Az előszobában beszéd zaja.

Jeanne hátraszegte a fejét. Történjék, aminek történnie kell, ő el van készülve.

Lebel hangját ismerte meg. Fölvidult. Ahol a Lebel ott van, onnan nem lehet messze a király.

— Két órája érkezett La Celle-ből, — hallotta a komorna jelentését odakint.

— Nagyszerű. Őfelsége el lesz ragadtatva.

Jeanne irónikusan mosolygott.

— Végre, — gondolta magában.

A hang ottkint elnémult.

Lebel nemsokára bejelentette magát. Jeanne gögös fejmozdulattal fogadta.

— Őfelsége épp az imént érkezett meg a vadászatra. Őfelsége el van ragadtatva, hogy a marquise-t Versailles-ban találja és bátor lesz a marquise-t félóra múlva felkeresni.

Jeanne szép, sápadt szája körül ismét gúnyos mosoly húzódott.

— Sziveskedjék őfelségével közölni, hogy élénken sajnálom, de őfelségét egy órán belül nem fogadhatom, minthogy egy óra múlva igen fontos megbeszélés ügyében La Celle-ben várnak rám. Ha őfelsége lesz oly kegyes és felkeres ott...

Lebel tátott szájjal állt előtte.

Ejnye az áldóját, ez még nem fordult elő az őfelsége szolgálatában töltött hosszú évek folyamán, s ha. Majd, szokása szerint, megvonogatta a vállát és látszólagos alázatossággal válaszolta:

— Közölni fogom őfelségével, marquise.

Alig távozott Lebel, Jeanne becsengette a komornáját.

— Hamar, Lisette, a kocsimat!

Mielőtt még a királyhoz ért volna, a Jeanne ko-

csija már ott kanyarodott a versailles-i kastély udvarán.

A királyt is épp úgy meglepte a Lebel közlése, mint őt magát. Összeráncolta a homlokát és egyetlen szót sem szólt. Munkájába mélyedt és eszébe se jutott, hogy La Celle-be utazzék.

Jeanne bizvást megtakaríthatta volna az órákossal tartó kocsizást Alexandrával, hogy megszökjék a király elől. Másnap se jött.

Jeanne nyugtalankodni kezdett. Talán túlságosan nagyot merészelt és elveszítette a játszmat?

A király kiszámíthatatlan volt. Senki sem tudta ezt nálánál jobban. De ismerte konokságát minden meglegadott kívánságával szemben. A számlának egyeznie kell a végén, hacsak nem...?!

Az ablaknál állt és lenézett az udvarra. Odakint már órákosszat szakadt az eső az ólmos égből; vajjon ez az eső rossz óment jelent-e?...

Az ajtaja megnyílt, anélkül, hogy bárkit is bejelentettek volna.

A kis Alexandra jött be vidám ugrándozással.

— Chère maman, a jó király bácsi.

Jeanne-nak minden csepp vére a fejébe szaladt, a térdei reszkettek. Nyugalom! csak minden áron nyugalom! Azzal, hogy eljött, a játszmat félig megnyerte.

Alexandra már újra kint volt. A személyzet szét-rántotta az ajtószárnyakat.

— Őfelsége, a király!

Lajos sápadtan, mereven lépett be.

Jeanne első pillanatra látta, hogy a király nem pusztán adja a sértődöttet, hanem valóban az. Meglát-szott rajta, hogy szenved a válás óta.

A királyt hellyel kínálta meg és illendő szavakkal köszönte meg látogatását.

Lajos eleinte néma volt és bizonytalanul tekintett feléje. Sehogyse tudta, hogy a marquise tartásából nőt

olvasson? Vajjon amaz éjszakai hidegsége hajlandóságának megszűntét jelenti-e? Vagy tudomást vett hűtlenségéről és hasonlóval akar fizetni? Csupán azért menekült előre Versailles-ból, mert La Celle-ben más karok várták?

Örökké éber feltékenysége fellobogott benne.

Felugrott és megragadta Jeanne-t a kezénél fogva.

— Mi ez, Jeanne? Mit jelent ez? Miért voltál oly hideg? Miért utaztál el Versailles-ből abban a pillanatban, amikor én megérkeztem?

— Engedjen meg felséged. Mit tehettem volna egyebet, amikor felséged válasz nélkül hagyta a levelem és miután napokon át nem tudatott hollétéről?

A király kémlelve tekintett rá. Vajjon az igazat mondja-e? Mindig büszkének tartotta ahhoz, hogy hazudjon. Ha eltekint ama szomorú éjszakától, vajjon nincs-e igaza Jeanne-nak?

Most, hogy ott állt szemben vele, hogy újra látta őt királyi szépségében, maga sem értette, miként herdalhatott el napokat és éjszakákat egy jelentéktelen, falusias csinosságú asszonnyal, csupán azért, mert kedvese egyetlenegyszer nem elégítette ki ösztönét.

Lajos mély és őszinte bűnbánatot érzett.

Jeanne kezére hajolt és forróan, egyben alázatosan megcsókolta.

— Bocsáss meg, — kérte — amilyen vagy, nem cselekedhettél másképpen.

Jeanne sokkal okosabb volt, semhogy szemrehányással illesse. Győzött és ez elég volt neki.

XVII

A RÉSZEG CSÓNAK

Mig Pompadour marquise és Bernis abbé között a régi baráti viszony mind melegebbé lett, Jeanne és Richelieu herceg mindjobban eltávolodtak egymástól.

D'Estrades és d'Argenson Richelieunek a harctéren időzését arra használták fel, hogy a herceget, aki a király kegyeire féltékeny volt, a Pompadour mindinkább növekvő hatalma ellen ingereljék.

Génua megszállása után a herceg az év elején megjelent Versailles-ban, új méltóságában: mint Franciaország marsallja, büszkén és ragyogva, amely méltóságát Maurice de Saxe-től örökölte.

Richelieu alig várta már, hogy átvehesse első kamarási szolgálatát. Ebben az állásában remélte leginkább a célhoz jutását: «a kis Pompadourt lenyomni, akárcsak egy kis színésznőt» és új metressz után nézni, aki kevesebb dicsőséggel is beéri a király oldalán.

Jeanne zseniális és vakmerő tervét, amelyet az első színházi év lefolyása után közölt Tournelien bácsival, meg is valósította.

Az új színpad elkészült, teljesen a Jeanne tervei szerint.

A legrövidebb idő alatt felépíthető és szétszedhető volt, valóságos művészi alkotás, amely 65.000 livres-t emésztett fel. Ehhez járult még a jelmezek, a diszletek és a honoráriumok költsége, amely az első évben 100.000 livres-be került.

Az udvar, élén a királlyal, annyira el volt ragadtatva, hogy a költségekről mindeddig alig volt szó.

La Vallière mindenben a Pompadour-ral egyetértőleg együtt intézkedett.

Aumont hercegnek, mint első kamarásnak, minden joga meg lett volna ahhoz, hogy ő igazgasson. De so-

hasem merészelt ellentmondani a Pompadour közvetett intézkedéseinek.

Richelieu nem sokat teketóriázott. Szolgálatbalépése után igen határozott hangú levélben felszólalt a királynál La Vallière visszaélései ellen.

Mint hogy a király nem válaszolt, Richelieu azt a szigorú rendeletet bocsátotta ki, hogy kellékek és ékszerek engedélye nélkül kölcsön nem adhatók és az udvari színház munkásai a herceg beleegyezése nélkül nem foglalkoztathatók.

Jeanne legkevesébbé sem volt hajlandó ezt eltűrni. Lully »Acis és Galathea« című darabjának előadása küszöbön állt. A darab sok próbára szorult és sok költségű előkészületre volt szükség. Az egész udvar bejelentette megjelenését.

A három hercegnő: madame Henriette, Adelaide és Victoire, akik az új teremben álló színházat oly előszeretettel látogatták, valamint Mária Josepha is a királyné mögé bujtak.

A Richelieu-féle intézkedések nem tartattak be.

A király, aki sokkalta inkább törődött a marquise és gyermekei élvezetével, saját nyugalmaival és kényelmével, mint Richelieu rendeleteivel, már az első audienca alkalmával megkérdezte a marsalltól metsző, hideg hangon:

— Hányszor volt már excellenciád a Bastille-ban?

— Háromszor, sire.

XV. Lajos, aki nagyon jól ismerte ama okokat, amelyek Richelieu-t a Bastille-ba juttatták, hidegvérrel sorolta fel azokat a marsallnak.

Richelieu megijedt és megszivlelte az intelmet. Többé nem elegyedett bele a színházi üzembe. Újból rendszeresen látogatta a marquise fogadóestjeit, amelyekre az egész udvar, a hercegnőket is beleértve, odaköltözött.

Minden alkalmat megragadott, hogy Jeanne-nak iránta való régi barátságát bizonyítsa, hogy minden kívánságát a legszeretettelőbban teljesítse.

Megköttetett a fegyverszünet.

Sokkal konokabbul igyekezett célja felé d'Argenson, szövetkezve d'Estrades asszonnyal.

D'Estrades asszonynak kerülő uton tudomására jutott, hogy, habár egyáltalán nem volt meg a dolog látszata, unokanővére és a király között valami elhidegülés történt. Magához hívatta Lebelt és behatóan ki-kérdezte, mielőtt még a miniszterrel konferált volna.

A ravasz róka csak a vállát vonogatta.

Azt állította, hogy nem tud semmi közlelőbbit mondani. A király minden este a marquise-nál van. Megengedi, hogy a király korábban szokott tőle eltávozni, mint azelőtt, de ez semmit sem bizonyít.

Ama apró ajánlatok, hogy a király alkalmilag más asszonyokkal foglalkozzék, rendszeresen visszautasítottak.

— Nem vagyok apró ajánlat, — ezzel vágott vissza heves hangon d'Estrades asszony és d'Argensonhoz sietett.

A miniszter, mint rendszeren hasonló esetekben, felingerelte kedvese gyűlöletét a polgári származású cousine ellen. A király új értékes ajánlatairól beszélt néki, sőt rangemelésről is, amely a Pompadourra vár.

A kis rútarcu nőnek minden pórusa égett az irigységtől.

— Az udvar holnap Choisyba költözik. Három nap mulva hallani fog rólam, barátom, — rikácsolta eltorzult arccal...

Jeanne, Quesnay ajánlására és Hausset asszony felügyelete alatt, tejkurát kezdett, amely közérzetének kimondhatatlanul jót tett. Egyebekben szigorú diétát rendelt néki az orvos.

A király ezt a kurát a legmesszebbmenő udva-

riassággal támogatta. Elengedte Jeanne-nak az udvari ebédeken való megjelenést és a megerőltető vigalmakon való részvételt.

Néhány Choisyban töltött nap multán La Celle-be kellett mennie, hogy teljesen megerősödjék ama utazáshoz, amelyet Normandiába terveztek.

Lajosnak sokkal több önmegtagadásába került őt ily nagy mértékben nélkülöznie, semmint önmagának is bevallotta volna.

Elkeseredett és hallgatag lett és az ebéd folyamán többet ivott, mint amennyit egészsége elbirt volna.

Még sohasem volt ittas. Choisyban közel volt hozzá, hogy az legyen.

Semmi sem kedvezhetett volna jobban d'Estrades asszony terveinek és d'Argenson pártjának, mint a király hangulata.

Egy délben, amikor Jeanne félig-meddig megigérte, hogy megjelenik az udvari ebéden, de az utolsó pillanatban kimentette magát, a király dühében igen sok bort ivott. Vidám akart lenni a marquise nélkül is.

Madame d'Estrades pontosan megfigyelte a királyt. Végre itt a pillanat, hogy feledést és élvezetet nyújtson néki.

A király félig ittas állapotban kijelentette, hogy gondolázni akar. Levegőre vágyott.

Megbizta Lebelt, hogy értesitse a marquise-t. Azt akarta, hogy Jeanne a királyi bárkában mellette legyen.

Lebel, aki egy huron pendült d'Estrades asszonynyal, aki mindenért jól megfizette, azonnal jelentette néki királyi megbízatását.

Az asszony tüstént 20 livres-t nyomott a markába d'Argenson »megvesztegetési alapjából«.

— Jól van, Lebel ur. Ugyis felmegyek a cousine-omhoz. Átadom néki a király kívánságát.

Am d'Estrades asszonynak ez eszében sem volt. Értékes csipkekendőbe burkolódzott, amelyet d'Argen-

son Angliából hozatott a számára és egy bokor mögött a király indulására várt.

Lajos betámolygott a bárkába. D'Estrades éppen a kellő pillanatban, hogy a támolygó királynak segítsen, utána ugrott.

Lajos mámora nem volt annyira ködös, hogy ne vette volna észre, ki van mellette Jeanne helyett.

Visszautasította a d'Estrades erőszakos gyengédségeit, de alapjában örült, hogy van mellette valaki, akitől eltoltheti az időt.

Későn, teljes sötétségben tértek vissza Choisyba. A társaság gyorsan elszéledt.

D'Estrades, anélkül, hogy a király észrevette volna, nyomoon követte és utána lopózkodott a szobájaig.

Az előszobában már ott váraakoztak a barátai, d'Argenson kreaturái, akik mindenáron meg akarták őt tartani állásában.

Ha a miniszter barátnőjének sikerül a királyt behálóznia, megnyerték a játszmát.

Sokáig kellett várniok. Már majdnem feladták a reményt, amikor d'Estrades asszony kibontott hajjal, széttépett csipkesáljában kirohant a király kabinetjéből.

— C'est fait! — kiáltotta győzelmesen és a hölgyek szobái felé eltűnt.

D'Argenson metresszének eme hősi cselekedetét nagy összeggel fizette meg, habár nem hitt abban, hogy a rút d'Estrades-nak a királynál sikere volt, annyival is kevésbbé, minthogy az éjjeli jelenetnek az lett az utójátéka, hogy madame d'Estrades néhány nap mulva ama meglehetősen sürgős felszólítással tüntettetett ki, hogy Choisyból egyelőre távozzék.

A miniszter ki próbálta szedni Lebelből a valóságot.

De Lebel azt erősítgette, hogy a király annyira részeg volt, hogy nem igen tudhatta, mit gondol és mit cselekszik.

D'Estrades asszony ezzel szemben esküvel bizonyitgatta sikerét és mindenekelőtt igen gyakorlati módon használta ki azt: hangosan a királyi viszonyával dicsekedett és kétszeres áron adta el a XV. Lajosnál való állítólagos és a d'Argensonnál való tényleges hatalmát.

A nép gúnydalokat énekelt a rút, alattomos, hálátlan és pénzsóvár asszonyról.

*„Si vous voulez faire
Dans le temps présent
La plus mince affaire,
Il faut de l'Argent;
Parlez à d'Estrades, elle reçoit un écu,
Lanturelu !*

*Si vous voulez être
Sûr de la trouver
Et la reconnaître
Sans la demander,
Cherchez le visage le plus semblable au c...
Lanturelu.“*

XVIII

ARANY SZÓLÓ

Párisban és környékén nem csupán frivol gúnydalokat énekelték. Mind hangosabbá váltak a nyomor sikoltásai, kétségbeesett fenyegetések és szenvedélyes átkozódások. Napról-napra szaporodtak a rossz gazdálkodás elleni kifakadások. Már semmi sem használt. A nép morgott, a nemesség ellen csak úgy, mint a burzsoázia ellen.

A király csak azt hallotta meg, amit akart. Nemi

adott az intelmekre semmit. Hagyta a dolgokat folyni a maguk medrében.

A marquise-nak, mint eddig is, csupán egy gondolata volt, hogy távol tartson tőle minden kellemetlenséget.

Már a parlamentben is szóvá tették a dolgot.

Mit használt, ha Lajos a leghangosabb rebelleket a Bastille-ba záratta, vagy a birtokaikra számüzte?

Nagyon gyakran az volt a látszat, mintha a parlament meg akarná osztani az uralmat XV. Lajossal.

Hogy valahogy elviselhető legyen a helyzet, Lajos annyira ment a parlamenttel szemben tanusított engedékenységeben, hogy elhatározta a párisi püspök száműzését.

A parlament intézkedései ennek dacára is elég átlátszóak voltak a király előtt. Mindinkább behizonyítva látta a tényt: ez a forradalom szelleme volt, amely a parlamentet vezette.

Egy napon rezignáltan mondta Jeanne-nak:

— Ez ellen a tény ellen mi sem használ. A parlament republikánusok társasága. Ahogy a dolgok állanak, ez addig fog így tartani, amíg én magam...

Dühe közönybe csapott át. Mind siketebb lett a jóakaratu tanácsok számára.

Csudálatos-e, hogy az államadósság eddig még csak nem is álmodott méreteket öltött?

Lajos és családja utazgatásai óriási összegeket nyeltek el. Machault kiszámította, hogy a király négy napi utazása százezer livres különkiadást jelent.

Machault hiába igyekezett a marquise-t rávenni, hogy a királyt eme utazások korlátozására serkentse s hogy adja fel a Normandiába való és egyéb kirándulások terveit.

A marquise kereken visszautasította: az utazás hozzá tartozik a király életfeltételeihez, meg kell lennie!...

A költséges, hosszadalmas háboruk eredménye nem volt kielégítő. A fényes győzelmek csekély előnyökkel jártak.

Anglia, — így suttogták — zsebelte be az összes előnyöket.

Amikor a heroldok Páris utcáin a békét proklamálták és e felkiáltásban törtek ki: »Éljen a király!« — csupán szomoru némaság volt a visszhang.

Az ünnepi menet mögött gúnykacaj fakadt.

A marquise, hogy mindezt elrejtse a király elől, sürgetni kezdte a normandiai utazást.

Jeanne, aki még sohasem látta a tengert, boldog izgalommal sürgött-forgott az indulás napján.

Alig győzte kivárni, míg Havre-ba érkeztek.

Kevés kísérettel utaztak. A király egy kétülékes kocsiban Ayennel, utánuk egy másik a marquise-zal és kíséretével.

A komornyikok és a többien egy hatülékes gondolán helyeztettek el.

Crécyből a dreux-i erdőn haladtak át, ahol rövid vadászat volt. Reggel nyolckor érkeztek Rouen-ba.

Estefelé a király Jeanne-al kievezett a tengerre. A víz enyhén hullámozott. Az ég kéken, felhőtlenül, gyenge, rózsás fénnel feszült a messzi víz felett.

Jeanne szép arcát gyengéd pir öntötte el. Szemei fénylettek. Mohón itta fel a sosem látott képet. Szorosan a királyhoz simult, szíve tele volt gyengédséggel.

Ajka halkan gyengéd szerelmes szavakat suttogott.

A király a kezeit simogatta. Szép szomoru szemei Jeanne-ra mosolyogtak.

Sokáig ültek így némán, csöndes boldogságban.

Lajos jelt adott a vezetőnek, hogy a bárkát vigyék partra. A közelben egy magányos fehér házat fedezett fel szőlővenyigék sűrűjében.

Az evezősök, akik nem tudták, kit visznek, elme-

sélték, hogy a fehér ház az »Arany szőlőhöz« címzett fogadó, ahol szívesen szállnak meg az idegenek.

A király kérdőleg tekintett Jeanne-ra, ő beleegyezően bólogatott. Az élet ismét pezsgett benne.

Sokáig álltak, szorosan egymáshoz simulva, a fogadó szőlővenyigével befuttatott ablakában. A tenger fölött magasan állt a hold. A lábuk előtt fehérén fénylett a part. »Mint a te fehér, ragyogó tested«, — suttogta forró csókok között a király.

Körülnézett.

A szállásuk nem volt királyi, kéjre hívó és buja, mint Versailles-ban, Crécyben és La Celle-ben. Kémény és szűk volt a fekhelyük, durva vászonnal letakarva, az alacsony szoba sötét szögletében.

De már rég nem volt szerelmi éjszaka oly boldogító a király számára, mint ez a havre-i éj, a hold-sugaras tengerparton.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

XIX

A PORCELLÁNGYÁR

Voltaire epés természete nem bírta elviselni a Crébillon-nal való versengést, a »Catilina« sikerét. Ezt a sebet az idő nem tudta behegeszteni. Tulérzékeny féltékenységet még növelte az a körülmény, hogy a marquise Crébillonon kívül még egész sereg ifju irodalmárt is pártfogásába vett.

Voltaire már több ízben elhatározta, hogy hátat fordít Párisnak és Versailles-nak és hűséges öreg barátnőjével újból beletémetkezik a matematikába és ter-

mészettudományba. Azonban mindig visszatartotta őt egy új, nagyravágyó terv és Chatelet asszony eléggé ingadozó volt, hogy ebben az elhatározásban megerősítse a költőt.

A »L'Enfant Prodigue«-nak a követségi palotában való reprize átmenetileg megengesztelte őt.

Pompadour szerzett neki meghívót a próbákhoz. Ez a kegy azonban csak megcukrozása volt a keserű pilulának — nem Voltaire volt az egyedüli meghívott költő.

Gresset is Versailles-ba volt menendő, hogy jelen legyen »Le Méchant«-jának előadásán.

Voltaire legnagyobb boszuságára ez a »felesleges kolléga« olyan sok szeretetreméltósággal, graciozitással mozgott az udvar parkettjén, hogy rövidesen a társaság elkényeztetett kedvencévé vált.

Voltaire a Gresset dicsőségével szemben az udvarnál élvezett nagy befolyását játszotta ki. Nem rettent vissza semminő bizalmaskodástól. Beszélgetéseik alkalmával a király szavába vágott, hozzányult a karjánál fogva, míg Lajos felingerelve eltiltotta őt a társaságtól.

Hiuságában mélyen sértve, most már minden igyekezetével azon volt, hogy a marquise-hoz való jó viszonya csorbát ne szenvedjen, áradozva dicsérgette »Lise« alakítását.

Érzéseinek túláradtában az előadás után egy madrigált küldött neki, amelyben az udvar díszének, a parnasszus és Cythere napjának nevezte, a király számára pedig örök békének.

A madrigál kézről-kézre járt. De nem hozta meg Voltaire-nak a remélt sikert. Éppen az ellenkezője történt. A királyné, a dauphin, a hölgyek egyszerűen skandalózusnak találták a madrigált.

Amikor Voltaire néhány nap múlva Versailles-ba ment, jeges némaság fogadta. Ebből megérthette, hogy tullepte a költői szabadságot.

Ezúttal nem ingott meg. Gondolkodás nélkül Crécy-be utazott Châtelet asszonnyal, amaz erős elhatározással, hogy egyhamar nem jönnek ismét Versailles-ba, anélkül azonban, hogy ezzel kockára tennék a Pompadour jóakarátát, amelyre még sokszor lehet szüksége...

Sőt, még ennél is messzebb ment.

Arra a merész elhatározásra jutott, hogy elhagyja Franciaországot és eleget tesz II. Frigyes Sanssouci-ba való többszöri meghívásának.

Voltaire több ízben tett erről a dologról levélben említést Pompadour asszonynak, különösen olyankor, amikor a düh elfogta Crébillon-ra gondolva és arra a pletykára, amelyet róla Versailles-ban és Párisban elterjesztettek.

Hogy is merészelnek egy muló hangulatból, amely elől önként távozott, száműzetésre gondolni?

— Valóban, mindez arra indíthatná az embert, hogy végleg Poroszországba költözzék.

Eme levelek egyikéhez Voltaire mellékelte »Panegyricus XV. Lajoshoz« című munkájának egy a királynak ajánlott példányát, azzal a kéréssel, nyujtsa azt át a királynak.

A verset négy nyelvre lefordították: latinra, spanyolra, olaszra és angolra.

Voltaire azt remélte, hogy ezzel az opusszal újra visszaszerzi a király kegyét.

«A fordításokat, amelyeket nékem küldött, megkaptam és örömmel nyujtottam át a királynak. Öfélése könyvtárába kebelezte azt nagykegyesen. Ha nem tudtam volna, hogy beteg, elárulta volna második levelének stílusa.

Látom, hogy elszomorítják ama szóbeszéddek, amelyeket Önről híresztelnek. Nem szokta meg, hogy a nagy emberek közös sorsa, hogy életükben elárulják,

holtuk után pedig ünneplik őket? Emlékezzék csak rá, mi történt Corneille-lel, Racine-nal stb. és be fogja látni, hogy Önnel sem történik más. Korántsem képzelem, hogy ön semmit sem tett Crébillon ellen. Ő is talentum, mint ön s én szeretem és tisztelem a talentumot. Pártfogásomba vettem Önt vádlóival szemben, minthogy tulságosan jó véleményem van Önről, semhogy képesnek tartanám ilyen aljasságokra. Igaza van abban, hogy engem is szemrehányásokkal illetnek. Én mindezeket a legteljesebb mgvétéssél fogadom és teljesen nyugodt vagyok; mert hisz csupán azért kell azokat elszenvednem, mert az emberiség érdekében a békéért dolgoztam.

Bármily igazságtalanok is velem az emberek, nem bánom meg, hogy boldogságukat elősegítettem; tán meg fogják azt egy napon érteni. Meglelem érte jutalmamat önnön szivemben, amely tiszta és az is fog maradni. Adieu! Bár jól menne az Ön sora! Ne gondoljon arra, hogy a porosz királyhoz megy! Legyen ő bármilyen nagy király és még oly emelkedett szellemű, a mi uralkodónkat elhagyni nem szabad, ha ismerjük csudálatraméltó tulajdonságait. Őszintén szólva, sohasem bocsátanám meg Önnék. Jó napot! »

A gyönyörű napokra, a havrei forró éjszakákra rossz idők következtek.

Alig, hogy a király és Jeanne Versailles-ba visszatértek, újból megnyilatkozott a megbotránkozás, a nép tompa haragja.

Naponta izgalmas utcai botrányok voltak. Minden nap újabb és újabb röpiratok jelentek meg, névtelen gyalázkodások Pompadour ellen..

Jeanne magához hívatta Berryert, a rendőrbíró, aki mindég nagy hűve volt:

— Vajjon nincs rá lehetőség, hogy ezeknek a perfid párisi gyalázkodóknak a nyomára lehessen jutni?

Berryer vállvonogatással válaszolt. Nem akarta bevallani a marquisnak, hogy nem annyira Párist, mint inkább Versailles-t tartja a baj fészke, és hogy egyáltalában nem tartja lehetetlennek, hogy az aljas pamphletek egyike-másika a marquise közvetlen közelében született.

Pillanatnyilag egyet tehet az érdekében, azt tanácsolja, hogy a legnagyobb óvatosság és minél ritkábban, kellő fedezettel jelenjék meg Párisban.

Jeanne szívében gyászszal és megbotránkozással bocsátotta el magától Berryert.

Am még nagyobb lett a baj. Idáig a királyt kihagyták a játékból. De visszatérése után néhány napra Berryer egy karrikaturát foglalt le, amely a királyt ábrázolta a marquise által lenyüggözve és a néptől megkorbácsoltatva. Ezt követték a legaljasabb, bárgyu egyéb gunyrajzok.

Egy vers járt kézről-kézre, amelyből a közeli forradalom lángoló lehellete szállt:

*„Louis, dissipateur des biens de tes sujets,
Toi, qui comptes les jours par les maux que tu fais,
Esclave d'un ministre et d'une femme avare,
Louis, apprends le sort, que le ciel te prépare:
Si tu fus quelque temps l'objet de notre amour,
Tes vices n'étaient pas encore dans tout leur jour...”*

Jeanne vigasztalhatatlan volt. Egészsége, amely már helyreállott volt, ismét megrendült.

A király közömbösnek mutatkozott. Még az eddigénél is gyakrabban változtatta tartózkodási helyét és amennyire csak lehetett, mellőzte Versailles-t. Párist

annyira gyűlölte, hogy még a nevét sem akarta hallani.

Jeanne sokat szenvedett emiatt. Nagyon vágyódott gyermeke után, amely néhány hónap óta l'Assomptionban, egy előkelő zárdában volt. Atyja is nagyon hiányzott néki. Ő látogatta meg helyette a gyermeket l'Assomptionban és nem győzött eleget írni elragadó kis-unokájáról. Jeanne egyébként is mindig jó híreket kapott a zárdából. A nővérektől, akik Alexandrát tanították, hallotta, hogy a gyermek igen könnyen tanul, nagyon értelmes és bájos.

Büszke volt gyermekére és ez az érzés vigasztalta meg ezekben a szomorú napokban. Alexandra arisztokrata társasága bizonyos reményeket ébresztett benne a leányával kapcsolatban. Igazi nagy hölgyvé akarta őt nevelni, hogy előkelő házassággal elfeledtesse anyja származását.

Hercegi vöről álmodozott.

A király Crécý-ből látogatta meg a Fontaineableauban tartózkodó királynét és a hölgyeket. Ott találta a dauphint és Mária Josephát, akiknek vidám és szeretetreméltó lénye mindig jó hatással volt kedélyére.

A kis dauphine, Mária Rafaelá-val merő ellentétben, őszintén szerette apósát. Rábizta kisebb-nagyobb titkait. Lajos hónapok előtt tudta meg először, hogy a dauphin hidegsége már alábbhagyott. Ma pedig közölte vele azt a titkot, hogy szülés előtt áll. A király magánkívül volt örömeiben, Végre! És boldogan utazott vissza Crécý-be.

A marquise a terraszon fogadta. Örült, hogy a királyt jó kedélyben láthatja viszont és hogy ily jó hírrel jön.

Tea mellett ültek Jeanne meghitt budoárjában, a nagy fogadószoba mellett. Előkelő karcsu ujjai egy értékes szász porcellán-tálcával babráltak.

— Tudja-e, sire, mire gondoltam, mielőtt Ön jött?

— Remélhetőleg nagyon vágyódtál utánam és arra gondoltál, bárcsak már itt lennék!

Jeanne igézetes mosolyával tekintett rá.

— Ez olyasvalami, sire, ami nagától értetődik.

A király elragadtatással kezét csókolt neki.

— Nos, hát mi volt az, kis Jeanne?

— Látja ön ezt a tálcát, sire, és ezt a kecses kancsót, ezt a gyönyörű szász porcellánt, amely asztalomat disziti. A dauphine öfensége volt jóságos megajándékozni velük. Valahányszor rátekintek, mindig afölött gondolkodom, hogy miért fizetjük mi drága pénzen ezeket a külföldi gyártmányokat és miért nem gyártunk magunk elsőrangú porcellánt?

A király fölfigyelt, ez nem rossz ötlet.

— Hogy képzeled ezt, Jeanne?

— Ugy képezem, hogy képeseknek kellene lennünk arra, amire XIV. Lajos képes volt: hogy Franciaország iparát saját eszközeinkkel emeljük! Alapítsunk porcellángyárat, ahogy XIV. Lajos gobelingyárat alapított. Gyártmányaink épp oly dicsőséget és előnyöket fognak nekünk biztosítani és még századok múlva is Franciaország izléséről és gráciájáról fognak beszélni.

A király felugrott. Néhányszor fel és lesétált a szobában.

Majd busan így szólt:

— A saját eszközeinkről beszélsz! Honnan vegyük? Hisz amugy is megköveznek bennünket és átkozzák fényezésünket!

Jeanne a fejét rázta.

— Nem fogják félremagyarázni ipari vállalkozásunkat, amely az országnak nagy jövedelmet jelent. Ellenkezőleg. Eltekintve attól az anyagi előnytől, amelylyel a vállalkozás járna, egész sereg munkást foglalkoztatnánk.

A király nevette nagy igyekezetét.

— Ugy beszélsz, mint valami ügyvéd, aki rossz ügyet véd.

— Jó ügyet, sire, nagyon-nagyon jó ügyet, amelynek megvalósítása nem is olyan nehéz, ahogy az első pillanatban látszik. Felsőgednek a vincennes-i gyárral kellene felvételni a tárgyalásokat. Nagyon rossz állapotban van. Valóságos áldás volna Vincennes számára, ha felsőged társul lépne be. Talán monsieur de Fulvy volna az az ember, aki az üzem élére való. Boucher bizonyára szívesen lesz mellettünk. A legközelebbi alkalommal, amikor ismét festeni fog, beszélni fogok vele. Festőket, mintázókat és rajzolókat könnyen találunk, ha megleljük azt a finom masszát, amelyre szükségünk van. Természetes, hogy annak aztán titokban kell maradnia. A chantilly-i, sceaux-i, saint-cloud-i és villeroi-i kisgyárosok még annak a lehetőségétől is el kell, hogy zárva legyenek, hogy műhelyeink intimitásaiba tekinthessenek.

A király oly hangosan kacagott, ahogy még tán azelőtt sohasem.

— Ugy beszélsz, mintha már a célodnál lennénk! Mintha már működne is a gyár.

— Én már úgy látom a dolgot, — szolt Jeanne élénken felcsillogó tekintettel. — A fantáziám a legszebb képet festi elém. Már látom, ahogy a sok arany az állampénztárba vándorol, látom...

— Te kedves képzelődő!

— És igazam lesz képzelődéseimmel, sire!

A minisztérium már néhány hónap múltán fel is vette a tárgyalásokat a vincennes-i gyárral. Társaság alakult 250.000 livres tőkével. A király a maga részéről 100.000 livres-vel járult ezen összeghez magánpénztárából.

A gyárnak »Manufacture royale de porcelaine de

France« volt a címe. Minden egyes gyártmányon két L volt keresztben és a gyártmány dátuma.

Nemsokára száz munkást foglalkoztatott a vincennes-i gyár és monsieur de Fulvy azzal volt elfoglalva, hogy ügyes kémikusok segítségével oly masszát gyártson, amely, ha sikerül, messze felülmúlja a külföld gyártmányait.

XX

A HALHATÁTLAN RÓZSÁK

Charles Guillaume könnyelmű és frívól korának rendkívüli ellentéte volt. Olyan ember volt, aki nem tudott feledni. Amióta Jeanne elhagyta, élete alapján megrendült. A Jeanne arca tulságosan szép volt, semhogyi tudta volna tépni őt a szívéből.

Ama est óta, amikor Bussy venyigékkal befuttatott terrasán ült, amikor Jourdain és Grévin a többi nemes gavallérral karöltve őt rábeszélni igyekeztek, többé sohasem mutatkozott ebben a társaságban. Még ma is elöntötte a szégyen, ha arra gondolt, hogy mit tételeztek fel róla.

Most pedig már a kisleánya is elidegenedik tőle, amióta Assomptionban volt. Habár ezelőtt is sokat volt a kis Alexandra anyjánál, mégis sűrűen előfordult, hogy nála és nagyanyjánál hagyták a Hôtel des Chévresben. Charles erre az időre úgy gondolt vissza, mint az elvesztett paradicsomra. Ha szép volt az idő, a Boisban sétált vele, vagy Fontainebleauban kocsiztak az erdőbe, hogy virágokat szedjenek.

Elhagyatottságában egy hideg, ködös novemberi napon, délben, amikor a városházáról jött, arra gondolt,

hogy bemegy egy kávéházba. Talán akad ott valaki, akivel egy játszma dominót vagy sakkot játszhatna. De aztán elvetette ezt a gondolatot. Mélyen felsóhajtott, már semmisem érdekelt. Minden hiába.

Mit ért azzal a kis divatárusnővel, akit néhány hónapon át maga mellett tartott? Pusztán muló hangulat, szeszély, időtöltés.

Igy járt le-fel az utcákon, a nagy nyüzsgésben. Amikor körülnézett, a Palais Royal közelében találta magát, Saint-Honoré-ban, ahol az elegáns Páris tolong az ékszer- és divatüzletek előtt. Hirtelen torlódás, suttogás támadt. A sáros kocsitron két hollófekete lótól vont aranydiszes hintó közeledett. A kocsis és a lakájok a Pompadour kék-ezüst livréjében.

Mintha meg akarna állni a szívverése. Az előtte imbolygó fejek között ott látta Charles egy libegő tollu kalap alatt felesége szép sápadt arcát, ölében drága virágcsokor, lábainál játékszerek nagy halomban, összecsomagolva, édességek, egész halom. Kétségtelen, hogy Alexandrához megy l'Assomptionba!

És ő? Üres kezekkel áll mögötte, egy idegen, egy felesleges harmadik...

Jövedelme, mióta Jeanne hozományát vissza kellett adnia, éppen csak a saját költségeit fedezte. Egyetlen sou-ja sem maradt játékszerekre, arra, hogy gyermekének örömet szerezzen.

Mély fájdalom sajogtatta a szívét.

Vajjon még a végén Bussynek és Jourdain-nek volna igaza? Ha szót fogad nekik, ma nagy vagyón ura lenne, a maga gazdája, ettől a bűnös Páristól távol, a vidéken kis kastélyt építtetett volna és magánál foghatná néha a kicsikét és a világ minden kincsével eláraszthatná!

De aztán újra elkergette magától ezt a gondolatot. Bus mosolylyal oldalt lépett, éppen abban a pillá-

natban, amikor a hintó ismét megindult és a lovak patái alól eléje freccsent a sár.

Jeanne a kis Alexandrát a főnöknőtől kikérte a jövő hétre a zárdából.

Közeledett a nagy nap, amikor Jeanne a tündéri Bellevue-be volt átköltözendő. Erről az eseményről nem szabadott a kis Alexandrának hiányoznia.

A kis Alexandra az ünnepség előtt két nappal érkezett boldog, reménykedő arccal.

Poisson nagypapa fogadta őt a főkapu széles márványlépcsőzetén, akár egy hercegnőt. A kicsike, aki hozzászokott a pompához és fényhez, tág szemekkel meredt a varázslatos szépségű kis kastélyra. Tapsolni kezdett és ugrándozott örömeiben.

— Mindez a »szép anyácskáé«? — kérdezte elragadtatva.

És izgatottan szaladgált ide-oda és mindent sorba megbámult.

Poisson nagypapa karjaiba kapta a kis pillangót.

— Szép csendesen, szivecském! Mielőtt a kertekbe mennénk, előbb a »szép anyácskának« jónapot kell mondanod és Tournehem urat és Abel bácsit köszöntened.

— Abel bácsi még most is olyan kövér? — kérde kacagva.

— Hála istennek, nem. Olaszországban két év alatt lesoványodott.

— És szorgalmasabb is lett? — kérde csintalanul.

— Sokkal! Szorgalmasan dolgozott. Anya és Tournehem ur nagyon meg vannak vele elégedve. És ha tudni akarod, kis kíváncsi, még magam is kibékültem Abel bácsival.

Az élénk gyermek tapsolva fejezte ki örömét.

— Ezt el kell mesélnem mademoiselle Épinal-nak

l'Assomptionban. Ő a legszigorubb tanítónők és ki nem állhatja a lusta és neveletlen fiukat.

Az egész családot a király szobáiban találták. Alexandra anyja nyakába borult és szinte megfojtotta a csókjaival.

Jeanne aztán nemsokára kiküldte a gyermeket a szobából, nagyapjával.

Alexandra, mielőtt kiment, még egy vágyakozó pillantást vetett hátra.

— Mily szép a mama, — mondta a csudálattól halkán felsóhajtva. — És milyen jó! Mily sok embernek szerez ismét örömet az új kastélylyal és az ünnepséggel. Hogy van az, nagyapó, hogy mégis akadnak emberek, akik csunyákat mondanak »szép anyácskáról«?

Francois Poisson kínos meglepődéssel tekintett unokájára.

— Hogy jössz ilyen gondolatra? — mordult rá.

— A barátnőm beszélt.

— Soubise hercegnő? — Az öreg ezt az irtózáttól fuldokolva kérdezte.

— Nem, ő nem, van még egy barátnőm l'Assomptionban, Enole Parcival. Sűrűn látogatja atyját, aki ügyvéd Párisban. Ő beszélt neki, hogy az emberek Párisban csunyákat mondanak »szép anyácskáról.« Hogy utána kiabálnak és korholják, hogy sok pénzt költ és megrövidíti a szegény embereket.

Még mielőtt Poisson szóhoz juthatott, a kicsike már újból beszélt:

— Parcival ur egy minisztert és a mama cousineját is említette, hogy azok is rosszakarói. Én megmondtam Enolenak, hogy mondja meg atyjának, hogy az én anyám nem rossz asszony. Mindennel csak a királyunknak akar örömet okozni, ezt ő maga mondta nekem.

Poisson végre szóhoz juthatott.

— Jól van, gyermekem. Egyébként pedig ne fog-

lalkozzál ilyen dolgokkal. Ehhez még tulságosan kicsiny vagy.

Alexandra kinyújtotta magát gyönyörű csipőiben és kiegyenesedett, mint az anyja szokta:

— Már tízévesnél is több vagyok, nagyapa. Öt év múlva férjhez mehetek, mondta »szép anyácska«. És ha aztán egy fejedelem, vagy herceg lesz az uram, amit anya megígért, akkor mindenkit agyon fogok ütni, aki rosszat mond »szép anyácskáról«, még a minisztert és a cousine-ját is.

Igy sétáltak a Bellevue pompás kertjében.

A két napra tervezett felszentelési ünnepség november 25-én kezdődött.

A marquise a nagy bankett-teremben fogadta vendégeit. Királynőként állt az öncsinálta pompa közepén. A fehér brokátruha csudálatosan omlott el rajta. Oldalánál a gyönyörű gyermek, aki most első ízben, hölgynek öltözött, büszkén tekintett szép, ünnepelt anyjára.

A király érkezését trombitajel adta hírül.

Jeanne, környezetének kíséretében, lement a márványlépcsőn, hogy a magas vendéget a főbejáratnál fogadja.

Lajos, aki első ízben volt most Bellevue-ben, elvakult a rengeteg fénytől és pompától.

Köpenyét átadta a lakájoknak és karját nyújtá a marquise-nak.

— Bűvésznő, egyetlen szépséges, édes bűvésznő, — suttogetta, miközben a lépcsőn felmentek.

D'Argenson és mellette d'Estrades asszony elfinitortották az arcukat, amikor a délceg, szép pár előttük felhaladt. Ó, mily igyekezettel vetették el a magokat. Meddig késik még az aratás?

— Türelem, édesem, — suttogetta a miniszter barátnőjének, — a mi időnk is elkövetkezik.

— Az én türelmemnek vége, — morogta d'Estrades asszony.

Jeanne a király mellett ült az ebédnél, másik oldalán Conti hercegnő, aki dacára magasabb korának, nem akart elmaradni. Pénzügyei annyira züllöttek voltak, hogy helyesnek találta, ha végre újra kedvében jár a királynak és Jeanne-nak.

A diskurzus élénken folyt. A pezsgőspoharak ösz-szezsengtek és hangjuk összevegyült a zenekarral.

Felváltva hangzottak fel Lully, Rameau és Lalande kábitó melódiái.

A király gyakran fordult oda az »öcsikéhez«.

Abelt Itáliából való visszatérése óta még nem látta. Ugy találta, hogy teljesen megváltozott. A nővére tanácsai és a költségek, amelyeket a király tanulmány-utjára fordított, nem veszték kárba.

Komoly és tiszteletteljes hangon beszélt előkelő tudós férfiakhoz való viszonyairól, a műbecslésről, amelyet tanulmányozott és mindarról, amit a francia művészet fejlődése érdekében szükségesnek vél.

A király elégedetten bólintott. Örült, hogy a fiatal-embert ilyen éretten és előnyösen megváltozva látja viszont. Végül mégis csak alkalmas lesz rá, hogy az utóbbi időben betegeskedő Tournehemet helyettesítse.

Ketten voltak, akiket Jeanne az ünnepségen nélkülözött: Voltaire, aki dacára minden figyelmeltetésnek, Poroszországba volt menendő és Bernis, akit követ-ként Velencébe küldtek, hogy a pápa és a velencei kormány közt felmerült viszályt elintézzze, amelynek békés elintézése ugy XIV. Benedek, mint XV. Lajos érdekében kívánatos volt.

Épp ma kapott a marquise Bernistől kimérintő levelet arról, hogy az ügy közeledik a békés megoldáshoz.

Jeanne étkezés közben mondta el ezt a királynak. Azonban nem említette a hódolatteljes verseket, ame-

lyek a levélhez mellékelve voltak. Azt sem, hogy nagy terveik vannak Bernis-vel.

A király felkelt az asztaltól. A társaság szétesett. A vendégek a selyemottománokon és a brokát-huzatu székeken foglaltak helyet, vidáman csevegve.

A fényes parketten visszaverődtek a kis atlaszcipellők és az udvaroncok magassarku cipői, a nagy metszett tükrökben pedig az egyenruhák hibor és arany-szine.

Itt volt Boucher-n kívül Vanloo, Oudry és Pierre, velük Greuze és Joseph Vernet, aki rövid időre jött Rómából Párisba stb. és a neves írók és költők.

Lajos láthatóan fáradt volt, ezenkívül fázott is. Ugy vélte, hogy a kandallók nem adnak elég meleget.

Jeanne megigérte, hogy ezen segíteni fog. Ő maga is borzongott kissé.

— Szeretnék visszavonulni, Jeanne. A többit majd holnap mutatod meg. Légy rajta, hogy holnap korábban megszabadulj a vendégeidtől.

És fáradt szemeiben fény villogott.

— Szép vagy, Jeanne, holnap szeretnék egyedül lenni veled.

Jeanne bólintott és az ajtóra mutatott, amelyen át látatlanul juthat a szobáiba, La Vallière fogja elkísérni.

Lebel már az előszobában várt a királyra.

Alázatosan, mindig sima mosolyával várta a komornyik a király parancsát.

Minthogy a király szótlan maradt és hálósobájába ment, Lebel ebből már tudott mindent.

Másnap a vendégek mindjárt a diner befejezése után elhagyták Bellevue-t.

Csupán Jeanne családja és Ajen herceg maradtak vissza a királlyal.

Lajos ama kívánságának adott kifejezést, hogy a marquise vezesse végig az egész kastélyban.

Jeanne már régóta türelmetlenül várta ezt a pillanatot. Égett a vágytól, hogy a királynak megmutathasson még egy meglepetést, amelyet eddig mindenki elől rejtegetett.

A bankett-terem mellett egy kis ovális szoba volt.

Amikor a marquise az ajtót kinyitotta, a királyt nehéz, édes rózsailat csapta meg.

Lajos némán állt ott. A kis szoba rózsailugassá volt varázsoltva.

— A shirási rózsakertek, Jeanne! Hogyan varázsoltad ezt ide, tél közepén?

Jeanne titokzatosan mosolygott.

— Az út, amelyet a rózsáknak meg kellett tenniök, nem is olyan hosszú, sire, mint gondolná. Szabad kérnem, érintse csak meg ezt a vérvöröset?

— Nem szeretném elrontani csodakertedet, Jeanne.

— Ellenkezőleg, sire, az ön érintése halhatatlanná teszi rózsáimat.

Könnyedén megérintette ujjaival ama rózsákat, amelyeket Jeanne megjelölt.

A király bámulva, szinte ijedten lépett hátra.

Jeanne ujjongott.

— A mi művünk, sire! Ezek a rózsák, amelyek Vincennes-ben születtek, hervadhatatlanok, halhatatlanok!

A király megszemlélte a műremeket.

Megsimogatta Jeanne kezét.

— Elragadó az ötleted.

— Mit érne az ötlet, ha nem lett volna megvalósítható? Kérem, sire, csak vizsgálja meg minden aggodalom nélkül a rózsalevelek finomságát.

A király megtette és egy rózsalevél alig volt vastagabb a valódinál.

— Ez a titok némileg az enyém is; néhányszor meglátogattam Fulvyt laboratóriumában és rávezettem ennek a rendkívül finom földkeveréknek az ötletére.

A király büszkén a mellére szoritotta a mar-
quise-t.

— Isteni nő! — kiáltotta nagy lelkesedéssel. —
Minden sikerül, amit finom kezeiddel megérintesz!

— Megengedett az »isteni nőnek«, hogy felsége-
det a természetes rózsailatra figyelmeztesse? Sieur
Dagé a feltaláló.

— Holnap Versailles-ban megkapja az elismerést.

— Lehet egy kérése az »isteni nőnek«?

— Ahányat akar!

— Nagy örömet lelem ebben a vincennes-i
dologban. De Vincennes nehezen megközelíthető Pá-
risból és Versailles-ból. Nem utazhatom ki oly sűrűen,
ahogy szeretném. Nem volna jó, ha az öreg sévres-i
kastélyt gyárrá alakíttatná át felséged? A fekvése
kedvező és a nagy helyiségek is alkalmasak volnának.

— Nagyszerű gondolat, Princesse Porcelaine.

Mindketten nevettek ezen.

— Egyébként, sire, — Jeanne durcás arcot vá-
gott, — minden okom megvan rá, hogy sértve érez-
zem magam.

— Ohó, madame!

— Felséged tegnap este, mielőtt aludni tért, nem
vette észre a kandalló girandole-jait? Szintén vincen-
nes-i munka, szintén pókhálófinomságu virágfüzerek-
kel van diszítve.

A király átkarolta és forróan, vágyakozva ajkon-
csokolta.

— Csupán azt vettem észre, hogy nem voltál ná-
lam, Jeanne. Ma éjszaka megmutathatod majd a gi-
randole-okat.

Igéretét vette, amelyet Jeanne nehéz szívvvel, két-
kedések közt tett neki.

A király, aki Bellevue-t eleinte hidegnek mondta, végül vágyai koronájának tekintette a gyönyörű kastélyt.

Ama ötletet is jónak találta, amely a színháznak Versailles-ból Bellevue-ba való áthelyezésére irányult.

A színpad olyan berendezésű volt, hogy operák előadására is alkalmas legyen.

Bemutatóelőadásul egy nagy operára készültek.

A színelőadásokon kívül Jeanne zeneünnepélyeket is rendezett Bellevue-ben. Ez ünnepségek kavarodásában nagy veszteség érte Jeanne-t és vele az összes Poissonokat és d'Étoiles-okat: Tournehem ur meghalt hosszas betegeskedés után.

Jeanne megsiratta ezt a jóbarátot, gyermeksege és ifjusága oltalmazóját és jóttevőjét.

Pillanatnyilag gyenge vigasszal szolgált neki, hogy a király Ábelt teljesen Tournehem örökébe helyezte.

Jeanne nem egyedül gyászolt.

Tournehem olyan ember volt, aki becsületesen szerette a művészetet, aki Franciaország művészi életét sok visszaéléstől szabadította meg.

Poisson apó jutalmul szolgálataiért földbirtokot kapott Marigny-ben, ahová nemsokára be is hurcolkodott.

Francois Poisson ragyogott a boldogságtól. A végtelenségig gyengéd és figyelmes volt leányával szemben, akinek már a kezeiben látta letéve a trón és az ország korlátlan hatalmát. Mindig nyitott kézzel fogadta el tőle, amit adott.

Csupán egy adományt becsült le: a marigny-i grófságot. Visszaautasította azt azzal, hogy hiányzanak belőle a kiváló tulajdonok. Mit vágyakozott volna ez a megelégedett öregur magas méltóságokra? Kedélyes falusi junkerélet kiadós vadászatokkal, jó borok és barátok, ez kellett neki, nem pedig az udvar kényyszerítő feszességei.

A grófságot a fia számára kérte, akivel Ábel visszatérte óta a legbensőbb barátságban volt. Miután erre ígéretet kapott, a következő levelet írta:

«Monsieur de Gesvres azt akarja, hogy vedd fel a Marigny-i grófi címet. Én a magam részéről megmaradok Francois Poissonnak...

Drága nővéred isteni. Mindig csak ajándékot ad és az egész világot lekötelezi, csak szabad folyást kell engedni a szívének...»

XXI

A ZÁRDANÖVENDÉK

Életében most először történt, hogy a tulságosan okos monsieur Lebel nem tudta, mihez kezdjen.

A király hirtelen visszatért jökedélye, az a körülmény, hogy gyakrabban hagyta őt otthon és csak ritkán vitte őt magával Bellevue-ba, a marquise boldogsága meghökkentette.

Hiába fordult madame Hausset-hez és Quesnay doktorhoz. Mindketten kiállhatatlanul titoktartók voltak.

Monsieur Binet, egyébként készséges kollégája, kezen visszautasította.

Lebel arra gondolt, hogy d'Estrades asszonynál szaglálódik. De erről gyorsan lemondott. Amilyen hamis és hazug nő, csupán azokat a dolgokat árulná el, amik a saját és a miniszter kisded játékait szolgálják.

De Lebel nem akarta, hogy tévuttra vezessék.

Nagy igyekezettel fürkészgette urának arckifejezését. Ha boszankodást olvasott le róla, nem volt bizo-

nyos, hogy a marquise miatt van. De egyébként volt is elég ok a boszuságra.

Párisban és a felvidéken elégedetlenkedtek az emberek. Bellevue és Sévres erre csak újabb okokat szolgáltatottak.

A pamphletek és karrikaturák száma nőttön nőtt.

A parlament mind újabb nehézségeket gördített a király elé.

A minisztereket nem lehetett egy kalap alá hozni. A jezsuiták nem elégedtek meg azzal, hogy felekezeti harcot szítottak, hanem kereskedelmi téren is kellemtelenkedtek már.

Igaza volt a Pompadournak, amikor a torkukra akarta tenni a kést. Bellevue köré vasgyűrűt huzatott, ezt egyetlen feketének sem lehetett átlépnie.

Már több nap óta ebéd után mindig visszatért a király Versailles-ba. Éjjelente hánykolódott az ágyán, magában beszélt és sóhajtozott, folytonosan csöngetett, édességeket kért, piskótát és édes limonádét. Talán elkövetkezett Lebel napja?

A komornyik kint ült az előszobában és szabadjára eresztette gondolatait. Itt van a kis vörösesszőke divatárusnő, a Dagé unokája. Pikáns kis jószág, fiñom alakkal, pìciny lábakkal, csakhogy tulközel az udvarhoz a Sieur Dagé rokonsága következtében. Sok pletykára adna alkalmat és a Pompadour a falakon is keresztüllát.

Lise Breton, a mosónője leánya?

Nem! Tulságosan nehézkes és rossz szokásai vannak.

A kis Babette? Az meg tulsovány és törékeny. Nincs más hátra, körül kell néznie Párisban.

Abban a pillanatban, amikor Lebel a király hálószobája mellett lévő saját hálószobájába akart menni, észébe jutott valami.

Emlékezett rá, hogy a kastély közelében gyakran találkozott egy szép leánycával, a st.-cyre-i zárda egy

növendékével. Pontosan az volt, aki a királynak tetszik. A kicsi mindig magányosan ment, álmodozásba merülten. Nem lesz nehéz a kastélyba csalni.

Az volt a szándéka a ravasz Lebelnek, hogy másnap reggel, ha a király felkelt, megkísérli a szerencsését.

És valóban, sikerült is neki. Éppen az erdei uton találta a leánykát, ahol már több ízben találkozott vele.

Udvariasan megszólította és bemutatkozott.

Amikor a fiatal teremtés meghallotta, hogy Lebel a király közvetlen környezetéhez tartozik, tágra nyitott szemekkel bámult rá. Ezer kérdés töltött az ajkaira és ama forró vágyáról beszélt, vajha csak egyszer is szemtől-szembe láthatná a királyt.

Lebel mosolyogva jelentette ki, hogy ez a vágya talán teljesülésbe mehet.

— Ó, uram, miként volna lehetséges? Egy ilyen buta, jelentéktelen leány, mint én és a királyt láthatni!...

Lebel jól szemügyre vette a leányt. Csókolnivalóan szép volt és ártatlan, mint a bárány.

Gondolkozás nélkül a kastélyba rendelte a leányt valamelyik délutánra. A leány félénken ellenkezett, de végre is beleegyezett. Hálásan kezet csókolt neki élete legfőbb vágyának teljesítéséért.

Harmadnapon délután Yvonne Fouquet zárdanövendék dobogó szívvvel lépte át a versailles-i kastély küszöbét.

Az örök mosolyogva bocsátották be. Egy apród mutatta neki a szobákba vezető utat. Egy kastélybeli hivatalnok, diszes egyenruhában, egy tiszttel beszélgett, amikor a lány arra ment, csunyán hunyorogva nézett rá és a tiszttel sokatmondó mosolyt váltva, egy ajtót nyitott ki előtte, amely szűk, rosszul megvilágított folyosóra vitt. Ezen a folyosón találkozott azzal az urral, akivel két napja az erdei uton beszélt.

Eddig reszketett a félelemtől, de most bizalommal nyugtatta az urnak a kezét.

— Őfelsége játékonysági irodájához jutnak erre? — kérde a leány.

— Játékonyság gyakorlásához fogom segiteni. Csak bizzon bennem! Kövessen, Fouquet kisasszony és cselekedjék utasításaim szerint.

Yvonne némán bólintott. Vajjon látni fogja-e a királyt?

A folyosó végtelennek tűnt fel. Végre néhány lépcsőhöz jutottak, amely felett a leány vezetője egy ajtót nyitott ki.

Enyhe fény szűrődött feléje.

Yvonne tág szemekkel tekintett körül. Négyszögletű, sötét faszínű helyiségben voltak. Ablakokon, ajtókon sötétzöld selyemfüggönyök. A tetőzetről sokkaru csillár függött, csak kevés égő gyertyával.

A barátságos ur Yvonnet a fényes brokáttal bevont székre tessékelte és felkérte, várna rá néhány pillanatig. Rögtön visszatér és magával hozza a játékonysági főnököt, aki hozzá fog járulni a zárda egy oltárának költségeihez.

A kicsikét ismét félelem fogta el, ahogy egyedül maradt. Valami nyomasztó érzés szállta meg.

Összekulcsolta kezeit és Istenhez imádkozott és a szent Szűzhöz, hogy segítsék meg. Közben körülnézett. Az alkoyban egy ágyat pillantott meg, amely fölött értékes aranyos trónmennyezet feszült. Zöld-selyemfüggönyeit aranyozott oroszlánckörmök tartották. A kandalló párkányán álló óra hetet ütött.

Yvonne megijedt. Nyolc órára újra a zárdában kellett lennie. Mit szólna Beatrice nővér, aki e héten a felügyeletet gyakorolja?

Most hirtelen nesz. A zöld selyemfüggönyök mögött megnyílik egy ajtó.

Magas, méltóságteljes alak lép be, rajta bársony-

öltöny. A csillár gyertyafényében két kék szem csillog, amelyekről Yvonne már gyermekkorában álmodozott. Szent borzongástól reszketve, térdre hullott királya előtt.

Lajos forró, vágyakozó pillantást vetett az ifju leányra, aki pirulva, szendén térdelt előtte.

Valóban: Lebel minden dicsérete kevés volt!!...

Felemelte a kicsikét, egy pillanatra magához szorította és az aranyos trónmennyezet alá, az ágyba vitte.

Lázás várakozással eresztette le az ágy függönyeit. Szomjas csókjaival fojtotta el a szegény gyermek borzadó sikolyát. A kis zárdanövendék sorsa beteljesedett.

XXII

A FÜGEKERT

Odakint kacagott a május.

Jeanne dolgozósobájának ablakában ült és egy cimerpajzsot vésett Ábel fivére, a leendő marigny-i gróf számára.

Kissé szórakozott volt és elégedetlen a munkájával, amely nem valami nagy dicsőséget szerzett tanárának, Guay-nak és nem igen alkalmas arra, hogy Boucher elismerését kivívja.

Az ajtó felől halk nesz, odafordult. Éppen Boucher-t jelentették néki.

Jeanne felugrott és mindkét kezét nyújtotta örvendezve a belépő felé.

— Mintha csak hívtam volna, mester, — kiáltotta heves, élénk modorában. — Nem valami jól sikerült, — szólt munkájára mutatva.

Boucher az asztalhoz lépett és gyors tekintetet vetett a munkára.

— Valóban, csinált már jobbat is, marquise. De az anyagtól is sok függ. Hoztam önnek néhányat, amelyek önt bizonyára érdekesebb munkára fogják serkenteni.

— A saját munkája, mester, ez okos dolog lenne. Végre is ön a legjobb vésője a saját rajzainak.

Boucher a fejét csóválta.

— Demarteau épp úgy ért a dolgához, ha nem jobban. Véseit alig lehet megkülönböztetni eredeti rajzaitól.

— Lehet, de mégsem éri el önt, — védte a marquise kedvesen.

Boucher nevetett.

— Naponta tizenöt órát festeni, hozzá még rézmetszés is, ezt senki se kívánhatja tőlem, még Európa legszebb asszonya, Pompadour marquise sem.

Boucher kinyitotta mappáját és két egymásra fektetett lapot nyújtott át Jeanne-nak.

— Az én portrém!

— Ama szép napokból, marquise, amikor még több ideje volt leghübb vazallusa részére, mint ma.

Elefántcsontlegyezőjével könnyedén vállon legyintette és félig kacéran, félig rezignáltan szólt:

— Ön tudja, mester, hogy nem cselekedhetem úgy, ahogy szeretném!

Majd kezébe vette portréjának Demarteau készítette gravürjét.

Csodálkozva rázta a fejét.

— Valóban, igaza van, mestermű. Új modora bámulatraméltó. Sokat lehet tőle tanulni.

Mindkét lapot visszahelyezte a mappába és elővett onnan egy rajzot és odanyújtotta a marquisenak.

— Egy feladatot adok itt önnek, amely talán inkább megfelel az ön egyéniségének, mint a heraldika. Sőt meg vagyok róla győződve, marquise, hogy az ön vésője valóságos kis remekművet fog alkotni.

Jeanne örvendezve tekintett rá.

— Ha nem tévedek, ez az ön »l'amour«-jának rajza, amelynek mintájára Guay a karneolját véste?

Boucher bólintott és felállt, hogy elbucsuzzék.

— Sajnos, letelt az időm, a modelljeim már várnak. Lászon vidoran a munkához. Sikerülni fog. Mikorra várhatom, hogy ülni fog nekem legközelebb?

— Remélem, a jövő héten.

Boucher kezetsókölt és a lakájok által kocsijáig kísértette magát.

Amikor Jeanne újra egyedül volt, néhány pillanatig még az új feladatot szemlélgette, amelyet igen csábítónak talált. Majd kinyitotta az ablakot és kinézett a parkba, ahonnan üde gyermekhangok csengtek fel hozzá.

A szomszédos fügekertből jöttek a hangok, ahol Alexandra a fiatal Luc herceggel, a Vintimille hercegnő fiával, játszadozott.

A király fia és az ő leánya!

Micsoda új győzelem!

Miután Boucher eltávozott, ismét elfoglalta a nyugtalan szórakozottság.

Folyvást a belső szobák felé sandított, hogy vajjon nem jelenik-e meg a király?

Lajos ma reggel fáradt és leverlt volt Versailles-ből jövet és rövid séta után lefeküdt.

Jeanne elgondolkodva bámult maga elé. Az összehuzott szemöldök, az orrcimpa melletti ránc, arcának komolysága idősebbnek mutatták a valóságnál.

Nyugtalanul ugrott fel, le-fel szaladgált a szobában. Lázas izgalomba hozta egy új ideája, amely hónapok óta foglalkoztatta és amelynek ma akarta megnyerni a királyt.

A »Les Invalides« kiegészítéséről volt szó, amelyet XIV. Lajos alapított Saint-Cyre-ben még Maintenon befolyása alatt.

Jeanne-nak már készen volt a fejében egy katonai iskola terve. De mit használt, ha nem nyerheti el a király hozzájárulását?

Odalent nevetgéltek a gyermekek. Jeanne ismét az ablakhoz lépett és kihajolt hozzájuk. Karonfogva sétáltak. Gyönyörű pár. A szép fiu szakasztott az apja.

Egy kéz ért a vállához. A király volt.

Kialudtnak látszott, vidámnak és elégedettnek. Jeanne azonnal a dologra akart térni, de a király kurtán a szavába vágott és sétálni hívta a kertekbe.

— Eh bien, — gondolta Jeanne, — tehát előbb a leányom boldogsága, azután az »École militaire«. Elvégre mellékes a sorrend.

A fügekertbe vezette Lajost, figyelmessé tette a gyermekekre, akik egymáshoz simulva egy padon ültek, egymás szájából kapkodták el a friss gyümölcsöt.

— Szép pár lenne, sire. Mi a véleménye?

A király feléjük közeledett, de nem válaszolt. Alexandrával kezdett tréfálozni.

A fia számára egyetlen tekintete sem volt. A kis-leánynak meghuzigálta gyönyörű fürtéit, elkapta tőle a fügét és maga tette aztán a szájába.

Jeanne megpróbálta, hogy a király figyelmét a kis hercegre terelje, akinek alakja, arca szakasztottan a Lajosé volt.

— Á, sire, mintha csak az apját látná az ember! Ölelje meg, sire. Hisz olyan csinos.

Lajos irónikusan mosolygott.

— Nem is tudtam, hogy ily jól ismeri Luc grófot! De ha már éppen ölelni kell, már inkább a kisasszonynál kezdem.

Alexandra repülve borult a jó király bácsi nyakába; a kis hercegnek meg kellett elégednie egy hűvös öleléssel.

Jeanne szemei könyekkel teltek meg. Feladta

házassági tervét, de már ahhoz sem volt szive, hogy ma az »École militaire«-ról tegyen említést.

A királynak rendkívül finom diner-t adatott és nem tartóztatta őt, amikor ebéd után azonnal kocsijához ment. Sőt, megkönnyebbülve lélekzett fel, amikor a kerekek zaja elhalt.

Lajos önmagát korholva hánykolódott a kocsi párnáin. Nem tudott beszámolni levertségének okáról.

A Vintimille fiát és Jeanne leányát... ezt persze nem akarta. Nem akarta, hogy Alexandra az élete végéig emlékeztesse olyan dolgokra, amelyeket jobb, ha elfelejt. De mégis, nem kellett volna a marquise-t hüvös iróniájával bántania. Ugy örült már előre Bellevue-nek. És most vissza kell térnie, anélkül, hogy egyetlen boldog órát töltött volna.

Versailles-ban legjobb esetben is irgalmatlan unalom varja. Yvonne-ról már régen szó sem volt. Néhány napi élvezetet jelentett csupán.

Lebel egy hét múlva egy vidéki rokonához vitte, aki már szokva volt hasonló meghitt szolgálatokra.

A király hirtelen kikiáltott a kocsisnak:

— Vissza és hajts, ahogy csak birsz!

Jeanne nem akart hinni a szemeinek, amikor a király alig rövid félórán belül újra Bellevue-ben volt.

Rámosolygott, habár közelebb volt a siráshoz, mint a nevetéshez.

— Mely örvendetes meglepetés, sire!

Hevesen magával vonta Jeanne-t és megcsókolta.

Nem tett említést a gyermekekről. Hanem leült a dolgozóasztal mellé és szeretetreméltóan így szólt:

— Együtt akartál velem dolgozni; tessék!

Erre Jeanne jókedve is visszatért.

Gyors, világos szavakkal, az ő élénk és precíz modorában fejtette ki Jeanne az »École militaire« tervét.

Lajos, hogy az elejtett házassági tervét kárpótlást

nyújtson, több melegséget és érdeklődést mutatott a tervezett alapítás ügyében.

A marquise még azon éjszakán irt Paris-Duverney-nek és közölte vele, hogy megnyerte a királyt a nagy tervnek.

Ami Alexandra házasságát illeti, megelégedett már egy szerényebb tervvel is.

Chaulnes herceg, leghübb embereinek egyike, odaígérte neki a fiát: Pecquigny herceget, ha Alexandra tizennégyéves lesz.

Alexandra hercegné! Becsvágyó álmainak ez volt a netovábbja!

XXIII

GYÁSZOK

A szezon utolsó előadására készültek. A kínai teremben folyt a próba.

Jean Jacques Rousseau operáját tanulták, a »Le devin de village«-t, bár Rameau, aki sohasem rokon-szenvezett Rousseau-val, nagyon elutasítóan nyilatkozott a műről. Minthogy azonban a marquise vállalta »Colin« szerepét, bizonyosra vették a király érdeklődését.

»Colette« szerepét madame de Marchais-nek, a »Devin«-t pedig monsieur de la Salle-nak osztották ki. Az előadás végén nagy tüzijátékot terveztek.

Az előadás programmszerűen folyt le.

Jeanne-nak óriási sikere volt.

Ünnepelték a hangját, amely már régóta nem csengett olyan tisztán, mint ma, előadása művészetét, tökéletes játékát, eredeti, értékes jelmezeit.

A király kezét csókolt neki és bókokkal halmozta el. Mint rendesen Bellevue-ben, olyan alkalmakkor, ha a királyné nem volt jelen, Jeanne a király mellett ült az étkezésnél. Abban a pillanatban, amikor a király poharát felemelte, hogy a sikerre üritse azt, hirtelen nyugtalanság támadt.

Az előszobába vezető ajtó kinyílt.

A Pompadour kék-aranyruhájú lakájainak egyike vállvonogatva vitatkozott egy futárral, aki erőszakkal a terembe tolakodott.

A király, aki éppen szemben ült az ajtóval, észrevette ezt a jelenetet. Intett a szolgálattévő kamarásnak, aki hozzá közel ült.

Noailles herceg az ajtóhoz lépett és becsukta maga mögött. Néhány pillanat múlva zavart ábrázattal tért vissza.

A király és Conti herceg közé lépett és suttogva jelentette:

— Expressz-levél a marquise részére. d'Etoiles kisasszony a zárdában súlyosan megbetegedett!

• A király megijedt. A kis Alexandra, akit anyyira szeretett, veszélyes beteg!

Jeanne mindebből mit sem vett észre, a jelenet feltűnés nélkül játszódott le.

Mély beszélgetésbe volt merülve Machault-val, akinek az »École militaire«-ról mesélt.

Még mielőtt a király közölt volna valamit Jeanne-nal, sugva meghagyta a hercegnek, hogy udvari orvosát, Senacot és La Martinière kirurgust a leggyorsabb lovaival l'Assomptionba vitesse, a marquise részére tartson készen egy kocsit és értesitse Hausset asszonyt.

Azután felkelt az asztaltól, karját nyugtá a marquisnak és a kis ovális alaku szobába kísérté, ahol egykor a rózsalugassal lepte volt meg.

Hallgatott és nagyon sápadt volt.

Jeanne ijedten kérdezte tőle, hogy mi történt.

— Szomorú hír a számodra, szegény gyermekem. Édes kis Alexandránk megbetegedett.

Arcának kifejezése, sápadtsága, hangja megborzongatták.

— Azonnal hozzá kell mennem, — kiáltotta Jeanne a sirástól fátyolos hangon.

— A kocsi és Hausset asszony már várnak rád. Övjon az ég, szegény Jeanneom.

Öltözőszobájában már várt reá Hausset asszony és egy komorna.

Jeanne kezét szorított a hü Hausset-vel, szólni nem tudott.

A komorna fátyolt és köpenyt tartott elébe.

Néhány pillanat múlva már utban volt velük a négy hollófekete lovas hintó l'Assomption felé.

Jeanne minden kérdezősködés nélkül szaladt fel a zárda lépcsőin a második emeletre, ahol Alexandra kis szobája volt. A hosszú folyósón az ajtóhoz közel állott a zárdaorvos és két apáca.

A betegnél ott volt már Senac, La Martinière és egy harmadik személy.

Az orvos a marquise megpillantásakor az ajtó elé állt.

— Utat! Eresszen be, — kiáltotta a marquise izgatottan.

Az orvos, fiatalember, szomorú, fekete szemű, szeliden a fejét rázta.

— Csak egy pillanatra, marquise. Öfelsege udvari orvosai zavartalanul akarják megejteni a vizsgálatot. Még magamnak és az apácáknak is ki kellett jönnünk.

Jeanne némán hallgatta, ajkát harapdálva. Még egy pillanat — aztán félretolta az orvost, belépett.

A gyermek a szűk zárdai ágyacskán feküdt, lezárt szemekkel, kinyújtózva, sárgás arccal — mint a halott.

Jeanne szívtépő sikollyal borult eléje.

— Nem, nem, — kiáltotta vad kétségbeeséssel, — nem lehet igaz, — gyermekem — egyetlen édes gyermekem, — szóljanak, mondják, hogy nem igaz.

Kétségbeesett mozdulattal fordult a két orvoshoz. Senac, aki sokszor ült vele a király ágyánál, hozzáhaiolt és szeliden mondta:

— Már nem tudunk segíteni, marquise. A titokzatos betegség gyorsan pusztította el a szegény gyermeket.

Jeanne zokogva temette az arcát a párnákba, amelyeken halott gyermekének fürtös fejcskéje pihent.

A háttérben hangos zokogás csuklott fel.

Az orvosok néma, egyetértő pillantást cseréltek egymással és halk léptekkel elhagyták a halottaszobát.

Jeanne még egyre ott görnyedt a halott előtt, becéző, kétségbeesett szavakat sóhajtva.

Majd lassan-lassan fölegyenesedett, megsimogatta a szép kis fehér kezecskét és megcsókolta a gyönyörű barna fürtöket.

— Vége, mindennek vége!

Hirtelen úgy érezte, hogy nincs egyedül. Az ágy lábánál görnyedten, sötétruhás férfi állt.

Vajjon valamelyik orvos jött-e vissza? Vagy elküldték hozzá páter Anselmust, a zárda lelkészét? Senkit sem akart látni! Sem világi, sem egyházi vigaszra nem szomjazott.

Jeanne fölegyenesedett, hogy a betolakodót kiutasítsa. Amikor közelebb lépett hozzá, megismerte — Charles Guillaume d'Étoiles volt!

Az apa, — nincs joga hozzá, hogy kiküldje a szobából.

Jeanne némán elfordult tőle. Hosszu ideig a volt házastársak egyike sem nyitotta szóra az ajkát.

Végül Jeanne, fájdalmas tekintetét a gyermekekre

vetve, halk, féltékenységtől reszkető hangon, megkérdezte:

— Még életben találta Alexandrát?

D'Étoiles a fejét rázta. Szomoruan nemet intett. Minthogy Jeanne újra elhallgatott és visszahanyatlott a halott elé, a férfi félénk tekintettel nézett rá.

Milyen szép még most is ez az egykor oly forró szeretett asszony!

A sötét köpeny lecsuszott volt a vállairól. Finom gyöngyházként villogott a finom, fehér bőr. Drága, aranyhimzésű ruhájának pompája, a csillogó briliánssok és homályos gyöngyök, XV. Lajosnak a házasságtörő szerelemért adott ajándékai belevillogtak a halottasszoba félhomályába.

A megcsalt férfi szive jegesen összeszorult. Ha idáig hiába harcolt iránta érzett szerelmi vágyaival, e pillanattól fogva halottak azok is, mint ez a szegény kis édes teremtes, akit az ég oly gyorsan szőlített magához.

Jeanne hangja verte fel gondolataiból.

— Hogyan történt? — kérdezte sirva.

Halkan, tartózkodva válaszolt:

— A betegség néhány órán belül fejlődött ki. Heves hányás, rettenetes láz, végül konvulziók, amelyek megölték.

És most ő is összeroskadt. Ujból zokogni kezdett. Fájdalmának hangossága szemmel láthatóan zavarta Jeanne-t, akinek egész teste remegett. Fogai, mintha lázas lenne, vacogtak. Hideg hangon megkérte, hagyná magára néhány percre Alexandrával.

A férfi felszáritotta könyeit és meghajolva kiment a szobából.

Jeanne magára maradt gyermekével, kinek gyengéd szive imádattal csüngött rajta, aki egyetlen tiszta öröme volt életének! Ami még megmaradt: kötelességek, külső fény, becsvágy és dicsőségszomj, ame-

lyek, mihelyt kielégülnek, rideg ürességet hagynak maguk után.

Hosszasan a kis halottra meredt. Vadul égette szívét a lelkiismeretfurdalás, hogy gyermekét nem kellett volna odaadnia, ha nem hagyja el az urát, ha a királyi udvar tobzódó pompája helyett a polgári otthonban élt volna urának és gyermekének.

De ez a gondolat, amely hirtelen jött, oly gyorsan tova is tűnt. Mi bizonyítja, hogy a gyermeket akkor megmenthette volna a haláltól? Gyakran nálnak meg a leggondosabb anyák gyermekei is.

Egyszerű sorscsapás volt, amely elől nem lehetett menekülni. Panasztalan kell hordania a terhét, mint a többi, amelyeket maga vett a vállaira!

De amikor reszkető térdekkel felállt, érezte, hogy ez a kis halott magával vitte a kriptá rideg éjjébe ifjúsága utolsó maradékát. Letörülte könnyeit. Kinyitotta az ajtót és beszólitotta a hű Hausset asszonyt, bucsuzna el a gyermektől.

D'Étoiles Alexandrát, akire életében hercegség mosolygott, nagy pompával temették el.

A Vendôme-téren levő kapucinusok templomának sirboltjában, ama részben, ahol nagyanyja is nyugodott, amellé helyezték.

A marquise gyásza mélyen meghatotta a királyt. Együtt sirt vele és minden módon megkísérelte a vigasztalást. A királyné egy apródját küldte el meleg részvétnyilatkozattal Bellevue-be, a hölgyek is részvétiüket fejezték ki. Csupán a dauphin tartotta magát hidegen távol.

Francois Poisson olyannyira adta oda magát a gyásznak, hogy belebetegedett.

Alig két hét multán Jeanne-nak azt a férfiut is el kellett siratnia, aki némely durvasága dacára is mindig jó és gyengéd atyja volt neki.

Jeanne-t a gyász nagyon megviselte. Szemei a sok sirástól elveszítették lenyűgöző csillogásukat. Szem-melláthatóan lesóványodott. A társaságban csak lassan-lassan vették észre szépsége eltűnését. Csupán a király szemei elől nem volt elrejthető, amit oly szívesen rejtett volna el...

Lajos lassan-lassan távolodott tőle. Óráról-órára forróbb ijedelemmel látta Jeanne, hogy már nem a heves, szenvedélyes szerető többé. Néha hetek is elmultak, anélkül, hogy a király felkereste volna őt szobáiban. A féltékenység emésztette.

A fejét törte. Hiába kutatott, nem találta meg a módját a visszahódításnak. Nem vett észre semmi feltűnőt, vajjon kivel csalhatja meg a király?

Talán d'Estrades asszony keze benne van a játékban? Vajjon elérte célját Rohan hercegnő?

Héusset asszony csititgatta. Brancas hercegné, aki hü barátnője maradt, megpirongatta. A férfiak már ilyenek. Náluk mindennek megjön az ideje. Ehhez semmi köze a szerelemnek. De ha a marquise veszélyben látja a király szerelmét, csak annál erősebben igyekezzék őt magához láncolni.

Hisz az anyja egykor ugyanigy beszélt!

Jeanne erőt vett magán. Nyugodtan gondolkodni kezdett. És vajjon mi bizonyítja, hogy a király más nőkhez fordul ösztöneivel, minthogy hozzája már nem hajtja a vére?

Brancas, aki nem volt egészen egy véleményen vele, igazat adott néki, hogy megnyugtassa.

Sőt, még ennél is többet tett. Azt az okos tanácsot adta Jeanne-nak, hagyja el a versailles-i szerelmi fészket és költözzék le a földszintre, amelyről már több ízben tett néki említést a király és amelyet különös kegyként tartogatott a számára. A földszinten tudvalevőleg csupán vérbeli hercegek laktak idáig.

A helyzet pillanatnyilag kedvezett is a feltűnés nélkül való beköltözködésnek.

A hercegnők számára, Henriette hirtelen elhalálozásával, egy más lakosztályt szemeltek ki. A király ama kivánságának adott kifejezést, hogy a herceg — nejevel együtt sűrűbben tartózkodjék a környezetében.

Jeanne-nak nehezére esett ez a változás. A régi fényre, Lajos egykori forró szerelmére való visszaemlékezés mind ama meleg fészekről beszélt néki...

Am: az okosság győzött! A marquise tudta, hogy talán megnyeri a királyné, a hercegnők, sőt talán a dauphin tiszteletét is, ha önként mond le a király közvellen szomszédságáról, ha kifelé a tiszta barátság jellegét kölcsönzi viszonyuknak.

Ahogy Jeanne remélte is, a király nem mondott ellent. Az általános ki- és beköltözködés gyorsan ment végbe.

Ayen herceg és neje a Pompadour szobáit kapták, a hercegnők ama lakást, amelyben idősebb nővérük, az infánsnő addig lakott. Jeanne a földszintre költözött, ahol Toulouse herceg és Penthievre herceg lakásainak egy-egy része volt számára a legfényűzőbben berendezve.

Vajjon tudta-e Jeanne, amikor először feküdt a pompás bitorágyba, hogy Montespan marquise ezeket a buja szobákat abban a pillanatban foglalta el, amikor XIV. Lajos esküvőjére indult Maintenon asszonnyal?

Néhány hónap múlva a király hercegnővé tette meg Pompadour marquiset. A marquise mindarna megkülönböztetésekben részesült, amelyeket a hercegek és pair-ek nejei élveztek. A királyi családdal étkezett, a király asztalánál. Jelen volt a reggeli fogadásoknál, az audienciákon, a cercle alkalmával és ebédeken egy karosszékekben, amelyet mindenüvé utána vittek.

Híntójának az összes királyi kastélyok udvarára

szabad bemenete volt. Ez volt a király legnagyobb kitüntetése.

Jeanne vegyes érzelmekkel fogadta ezeket a kitüntetéseket. Elég okos volt belátni, hogy mindez nem egyéb, mint fájdalomdíj a király elmúlt szerelméért s egy új barátságnak a korszakát jelenti, a király barátságáét...

D'Argenson, aki már nyitva látta az utat a Pompadour utódja számára, — persze nem madame d'Esirades-ra gondolt, — az új hercegnő bemutatása után nemsokára felkereste metresszét.

— Hallotta a legújabb hírt, kedvesem? Ma hallottam a Pompadour szájából, tehát igaznak kell lennie: minden szentekre esküszik, hogy közte és a király közt pusztá barátság áll fenn. A királyhoz való ártatlan barátsága szimbólumául eltávolíttatta Bellevue-ből a szerelmi csoportozatot és megbízta Pigalle-t, hogy mintázza meg őt magát a barátság istennőjének.

Mindketten hangosan nevettek.

— Azt tanácsolom önnek, drágám, hogy unokahagát, a szép Romanet-Choiseul kisasszonyt mielőbb hozza a király látkörébe; ön, nemde, részéről már teljesen lemondott?

A miniszter ezt nem minden móka és ironia nélkül mondotta.

Madame gonosz hunyorgatással válaszolt, amely rut arcát még torzabbá tette.

— Arra vagyok csak kíváncsi, hogy milyen arcvág majd a magas papság a játékhoz!

Mindenfelől támadások érték XV. Lajost. Arra akarták kényszeríteni, hogy váljon el Pompadour marquise-től, hogy dobja ki azt az asszonyt, aki az ő és Franciaország tönkretéveje.

Még a jezsuiták dühénél is jobban nyugtalanította Jeanne-t ama körülmény, hogy a király allandóan jelen

volt Griffet prédikációin, még a vadászatokat is melőzte, hogy el ne mulassza azokat.

A királyné, a dauphin, mindenekeelőtt azonban a jezsuiták rendje ama reményben éltek, hogy Griffet páter megtérítette a királyt.

Jeanne kétségbeesve törte a fejét és közben vidám arcot vágott.

A filozófusok mégsem bizonyultak oly erős támasznak, mint ahogy egykor remélte, különösen, amióta Voltaire II. Frigyesnél Sanssouci-ban élt.

Jeanne tudta, hogy talán sohasem látja viszont öreg barátját.

De hirtelen segítségére jött egy esemény, amely egy csapásra eloszlatta minden félelmét és aggodalmát, olyan esemény, amelytől a jámborak a Pompadour újabb dicsőségét várták.

Párisban meghalt Mailly asszony, a Nesle-nővérek közül a legidősebb és legutolsó, aki oly sokáig birta a király szerelmét.

— La Vallière természet, — szokta volt mondani Jeanne gunyos sajnálattal, — aki pusztán önmagáért akar szeretve lenni.

És valóban így volt.

A király őszintén megsiratta ifjusága szerelmét és a szép időket. De még inkább hatott rá ama tudat, hogy a halott vele egykorú volt s így a halál, amely a királyokat sem kiméli, közel jár feléje is. Ahelyett, hogy Jeanne-től válna, még szorosabban hozzája láncolódtott. Csak nála szabadult a halálfélelemtől. Csak nála talált életet, feledést.

Nemcsak Jeanne lélekzett fel, de Lebel is könnyebbülten hunyorgott. Nem akarta, hogy hiába vonta legyen le a tanulságot a kis zárdanővendék elhibázott esetéből.

Ha a király, mint ember, akarja magát az élvezetekbe dobni, kell ezt mint királynak tennie?

Lebel gondolatait, amelyeket XV. Lajossal már közölt, nem titkolta a marquise előtt sem.

Jeanne bizton számíthatott rá, hogy ama nők, akiket Lebel dugva hoz a házhoz, nehezen fognak a társasági nők osztályához tartozni.

A régi szarvaspark területén, a rue Saint-Médéric-en, nem messze a kastélytól, Lebel egy csinos házacskát szentelt ki, amely egy kis bozótos kert közepén feküdt.

Miután a király újra az élvezetekbe merült, Crémier ur, Lajosnak egy titkos ügynöke, nem nagy összegért megvásárolta a kis házat a tulajdonostól.

Vevőként Vallet ur szerepelt, amely név mögött XV. Lajos az üzletet köttette.

A szomszédos birtokon az öreg Crémier mama lakott. Minthogy az ablakok a rue des Tournelles-re nyíltak, nem kellett kémektől tartani.

A ház oly kicsiny volt, hogy pusztán két személynek nyújthatott lakást. Abban állapotok meg, hogy a király egy lengyel nemes, a királyné rokona nevében teszi látogatásait, aki állítólag ott időzik a kastélyban.

A rue Saint-Médéric 4. száma alatt jól és simán mentek a dolgok. Nem folytak könyvek, nem voltak kétségbeesési jelenetek, sem hallatlan összegű kártérítési igények.

Mihelyt a fiatal nők valamelyike anyának érezte magát, szülő-otthonba szállították.

Ha a gyermekek szerencsésen a világra jött, 10—12 000 livres járadékot kapott. Az anyát 10.000 frankkal a vidékre küldték és férjhez adták.

Lajos, aki viszonyuk hosszú évei alatt hozzászokott, hogy a marquise-nak minden élményét elmondja, nem fukarkodott eme dolgok elmesélésével sem. Arra sem gondolt, hogy az érzelmeit sérti, ha elmondja, mily pufók teste van a kis Trussonnak és hogy minő

új trükköket eszelt ki a szép Armande, hogy erotikai tulzásait kielégíthesse.

A király néha esténként, a rue Saint-Médéric-ből jövet, még benézett Jeanne-hoz, aki elvisette, amin változtatni nem lehetett. El kellett tűrnie, hogy beszéljen néki ama csöcselékről, amely örömet okozott neki.

Egy ködös őszi estén a marquise fázósan ült a kandallónál. Hosszasan tárgyalt Bernis-vel, akit a király néhány hónappal ezelőtt külügyminiszterré nevezett ki. Choiseul leveleit hozta neki Bécsből, melyekben fontos dolgok foglaltattak Ausztriáról és Mária Teréziáról.

Kaunitzot, aki ama három év folyamán, amíg osztrák követ volt Párisban, az első nap óta karöltve dolgozott a marquise-zal egy osztrák szövetség érdekében, Starhemberggel helyettesítették.

Jeanne éppen e körül tervezgetett, amikor a király hevesen a szobába lépett.

Micsoda szerencsés véletlen! Most minden késedelem nélkül közölheti vele Ausztriából érkezett híreit. De a király nem hallgatott rá, izgatottan szólította be madame du Hausset-t, aki sietve jött be a kis szomszéd szobából, ahol fiával beszélgetett.

— Gyorsan, készüljön madame! Egy szerencsétlen nőről van szó, akit fel kell keresnie. Remélem, marquise, nincs kifogása az ellen, ha a madame az avenue Saint-Cloud-ba megy?

Jeanne azonnal megértette. Érzéseit leküzdve utasította Hausset asszonyt, hogy a király rendelkezéseit diszkréten teljesítse.

A király hálás tekintetét vetett a marquise felé és kezét csókolt neki.

— Az avenue Saint-Cloud-ban egy szerencsétlen nőt fog találni, aki néhány nap múlva szülni fog. Az illető rendkívül finom, érzékeny teremtmény. A szegény

gyermek nagyon szenved. Nem akarom, hogy úgy bán-
janak vele, mint akárkivel!

— Addig maradj ott nála, Hausset asszony, amíg
a körülményei megkövetelik, — egészítette ki a mar-
quise a király szavait.

— Nagyon helyes, drágám.

— A keresztelőnél is jelen lesz, — folytatta a
marquise — és bemondja a szülők nevét...

A király a váratlan udvariasság fölött vidáman
elnevette magát.

— Ugy hiszen, az apának elég tisztességes fog-
lalkozása van.

— Mindazok, akik igazán ismerik, szeretik és
imádják őt, — mondta Jeanne.

Majd egy kis vitrin elé lépett, ahonnan egy kis
brilliánsgyűrűt tartalmazó kazettát vett elő.

Átadta Hausset asszonynak.

— Adja át ezt a gyűrűt annak a nőnek és mondja
meg neki, hogy egy barátnő imádkozik érte.

Lajos megrögte Jeannet és megcsókolta.

— Milyen jó vagy!

A király szemei könnyekkel teltek meg. E pillá-
natban fájt neki, hogy ennyire meg kell őt bántania s
hogy ő ily kitartó jósággal viseli azt el.

Majd ismét a szegény leány iránti szánakozás fog-
lalta le, aki Jeanne helyett élvezte a szerelmét.

Hausset asszonyt indulásra nógatta és meghagyta
neki, hogy Lebelt azonnal értesítse, mihelyt a szülés
megtörtént.

Azután elbucszott Jeanne-től. Hirtelen megcsó-
kolta és gondolatban már annál a másik nőnél volt és
ama gyönyörök izgatták, amelyekkel megajándékozta.

Jeanne heves nyugtalanságban, egyedül maradt.
Meghökken a királynak eme részvététől és aggodalom
szállta meg. Miért nem volt a többi hasonló nő iránt

ilyen érzékeny, amikor azoknak elkövetkezett nehéz órájuk?

Vajjon Lebel talán tullepte amaz utasításokat, amelyeket néki adott. Talán nemcsak nőket szállított, akikkel szemben származásuknál fogva nem kötelező a lelkiismeret?

Felkorbácsolt féltékenységeiben nagyobb éberségre szánta el magát. Egy álmatlan éjszaka után korán reggel Starhemberghez sietett. A hírek, amelyeket Choi-seul Bernisnek küldött, újabb hírekkel szaporodtak már. Mária Terézia császárnő követjénél kérdezősködött, hogy komolyan Conti hercegben bizzék-e, avagy teljesen a Pompadour-ra bizza magát?

Starhemberg, aki tudta, hogy XV. Lajos mennyire csüng a marquise-on, már elküldte a válaszát Bécsbe, még mielőtt a marquise belépett volna hozzá.

Kaunitzhoz hasonlóan, néki is elvitázhatatlan bizonyítékai voltak aziránt, hogy Pompadour titkos szövetséget követel Ausztria és Franciaország között.

Más kérdés volt: vajjon semlegesen állt-e csupán Poroszország és királya mellé, vagy valóban gyűlöletté lettek-e az udvari illedelmeskedésekből, amelyekkel Voltaire egykor Sanssouci iránt volt.

Frigyes állítólag odanyilatkozott, hogy egy porosz királynak nem az a feladata, hogy tekintettel legyen holmi demoiselle Poissonra, aki még szemtelen is és elfelejti, mivel tartozik koronás főknek.

Hadd álljon itt Voltaire-nek egy madame Denise-hez intézett levele, aki Frigyeset meglehetősen untatta:

«Amikor Compiégne-ben madame de Pompadour-tól bucsut vettem, azzal bizott meg, hogy adjam át a királynak legmélyebb tiszteletét. A legteljesebb hódolattal tette ezt és sűrűen használta a kitételeket: «ha lehetek olyan bátor» és «bocsánatot kérek», továbbá

«ha Poroszország királyával szemben megengedhetem magamnak».

Ugy látszik, nem jól intéztem el feladatomat. Mint férfi, azt reméltem, hogy szívesen fogadják a komplimentumot. Szárazon, csupán ennyit válaszolt: Nem ismerem önt.»

Starhemberg ügyesen Voltaire-re és poroszországi tartózkodására irányította a beszélgetést. Beszért a királyról, fuvolájáról, Voltaire-csodálatáról, amely becsületére válik Franciaországnak.

A marquise szótlanul hallgatta. Egyetlen szemrebbenés nélkül. Vasakarattal uralkodott magán. Aztán a szavába vágott:

— A legjobb volna, gróf, ha Choiseul urat mielőbb Versailles-ba hívnök.

Jeanne a kocsiját a rue Rivoli-ba parancsolta. Berryer tanácsára sokáig mellőzte Parist. Ma sem a csöcselékkal nem törődött, sem az óvatossággal.

Tegnap óta sok gond volt a vállán.

Vajjon a király tudatosan bántja őt?

Vajjon nem tudja, mily mélyen bántotta meg őt Frigyes?

A hollófekete két ló vágatva repült az uton. A meleg őszi napsütésben olyan piros volt a kocsi fedele, mint a vér.

Az emberek az ablakokhoz rohantak, grimaszokat vágtak a marquise felé és öklükkel fenyegettek. Az egyik munkáscsoport közepéből követ dobtak a kocsi felé. Egy hosszú darabon éretlen kamaszok szaladtak a hintó után és aljas szavakat kiabáltak Jeanne felé, amig a lélekzetük birta. Asszonyok nagy ivben köptek feléje.

De a lovak gyorsabbak voltak, mint a csöcselék, amely a sarkukban volt.

Jeanne baj nélkül ért a rue Rivoli-ba és Bouchernek, öreg barátjának műtermébe. Itt föllélekzett.

Amikor az ajtót kinyitotta, nevetgélés és pohárcsengés zaja ütötték meg a fülét. Egy pillanatra megállt az előszoba küszöbén, hogy megcsodálja a színekben tobzódó képet, amely egy Rubens ecsetjére volt méltó.

A kis pajkos társaság, amely nagyon el volt foglalva önmagával, az első pillanatban nem vette észre a marquiset. Boucher pillantotta őt meg elsőnek, mint-hogy az előszobaajtóval szemben ült. Az ötvenéves férfi fiatalos élénkséggel bocsájtott le térdeiről valami könnyű terhet és sietett Jeanne elé. Mindkét kezét megcsókolta és oda volt örömeiben, hogy végre ismét eljött. Az urak mélyen meghajoltak, mademoiselle Gauthier, madame Fauvart és a karcsu Goldini asszony, a nagyoperától, nagy tisztelettel csókoltak kezét a marquisenak.

A kisleányok egy része félénken a háttérbe húzódott. A bátrabbak a marquise himzett selyemköpenyének szélét csókolgatták, gázsiemelésre és a kórusból való kiemelkedésre gondolva.

A meztelen kicsike, akit Boucher a térdeiről lecsusztatott, félig szégyenlősen, félig kacérul egy piros kendőbe burkolódzott és kíváncsian bámult a híres Pompadourra, akit eddig Boucher két befejezetlen rajzából ismert.

A mester előrevonta őt.

— Nem kell elbujnod, kisleány! A marquise-nak több műérzéke van, mint Franciaország összes élő és holt festőinek.

Leemelte a kisleányról a selyemkendőt.

— Engedje meg, marquise, demoiselle Murphy, a kis Morfil, atyai ágon irlandi eredet. Egyelőre tizennégyéves kis liba. De majd megnő.

Boucher az elragadtatás tekintetével nézett végig a

tökéletes testalkaton, a vad, vörössesszőke hajon, a kék szemeken, amelyek nemeskövekként csillogtak.

— Mihez ül a kicsike modellt?

Boucher cinikusan nevetett.

— A marquise tudja, hogy öfelsége a királyné egy »Szent családot« rendelt nálam a kápolnája számára.

— Öfelsége említette nékem.

— Nos, e kép egy alakjának ül nekem a kis vadóc.

Boucher e magyarázatát általános frivol nevetgélés követte.

— Mutasd meg, hogy a szépségeden kívül még mihez értesz, Morfil.

Boucher leszakította róla a piros selymet. Majd a gavallérok felé fordult.

— Marquise, ön kitünően hegedül, tessék a hegedüm, kísérje a kisleány néhány táncát. Valami szépet Rameautól vagy Lalande-tól.

Boucher egyet tapsolt. Mindannyian körülállták a kicsikét, aki egy inkább vad és eredeti, mint művészi, fantasztikus táncba fogott. Jeanne-nak hirtelen ötlete támadt. Hátha a szarvasparkba küldené ezt a kis Murphys? Napok óta most mosolygott először. Igen, igenis, bele fog kontárkodni Lebel tudományába.

Minthogy a szarvaspark már régóta nyílt titok volt, nem volt szükség a sok beszédre.

Vajjon azt hiszi-e Boucher, hogy a kicsike kapható lesz?

Kétségtelenül. A szegény, ötleányos apák nem érzéketlenek a nagy összegek iránt. A Murphysék tökéjét a leányaik szépsége képezi.

— Hogy miként kamatoztatják, az egészen mellékes, — tette hozzá cinikusan a festő.

— És a kicsike maga?

Boucher a műteremnek egy drága butorokkal,

gobelinekkel és képekkel megtöltött szögletére mutatott.

A kis Murphy még mindig anyaszült meztelenül feküdt Chétard marquis karjaiban. A kiélt fiatalember szabályos időközökben csókolgatta a kisleány duzzadó ajkait és édességeket dugdosott vakító fehér fogai közé.

— Voilà, madame la duchesse!...

Jeanne még egy félórát maradt a műteremben. Boucher megmutatta néki új munkáit, néhány modern szellemenben rajzolt mythologiai képét, amelyek nagy keresletnek örvendtek. Néhány skiccét amaz időkből, amikor még Vanloo Károlyval Itáliában járt. Am Jeanne csak a kis Murphyt nézte, aki fáradtan és jóllakottan és összekuporodva közben elaludt a kis selyem nyugágyon.

XXIV

REGINA MERETRICUM

A rue du Faubourg Saint-Honoré-ban lévő Hotel d'Evreux megvétele újabb vihart támasztott a Pompadour ellen. Tudták róla, hogy a Pompadour el van adósodva, hogy a király évjáradéka koránt sem elég pazarlásainak fedezésére.

Mind újabb és újabb gúnyiratokban szemére vetették az általános nyomor kigúnyolását. Ahol csak megfoghatták, szidalmazni kezdték. A Hotel d'Evreux-ben eltöltött első éjszaka után új házának falán a következő tartalmu cédulát találta:

»Aedes reginae meretricum.«*

* „A K . . . királynőjének temploma.”

Ez már több volt a soknál. Valóban!

Mit ért már azzal, hogy már nem szeretője a királynak, hogy a legjobb viszonyban volt a királynéval, a hercegnőkkel, a dauphin-nel? ha az általános elkésredés nem akar alábbhagyni! Vajjon arra várjon, amíg a papság újabb nyílt támadást intéz ellene, hogy másodszor is elszakítsa tőle a királyt?

Nem, nem akart az egyháznak időt adni újabb támadásra!

Csupán egyetlen utja volt, amely biztonságot szerezhet, egyetlen célja, amely nyugalmat ad: és ez kibékülés az egyházzal, állás a királyné udvarában...

Mint Mária Leszcinskának a palotahölgyét, bizonyára békében hagynák...

A királyt e tervébe csak annyiban avatta be, amennyiben szükségesnek és hasznosnak vélte. Vallásos igyekezetétől távoltartotta őt. Minek hozná őt ismét a papok közvetlen közelébe?

Jeanne Pére de Sacyt, egy könnyen megközelíthető jezsuita papot szemelt ki megtérése céljaira.

A társaságban mindenkinek elmondta, hogy nagyon komolyan gondol lelkiüdvösségére, hogy szeretett gyermekének halála óta bűnbánóan magába tért.

Komolykodó arca dacára is kevés hitelt adtak szavainak. Ellenkezőleg: gúnyolva kritizálták a Pompadour eme újabb szeszélyét.

Csak, amikor naponta látták őt Pére de Sacy-val, akkor kezdtek hinni benne.

A jó páterben azonban megcsalódott Jeanne.

Dagályos beszélgetéseik közben a pap sem meg nem tagadta a marquise kérését, sem meg nem ígerte a teljesítést, és óvatos puhatolódzással tapintott rá mindég a királyhoz való viszonya erkölcstelen voltára.

Jeanne türelmetlenné lett. Röviden megmagyarázta gyóntatójának, hogy szüksége van az egyház áldá-

sára, hogy állást kaphasson — a király kívánsága is ez — a királyné udvaránál.

Pére de Sacy zavarban volt. Csak nagynehezen érkezett el egy kinos kérdéshez, amely nyilván már réggen égette a lelkét: kijelentette néki, hogy abszolúcióról szó sem lehet, amíg a marquise ki nem békül az urával, amíg bünbánóan vissza nem tér hozzá és pedig úgy, hogy néki magának kell bocsánatot kérnie d'Étoiles urtól.

Jeanne meghökkent. Erre a feltételre sohasem gondolt. Mi történik, hogy ha Charles még most is szereti őt és a közeledést nem pusztá formaságként, hanem mint szívügyet fogja fel?

Pére de Sacy ajánlkozott, hogy a marquise-nak a nehéz levelet megfogalmazza.

— Ahogy akarja! — válaszolta kurtán és elsietett.

Miközben a nehézkes pap a házastársi bünbánó levél megfogalmazásával vesződött, Jeanne-nak mentő ötlete támadt. Még mielőtt Pére de Sacy elkészült volna, Soubise herceg, a marquise legalázatosabb barátainak egyike, már ott állt Charles Guillaume d'Étoiles előtt és közölte vele, hogy másnap levelet fog kapni madame Pompadourtól, amelyben bocsánatot kér és ama kívánságát nyilvánítja, hogy hozzá visszatérhessen.

A herceg apai mozdulattal tette kezét a meghökkent férj vállára.

— Kedves d'Étoiles uram, semmikép sem akarnám elhatározásait befolyásolni, de barátilag azt tanácslom önnek, hogy utasítsa vissza a marquise asszony ajánlatát. Ellenkező esetben súlyosan megharagíthatná a királyt.

Együttal átnyújtotta Machault hasonló tartalmu levelét, amelyet a marquise elővigyázatosságból adott volt néki.

A herceg hivatalos közlése a legkisebb lelki meg-
rázkódtatással sem járt a férjre. Sietett kijelenteni,

hogy »madame de Pompadournak« a legnagyobb tisztelettel azt üzeni, hogy szívéből megbocsát néki, de gondolni sem lehet arra, hogy újra visszafogadja őt.

Jeanne, kezében e forrón vágyott fegyverrel, utolsó és legnagyobb ütésére készült.

A jezsuiták immár nem tehetnek érte semmit. Mi sem áll már tehát útjában annak, hogy végre megvalósíthassa boszútervét, amelyet oly régóta rejteget.

Ütött az óra, meg kellett végre írnia ama levelet, amely évek óta foglalkoztatta, a szentatyának. Amelyben a jezsuitákat teszi felelőssé a király kicsapongásaiért és önmagát minden bűnöktől tisztára mossa. Jeanne gondolkodás nélkül leült, hogy megírja a levelet, amely itt következik:

«1752 elején, olyan okokból, amelyekről beszámolni haszontalan volna, megállapítottam, hogy a királynak már csak a hála és a legtisztább hajlandóság érzéseit szenteltem, és ezt kijelentettem öfelségének, Egyben megkértem öfelségét, kérdezze meg a Sorbonne tudósait és gyóntatóját, hogy az még másokat is megkérdezzen, hogy mód találtassék arra, hogy engem — minthogy ez volt a kívánsága — a közelében megtarthasson anélkül, hogy ne legyek kitéve olyan gyanúnak, amely a valóságban már messze volt tőlem. A király, jellemem tudatában, tudta, hogy oldalamnál már semmit se remélhet és teljesítette kívánságaimat. Megkérdezte a tudósokat, írt pater Pérussau-nak, aki teljes szakítást parancsolt néki. A király azt válaszolta néki, hogy semmiképp sincs abban a helyzetben, hogy ezt tegye; nem a maga kedvéért kíván olyan megoldást, amely a közönséget kielégíti, hanem hogy nékem elégtételt szolgáltatson; élete boldogságához és ügyei sikerültéhez volt reám szüksége; én voltam az egyetlen, aki a királyoknál oly fontos igazságot meg mertem néki mondani stb. A jó páter remélte, hogy

most urrá lehet a király szelleme fölött és mindennap megismételte ugyanazt. A tudósok válaszoltak, eszerint lehetséges lett volna egy megoldás, ha a jezsuiták beleegyeztek volna...»

A továbbiakban a marquise közölte XIV. Benedek pápa őszinteségével, hogy a dolgok évek óta olyan irányt vettek, hogy néhány hónapja ő maga is nagy bűnbánattal Pére de Sacy-hoz fordult, hogy ama feltételnek is eleget tett, amely a férjével való kibékülést írta elő, ám eme kísérletét d'Étoiles ur visszautasította. Leírta úgy az ő, mint a király fáradozásait, hogy a jezsuiták szívét megpuhítsák és hogy miképpen kaptak mindenütt visszautasítást. A király, akinek nincs nagyobb kívánsága, minthogy keresztyéni kötelmeinek eleget tegyen, minden ily irányu lehetőségtől megraboltatott és lassan-lassan visszatért ugyan ama tévutaira, amelyekről könnyű lett volna őt visszatéríteni...

A marquise türelmetlenül várta a választ Rómából, amely azonban sohasem érkezett meg. Végül ama elégtétellel vigasztalta magát, hogy legalább ez uton tudta meg a pápa, mily áldatlan befolyása van Franciaországban a jezsuitáknak.

Jeanne minden erejével meg akarta valósítani ama becsvágytervét, hogy a királyné közelébe jusson. Conti hercegnő megígérte néki, hogy előkészíti a királynét.

Teljesen magárahagyatva, az egyház engedelme nélkül kellett cselekednie.

Tervének minden egyes sakkhuzását megbeszélte a királlyal.

— Igyekezz a Mária Leszczinska szívére hatni, — tanácsolta néki a király könnyed gúnnyal — mindenestre tovább jutsz vele, mintha az eszére appellálsz.

— Vajjon engedni fog-e öfelsége a királyné valósi skrupulusaiból?

Lajos a vállát vonogatta.

— Ez ama ügyességtől függ, amellyel az ügyet kezelni fogod. És végül még én is itt vagyok.

Jeanne már nem volt oly biztos győzelmében, ahogyan eddig megszokta. De azért készen állt a harcra.

Kezében a férje levelével, Fontainebleau-ba sietett.

Könyvek között biztosította a királynét legmélyebb bűnbánatáról.

— Bűnöztem, felséges királyné, senki sem tudja ezt jobban, mint én. De kész voltam minden bűnhődésre. Vajjon oka vagyok-e, hogy a férje siket maradt könnyeimmel és kéréseimmel szemben és bezárta előlem ajtaját? Vajjon oka vagyok-e, hogy az egyház nem akar megszárni?

A királyné lábai elé rogyott és ruhája szegélyét csókolta.

— Csak egyetlen szavát, felséges asszonyom, hogy hisz bűnbánatomban.

A jóindulatu királyné szemei megteltek könnyekkel. Hisz a keresztény vallás legfőbb parancsa, hogy bocsássunk meg a vétkezőknek.

— Keljen fel, marquise, kérem önt erre... én... hiszek az ön bűnbánatában.

Jeanne élénken felugrott.

— És felséged teljesíti ama forró vágyamat, amelyet Conti hercegné már említett felségednek?

Mária Leszczinska elfordult. Zavartan babrált sötét uszályos ruhája csipkéivel. Partózkodó volt, hangja hideg, amikor hosszú, nyomasztó csönd után megszólalt:

— Efelett, marquise, még gondolkodnom kell.

Jeanne megértette, hogy egyelőre nem valami nagy kegyben el van bocsátva. De nem adta fel a játékot. Hátra van még a király.

Késő délután, amaz órában, amelyet a király már

évek óta nem választott a királynénál leendő látogatása idejéül, Lajos belépett Mária Leszczinskához, A királyné örömeiben megijedt, és Moncrifet, aki Corneille-ből olvasott fel néki, kiküldte a szobából.

Lajos illedelmesen kezét csókolt és néhány semmitmondó szót szólt. Azután rátért a Pompadour marquise ügyére.

Mária Leszczinska megijedt. Szokása ellenére heves szavakban tört ki.

— Ezt nem, csak ezt nem! Felséged parancsolhat — és nékem kötelességem engedelmeskedni. De az egész királyi család érdekében könyörgöm felségednek, hogy tekintsen el attól, hogy egy elvált asszonnyal töltsse be a mellettem levő helyet!

Lajos felsóhajtott. Tehát sehogysem lesz nyugalma?

Legszívesebben hátat fordított volna a királynénak és útjára ment volna.

De ezuttal ki akart tartani ügye mellett. Ezzel önmagának is és a marquise-nak is tartozott. Mint a királyné palotahölgye iránt, nagyobb türelmet tanusítának vele és a királlyal szemben is. A gyűlölködők és szitkolózók egy része legalább elnémulna.

Lajos megpróbálta, hogy rábeszélje a királynét. Elmondta, mennyire kellett a marquise-nak viaskodnia és mily rideg, kemény ellenállásra talált.

Jeanne harmadnapra kezéhez kapta a királyné palotahölgyévé való kineveztetését.

Mária Leszczinska pedig megtört hangon, könnyek között mondta meghittjeinek:

— Kedveseim, van egy királyom az égben, aki erőt ad nékem az igazságtalanságok elviselésére és van egy királyom a földön, akinek engedelmeskednem kell.

Néhány nappal emez utolérhetetlen sikere után ismét leapadt a marquise jókedve. Paris-Duverney és

Abel közölték vele, hogy az »École militaire« előrehaladott építkezési munkálatait anyaghiány következtében abba kellett hagyni, talán egészen be is kell szüntetni.

Jeanne nem lett volna Pompadour marquise, ha meg tudott volna nyugodni az ilyen hióbbhirre.

A király megkérdezése nélkül, miután Gábrielt ugyanily szellemben értesítette, levelet írt régi barátjának, Duverney-nek:

«Kedves Nigaud* semmi körülmények között sem türhetem, hogy hajótörést szenvedjen egy intézmény, amelynek az a rendeltetése, hogy a királyt halhatatlanná tegye, nemes lelkét boldogítsa és az utókornak az állam iránti ragaszkodásomat biztosítsa. Értesítettem Gabrielt, hogy a szükséges munkásokat Grenelle-be küldje, hogy a munkálatokat befejezzék. Ezévi jövedelmeim még nem folytak be, egész összegükben arra fogom fordítani, hogy az iparosok tizennégy napi munkaidejét kifizessem; nem tudom, kapok-e erre majd fedezetet, de jól tudom, hogy százezer livrest is szívesen kockáztatok e szegény gyermekek boldogságáért. Jó éjt, cher Nigaud, ha kedden Párisba jöhet, örülni fogok; ha nem, küldje el hozzám unokaöccsét 'hat óra tájban».

Néhány hónap mulva d'Argenson negyven hinton, zenekisérettel vitte a király első fiatal védenzeit az ujonnan alapított »École militaire«-be.

A királyt most még jobban hatalmában tartotta érzékisége, mint valaha.

* Becéző név — szószerint bárgyut jelent, Pompadour marquise előszeretettel nevezte így Páris-Duverneyt.

Madame d'Estrades-nek minden oka megvolt az örvendezésre. A gyönyörű Murphy, aki nemcsak a király ösztönei, de egy ideig a szíve fölött is uralkodott, akit ajándékokkal halmozott el, egy időre eltűnt a szinterről. Az avenue Saint-Clouban várta lebetegedését.

Sohasem kínálkozott ama terve kivitelére alkalmasabb idő, hogy unokanővérét a királynak felvesse.

Charlotte-Rosalie Choiseul-Romanet arra volt tevertve, hogy a királyt meghódítsa magának. Szép volt, gyengéd kedélyű, a szövetségesek is alkalmasnak vélték a Pompadour helyének betöltésére.

A király, félénken, mint minden nővel szemben, aki nem adja meg magát rögtön, egyelőre úgy látszott, megelégszik a gyengéd levelezgetéssel. A szép grófné azonban a fejébe vette, hogy nem adja oda magát a királynak, amíg a Pompadour örökét meg nem kapja az összes jogokkal együtt. Charlotte Romanet kázzátja ily módon megtelt a király szerelmesleveleivel, anélkül, hogy egy lépéssel is előbbre jutottak volna.

A véletlen úgy intézte, hogy Choiseul, abban a pillanatban, amelyben Charlotte Romanet hajlandónak mutatkozott már biztosítékok nélkül is a király szeretőjévé lenni, titkos küldetésben az osztrák kabinet megbízásából Fontainebleauban érkezett.

A szerencsétlen férjnek nem volt jobb dolga, a hatalmas nagybátyja előtt kiöntötte szívét és felkérte őt erősen ingadozó feleségénél való közbenjárásra.

— Küldje vissza Párisba, kedvesem. Ahogy hallok, a madame áldott állapotban van. Parancsolja meg neki, hogy lebetegedéseig maradjon távol az udvartól. Négy-öt hónap múlva már senki sem fog a dologra emlékezni. Hígyje el, pillanatnyilag fontosabb dolgok is történnek a világon.

A szegény férj busan vonogatta a vállát.

— Ha ön személyesen beszélne vele, excellenciás uram! Én már megkíséreltem, nem hajlandó, a nénjétől és a hadügyminisztertől való félelmében.

Choiseul-nek tele volt a feje egy misszióval, amelytől Európa nyugalma függött; már égett a vágytól, hogy tárgyalásokba kezdessen Pompadour marquise-zal. De, minthogy ama világdrámában, amely készülöben volt, maga is szerepet akart, érdekében állott, hogy a Choiseul-név mentes maradjon minden árnyéktól. Choiseul elhatározta, hogy eme szerelmi játéknak gyorsan véget vet. El is ment még aznap délután szép cousine-jához.

A nem nagyon tehetséges Charlotte, aki ismerte atyja óriási becsvágyát, nem fukarkodott a célzásokkal, elmondta, hogy rövid időn belül abban a helyzetben lesz, hogy Choiseul karrierjét előbbre vihesse s így legmerészebb vágyait is teljesítheti.

Egy negyedórán belül ott tartott már Choiseul ezzel a hiu asszonnyal, hogy kihozta titkos kazettáját és betekintést engedett néki a király szerelmesleveleibe, amelyek csak úgy hemzsegték a való és hazug érzések dagályosságától, mint XV. Lajos legtöbb levele.

Amikor Choiseul a kezében tartotta már a bizonyítékot, mint idősebb rokon, felajánlotta szolgálatait, hogy Charlotte Romanet-t Fontainebleau-ból eltávolítsa.

Mindketten szavuknak álltak.

A grófné Párisba utazott, bensejében nem elégedetlenül, afölött, hogy megszabadult egy küzdelemtől. Choiseul ezzel szemben d'Argenson-nal paktált és megígértette vele, hogy d'Estrades asszonyt megnyugtatja.

— És a király? — kérde Choiseul. — Vajjon komolyan foglalkoztatja majd az ügy?

— Fogadni mernék, excellenciás uram, hogy öfélése legrosszabb esetben csodálkozni fog néhány pillanatig a grófné elutazása felett. Coislin marquise tui-

ságosan és kimerítően foglalkoztatja őfelségét a politika tekintetében. Természetesen feltéve, ha madame Pompadour erre időt ad néki. Egyébként a Murphy cipész leányával elég kellemesen tölti idejét, amíg az idősebbik leány Saint-Clouból visszaérkezik.

A követ Starhemberghez ment. De előbb gondja volt rá, hogy mielőtt a marquise-nál audiencián megjelent, a hatalmas asszony már tudja, mennyire gonoszkodott nyugalmáról minden parancs nélkül.

Choiseul a legjobb kedvében találta az osztrák követet.

— A dolog halad, excellenciás uram. Bizonyossággal remélem, hogy az összeg egy héten belül együtt lesz.

— Azután, amit önnek hozok, kétségtelenül.

Choiseul elővette Kaunitzknak egy Starhemberghez intézett levelét, amely tudomásul adta, hogy a Mária Terézia kabinettje nem ismer kétséget.

— A marquise számára teljes hatalommal vagyok felruházva. Most elsősorban arról van szó, hogy a királyt a marquise útján kötelező nyilatkozatra bírjuk.

Starhemberg felsóhajtott: »Ez lesz a feladat legnehezebb része.«

Choiseul nevetve csóválta a fejét.

— Semmi sincs, kedves gróf, amire a marquise a királyért képes ne lenne! A katolikus-protestáns kérdés mellett szól ügyünkben egy erős személyi momentum, amelyet nem szabad lebecsülnünk, amely talán a legnagyobb biztosítékot nyújthatja: ennek a született Poissonnak ama kívánsága, hogy hálára kötelezzen egy császárnét. Ha őszinték akarunk lenni, így áll a dolog.

Miután Jeanne így tudomást szerzett a király és Choiseul-Romanet grófné levelezéséről, épp oly nagy volt elkeseredése XV. Lajos ellen, mint Choiseul iránti hálája.

XV. Lajos rossz hangulatban volt, amikor Jeanne minden kedvességét és varázsát latbavetette, hogy megbízatását a királynál eredményre vihesse. A király türelmetlenül és ingerülten szakította félbe a marquise lángoló böbeszédűségét.

— Csak tudnám, marquise, mily okból áll ennyire érdekében a szerződés létrejötte? Csupán a porosz király iránti gyűlöletből?

— Ön elfelejti, sire, hogy Mária Teréziát az aix-la-chapelle-i szerződésben Sziléziáról való lemondásra kényszerítették.

Lajos elhallgatott.

— Ön tudja, sire, hogy Mária Terézia nem az az asszony, aki tettei és szavai bírálatát eltűri. Choiseul gróf megismételte előttünk királynéjuk szavait: »Ha valaha háboru törne ki köztem és Poroszország királya közt, újból összes jogaimba lépek, vagy házam romjaival tönkre megyek.«

Lajos nyugtalanul izgett-mozgott a székén.

— Minden tradíció ellen való, hogy segítségére menjünk Ausztriának. Gondolja meg ezt, kedvesem! Franciaország és Ausztria kétszáz éven át kölcsönös gyűlöletben éltek. Mindig az volt Franciaország igyekezete, hogy Elzász-Lotharingia növekvő erejét lenyomja és most, épp ebben a pillanatban, amikor tele van a fejünk Angliával...

A marquise felugrott.

— Éppen most, sire! Éppen most, amikor Anglia és Hannover, Hessen-Cassel együtt szövetségben állnak Poroszországgal, éppen most, amikor a protestáns államok szövetségre léptek, Oroszország, Szászország és Lengyelország állanak Franciaország és Ausztria szövetsége mögött. Sire, ne tétovázzék!

A király még most sem beszélt. Ő is felkelt és az ablakhoz lépett. Ottkint a versaillesi parkban mar

virágozni kezdett a tavasz. De Lajos feketénlátó szeme mit sem látott a rügyezésből.

Lelkét egyetlen kínos érzés tartotta fogva. Akarva, nem akarva, be kellett vallania önmagának, hogy ez az asszony nagy fölényben van vele szemben.

Jeanne folytatta.

— Nem első ízben beszélünk erről a dologról, sire! Bocsássa meg, felséged, ha ezt érintem; megváltoztak az idők, mióta Chateauroux a porosz szövetséget pártfogolta.

A király megfordult. Azzal akart válaszolni, hogy mily merőben más véleményen van öreg barátja, Bernis; eléje akarta idézni már isten tudja, nányadikszor a Bourbon és Habsburg-Lotharingi dinasztia tradicionális antagonizmusát, de a ragyogóan győzelmes asszony látása lefegyverezte.

Kezet nyújtott néki és hosszasan nem bocsátotta el kezét a magáéból.

— Kérem mindkét követ urat és Bernis abbét, a külügyminisztert, este kilenc órára audienciára.

Két hét mulva, 1756 május 2-án Bernis és Starhemberg aláírták az első versailles-i szerződést.

Minthogy a Minorca elleni expedíciót Richelieu vezette, Mária Terézia ama kivánságát fejezte ki, hogy Conti herceget a francia segédcsapat élén szeretné látni.

Helyette d'Estrées marsall vette át a főparancsnokságot. Soubise herceg, Pompadour egyik leghübb embere, egy divíziót kapott a marsall főparancsnoksága alatt.

Páris és Versailles már kevés szerepet játszottak a csapatok elindulása után a francia-osztrák szövetségben.

Még nem voltak veszített csaták, még nem jutottak

át a határon izgató hírek. Párisban tovább folyt az élet.

Sokkal több port vert fel a belső viszálykodás, a janzenisták és jezsuiták közti torzsalkodások és a király és a parlament közti gyűlölködések.

De mindennél nagyobb baj volt a folyton emelkedő drágaság és az adók mind nyomasztóbbá váló súlya.

Az éhség mindujabb fenyegetéseket hozott a királynak, aki már régóta nem volt a »szeretett Lajos« és »vérszopó metresszének.«

XXV

A MERÉNYLET

XV. Lajos január 5-én Trianonba készült a Háromkirályok ünnepére.

A marquise Brancas asszony társaságában, erős katonai fedezettel, amely nélkül már nem mert Párisba menni, a Hotel d'Évreux-be utazott.

Mindjárt kora délelőtt magához hívatta Bernis miniszter~~e~~ és Machault-t, hogy közölje velük Kaunitz egy titkos levelének tartalmát, amely niég tegnap Versailles-ban utolérte.

A dolgozószobájában ült. Collint épp az imént bocsátotta el néhány utolsó megbizással, a minisztereket niég csak félóra mulva várta, amikor Abel egy levelére lett figyelmessé.

Ablaka alatt hirtelen vad lárma hangzott fel. Asszonyok rikoltoztak, füttyök hasították a levegőt, hangos bömbölés, keveredve a mind erősbödő felkiáltásokkal;

— Finom kutya! Orgyilkosok! Gyilkosság! Gyilkosság! — hangzott fel hozzá.

Jeanne legelső ijedelmében a szoba közepére menekült. Görcsös kezei egy széktámlába kapaszkodtak. Reszketve figyelt kifelé. Ebben a pillanatban fájdalmas sikoly szaladt ki a torkán.

Nem, ez nem néki szól, ez... ez a királynak szól. Borzalmas, rettenetes dolog történt.

— Meggyilkolták a királyt! Átok a gyilkosra! A király halott!

Jeanne öntudatlanul terült el a padlón. A fájdalomtól sikoltva, arcát kezeibe temetve. Vajjon igaz volna? Lajos meghalt? Lehetséges ez? Az egyetlen férfi, akit szeretett, halott? Az, akinek mindene volt? És ő megsemmisítve. Elátkozva, ettől a bömbőlő csöcseléktől idelent. Védtelenül, kiszolgáltatva a dauphin boszujának. Zárdafalak közé száműzve, kitörölve az élet könyvéből, a történelemből!

Egy pillanatra mintha csillapodna a zaj. Jeanne krétafehér arccal, merev pillantással feltápászkodott és kifigyelt az utcára.

Sápadt, merev kezeivel egy széktámlába kapaszkodva, nagynehezen felkelt. Ebben a pillanatban az ajtó hirtelen kinyílt és Bernis állt a küszöbön.

Jeanne könnyáztatta arccal, zokogva, támolmogva borult rá.

— Igaz, barátom, igaz?

Bernis a kétségbeesett asszonyt egy székbe ültette.

— Száritsa fel a könnyeit, marquise, semmi sem, ami történt, jelentéktelen.

— Hát él, ó istenem, él?

— A király él! Hála istennek! Csupán egy kis, említésre sem méltó sérülést ejtett a válla táján az az átkozott, éppen abban a pillanatban, amikor öfélése a kocsijába szállt, hogy Trianonba menjen.

Jeanne összekulcsolta a kezeit.

— A király él, istennek hála! — dadogta Bernis után, még krétafehéren az ijedelemtől.

— Öfelsége sokkal súlyosabban fogja fel a sérülést, mint ahogy az orvosok nyilatkoztak. Ön is, marquise, elmondta nékem bizalmasan egy izben, hogy a király attól fél, hogy orgyilkosságnak esik áldozatul. Most azt gondolja, hogy borzalmas sorsa beleljesedett.

— Hadd menjek hozzá, hogy meggyógyítsam, vigasztaljam. Csak én leszek erre képes. Nem kérdezősködött utánam, nem hívatott?

Bernis kissé oldalt fordította a fejét.

— Öfelsége ágyához hívatta az egész királyi családot és gyóntatóját, Pére Desmarets-t.

— És Machault? Miért nem jött önnel, Bernis? Hisz várom mindkettőjüket! Hát nincs néki, mint régi jóbarátomnak, semmi mondanivalója ebben a súlyos órában?

Bernis még mindig szép arcát gyenge pir fútotta be.

— A dauphin offensege Machault-t egy más megbízatással...

— A dauphin offensege?

Jeanne a csodálkozástól szinte elfulva kérdezte ezt.

Rövid, nyomasztó csönd. Majd Bernis sajnálkozó pillantást vetett a marquise-ra és tompán így szólt:

— Öfelsége a betegsége tartamára a dauphin offensegét bizta meg az államügyek vezetésével.

A marquise összeráncolt szemöldökkel, fogait ajkába mélyesztve, ökölbe szorult kezekkel hallgatta.

— A király meg fog gyógyulni. Monsieur Machault még megbánhatja, hogy a dauphinnek fogadott szót és nem nekem.

Jeges hangon, dölyfösen mondta ezt. Azután nagynehezen feltápáskodott, dolgozóasztalához lépett, meg-

rázta az ezüst csengőt, amelynek éles hangja végigrezgett a házon.

Madame du Hausset jelent meg. Zavart vonásaiból Jeanne leolvasta, hogy már mindent tud.

Jeanne a szivére nyomta a kezét. Rekedt hangon adta ki a parancsot:

— Befogatni, azonnal. Vágtasson az a két ló, amíg kiszakad a tüdejük.

Bernis ijedten emelte fel a kezét.

— Az istenre, marquis...

— Mint egy buta kis liba, Versailles-ba akarok szaladni? Egyenesen a dauphin karjaiba? Hogy az őrség visszautasítson? — Gúnyosan felkacagott. — Nem, akkor excellenciád nem ismeri Pompadour marquise-t.

Visszafordult Hausset asszony felé.

— A fia utazzék Versailles-ba, sürgősen, hozzon hirt a király hogylétéről, magától Lebeltől tudja meg, hogyan van. — És halkán hozzáfűzte: — Lebel kérdezze meg a királyt, vajjon öfelsége nem kíván-e látni engem. Siessen, Hausset asszony!

Miután a komorna távozott, Jeanne gúnyos hangon megkérdezte:

— Mi ez, excellenciád is el akarja feledni a régi jó barátságot, mint monsieur Machault? Ki tudja, nem volna-e a legokosabb!

— Csak az erőszaknak engedett, drága barátnőm. Jeanne melankólikusan mosolygott.

— Nemsokára másképp fog nevezni, kedves Bernis, holnap, holnapután, három nap múlva, ha már egy tegnapelőtti bonmot-vá váltam.

Most Brancas asszony lépett be. Atölelte a marquise-t. Mindketten fenhangon sirtak.

— Lefelé vezet már az utam, kedvesem. Öfelsége azt sem tartotta szükségesnek, hogy a szerencsétlenségről értesítsen.

Brancas asszony vigasztaló szavakat mondott.

— Kedvesem! Ön és a király! A király és ön! Ez a két fogalom összetartozik. Ön a király szíve, feje és lelkiismerete. Csak az élete árán fog önről lemondani.

Csendben ültek így. Kis idő elmuultával Brancas asszony megkérdezte Bernistől a merénylet nevét.

— Bizonyos Damiens, fanatikus ember, ahogy mondják.

— A jezsuiták eszköze.

— Nem lehetetlen. Egyesek a jezsuitáknak, mások meg a parlamentnek tulajdonítják a merényletet.

Jeanne nyugtalanul várta a hírt Versaillesból.

Végre meghallotta a lovak zaját. Az előszobáig rohant a fiatal du Hausset elé.

Szegény fiatalember egész testében reszketett és anyjára támaszkodott, aki hozzájuk szaladt volt.

— Mi ujság? Gyorsan, beszéljen!

— Öfelsége állapota kielégítő.

— Tovább, gyorsan no, beszéljen.

Szegénynek elzöldült az arca.

— Lehetetlen volt Lebel urral beszélnem. Bárkinek is...

— Mit jelentsen ez? — förmedt rá a marquise.

— Bátorság! Bátorság! — sugta Hausset asszony a fiának.

— A dauphin öfelsége megparancsolta, hogy a marquise asszony akármilyen küldönce előtt csukják be az ajtót.

A marquise felsikoltott. Megragadta a fiút karjánál fogva és megrázta.

— Ki által közölte e parancsot? Tudni akarom. Az igazságot akarom tudni!

A fiatalember értelmetlen szavakat dadogott.

— Hangosabban! — És Jeanne nagyot toppantott a márványkövezetre.

— D'Argenson hadügyminiszter ur által.
Jeanne hangosan felkacagott.

— Tehát az ő műve, az övé!

Átok volt a nyelvén, de nem mondta ki. Csukott szemekkel hanyatlott a mögötte álló Bernis karjaiba.

Mély ájulás fogta el...

Esteledett. A Hotel d'Evreux-ben egymást érték a látogatók, akiket részben a kíváncsiság, részben igazi részvét hozott ide.

Néha ötvenen is várták az előszobában, hogy bebocsátást nyerjenek. Csupán a kipróbált barátok mehetek be. Boucher, Páris-Duverney, Gabriel, Ábel, Auteuil herceg.

A kis Mirepoix marsallné már több ízben kérdezősködött és bejelentette látogatását.

Quesnay doktor ide-oda utazgatott Páris és Versailles között. Bátran hozott híreket a marquise-nak a betegszobából. Nem félt.

Jeanne még mindig azt remélte, hogy Machault meggondolja a dolgot, tekintettel csillogó karrierjére, amelyet tisztán neki köszönhet és ama barátságra, amellyel megajándékozta őt. Ayen falun volt a családjánál. Jó volna értesíteni, még mielőtt késő!

Hirtelen vízióként emlékezett ama órára, amelyben Ayen és Richelieu őt felvezették a városházára a királyhoz.

Miként változtak azóta az idők! Győzelmesen lépegetett fel a dicsőség létráján. És most feljutott a tetejére győzedelmesen, uralkodóan. Uralkodóan a király, Franciaország, ki tudja, talán Európa felett!

És mindezt ennek az átkozottnak a töre megsemmisitené?!

Kissé felemelkedett a fekhelyén, melyet körülálltak a barátai. Mintha ismét lépteket hallana az előszobából? Talán... Ah!

Maga Collin nyitotta ki az ajtót és bebocsátotta a pecsétört.

Jeanne összeszedte minden erejét.

Miközben a többiek eltávoztak a szobából, Jeanne büszkén felemelkedett. Mielőtt nem tudta biztosan, hogy mennyire bizhatik Machault-ban, vigyázott a szavaira.

Machault arca, amely Bernis jelenlétében egy pillanatra elmosolyodott, szigorú és hideg kifejezést öltött, ahogy magukra maradtak. Fagyos hangon érdeklődött a marquise hogyléte iránt.

Jeanne kitért a válasz elől.

— És őfelsége a király, hogy van ő?

Machault tekintetével végigmérte a nőt, azt a nőt, akinek valóban mindent köszönhetett.

— Marquise, jobb, ha nem kérdezősködik a királyról.

Jeanne ki akart fakadni. De erőt vett magán.

Ellenségnek, mert hisz ellenségként jött hozzá, ellenségnek hagyjon a lelkébe betekinteni?

— Őfelsége a király azt óhajtja, hogy a marquise ne lépje át többé a versailles-i palota, hogy a marquise.

Jeanne felugrott. Szemeiben egy tigris dühe lángolt. Fenygetőleg emelte fel öklét.

— Menjen, menjen tüstént, ha nem hozott a dauphin izeneténél egyebet. Ilyen hát a barátsága — a hálája!

És megvető mosollyal fordult el tőle.

— Az én hálám sem marad el, biztosíthatom. Még Pompadour marquise vagyok!

Miután Machault boldogan, hogy a dauphin küldetését lerázta a válláról, betette maga mögött az ajtót, Jeanne tettetett önuralma összeomlott. A csengőig vonszolta magát és gyengén csengetett. Aztán görcsös zokogásban tört ki. Bernis, akit magához hi-

vatott, csak nehezen értette meg a szavaiból, hogy mi történt. Hiába próbálta megvigasztalni.

Lelke mélyéig megsértve, Jeanne kijelentette Bernisnek, hogy mindenáron menni akar, el Párisból, el Franciaországból.

Mária Teréziánál majd ootthonra lel.

Magához hívatta Hausset asszonyt és udvarmestereét. Megparancsolta, hogy csomagolják be a legszükségesebbet és vigyék Bellevuebe. Ott fogja a többit, a továbbiakat elhatározni.

Dacára a késő éjszakának, tüstént a csomagoláshoz láttak. A kis Mirepoix marsallné majdnem a bőröndök közé bukott, amelyek a lépcsőn álltak; élénken lépett a szobába. A marquise sápadtan és kisirva feküdt nyugágyán.

— Távozni készül? De hát minek, az istenért?

— Ó, drága barátnőm, a király akarja.

— Ki mondta ezt önnek?

— Monsieur Machault.

A marsallnét ez őszintén megbotránkoztatta.

— A dauphinnel és d'Argensonnal egy követ fuj ez a derék ember, csak bizza rá. Ez a háromlevelű lóhere azt képzei, hogy a dolog rosszabbul áll a király állapotával, mint ahogy az orvosok mondják. Higyje el nekem, kedvesem, mindez csupa hazugság és álnokság. Néhány nap múlva majd ismét ott ül a király a Hôtel d'Evreux-ben a maga oldalánál, vagy, ami még jobb, visszahívja Versailles-ba.

A kis marsallnénak igaza volt. Néhány nap mul-tán már együtt ült a király Jeanne-nal a kis fény-üzéssel berendezett budoárban és örömtelt szemekkel tekintettek le a behavazott versailles-i parkba. A király boldog volt, hogy ily könnyen menekült a veszedelemből. A Jeanne kezét fogva, végre ismét a »te« megszólítás bizalmas hangján kérdezte tőle:

— És ha másképp történt volna, ha a gyilkos

acélja halálosan talál, Jeanne? Emlékeztél volna ígéretedre, hogy nem hagysz egyedül indulnom a sötét utra, hogy velem halsz?

Jeanne megszorította a király kezét.

— Nem került volna nagy elhatározásomba, sire. Már úgy is közel voltam a halálhoz.

Lajos a szép kezét gálánsan ajkához emelte.

— Tudom, hogy ha valakiben bizhatok e világon, Jeanne, az ön.

— És Machault?

A király összeráncolta homlokát.

— Tegnap óta el van bocsátva.

A marquise szemei felragyogtak.

— És d'Argenson?

A király hallgatott...

Néhány hét múlva d'Argensont is elérte büntetése, aki azt hitte, hogy Machault bukása után nélkülözhetetlenné válik a király számára.

A merénylet után egy héttel Jeanne magához hívatta a rendőrminisztert és megkérte, hogy amaz iratokban, amelyeket a király elé terjeszt, ne említse a merényletet, minthogy ez a királyra nézve káros lehet. A rendőrminiszter ezt megígérte.

D'Argenson tajtékozott a dühtől, a marquise újabb beavatkozása miatt. Elég bátor volt hozzá, hogy megtagadja ezt tőle.

Jeanne, aki ezuttal biztos volt a dolgában, feléje dobta a keztyűt.

Ezt írta néki:

4.

«Régóta ismerem irántam táplált ellenséges érületét, látom, hogy semmi sem képes önt megváltoztatni.

... Hogy mindebből mi lesz, nem tudom, de annyi bizonyos, hogy valamelyikünknek le kell tűnnie a szinterről.»

Két nap múlva megkapta a miniszter elbocsátását az uralkodó ama határozott parancsa kapcsán, hogy vissza kell vonulnia ormes-i birtokaira.

Jeanne fellelékezett. D'Argenson távozása, amelyet nyomon követett d'Estrades asszony száműzetése, egyszerre megszabadította a legelkeseredettebb ellenségeitől.

A harctérről végre jelentőségteljes hírek érkeztek. Jeanne-t türelmetlenné tette, hogy d'Estrées marsall eddig tulságosan lassan és óvatosan operált. Csak nyár derekán tért haza győztesként Hastenbeckből Párisba.

A marquise, aki a lelke mélyén már rég nem tekintette barátjának Richelieut, sokkal szívesebben látta volna a hadsereg élén Soubise-t. De minthogy a herceg még csak tábornok volt, nem akarta a rangidősebb tisztek elégedetlenségét felkelteni azzal, hogy marsallá teszi őt.

Franciaországban nem voltak megelégedve a Richelieu választásával. Hangosan morogtak már a győzelmes d'Estrées levélváltása miatt, amelyet a marquise számlájára irtak. Soubise ellen is állást foglaltak.

A marquise november 7-én kétségbeesett levelet kapott Soubise hercegtől, amelyben jelentette néki a rossbachi vesztett csatát.

Jeanne fölháborodott Poroszország győzelme fölött és vigasztalhatatlan volt Franciaország vesztesége miatt.

Egész Franciaország áhitotta már a hékét. Elég már a gyalázatból! Elég már az elpocsékolt összegekből és ama tizezer halottból, akik a rossbachi harcúterén feküdtek. Versailles-ban és Párisban általános volt a Soubise elleni elkeseredés, amely már az utcákon is megnyilvánult.

De minden gúnyolódások és átkozódások dacára

a marquise hallani sem akart a békéről, amely minden becsvágyáról való lemondást jelentett, lemondást a porosz király fölötti győzelemről.

Anélkül, hogy előbb tanácskozott volna a királlyal, Bernis tudta nélkül, ezt írta Jeanne Kaunitz-nak:

«...Gyülölöm a győztest, jobban, mint valaha...
Hozzunk jó inlézkedéseket, semmisítsük meg észak Atti-
láját és épp oly megelégedettnek fog látni, amennyire
most elégedetlen vágyok...»

Hiába ágált a dauphin a háboru folytatása ellen. Utálta Choiseul politikáját, akit a Pompadour leghübb szövetségesének és a jezsuiták esküdt ellenségének ismert.

Mária Josepha, aki a dauphin-nel való házasságát a marquise közbenjárásának köszönhette, leginkább felháborodott a Pompadour marquise háborus hóbortja ellen.

— Csak nevezzen ki a marquise főbérlőket, — kiáltotta szenvedelmes izgalommal, — de ne dugja bele a kezét a tábornoki kinevezésekbe.

A király nagyon nyomott hangulatban volt. Sápadtan, sötét tekintettel, szótlanul járt erre-arra. Jeanne sokat szenvedett miatta. Egy nap kissé üdőbbnek látsozott, mint az utóbbi napokban és Jeanne felhasználta az alkalmat a király bátorítására.

A hadszintérről már jobb, bár ellenőrizhetetlen hírek érkeztek.

Lajos a fejét csóválta.

— Már nem hiszek ebben. Miután szakítottunk minden történelmi tradícióval, elpártolt tőlünk a szerencse. Szárazföldi seregünk felemésztydik, flottánkat pedig Anglia teszi tönkre.

— És Minorca?

— Az angolok majd visszahódítják. Gyarmataink

el fognak veszni. Évtizedek munkája megsemmisül. A demoralizáltság felzabál bennünket. És mi lesz akkor?

A király eltakarta szemét a kezével és keserűen felsóhajtott.

Jeanne kiegyenesedett és félig sajnálkozó, félig megvető tekintetet vetett rá.

Szinte a végsőkéig kimerülve, ennyit mondott keményen:

— Utánunk a vizözön.

XXVI

BORUS ÁRNYAK

Egy mosolygós januári napon tért vissza Jeanne utoljára Bellevue-be, hogy bucsut vegyen egy helytől, amely hosszú éveken át drágább volt neki mindennél a földön. A kastélyt 325.000 livres-ért visszaadta a királynak, hogy adósságai egy részét fedezze. XV. Lajos a kastélyt leányainak szánta.

A zeneterem nagy ablakain át elgondolkozva bámult ki a terraszra, amelynek márványlépcsőin a ragyogó téli nap sugarai táncoltak...

...Nem cselekedhetett másképpen. Bernis, ez az örökös óvakodó, már nem volt alkalmas a háborus politikára. Choiseul lépett a helyébe. De Jeanne sokszor kívánta, vajha nem így történt volna.

Madame du Hausset lépett a szobába, hogy figyelmeztesse a marquiset, hogy Choiseul miniszter ur tizenegyórára látogatást jelentett be.

— Nem felejtettem el, kedves Hausset.

— A marquise nagyon szomorúnak látszik,
— jegyezte meg a hü nő őszinte részvétellel.

— Nem is vagyok a legjobban, kedvesem. Ezt ön épp oly jól tudja, mint én. Ama rohamom óta, amely a királyné előszobájában ért, amióta a fatális szivgörcstől nem juthattam el öfelsége a királyné szobájáig, azóta nem bírok a szivemmel. Egyébként — megint Bernis kardinálisra gondoltam! Tudja-e, Hausset, kinek köszönhetem ezt a kemény sorsot? Senki másnak, mint ennek a hamis kutya jezsuitának, annak a Mirepoix-nak! Sokba került nekem ez a derék ember. — Kendőjével végigtörülte szemét és homlokát.

— De mit használ a panaszkodás! Talán jó így, ahogy van!

A minisztert jelentették.

Jeanne dolgozószobájában fogadta a minisztert, aki könnyű léptekkel, finom mosolylyal az arcán jött be Jeannehoz, aki dacára feldult lelkiállapotának, egyenesen, méltóságteljesen ült karszékében.

Kezet csókolt neki és egy nagy csomagot és egy levelet tett a kis asztalra.

— Ily vidáman, excellenciás uram? Talán valami győzelmi hírrel jön?

Jeanne ajka gunyos mosolyra nyílt.

— Avagy Ausztriával való szövetségünk új veszteséget idézett elő?

— Sem győzelmi hír, sem veszteség, marquise asszony, hanem olyasvalami, ami önnek örömet fog okozni. Starhemberg, aki, sajnos, még ágybanfekvő ma is, arra kért, hogy ezt a levelet elhozzam önnek.

És átadott a marquise-nak egy Bécsből írott levelet.

— Olvassa el, marquise, én addig bátor leszek a csomagot felbontani.

Kaunitz levele így hangzott:

«A császárnét meghatotta, madame, amaz érdeklődés, amellyel Ön a királlyal való szövetségét kíséri. Megparancsolta nekem, hogy nyilvánítsam Önnek leg-

magasabb tetszését. Feltételezi, hogy Önnek nem lesz kellemetlen és hogy a király csak jó néven veheti, ha megkísérelí Önnek bebizonyítani, hogy mennyire méltányolja iránta és a király iránt táplált érzelmeit, amennyiben Starhemberg gróf urat megbizza, nyújtson át Önnek kis emléket és ama kívánságát fejezze ki, bárha azt iránta való érzelmei bizonyítékának tekintené.

El vagyok ragadtatva, hogy a császárnő engem választott emez érzelmek közvetítésére. Kegyeskedjek meggyőződve lenni eme kijelentésem őszinteségéről....»

Jeanne ragyogó szemekkel olvasta. Percről-percre vidámabb lett az arca és élénkebbek még ma is szép vonásai. Choiseul, akit jobban érdekelt ez az asszony, semmint bevallotta volna önmagának, lenyűgözve állt szépsége előtt, Még sohasem látta ilyen gyönyörűnek. Valami hirtelen ösztönnek engedelmeskedve, megragadta a kezét és hosszan csókolta.

Jeanne, aki egészen a Mária Terézia kegyességének adta át magát, észre sem vette Choiseul nagy izgatottságát. A kis asztalhoz lépett, amelyen kicsomagolva feküdt a királyné ragyogó ajándéka. Az elragadtatás felkiáltása hagyta el ajkát.

Velencei fából faragott, értékes intarziával diszitett írókészletből, amely drágakövekkel volt kirakva, a császárné briliánszal körülvett arcképe fénylett elő.

Jeanne elragadtatása nem ismert határt. Boldognak, boldogtalannak elmesélte a Mária Terézia kegyét. Átszellemült hangu levélben arra kérte Kaunitzot, fejezze ki köszönetét.

Már szinte úgy látszott, hogy a császárné értékes ajándéka új dicsőségek kezdetét jelenti. A Mária Terézia barátsága napról-napra nőtt. Rövidesen Jeanne lett a két udvar között az egyetlen közvetítő és az

osztrák minisztérium politikájában már szinte kizárólag a Pompadour marquise hireire támaszkodott.

Monsieur Lebel sokkal kevésbbé volt jókedvében.

A rue Sainte-Médéric 4. száma alatt egyáltalában nem úgy mentek a dolgok, ahogyan kellett volna. A király elégedetlen volt, de Lebel ebben az elégedetlenségben oly ártatlannak érezte magát, akár egy megszületett gyermek.

A Murphy-féle eset teljesen a marquise és Boucher ur számlájára íródott.

Mit tehetett ő arról, hogy a kicsike szülése után az ajándékok és az előkelő kíváncsiskodó hölgyek tömeges látogatása által pajkossá válva, a hölgyek egyikétől ezt kérdezte: »Mennyire vagytok hát a pompás öreggel?«

És mit tehetett ő arról, hogy Murphy asszony válaszul kénytelen volt a Szarvas-parkot hirtelen elhagyni, hogy a király kénytelen volt néki 200.000 livres huzományt és annak a tisztnek, aki szives volt őt feleségévé tenni és a király gyermekét adoptálni, 50.000 livres fájdalomdíjat fizetni.

És most még azért is felelőssé tennék, hogy a szép Romans kisasszony nagyon energikusan ellenkezett lakást vállalni a Szarvas-parkban és egy csinos kis passy-i házhoz ragaszkodott?

Ami sok, az sok. Jóllakott vele már. Megelégette az asszonyi ügyeket.

De alig két perc múlva már elpárolgott a haragja. Lebel újra hunyorgott.

És a földolog — a Lebel hunyorgása kéjes borzongássá változott, — szép volt ez a nő, mint a keleti mesék.

Buja és nagy, kissé talán tulságosan is nagy, de emellett isteni formájú. Finom, fehér selymes bőr és szénfekete csudálatos haj, amelybe hosszú köpenyként

takarózhatott. Finom vonalu szemöldöke alatt tüzes, fekete szem lángolt. Nemes orr, a legbájosabb csöppnyi száj a legfehérebb gyöngyfogakkal, tették tökéletessé a pompás asszonyt.

Valóban, irigylésre méltó volt a király. De eléggé szerelmes is volt beléje! Mindent megmozgatott, hogy birhassa őt. És most, hála isten, itt tartott már.

Eme kinzó események mártiromságaira való emlékezésben kimerülve, Lebel hátradőlt kényelmes karosszékeben, tokajit szürcsölgetett és a hideg poularde utolsó falatait nyelte.

Jeanne csak akkor értesült erről a viszonyról, amikor a nő a passy-i zárkózott kis házban fiut szült a királynak.

Nem akart kétségbeesni a király új szenvedélye miatt, megkettőzöttén akarta őt szellemileg és lelkileg szeretni, de ő, nem tudta megtenni. Quesnay hiába kísérelte meg, hogy a mind gyakrabban fellépő szívaffectióknak elejét vegye. Brancas asszony hiába vigasztalgatta. Hiába folyamodott Jeanne maga is a saját akaraterejéhez. Konokul megmaradt amellett, hogy az a nő a király szívében igazi szerelmet ébresztett s hogy az ő számára Lajos elveszett.

— Ugyan kérlek, kedveseim, mily biztosnak kell a dolgában lennie ennek a Romans-nak, ha mindenütt nyilvánosan mutatkozik gyermekével? Hogy büszke rá, ha a fiát csipkébe burkolva, valóságos herceggént sétaltatja a Bois-ban és az embereknek nevetve mondja: »Uraim, hölgyeim! Vigyázzanak! Ne nyomják agyon a király gyermekét!« Vajjon merné-e ezt, ha a király szerelméről nem volna megbizonyosodva?

Jeanne-nak sokszor a nyelvéen volt már, hogy megkérdezi a királytól. De Lajos tüstént türelmetlennek látszott ilyenkor és visszautasítónak és rendesen rátért

a politikai és harctéri dolgokra, az École militaire ügyére vagy beszélgetni kezdett a hercegnőről.

A dauphin neve is ki volt kapcsolva. Choiseul azt a gyanút csepegtette a királyba, hogy a dauphin összeköttetésben áll Damiensnek a jezsuiták megbízásából elkövetett merényletével.

Azóta a király hajlandóságának utolsó szikrája is kihunytt a vakbuzgó herceggel szemben.

Egy napon a szokottnál élénkebb hangulatban lépett be a király Jeanne-hoz. Arca kipirult, szemei nyugtalanul villogtak. Jeanne azonnal észrevette, hogy kellemetlensége volt. A király nem is várt sokáig öszinteségével.

— A királynénál voltam, — mondta leverten, — ezek a kényszerű látogatások most még több boszúsággal járnak, mint azelőtt. Mária Leszcinska a fiam erényeiről akart kitanítani. Türelmetlenül félbeszakítottam. Majd prédikációt tartott osztrák szövetségünk bünéről, amely vesztett csatákkal boszulja meg magát, erre már megsokalltam a dolgot. Öklömmel az asztalra ütöttem, hogy legkedvesebb darabja, a drága sevres-i váza ezer darabra tört. A királyné keservesen sirt és én távoztam a szobából. Jogosult dühömet ugyan nem bántani meg, de szeretném a vázáért mielőbb kárpótolni. Igen lekötelez Jeanne, ha azonnal Sévres-be megy és kikeres egy szép darabot.

Jeanne örömmel ráállt. Boldog volt, hogy szíveséget tehet a királynak. Madame du Hausset kísérté el Sévres-be. Jeanne tele volt igyekvő érdeklődéssel. Most ismét érezte, mennyire a szívéhez nőtt emez alapítása.

Előhívták a festőket, mintázókat és a rajzolókat, Jeanne tanácsokat adott, dicsérgetett és kritizált.

Leginkább egy ifju velencei festőt tüntetett ki kegyesen, akinek atyja Velencében Bernis szolgálatában állt.

Az igazgató felszólította a fiatalembert, mutatná meg madame Pompadournak legutolsó remekét. Geraldo Bozzi egy vázát mutatott, amely elnyerte Jeanne elragadtatását. Jeanne a büszkeségtől piruló Bozzinak megrázta a kezét.

— Bravo, bravo, fiatal barátom! Ezt igazán remekül csinálta!...

Egy óra múlva Jeanne távozott a sévresi gyárból.

Mihelyst kint volt a birodalmából, újra elfogta a régi szomorúsága. Minden hasztalan volt.

Ebben a pillanatban Jeanne hirtelen felállt a hintó párnáiról és megparancsolta a kocsisnak, hogy álljon meg.

— Két óra, — szólt halkan és izgatottan. — Ebben az órában szokott Romans kiasszony a Bois-ban sétálni gyermekével. Látni akarom őket. Menjünk keresztül a Bois-n.

Hausset asszony hiába kérlelte, hogy ne tegye ki magát ennek az izgalmas jelenetnek.

Jeanne-t nem lehetett eltéríteni tervétől.

— Ha egyáltalában ismer engem ez a személy, úgy nem fog megismerni. Szó sem lehet holmi jelenetről. És ami az izgalmat illeti...

És elővett egy csipkesált és a feje köré tekerte. Azután oly gyors léptekkel indult meg, hogy Hausset asszony alig tudta követni.

Egy allé sűrűjében, amelyet a marquise-nak megjelöltek volt, rövid keresés után megtalálták, amire a marquise oly nagyon kíváncsi volt: Anne Romans-ot, fehér keblén a fiával.

Jeanne összerezzen. A hátán fagyos borsódzás szaladt végig és valami a torkát fojtogatta.

— Istenem! — sóhajtott, — istenem, milyen szép ez az átkozott nő!

Valóban, gyönyörű kép volt: ez a fiatal, buja anya a csecsszopó fiucskával a fasor aranyos zöldjében.

A marquise jéghideg ujjai megragadták a hü kísértő kezét.

— Menj oda hozzá. Beszélj vele. Kérdezősködj a gyermek apja után! — zihálta Jeanne.

Hausset asszony nehéz szívvvel engedelmeskedett.

Miközben a marquise elfordulva állt, zsebkendőjét szájára szorítva, hogy zokogását elfojtsa, du Hausset asszony a fiatal anyához lépett.

— Mily szép gyermek, — mondá őszinte bámulattal.

Anne Romans büszke mosollyal emelte fel a fejét.

— El kell ismernem, habár az anyja vagyok.

— Az apja is szép ember?

— Csodaszép! Ha megnevezném, ön is ezen a véleményen volna.

— Tehát ismerem a gyermeke atyját, madame?

— Több, mint valószínű.

Du Hausset asszony köszöntve hátralépett.

Jeanne az erdő peremének egy füves dombján félújultan esett végig. Minden szavukat hallotta.

— Hasonlít a fiu az apjára? — kérdezte reszkető félelemmel. Hausset asszony néma bólintással válaszolt.

Jeanne lassan fölemelkedett.

— Összes törvénytelen gyermekei hajszálnyira hasonlitanak reá! Azt mondják, hogy a gyermek hasonlóságáról az apának az anyja iránti forró szerelmére lehet következtetni. Engem nem tett boldoggá hasonlóval az ég. Ki tudja, nem kapcsolta volna-e hozzám elválaszthatatlanul?

Keserű könnyek peregtek le az ajkára, miközben beszélt.

Másnap este Mirepoix marsallné látogatta meg Jeanne-t.

A friss, okos asszonynak, aki az élet eseményeit

mindig a jobbik oldalról fogta fel, sikerült Jeanne-t megvigasztalnia, mint ahogy a merénylet után tette.

— Csak bátorság, kedvesem! A király nem is gondolt rá, hogy a fiut elismerje. Mint ahogy Luc herceget és a többit sem ismeri el. Ön ezt legjobban tudja. Nem élünk XIV. Lajosnak ön által rajongva szeretett korában, aki lelkiismeretesen gondoskodott törvénytelen utódairól. Vegye a dolgokat úgy, ahogy vannak.

Jeanne nyugalma nem tért egykönnyen vissza. De érezte, hogy a marsallnénak igaza van, abban is, hogy nem szabad terméketlen gyászban kimerülnie. Az idők nagy dolgokat követelnek tőle, nagy áldozatokat, mindig újabb sorscsapások elviselésében, nagy cselekedeteket mindig újabb elhatározásokhoz.

Hallatlan kinnal vonultak el lelki szemei előtt az emlékek. Rövid fellelékezés Soubise győzelmei után és a hadiszerencse újra megfordult. Braunschweigi Ferdinánd a franciák által elfoglalt összes területeket megtámadta és visszanyerte. A két hadseregpáncsnok: Soubise és Broglie közt harc támadt.

Jeanne ebben a vitában Soubise-nak adott igazat, Broglie marsallt felmentette állásától és birtokaira száműzte.

Csak borzongással tudott arra gondolni, mily kevéssé számolt e cselekedetében a párisi lakosságnak a hős iránti rokonszenvével. Borzalommal gondolt arra az estre, amidőn a Theatre Francaise-ban, a »Tan-crède« előadásán, mademoiselle Clairon a színpadról ezt a verset szavalta el:

„On dépouille Tancrede, on l'exile, on l'outrage,

C'est le sort d'un héros d'être persécuté.

Tout son parti se tait! Quel sera son appui?

Sa gloire

Un héros qu'on opprime attendrit tous les coeurs“.

A levegőt ezer torokból jövő kiáltás rázta meg: »vivat Broglie« és »pereat Pompadour« hullámozott gyilkosan feléje.

Micsoda győzelem az ellenségei számára!

Az ő számára pedig guny és szégyen, aki pedig csak győzelemről és dicsőségről álmodott!

Nem, ezerszer nem! Ő meggyújtani segítette a háboru fáklyáját, a gyűlölt ellenség felégetésére, Franciaország nagyváros tételére. Vajjon pusztá agyrem maradjon ez a terv?

Mintha láz kőzná. A vére erősen lüktetett. Csak ezt nem, nem! Egy lépést sem lefelé a semmibe. Magasra, mind magasabbra a dicsőség, a nagyság aranyos napja felé. És ahogy erre gondolt, már újabb csapás érte Franciaországot.

Oroszországi Erzsébet, a nagy szövetséges, meghalt és III. Péter fegyverszünetet köt a porosz királlyal.

Mit ért a császár korai halála, amikor II. Katalin elismerte a békét és megtartotta szigorú semlegességét?

Choiseult hívta, leghűbb barátját és szövetségesét. Ő segítsen neki tanácsával!

A miniszter sötét arccal lépett be hozzá.

Sokáig nem adott választ, keményen és gyorsan feltett »nos, és most?« kérdésére.

— Frigyes szabad kezét biztosított magának a többi ellenségével szemben, — szőlt végre keményen. — Ha csoda nem történik, mi leszünk a kárvallottak és fizethetjük a számlát.

A marquise fogát csikorgatta. Hiúsága és büszkesége ágaskodni kezdett. Borzalom fogta el. De a feltartóztathatatlan ellen, amely napról-napra közeledett, nem tudott védekezni. Fekete vérszopó kísértetként nyújtotta ki a karjait és a szerencsétlen ország köré fonta.

Soubise-t elkergették Hessenből, Kassel pedig a braunschweigi herceg által visszahódított...

A marquise megtört. Minden, amire vágyott, ellenkezően történt. II. Frigyes nem semmisült meg. Mária Teréziának, akinek Franciaország számlájára segítségére sietett, le kellett mondania minden igényéről. Sziléziáról és Glatzról.

Hiába a számtalan emberáldozat, a felemésztett összegek. Hiába reménység, kívánságok, imák...

XV. Lajos a tompultság álarca alá rejtette mindazt, amit érzett. Egyetlen szót sem szólt Jeanne-hoz.

A sok magányos órán, amely a békekötést követte, Jeanne sokszor és fájdalmasan gondolt arra a szóra, amelyet kimerülten mondott a királynak a rossbachi csatavesztés után:

— Utánunk a vizözön! — Ma már ő maga sem értette meg azt.

A keserű magábaszállás ez órájában tisztábban látta, mint valaha, hogy sohasem tekintette a halált uralma végének, hogy sohasem volt néki közönyös, miképpen beszél majd róla az utókor. Mióta lábát az aranyos létra első fokára tette, nem volt egyéb gondolata, minthogy nevét dicsőségtől koszoruzottan, ragyogó fényben írja be a történelembe.

Igen, voltak ebben a hadjáratban pillanatok, amikor II. Frigyes kegyelemért koldult a lábai előtt! Pillanatok, amikor a hódító kezét Hannoverre, Hessenre tette. Pillanatok, amikor Franciaország lobogóit a Scheldéig vitte!

És ő akart gunyolódni az utókor ítélete fölött?

Ahogy így tépelődve ült, du Hausset asszony óvatosan a szobába lopódzott. Mióta Choiseul miniszter azt mondta néki, hogy attól fél, hogy urnője meg fog halni a bubánattól, a derék asszony nem merte a marquise-t hosszabb ideig magára hagyni.

Jeanne megértette a szeretettel és aggodalommal vegyes pillantást, gyengén mosolygott.

— Ne gondolj velem! Még nem halok meg, ma-

dame Bontemps megjövendölte a kártyáiból, hogy időm marad az önmegismerésre. Szívesen hiszek néki. Nem oly könnyű a bánatba belehalni. Igaza lesz néki, ahogy Lebon asszonynak is igaza volt, aki már gyermekkoromban megmondta, hogy a király szeretője leszek!

XXVII

„NAPOM LEHANYATLIK!”

Hideg februári nap. Réteken, bokrokon finom köd feküdt. A choisy-i kertek myrtus, jázmin és rózsagugasai csillogó fátyollal voltak letakarva, amely köré aranyhálóját szőtte a nap.

Jeanne fázva, köhögve ült szalónja ablakában és kitekintett a téli képre. Milyen csöndes lett Choisy? Sem egyetlen hang, sem egy lépés, egy szó, vagy nevetés. Az udvar Versailles-ba ment. Ő ittmaradt — ő, a beteg.

— A gyógyulásodig, szegény Jeanne-om! — mondotta volt a király.

Jeanne szkeptikusan mosolygott. Már nem hitt a gyógyulásban. Senki, talán még Quesnay sem tudta oly biztosan, mint ő, hogy mi van vele, mennyire felemésztette erőit a szép Romans miatti végső, égő feltékenysége.

Egy kis briliánsfoglatu tükröt emelt az arca elé az asztalról, amely tele volt orvosságos üvegekkel, porokkal és illatszeres szelencékkel.

Jeanne megijedt a saját arcától. Sápadtan, lesóványodva nézett farkasszemet tükörképével. Csupán szemének fénye volt még a régi és ajkán volt még ott az akaraterő energiájának vonása, amely a magasba lendítette őt.

A sápadt asszony felnyitott egy kis aranyszelen-cét, amely a gyógyszerek között állt. Ő, aki az asszonyokat, »qui s'enluminaiient la mine« egész életében megmosolyogta, finom, hazug árnyalatot festett ajkára a pirosítóval. Ha eljő ma hozzá a király, ne lásson sápadt, fehér arcot.

Hausset asszony óvatosan belépett, kezében egy pohár forró tejjel, amelybe nyugtató port kevert.

A poharat letette a marquise elé a kis asztalra. Majd így szólt hozzá:

— Choiseul miniszter ur kéri excellenciádtól be-bocsáttatását — és vontatottan még hozzáfűzte: — Quesnay doktor figyelmezteti, hogy ne sokáig és ne nagyon hevesen beszéljen, marquise.

Jeanne barátságosan bölintott Hausset asszonynak.

— Meg fogom tenni, ami erőimtől telik, de tudod, senki sem ugorhatja át a maga árnyékát; immár nehezen szoktathattok rá, hogy közönyös legyek.

Choiseul igen élénken lépett be, csupa élet, csupa mozgás volt ez a piciny, rút férfi. Vastag ajkai győzelmesen nevettek.

— Mi ujság? Beszéljen, Amboise! Valami jó? Az látszik az arcáról.

A miniszter melléje lépett, megragadta mindkét, még most is szép kezét és megcsókolta azokat.

— Olyan eredmény, marquise, olyan dicsőség, amelyben mindketten részesek vagyunk.

Jeanne a szívére nyomta a kezét. A dobogása oly erős volt, hogy úgy érezte, kiszakad.

— A jezsuiták?

Choiseul bölintott: Élénk szemei sugároztak.

— Vége, elmúlt. A parlamentnek épp az iménti határozata értelmében Franciaországból kiutasítva.

Majd cinikusan, gúnyosan jámbor pillantással hozzáfűzte:

— Dicsértessék a Jézus Krisztus, miadörökké amen!

Jeanne felugrott. Az öröm szárnyakat kölcsönzött néki. Összes takaróit, melegítőit lehányva magáról, ki-egyenesedve állt Choiseul mellett, a boldogságtól reszkető karjait karjára téve.

— Igaz volna, lehetséges? Mondja, Amboise, — beszéljen!

A miniszter kellemesen meglepődve nézett végig rajta. Ahogy itt előtte állt világoskék, uszályos ruhájában, nehéz selyemben, amely királyi alakját oly előnyösen domborította ki, csillogó szemmel, enyhén kipirult arccal, amelyen az ügyesen felrakott festék nem látszott meg, Choiseul fellelékezett.

Talán nem is olyan beteg, amilyennek Quesnay mondja? Nem oly menthetetlenül beteg? De rögtön elszállt az illúziója. A Jeanne legyengült teste nem bírta ki az öröm viharát. Reszketés fogta el. El-elakadt a lélekzete.

— Nyugodtan, kedves barátnőm, nyugodtan! Győzedelmeskedtünk Franciaország legfőbb ellensége fölött. Élvezzük meggondoltan ezt az örömet!

Choiseul egy széket tett Jeanne mellé és kezét melengette.

— Ezt a csinyt már régóta a mai napra terveztük.

— Nélkülem! — kiáltotta Jeanne parancsolóan, legyőzte szenvedését és kihuzta kezét a miniszteréből.

— Drága barátnőm, a legnehezebben tul voltunk. Vagy fosztottam volna meg magamat attól az örömtől, hogy önt végre ezzel a hírrel meglephessem?

De Jeanne hangulatát nem lehetett oly könnyen megváltoztatni. Egyelőre még uralkodója volt Franciaországnak, míg Choiseul csupán minisztere. Senki-nek sem adta ki kezéből a jogart, azt az *egy*et kivéve, aki előtt majd meg *kell* hajolnia.

Choiseult nem tévesztette meg a Jeanne haragja. Jól tudta, mit ér ő a marquise szemében, mily nélkülözhetetlen a számára; különösen most, amikor, mint

beteg, kívül áll az események áradatának örvényén.

— Derék barátaink a végén is önnön csapdájukba estek.

— A Lioncy-ház Marseille-ben? — kiáltott fel Jeanne fulladozva.

Choiseul bólintott.

— Csinos kereskedelmi elveiért a rend elítéltetésével fejezte be. A tárgyalás egyébként más visszaéléseket is a napfényre hozott. És minthogy Loreno Ricci...

— Ez a gazember! — rikoltotta a marquise.

—... az ő »Sint, ut sunt, aut non sint«* jelszavával a rend mindenfajta megváltoztatását megtagadta, könnyű dolog volt a bandát elintézni.

Jeanne győzelemittas tekintetet vetett a téli tájra, Legalább életének ezt a művét siker koronázta! Éveken át tartó meggyaláztatásait megsemmisüléssel fizette vissza! A dauphin élete legmélyebb gyökerében van találva! Istennek hála, hogy ezt megérhette!

Megszoritotta Choiseul kezét. Már elszállt a harag.

— És a király?

— Mély hallgatásba merült, de vonásain, szemei fényében — micsoda szemek, marquise! — meglátszik a hatás...

— Jansenistákból és filozófusokból álló parlamentünk van. A király majd megköti velük a végérvényes békét.

— Bizzék benne, marquise!

— — — — —
Lajos estére kimentette magát Jeanne-nál. Agyen herceg halvány színű rózsacsokrot hozott a versailles-i kertészetből és üdvözlétet a királytól. Miniszteri tanácskozás kötötte le, amely a kiutasítási okirat szövegét volt megállapítandó s amelyen elnökölnie kellett.

* „Vagy maradjon meg a rend úgy, ahogy van, vagy szűnjön meg.“

Jeanne nem bánta. A mai nap ugysis tulsok fáradalommal járt.

Ayen annyira megijedt a marquise láttára, hogy sietve ajánlta magát.

Jeanne elgondolkozva szemlélte a virágokat... »Rose Pompadour«-nak nevezték el róla Párisban a halvány-szinű rózsákat, amióta ezt a virágot Sévres-ben annyira szerették. Meddig fogja vajjon még a nevét viselni?

Ayen belépett a du Hausset asszony szobájába, ahol Quesnay doktort remélte megtalálni.

Ijedten kérdezte meg az orvostól, mintán valóban megtalálta a kis csöndes szobában, vajjon valóban olyan reménytelen-e a marquise állapota, aminőnek látszik?

Quesnay egy pillanatig habozott a válasszal, majd nyugodt hangon így szólt:

— Minden más betegnél határozott igen-nel felelnék. A marquise-nál minden jövődölés vakmerőség volna. Szellemének olyan emberfeletti ereje van a teste fölött, oly tiszta és akaraterős, hogy balga az, aki ennek az életnek a határait meg merné állapítani, anélkül, hogy kétségtelenül alaposan tévedjen.

Rövid ideig mindhárman némán ültek a komorna asztala körül.

A herceg elgondolkodva szólt:

— Különös asszony! Talán éppen ma tizenkilenc éve, hogy a szép Jeanne d'Étoiles-t a királynak a városházára felvezettem. E hosszú évek alatt alig vesztettem szem elől néhány órára. Abból a fajtából való, amelyből az alkotó egy Maintenont formált. Csak hogy ő szeretreméltóbb, bájosabb. És mégsem tulajdonképpen szerető. Kevesebb és több annál — bizalmas barát és társuralkodó, aki sok-sok szerencsétlenséget hozott Franciaországra.

— Anélkül, hogy akarta volna, herceg! — kiál-

totta Quesnay melegséggel. — A király gyengeségén megerősödött az ő szelleme és uralmi vágygá fajult. A király a bűnös, nem ő.

Madame du Hausset csendesen visszavonult. Urnőjéért való aggodalma összeszorította a szívét. Minek is hallaná ő mindazt, amit a férfiak itt beszélnek? Szerette a marquise-t, a szíve minden szálával. Az ő számára csupán a jóságos urnőt jelentette.

Miután kiment, Ajen megkérdezte:

— És az osztrák szövetség, amely ellen a király kézzel-lábbal kapálódzott?

— Nem vagyok politikus, — válaszolta Quesnay, — nem tudom, mennyi bünt követtek el eme szövetséggel. De egyet tudok: mint kulturállam, sokat köszönhet a marquise-nak Franciaország: korunk gráciáját és izlését, a művészet s a művészek fejlődését, költőinek, tudósainak és filozófusainak pártolását.

A herceg némán bólintott.

— A művészet egész szívét betöltötte. Anyagi romlását is ez okozta.

— És Franciaországét is, — jegyezte meg keserűn Ajen.

— Nem akarom védelmezni a marquise pazarlásait, csupán magyarázni akarom. Nem érdemelte meg a csöcselék gúnyolódását. Mindent a szépségért tett.

— Vajjon valóban oly züllöttek az anyagi viszonyai, ahogy mondják? — kérdezte a herceg. — A király évjáradéka elég magas összeget tett ki és az ajándékai...

— A háboru kezdete óta a király a marquise kívánságaira jelentékenyen leszállította a járadékot. Bellevue Crécy eladása ugyan segített egy kissé, de nem eléggé. Csak néhány napja, hogy madame du Hausset értékes ékszereket adott el Lazare Duvauxnak, csecsebécseket, szelencéket és Collin...

Quesnay elhallgatott és mélyen sóhajtott:

— Collin Paris-Duverney által 70.000 livres-t vétetett fel. Tudja isten, nem oly irigylésreméltó ennek az asszonymnak a sorsa, mint sokan távolról hinnék. A király keserűen fogja nélkülözni, hogyha egyszer lehunyja a szemét.

— Ez a Romans nem fogja őt pótolni tudni, — jegyezte meg busan Ayen.

Quesnay homloka sűrűen összeráncolódott.

— A királynak nem szabadott volna ezt cselekedni vele.

Hausset asszony halkan visszajött a szobába.

— Hála istennek, alszik. A szivdobogás és a lélekzési zavarok alábbhagytak. A mai nap tulsokat rótt rá.

Párisban szinte részvéttel fogadták a marquise állapotának napról-napra való rosszabbodását. A párisi nép, amilyen melegvérű és könnyen felejtő, a jezsuiták elkergetését a marquise javára könyvelte el. Sorel Agneshez hasonlították, megtaláltak egy régi jövődölést, amely Sorelhez hasonlóan Franciaország megmentőjének kiáltotta ki őt. Minden utcán ezt énekeltek:

*„Au livre du Destin, chapitre des grands rois,
On lit ces paroles écrites:
De France Agnès chassera les Anglois,
Et Pompadour les Jésuites.”*

Jeanne sokáig nem értesült a dicsérő himnuszokról, amelyek a gúnyiratokat felváltották. Több napon át félig fekvő helyzetben az ágyához volt láncolva. A szivgörcsök, a fulladási rohamok mind sűrűbbé váltak.

Quesnay belátó ápolásának sikerült némi jobbulást előidézni, amelyet a király gyengéd gondoskodása is növelt.

Mindenki, aki közel volt Jeanne-hoz, tudta: ez a

látszólagos jobbulás csupán átmeneti jelenség lehet.

Csak a poéták elpusztíthatatlan optimizmusa hitt a haláltól való megmenekülésében.

Favart az első tavaszi napsugárral meleg verssorokkal küldött:

*„Le soleil est malade
Et Pompadour aussi;
Ce n'est qu'une passade,
L'un et l'autre est guéri;
Le bon Dieu, qui seconde
Nos vœux et notre amour,
Pour le bonheur du monde
Nous a rendu le jour
Avec Pompadour !”*

Märcius vége felé, egy meleg napon Quesnay kocsizást engedélyezett a kertekbe. A király eljött a déli órákban Jeanne-ért; úgy volt, hogy csupán egymaga kíséri őt erre az első kikocsizásra.

Drága bundáiba burkolva ült Jeanne a királyi hintó selyempárnáin.

A beteg tüdő mohón szivta be az enyhe, tiszta levegőt. A szeme még csillogóan élettellel tele, végigtekintett a kertek ujjáéledt pompáján, a kék ibolyatáblákon, a jácintokon és az örökzöld mirtusokon.

A király átfogva tartotta a kezét. Szomoruan nézte az oldalánál ülő sápadt nőt. Milyen szép még most is!

Valóban, mintha talizmánja lett volna, amely örökéletűvé tette a szépségét.

Quesnay egy napfényes, déli fekvésű helyen várt a betegre. Néki kényelmes széket, selyemtakarókat és párnákat, a királynak pedig szintén egy széket készíttetett oda.

Óvatosan emelte le Jeanne-t a kocsiról. A király karjára támaszkodva tette meg a beteg odáig a rövid utat.

Quesnay elbucsuzott. Egy apród maradt velük. Az orvos minden eshetőségre elkészülve, a közelben maradt.

Jeanne egy ideig némán tekintett körül. Sokáig egy szót sem szólt. Mély sóhaj rezgette beteg tüdejét.

— Mily szép a világ! Mily nehéz a válasz! — mondta végül halkán, fojtottan.

A király arcára szürke árnyék suhant. Aggodalmasan tépelődött: vajjon tudja szegény, mily közel van a véghez?

Jeanne eltalálta királyi barátja gondolatait, mint ahogy máskor is mindég eltalálta.

Szomoruan rámosolygott.

— Egyszer megígértette velem, sire, hogy az élet minden körülményei között az igazat fogom mondani. Azon voltam mindég, hogy ezt az ígéretet becsülettel be is tartsam. És végig ezt akarom. Néma kérdésére ezt válaszolom: igen, tudom, hogy meg kell halnom. Már régen el vagyok rá készülve. Nem volnék őszinte, sire, ha azt mondanám, hogy szívesen halok meg, nagyon is kemény valóság, lemondani minden dicsőségről, de hazudnék, ha azt állitanám, hogy borzadok a haláltól.

A királyt e szavak megrendítették. Borzalom és meghatódás viaskodtak a lelkében. Mi megfoghatatlan nagyság, ily nyugalommal beszélni a legborzalmasabbról, ami, amióta csak él, mindég megfagyasztja a vérét. Félre, félre ezzel a borzalommal!

— Ne izgassa fel magát, Jeanne! — kérlelte hevesen a király. — Quesnay a lelkemre kötötte.

Jeanne ismét megmosolyogta a király halálfélelmét, amelyet ma kevésbbé tudott felfogni, mint egyébkor.

— Nem izgatom fel magam, sire. Láthatja, teljesen nyugodt vagyok. Nem köhögök, a szívem nem kívánczik ki a testemből, még csak meg se fulok.

Régi, gúnyos humorral mondta ezt. Majd komolyabb hangon folytatta:

— Ki tudja, vajjon lesz-e még ily nyugodt órám?

— Még sok, sok, — dadogta a király, az aggodalomtól korbácsoltatva.

— Nos, annál jobb. Majd megint szorgalmasabban dolgozhatunk, mint e rettenetes utolsó hetekben. De szeretném felhasználni e pillanat kegyét, sire, hogy megköszönjem önnek mindazt a szeretetet, barátságot, mindazt a bizalmat, amellyel változatlanul megajándékozott.

A király keze után nyult és ajkához akarta vonni. De a király megelőzte és homlokon csókolta.

— Nincs mit köszönnöd, Jeanne, — könny reszketett a hangjában, — nemcsak jót tettem veled, de sok rosszat is. De te számtalanszor önmagam fölé emeltél engem, amikor beteges levertségem magával akart rántani: te bátorságot öntöttél belém, ha kétsebbeestem, vigasztaltál és elkergetted a gondot a homlokomról.

— Ki ne tette volna meg ezt a szeretett Lajosnak!

A király hevesen elhárította ezt a kijelentést.

— Ne nevezzen így többé, marquise, ne beszéljen erről! Egykor az voltam. Már régen nem vagyok az. A »Louis le Bien-aimé«-ból »Louis le Bien-hai« lett.

— Az istenre, sire, bünt követ el!

A király arca mindjobban elsötétült.

— Ön nem ismeri a nép hangulatát, marquise. Sok minden megváltozott. *Önért* ma talán ujjonganának. Önnek a párisi békét a jezsuiták kiutasításáért megbocsátották, nekem nem.

— Ön nagyon feketén lát, sire. Vagy annyira mérészkedtek...

— Nem kelnek ki ellenem nyiltan, nem, de mély, elkeseredett némaság uralkodik, bárhol mutatom magam. Jeanne sajnálkozásfélét érzett, de elnyomta magában.

Mit használ most a királynak az elérzékenyülés, amikor tetterős akaratra van szükség. Ha a saját erejéből nem bír lábraállni, ő már nem tehet érte semmit.

A nap könnyű felhőfátyolok mögé bujt el.

Jeanne fázni kezdett.

— Mon soleil se couche, — mondta szkeptikusan és intett az apródnak, akit Quesnay melléje állított.

Hallgatagon kocsiztak vissza a kastélyba.

— — — — —
A meleg szép tavaszi napok már az igazi tavaszt jelentették. Velük együtt a marquise jobbulása is tartós volt.

Jeanne felhasználta a rövid időt, amely még adva volt a számára. Magához hívatta Abel fivérét, Marigny marquist és meghagyta néki, hogy minden megkezdett munkát gondosan fejezzen is be. Kérve kérte, hogy a francia szépművészetnek továbbra is lelkiismeretes védelmezője maradjon.

Choiseullel megbeszélte, mire van szüksége a tönkrement kereskedelemnek, a meggyengült flottának.

— Próbálja meg, barátom, tegyen még mindent, ami erőtől telik, hogy békeintézményekkel jóvátegyük, amit Franciaországnak a háborúval ártottunk.

Choiseul meghatottan fogadta el a feléje nyújtott kezét. Fanyar vigasztalás tovább dolgozni most az ő szellemében...

Jeanne Bernis-nek üdvözlétet küldött számüzetéseben, anélkül, hogy jelezte volna, hogy ez az utolsó üdvözlét. Értesüléseket szerzett Voltaire-ről, aki elidegenedett tőle, amióta a porosz udvarhoz ment.

Habár a nagy gunyolódót elkergette Sanssouci-ból

a II. Friggyessel való viszálykodása, és már évek óta a svájci határon, Ferney-ben élt, az egykori barátal már nem tudta felújítani a régi viszonyt. És most már késő volt!

Marmontelnek, aki az »École militaire« alapítása-kor oly finom költeménynyel nyerte meg őt, értékes tabatiére-t küldött. Boucher-nak a birtokában lévő rézkarcok nagy részét hagyományozta. Az »École militaire-t« és Sévres-t az alapítóknak gyermekeiként kötötte a lelkére.

Quesnay április 7-ére rendelte a betegnek Versailles-ba való átköltözködését. Tudta, hogy a marquise egész lelkével azon a gondolaton csüng, hogy még egyszer visszatérhessen ama szobákba, amelyek tulajdonképpen otthonát jelentették, amelyekben utolsó győzelmes álmait álmodta.

Tisztán és melegen mosolygott a nap Versailles fölött, amikor Jeanne utoljára vonult be a Bourbonok büszke kastélyába. A kertekben ezerféle növény és gyengédszínű virág nyílt. Buja szobáinak nyitott ablakain át orgona- és ibolyaillat áradt be.

Jeanne kimerülten feküdt a halványkék, arany'ábu mennyezetes ágyon. Épp az imént volt nála a király. A fehér, lesóványodott ujjak közt még ott voltak a fehér rózsák, amelyeket üdvözlétképpen hozott néki.

Most hirtelen görcsös fulladozás fogta ei.

A teste fölágaskodott.

— Levegőt, levegőt! — nyögte.

Quesnay és Hausset asszony még éppen jökor érkeztek, hogy karjaikba foghassák. A király fehér rózsáin sötét vér folyt végig.

Sulyos, sötét napok következtek. A betegség örületes gyors iramban harapódzott el. Quesnay maga követelte, hogy hívassák el Senac-ot és La Martiniére-t, egyik sem segíthetett. Környezete némán, tehetetlenül látta közeledni a véget.

A király naponta többször is meglátogatta a mar-
quise-t. Virágokat és gyümölcsöket hozott néki és meg-
simogatta viaszsárga kezeit, gyors csókkal érintette
csudaszép haját, de alig szólt már egy szót is.

Jeanne minden tűrhető óráját felhasználta, hogy
az államügyek iránt érdeklődjék. Choiseul, aki az
utolsó súlyos roham óta Versailles-ban maradt és a
legtöbb éjszakát Hausset asszonynyal és Quesnay-vel
az előszobában virrasztotta át, napjában háromszor
is jelentést kellett tennie Jeanne-nak, aki magához
rendelte Janelle-t, aki minden délután eléje adta a
titkos levelezést. Visszautasított minden olyan kérést,
amely óvatosságra intette. Tudta, hogy már csak órák
vannak hátra. Mielőtt a halál kitépné kezéből a jogait,
élőnek nem adta oda.

Versailles-ba való visszatérése után hat nappal
Quesnay késő este igen felindulva jött ki a betegszo-
bából.

Choiseul az ajtóban várakozott.

— Excellenciás uram, már legfeljebb huszonnégy
óra. Nem volna leghelyesebb, ha előkészítené a mar-
quise-t? A király nehezen vállalkoznék erre.

A miniszter némán intett. Halkan a betegszobába
lépett. Jeanne-t, mint rendesen, most is ágyán felülve
találta a párnákon.

Amikor Choiseult megpillantotta, gyenge hangon
megkérdezte:

— Valami ujság, barátom?

A miniszter a fejét rázta és leült ágya mellé.

Lesujtva és határozatlanul kapkodott a szavak
után.

— Nem szabadna az államügyekkel törődnie, mar-
quise, nyugodnia kell, — mondta hebegve.

Jeanne melankólikusan mosolygott.

— Majd nemsokára eleget fogok nyugodni, —
holnap, — ma, — ki tudja...

Choiseul-nek az arcába tekintett. Ez az egyébként oly nagyon hűvös, nyugodt férfi különösen meghatott-nak látszott. Ebből eleget olvasott ki.

— Eljött megmondani, hogy: itt a pillanat?

Choiseul némán bólintott.

A beteg arcán rándulás szaladt át. Majd újra elsimultak vonásai. Hidegvérrel szólt:

— Minek lettem volna egész életemben a filozófia hive, ha most a végén félnék a haláltól! Nem, kedves barátom, én végigjátszottam a szerepet, elhangzott a végszó, kész vagyok a távozásra.

— Van még valami óhaja, marquise?

— Készítse elő a királyt, Amboise! Kinnélje meg mindentől, ami borzalommal töltené el. Kérdezze meg tőle, kívánja-e, hogy kibéküljek az egyházzal. És Collin hozza ide a szekrényem titkos fiókjából végső rendelkezéseimet. 1757 november 15-ről vannak keltezve és 1761 március 30-án fiókvégrendelettel láttam el.

Choiseul némán meghajolt és megcsókolta a finom karcsu kezét, a legszebb asszonyi kezét, amelyet mozgalmasságát folyaman látott.

Egy óra múlva a király lépett be. Quesnay és Hausset asszony kiemelték a marquise-t az ágyból és egy fauteuil-be helyezték. Jeanne egy kevéssé kipirosította magát és értékes köpenyt borított magára, olyan színűt, aminőben először látta őt a király a sénarti erdőben. Meg akarta kimélni attól az érzéstől, hogy haldoklóhoz van közel.

XV. Lajos, gyorsan, zavartan, meggörnyedve lépett be. Jeanne-től kis távolságban megállt.

— Choiseul azt mondja, hogy nem a legjobban érzi magát, marquise. Talán papot, igen, nagyon szeretném, elküldöm önnek a Madeleine-templom lelkészét.

— Örömmel teszem kezébe a lelkemet, sire, ha így óhajtja.

A király közelebb lépett. Nem volt rajta semmi a haldoklóból. Hátha téved Quesnay? Ha Choiseul tulzott? Vajjon lehetséges ily nyugodtnak, határozottnak és tisztának lenni közvetlen a halál előtt? Habozva lépett hozzá és vigyázatosan a keze után nyult.

— Remélem, hogy holnapra jobban találom önt, kedves Jeanne-om.

Nyugodtan bólintott a király felé.

— A remény az élők előjoga, sire!

— Nemsokára újra látjuk egymást.

Egy szkeptikus szó volt a nyelvén, de nem mondotta ki. Hosszu, átható pillantással nézett rá, mintha a lelke mélyéig akarna hatolni. Azután melankólikus mosolygal megcsóválta sápadt fejét.

— Jóéjt, Jeanne, aludjon jól!

— Jóéjt, sire.

Rövid kézszorítás, azután elment a király, kissé kevésbé meggörnyedve, mint ahogy jött. Jeanne megkönnyebbülve lélezett fel. Megkimélte Lajost végső ijedelmektől.

Április 14-én reggel eljött a Madeleine-templom lelkésze, Jeanne eleget tett az összes szertartásoknak. Az emléke kedvéért nem akart pogányként távozni az élettől, de a lelke nem volt ott a gyóntatójánál. Amíg a pap az abszolúcióban részesítette, nem gondolt sem bűneire, sem a vallásos aktusra. Gondolatai a világi dolgoknál időztek még ezekben az utolsó órákban is.

Mintán a lelkész eltávozott, megadta utolsó végrendeleti intézkedéseit. Ha pillanatnyilag nem is volt készpénzösszegek birtokában, ingatlanokban, házakban, ékszerekben, könyvekben és műtárgyakban még így is igen jelentékeny volt a vagyona.

Csodálatos öntudattal olvasta át Jeanne 1757-ről keltezett végrendeletét, amelyben Ábel fivérét tette meg általános örökösévé és mindenkinek, aki hűen szol-

gálta, bőséges összegeket és járadékot hagyományozott. Elhivatta Collint, és meghagyta, hogy amennyiben fivére örökösök nélkül halna meg, egy távoli rokonára marad a vagyon.

Az íróasztalában található készpénz a helybeli szegények közt osztandó ki.

Kis szünet, majd a temetésére vonatkozó intézkedéseket tette meg. Tizenkét fekete drapériás kocsi képezze a kíséretet. A kapucinusok sirboltjába, szeretett gyermeke mellé helyezték örök nyugalomra.

A meleg, fényes nap nyomasztó estre vált.

Fent, a kis szobákban ült a király és levelet írt a vejének, Fülöp spanyol infánsnak. Néha felijedt és visszafojtott lélekzettel várta a hirt...

De semmi, — köröskörül halálos csönd.

Az ablakhoz lépett és átnézett a marly-i erdő sötét mélyébe, aztán újra leült és folytatta az írást:

«...gondjaim nem apadnak, és bevallom önnek, hogy kevés a reményem az igazi gyógyulásra és attól félek, hogy nagyon is közel a vég. Az ilyen husz év óta tartó ismeretség bizalmas barátság. De végre is, isten az ur felettünk, meg kell nyugodnunk az ő akaratában.»

Egy könnyet törölt ki szeméből és kihuzta magát. Senki se lássa, mily mélyen sujtja egy asszony elvesztése, akivel élete bensőségebben volt egybeforrvá, semmint önmagának is bevallhatná.

Jeanne-nak környezete minden tagja részére volt egy utolsó jó szava.

Choiseul, a fivére, Quesnay és az asszonyok szívet-facsaró fájdalommal állták körül.

A szemét lecsukta. A feje, mintha aludnék, kissé oldalt. Ajka körül világmegvető mosoly.

Most hirtelen, utoljára, felnyitotta a szemét, a csodás, rejtélyes csillagok mégegyszer győzedelmesen felragyogtak, mintha egy új világba tekintenének, amelynek biboros virányain királynőként, uralkodóként üdvözlik.

Künn zugott a vihar. Sötét volt az éjszaka. Az őrség tisztjei fázósan bujtak köpenyeikbe.

A Pompadour marquise ablakai alatt egy lámpa fénye villant föl. Rövid, halk jeladás. A halott szobájában kivilágosodik egy ablak. Két ablakszárny szétnyílik. Feketedrapériás ravatalon finom, átlátszó vásznakba burkolt női testet bocsátanak alá.

Az őrség megborzad. Egy halk szót suttoznak. A lámpa fénye távolodik. Ujra elsötétül az ablak.

A fiatal gárdatiszt vacog.

— Eltüntetik az éj sötétjében, mint valami bűnöst. Őt, aki fényben és pompában járt itten ki és be. Őt, a tulajdonképpeni uralkodót. Ez a világ hálája!

A másik a fejét rázta.

— Ez törvény, pajtás. Királyi falak közt nem szabad hullát hagyni éjszakára.

A fiatal tiszt keserű válaszát csattano dörgés nyelte el.

Az első tavaszi vihar ereje megtörött, de az eső még folytvást szakadt, egyhanguan.

A király dolgozószobájának erkélyén állt hajadonfőtt és a gyászmenet után tekintett, amely a marquise-t a kapucinusok sirboltjába vitte. Senki sem merészkedett a közelébe. Egyedül állt ott, merev tekintettel, fagyos szívvvel, nem törődve az esővel, amely átjárta. Nézte a fekete menetet, amíg el nem tűnt a szemei elől.

Amikor a hullát vivő kocsit már nem láthatta, a magányosság borzalma fogta el. A leste reszketett. Kezei görcsösen összeszorultak.

Egyetlen lény volt, aki ki tudta volna ragadni ebből a dermedt félelemből, és azt az egyetlen lényt — talán épp ebben a pillanatban — eresztik le a hideg, néma sírba, amely nem adja vissza azokat, akiket elnyel!

TARTALOM-MUTATÓ

	Oldal
I. A férj utazni megy	5
II. A dauphin esküvője	19
III. Asszonyi remények	32
IV. „Korlátlan hatalom“	42
V. Az első állomás	50
VI. Költő és király	63
VII. Győzelem!	76
VIII. A dauphin csinytevése	85
IX. Pompadour — a királynéért	92
X. Miniszter és metressz	102
XI. Gúnyversek	108
XII. Keresd az asszonyt!	117
XIII. A dauphin ágya	123
XIV. Színház	136
XV. Népharag	143
XVI. Az elixir	155
XVII. A részeg csónak	164
XVIII. Aranyszőlő	169
XIX. A porcellángyár	172
XX. A halhatatlan rózsák	180

	Oldal
XXI. A zárdanövendék	190
XXII. A fügekert	194
XXIII. Gyászok	199
XXIV. Regina meretricum	216
XXV. A merénylet	229
XXVI. Borus árnyak	240
XXVII. „Napom lehanyatlík!”	251

DETEKTIVREGÉNYEK

MAURICE LEBLANC
AZ ARANY HÁROMSZÖG
ARSÈNE LUPIN UJABB KALANDJAI
FORDITOTTA KARINTHY FRIGYES.

MAURICE LEBLANC
A HÁROM SZEM
EGY NYOMOZÓ RENDKIVÜLI KALAND-
JAI. - FORDITOTTA GAAL MÓZES

MAURICE LEBLANC
HARMINC KOPORSÓ
ARSÈNE LUPIN UJ KALANDJAI - FOR-
DITOTTA KÁCSER ROMULUSZ

GASTON LEROUX
A SÁRGA SZOBA
ROULETABILLE REGÉNYES ESETE
FORDITOTTA TÓTH ÁRPÁD

MATILDE SERAO
A LEVÁGOTT KÉZ
EGY ANGOL DETEKTIV BRAVURJAI
FORDITOTTA ZILAHÍ LÁSZLÓ

A KULTURA KIADÁSA

ANATOLE FRANCE
LEGSZEBB REGÉNYEI

CLIO

Fordította LACZKÓ GÉZA

GYÖNGYHÁZ-
SZELENCE

Fordította LACZKÓ GÉZA

PÉTERKE

Fordította SZINI GYULA

VÉRZŐ VÁGYAK

Fordította ORBÓK ATTILA

KOMÉDIA

Fordította SALGÓ ERNŐ

BALTHAZÁR

Fordította LACZKÓ GÉZA

A KIS NOZIÈRE

Fordította SZINI GYULA

A KULTURA KIADVÁNYAI
MINDENÜTT KAPHATÓK!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY